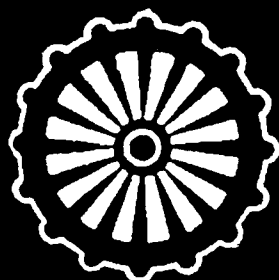

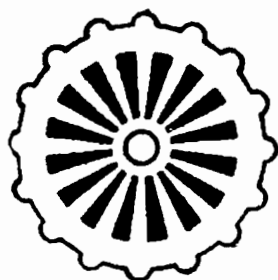
බුද්ධචර්යාවේ චූළිපිටක ග්‍රන්ථමාලා : 39

සූත්‍රාන්තරපිටකයෙහි

තෙතර්පපකරණ

බුද්ධචර්යානි ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථමාලා : 39

සූත්‍රානතපිටකයෙහි

34 වන ග්‍රන්ථය

තෙතරිප්පකරණ

ලඛනා ශබ්දානුමණ්ඩලයේ ආරාමිකයෙන්

මොල්ලිගොඩ ප්‍රවිච්ඡොදය පරිවේණාධිපති

රාජකීය පණ්ඩිත ලබුගම ලඛිතානන්ද

මහානායක සඨරියන් වහන්සේ විසින් කරනලද

සාධකොටන පූර්ව සිංහල අනුවාදය

ත්‍රිපිටක සම්පාදක මණ්ඩලය

විසින් සම්මතයි

බු. ව. 2550

ක්‍රි. ව. 2006

Buddha Jayanti Tripitaka Series, Volume 39

The Thirty-fourth Book in the
Suttanta-Pitaka
Khuddaka-Nikāya (18)

34

NETTIPPAKARANA

With the Sinhala translation & edition
by

The Venerable Pandita Labugama Lankānanda Mahānāyaka Thero
Principal of Pravacanodaya Pirivena
Molligoda, Wadduwa

සුභතතපිටකේ

තෙතතිපපකරණං

සුත්තතපිටකයෙහි

තෙතතිප්පකරණය

පටුන

CONTENTS

	පිටුව
සංස්කාරක නිවේදනය	ix
ශ්‍රී සිංහ සම්පාදක මණ්ඩලය	xi
සංඥාපනය	xiii
පාළු භෝගිය	xvii
සංකේත නිරූපණය	xviii
විෂය සූචි	xix
නොත්ති පෙළ හා සිංහල පරිවර්තනය	2 - 289
සංග්‍රහවාරය	2 - 3
විභාගවාරය	4 - 289
1 උද්දේශවාරය	4 - 7
2 නිද්දේශවාරය	8 - 13
3 පටිනිද්දේශවාරය	14 - 289
භාජාදිපාදානුකකමණිකා	291 - 306
සංස්කෘතාමානුකකමණිකා	307
විෂයසපදානුකකමණිකා... ..	309 - 314

නෛතිපාකරණ සංස්කාරක නිවේදනය

සම්බුද්ධ පරිනිර්වාණයෙන් දෙදහස් පන්සිය වසක් පිරීම නිමිත්ත කොටගෙන සංවිධාන වූ ලඛ්‍යා බෞද්ධමණ්ඩලය මගින් ලෝකශාසනාභ්‍යුදය සඳහා ප්‍රාරම්භ වූ සත්කාර්යයන් කෙරෙහි අතිශයින් දුර්සථ වූයේ, එහෙත් අර්ථාවහ වූයේ නවාඩගශාසන ත්‍රිපිටක පර්යාප්තිය සිංහල භාෂායෙන් පරිවර්තන කොට ප්‍රසිද්ධියට පමුණුවාලීම යැ. ඒ සඳහා දිවයිනෙහි බහුශ්‍රැත වූහ'යි සම්මත වූ මහතෙරවරුන් සුසාලීස් නමක් නඟාගෙන 1955 මාර්තු මස, 19 වැනි දින කොළඹ රාජකීය විද්‍යාලයෙහි මුළුදුන් මහාසභාවක දී, ලඛ්‍යා බෞද්ධමණ්ඩලයෙහි සභාපති වූ ශ්‍රීමත් ජෝන් කොතලාවල අග්‍රාමාත්‍ය තුමන් විසින් ඒ ඒ තෙරවරුන්ට නියමිත වූ පොත් පරිවර්තන කිරීම සඳහා පවරා දෙන ලද්දේය.

නෛතිප්පකරණ පාළිය ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථමාලායෙහි එතුන්සාලිය(39) වැනි ග්‍රන්ථය වෙයි. එය බුද්දක නිකායෙහි සහළොස් වැනි ග්‍රන්ථය කොට අප විසින් සලකන ලද්දේය. එහෙත් කිසි තැනෙක මහානිද්දෙස වුළුනිද්දෙස දෙක එක් මැ ග්‍රන්ථයක් වශයෙන් ගෙන, නෛතිප්පකරණ පෙටකොපදෙස දෙක බැහැර කොට කුදුගත් සභීය ග්‍රන්ථ පසළොස්කින් යුක්ත කොට දක්වති. තවද, නෛතිප්පකරණය බුද්දකපාඨ ධම්මපද්දිය සෙයින් සඬභීති සමාරාථ වී යයි කියති. එහෙත් සඬභීතිකරායෙහි එබඳු වචනයක් නැත. නෛතිප්පකරණය වෙන ම ග්‍රන්ථයක් වශයෙන් සඬභීතියට නො නැඟීගිය ද එහි භාර නය හා සාසනපට්ඨානය ව්‍යක්ත කරනු සඳහා නොයෙක් තැනින් නඟාගත් සුත්‍රප්‍රදේශ ඒ ඒ නිකායග්‍රන්ථයන්හි දී මැ සඬභීත හෙයින් නෛතිප්ප කරණය සඬභීතියට නැඟීගිය කිය හැකිය. නෛතිප්පකරණය සඬභීතියට නැඟුණ ද, නැත ද, බුදුරදුන් වඳළ ගම්මිර වූ ලොකික ලොකොත්තරාර්ථ ප්‍රකාශක සූත්‍රයන්ගේ අර්ථ වර්ණනාව සඳහා නෛතිකය අතිශයින් වහල් වෙයි. නෛතිකය නොදත් දෙශකයා ධර්මකට්ඨකයෙකැයි නොකියැ හෙයි. මෙසෙයින් උපාදෙය වූ නෛතිප්පකරණයාගේ අර්ථව්‍යාඛ්‍යානය ද දුෂ්කර වූයේ මැ යි.

නායවභාග හෙයින් ගම්මිර වූ නෛතිප්පකරණයාගේ සිංහලභාෂා පරිවර්තනය පවරා දෙන ලද්දේ දර්ශනවිශාරද, පරවාහැර සිටි වජිරඤ්ඤ නායක හිමිපාණන් වහන්සේට යැ. ත්‍රිපිටක සංස්කාරක මණ්ඩලයේ සම්පාදක ධුරය දැරූ උන් වහන්සේට කාර්ය බහුලත්වය හෙතු කොටගෙන එ මැ ග්‍රන්ථපරිවර්තනයෙහි යෙදීමට අවකාශයක් කැල මැ නො වී ය. එහෙයින් ඒ දුෂ්කරක්‍රියායෙහි ද යෙදීමට අපට සිදුවිය.

නෛතිප්පකරණය සියබසින් තබාලීමට වඩා එහි පාඨශෝධනය අතිශයින් ආයාසකර විය, ත්‍රිපිටකයෙහි නානාස්ථානයෙන් නඟාගත් නිදර්ශනයන්හි ලෙබන සඬභීතියෙන් පසු නොයෙක් වර අවියත් ලෙබකයන් විසින් කරන ලද කළුෂයෝ ද, අල්පශ්‍රැත ශෝධක

යන් හෙළාලූ අපපාදයෝ ද ග්‍රන්ථයෙහි නොඅඩු වූහ. එ හැම දුෂ්කරතා මැඩැපියා නිදර්ශිත සුත්‍රප්‍රදේශයන්ගේ මූලපාඨ සොයා ගොස් ත්‍රිපිටක මණ්ඩලයේ බහුග්‍රැහ මහතෙරවරුන්ගේ සහාය ද ඇති වූ පාඨශොධනය හා අර්ථව්‍යාඛ්‍යානය ද නිමහම් කළම්හ.

බුද්ධජයන්ති ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථ පළකරවාලීමෙහි පූර්ව නියෝජක වූ ලඬිකා බොද්ධ මණ්ඩලයට සමග්‍ර බොද්ධ ලෝකයාගේ ප්‍රශංසාව හිමිවිය යුතු ය, ත්‍රිපිටක මණ්ඩලයට අනුග්‍රාහක වූ ශ්‍රී ලඬිකාද්වීපයෙහි ආදිම පූර්ණ විධායක බලධාරී ශ්‍රීමත් ජේ. ආර්. ජයවර්ධන ජනාධිපති උතුමාණන්ට අපගේ භූභාගීර්වාදය පිරිනමමින් ශ්‍රී ලඬිකා ප්‍රජා තාන්ත්‍රික සමාජවාදී ජනරජයේ ගරු සාංස්කෘතික අමාත්‍ය ඊ. ඇල්. ඩී. හුරුල්ලේ මැතිතුමාණන් ඇතුළු අමාත්‍යාංශයේ නිලධාරී මහතුන්ට ද, රජයේ මුද්‍රණාලයාධිපති තුමාට හා ත්‍රිපිටක මුද්‍රණ කාර්යයෙහි නියුක්ත සේවක මණ්ඩලයට ද, ඉෂ්ටාශංසනය කරමිහ. ත්‍රිපිටක මණ්ඩලයට ඉතසිනින් හැම පහසුකම් සලසන මහානායක වාරිකා රාමයෙහි නියුක්ත ඒ. ආර්. පී. සමරසිංහ මහතා ද කෘතඥතායෙන් සඳහන් කරමින් තරාගත ධර්මප්‍රවර්තක කුශලයෙන් හැම දෙන සුබභාගී වෙන්වා'යි ආශංසනය කරමිහ.

මේ වගට :

ලබ්‍රහම ලඬිකානඤ භෞත්‍යයක ස්ථවිර,
ත්‍රිපිටක මණ්ඩලයේ ප්‍රධාන සම්පාදක

1980 සැප්තැම්බර් 12 දින,
මහානායක වාරිකාරාමය,
115, විජේරාම මාවත,
කොළඹ 7.

ත්‍රිපිටක සම්පාදක මණ්ඩලය

උපදෙශක :

මහරගම, විවසවත්තපාර - ශ්‍රී චන්ද්‍රශෙඛරාරාමාධිපති අග්ගමහාපණ්ඩිත බ්‍රහ්මදත්තොදි ආනන්දමෙත්‍රෙය මහානායක මහාසථවිරපාදයන් වහන්සේ,

සභාපති :

අභංගම, විද්‍යාවන්ද්‍ර පරිවේණාධිපති රාජකීය පණ්ඩිත කෝදගොඩ ශ්‍රී ඥානාලෝක දක්ෂිණලාභිකායෙහි ප්‍රධාන සභිකනායකසථවිරයන් වහන්සේ,

ප්‍රධාන සම්පාදක :

මොල්ලිගොඩ, ප්‍රවීණොදය පරිවේණාධිපති රාජකීය පණ්ඩිත ලක්ෂ්මි ලාභිකානන්ද ශ්‍රී කල්‍යාණසාමග්‍රීධම් මහාසභිකසභායෙහි මහානායකසථවිරයන් වහන්සේ,

සම්පාදකවරු :

අනුරාධපුර බුද්ධශ්‍රාවක ධම්පියාධිපති හා කිරුලපන පූර්වාරාම, නාරාහේන්පිට අභයාරාම විහාරද්වයාධිපති ශාස්ත්‍රපති, විද්‍යාවිශාරද, රාජකීය පණ්ඩිත, රද්දල්ලේ සිරි පඤ්ඤාලෝක ශ්‍රී කල්‍යාණසාමග්‍රීධම් මහාසභිකසභායෙහි අනු නායකසථවිරයන් වහන්සේ,

තෙරලියාවල, ශ්‍රී සුධර්මාරාමාධිපති, ශාස්ත්‍රපති, විද්‍යාවිශාරද, රාජකීය පණ්ඩිත, වේඩරුවේ සිරි අනෝමදස්සි ශ්‍රී කල්‍යාණසාමග්‍රීධම් මහාසභිකසභායෙහි අනු නායකසථවිරයන් වහන්සේ,

හිඟුලේ, මාකඩවර විහාරාධිපති රාජකීය පණ්ඩිත, කරහම්පිටිගොඩ සුමනසාර සථවිරයන් වහන්සේ,

කොළඹ, තිඹිරිගස්සායේ අශෝකාරාමාධිපති, රාජකීය පණ්ඩිත කරදන සිරි පඤ්ඤාලංකාර නායකසථවිරයන් වහන්සේ,

අනුරාධපුර බුද්ධශ්‍රාවක ධම්පියෝ බුද්ධ ධම් අංශයෙහි මහාවායාර්, ශාස්ත්‍රාවාර්, රාජකීය පණ්ඩිත උඩුවේ ජනානන්ද සථවිරයන් වහන්සේ,

ලෙඛක :

කොළඹ, බෞද්ධාලෝක විහාරාධිපති, පණ්ඩිත, දෙරගමුවේ සිරි ධම්මපාල කොළඹ පළාතේ ප්‍රධාන සභිකනායකසථවිරයන් වහන්සේ,

තෙතනිසකරණ

සංඥාපනය

තෙතනිසකරණ :

“කෙතනිසකරණ තෙතනි : සද්ධම්මනායකවරයා තෙතනි” යි අටුවායෙහි සද්ධර්ම නායකාර්ථය ‘තෙතනි’ යනදෙයෙහි ඇති සේ දක්වයි. එසේ මැ ය, තෘෂ්ණාව සත්ත්වයන් කාමාදී හවයට පමුණුවනුයෙන් “හව තෙතනි” යි කියනු ලැබේ. එසෙයින් මැ වෛතෙය සත්ත්වයන් ආර්යධර්ම සංඛ්‍යාත න.වි චිධ සද්ධර්මයට පමුණුවා නුඹි භාර නය පටිථාන යන ධර්මසමුදය “තෙතනි” යයි කියනු ලැබේ. මෙසේ කරුණාසාධනයෙහි “තෙතනි” යනදෙයාගේ නිෂ්පත්තිය දකුණු. භාර-නායදිය විභාග කොට වදහළ ප්‍රකරණය ද කාර්යොපචාර විසින් “තෙතනි” නම් වී. යළි “නායනි තායා” නි තෙතනි” ධර්ම කට්ඨකයෝ තෙතනි උපදේශය කරණ කොට ගෙන වෛතෙය පුද්ගලයන් දර්ශනමාර්ගයට පමුණුවන් නුඹි “තෙතනි” නම් විය. මෙසේ කරුණාසාධන විසින් හෝ තෙතනි යන දර්ථය දකුණු යැ. යළිදු ධර්මකට්ඨකයන් විසින් තෙල ප්‍රකරණයෙහි ලා වෛතෙයයෝ නිවනට පමුණුවනු ලැබෙත් නුඹි “නායනි එත්ථා” නි තෙතනි” යි අධිකරණ සාධන විසින් හෝ “තෙතනි” නම්. තෙතනි උපදේශයෙන් විනා අවිපරිත සුත්තාර්ථාව බොධයෙක් නැත් මැ යි. එසේ මැ ය, සියලු මැ සුත්තාර්ථට සංවර්ණනාව තෙතනි උපදේශයක් වෙයි. “තෙතනි” වැලින් සුත්‍රයෙන් උපත, සුත්‍රය සමාක් සම්බුද්ධයන් ප්‍රභව කොට ඇත්තේ යි.

කසයින් තෙතනිසකරණ :

“එතදග්ගං භික්ඛවෙ මම සාවකානං භික්ඛුනං සඨිත්තෙන භාසිතස්ස විත්ථාරෙන අත්ථං විහරන්තානං යදිදං මහාකම්මවානො” යි බුදුරජුන් විසින් සංක්ෂිප්ත භාසිතයාගේ විස්තරයෙන් අර්ථ විභාග කරන සම්මත කෙරෙහි අගතැන තබා වදළ අසු මහාශ්‍රාවකයන් කෙරෙහි දශමස්ථානයෙහි සිටි මහාකාන්තායන මහරහතුන් වහන්සේ නවාඩග ශාස්තෘ ශාසන සංඛ්‍යාත බුද්ධචරිතය අර්ථ වශයෙන් ද ව්‍යාකෘත වශයෙන් ද විභාග කරමින් තෙතනිසකරණය වදළහ. එය භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් පිළිගෙන වදළ හෙයින් බුද්ධ භාසිතයෙක් මැ විය. කසයින් මහතෙතනිසකරණ වනාහි අවන්ති ජනපදයෙහි උදෙහි නුවර වණ්ඩප්‍රදේශය රජුගේ පෙරෙහි බමුණු වැ සිටියාහු රජුගේ නියමයෙන් බුදුරජුන් උදෙහියට වැඩමවනු සඳහා බුදුන් වෙත එළඹ බණ අසා රහත් වැ එහි භික්ෂු භාවයෙන් පැවිදි වූහ. ඔබ කාන්තාධිකාර වශයෙන් බුදුරජුන්ගේ සංක්ෂිප්ත දේශනා අර්ථව්‍යාකෘත විසින් සපුරා විභාග කිරීමෙහි සමර්ථ වූහ. අනාත් ශ්‍රාවකයෝ අර්ථ විසින් හෝ ව්‍යාකෘත විසින් හෝ එක් ප්‍රකාරයෙකින් මැ සපුරාලීමෙහි සමර්ථ වෙති. එහෙයින් ඔබ මේ විෂයෙහි අග්‍රස්ථානයට සුදුසු වූහ. අධිගුණනරනිකාය-කාලි සුත්තාදියෙහි කථිකයාන තෙතනිසකරණයෙන් ධර්මවිභාග දක්ක හැකිය. විශේෂයෙන්

“ මධුපිණ්ඩික, කච්චාන පෙය්‍යාල, පාරායන ” යන සූත්‍රාන්තයන් අර්ථාන්තරයක් කොට තෙරණුවෝ අග්‍රස්ථානයෙහි තබනු ලැබූහ. උන්වහන්සේ විසින් මැ නවාඩග ශාසනාර්ථ වර්ණනා සඳහා නය දක්වමින් “නෙක්තිප්පකරණය” දේශනා කරන ලද්දේ යි.

නෙක්තිප්පකරණ :

නෙක්ති දේශනාව ප්‍රකරණ පරිච්ඡේද විසින් “භාර, නය, පට්ඨාන වශයෙන් තුන් වැදෑරුම් කොට දේශනා කරන ලද්දේය. එහි මූලින් මැ භාරවිචාරයද යළි නයවිචාරය හා පට්ඨාන විචාරය ද වේ. පාළිව්‍යවස්ථාන (පිරිසිද්දීම) විසින් “සංගහවාර, විභාගවාර” යයි වාර දෙකකි. එහි සංගහවාරය “යං ලොකො චූජයතෙ” යනාදී භාරා පසින් පිරිසිදුනා ලද්දේය. සියලු මැ නෙක්තිනය මේ භාරා පසින් සංග්‍රහ කරන ලද වෙයි. “පට්ඨානය එහි සංග්‍රහ නො ලද නොයි ප්‍රශ්නයෙක. මූලපදග්‍රහණයෙන් පට්ඨානය සංග්‍රහ වී” යයි කියැ යුතු යැ “අට්ඨාරස මූලපද කුභිං දට්ඨබ්බා සාසනපට්ඨානෙ” යයි (182 පිට) ග්‍රන්ථයෙහි එයි.

විභාගවාරය :

විභාගවාරය වැලින් උද්දෙස, නිද්දෙස, පටිනිද්දෙස යයි ත්‍රිවිධ වෙයි. එහි “කත්ථ කකමෙ සොළස භාරා” යන්නෙහි පටන් හවන්ති අට්ඨාරස මූලපදනී යනු හිමි කොට ඇත්තේ උද්දෙසවාර යැ, අස්සාදදිනවතා යන්නෙහි පටන් කෙක්තිංසා එක්තිකා නෙක්ති යනු අවසන් කොට ඇත්තේ නිද්දෙසවාර යැ. කත්ථ කකමො දෙශනාභාරො යන තැන සිට ප්‍රකරණාවසානය තෙක් පටිනිද්දෙසවාර යි.

තවද, පටිනිද්දෙසවාරය ‘භාරවිභාග, භාරසම්පාත, නයසමුච්ඡාන, සාසනපට්ඨාන’ යි වාර සතරෙකින් යුක්ත වේ. නොයෙක් උද්ගරණ සූත්‍ර එළවමින් එක් භාරයක් දක්වීම භාරවිභාගයෙහි ස්වරූප යි, එක් සූත්‍රයෙකින් නොයෙක් භාරයන් බැසගෙන සිටුනා අයුරු දක්වීම භාරසම්පාතයෙහි ලක්ෂණ යි. මේ යැ භාරවිභාග භාරසම්පාතයන්ගේ විශේෂය.

නොයෙක් සූත්‍රයෙන් නභාගත් තණ්හා අවිජ්ජාදි මූලපදයන් හා සමග චතුස්සත්තය යෝජනාව නයසමුච්ඡාන යි. එයින් නන්දියාවට්ඨාදි නය උපදනා බැවින් කරණසාධන විසින් නයසමුච්ඡාන යි කියනු ලැබේ. නයභූමී යනුද එය මැ යි.

වෛනෙයජනයන්ගේ අධ්‍යාශයානුරූප වැ ඔවුනට හිතසුව සලසනු පිණිස පර්යාජනී ශාසනයාගේ පැවැත්ම ප්‍රකාරයෙන් ප්‍රකාශ කිරීම සාසනපට්ඨාන යි.

වෛනෙයජනයා ආර්යධර්මයට හෝ දර්ශනමාර්ගයට හෝ නිවනට පමුණුවන අර්ථයෙන් ‘නෙක්ති’ නම් වන බව කැලැ මැ කියන ලදී. එහි ලා භාරසංවර්ණනාව පළමු කළ යුතු යැ. සොළස භාරයන් දියාලොවන නයින් දිශාභූත ධර්මයන් පරීක්ෂා කොට අභිකුස නයින් නභාගෙන නන්දියාවට්ඨාදි තුන් අර්ථයකින් සූත්‍ර නිර්දේශ කළ යුතු වේ.

විමර්ශන :

තවද, අභිභූත අවුරුද්දක “මධ්‍යමධ්‍යම සුන්ත, කවිවානපෙය්‍යාල, පාරායනසුන්ත” යන තුන් සුත්‍රාන්තයන් අර්ථොත්පත්ති කොට බුදුහු මහාකවිවායන තෙරණුවන් අග්‍රස්ථානයෙහි තැබුන”යි දක්වති. නොත්තිප්පකරණ අවුරුද්දෙහි ද “කවිවායනසංයුත්ත” යක් සඳහන් වෙයි. එහෙත් කවිවානපෙය්‍යාලය හෝ කවිවායනසංයුත්තය නිකාය ග්‍රන්ථයන්හි දක්නට නැත. බන්ධසංයුත්ත නකුලපිතුර්ගයෙහි 3-4 සූත්‍ර කවිවාන පෙය්‍යාල, කවිවායනසංයුත්ත වශයෙන් සඳහන් කොට ඇතැයි කියැවෙයි. මේ සූත්‍රයන්හි දී සූත්‍රනිපාතයෙහි මාගන්දිය සුත්ත, දීපනිකායෙහි ‘සක්කපඤ්ඤාසුත්ත’ යන සූත්‍ර දෙකේ සංක්ෂිප්ත දේශනා මහාකවිවායන තෙරණුවන් විභාග කොට වදළ සැටි දක්ක හැකිය. දසකඨභූතරයෙහි ‘කාලී’ සූත්‍රය ද සඳහන් කළ යුතුය. මෙපරිද්දෙන් මධ්‍යමධ්‍යම සුත්‍රාදියෙහි ලා සංක්ෂිප්ත දේශනා අර්ථ ව්‍යාකෘත්ත විසින් විභාග කොට දේශනා කිරීමෙහි කුලලතාව හේතු කොට ගෙන කසයින් තෙරණුවෝ අග්‍රස්ථානයට පත්වූහ. ඔබ යම් භාරතය ආදී යුක්ති මාර්ගයක් ඇසුරු කොට ඒ ඒ සූත්‍ර විභාග කරන ලද නම් නවාඩග ශාසනාර්ථ වර්ණනාව සඳහා ඒ න්‍යායමාර්ගය තබාලුව මැනවැ”යි සලකා පසු කලෙක නොත්තිප්පකරණය වදරන ලද්දේ දක යුතුය.

මහාකවිවායන තෙරණුවෝ නොත්තිනය දේශනාවට පැමිණ දේසනාභාරාදීන්ගේ ලක්ෂණ ව්‍යක්ත කිරීම පිණිස නිදසුන් දක්වන්නාහු යම් යම් ගාථාධර්මයක්, සූත්‍රපාඨයක් එළවන ලද නම්, බෙහෙවින් සංයුත්ත සහයෙහි බැසගෙන සිටි නිදසුන් බව පෙනේ. යළි උදාහරණ, ධම්මපද, ජාතක, අභිභූතරනිකාය, ඉතිවුත්තක විමානවත්ථු යන දෙකොට වන්නේ සිටි සූත්‍ර බෙහෙවින් දක්වූ අතර දික්සති මැදුම්සති දෙකේ සිටි නිදසුන් මඳ වෙයි. මෙහි සිට විමසීමට භාජන කළ යුතු කරුණු ද ඇත. වාසනාභාගීය සූත්‍රයට නිදසුන් කළ “පිණ්ඩාය කොසලං පුරං” (200 පිට) යනාදී තුස් ගයකින් යුත් වටංසක නම් අනාගත පසේබුදු කෙනෙකුත් පිළිබඳ පුවත සංගීතියට නැගුණු පිටක ග්‍රන්ථයක මෙතෙක් හමු වූයේ නැත. එසේ ම ‘ථේරගාථා’ හෝ අපදනපාළියෙහි සැඟවීය යුතු වර්ත කීපයකට අයත් සේ පෙනෙන ගාථා ද ඇත. (200-204 පිටු විමසන්න) මෙසේ අප හමුවෙහි ඇති පිටකග්‍රන්ථයක නො පැනෙන ගාථා පසු කලෙක භාණ්ඩයන් අතින් ගිලිහී ගියා විය හැකිය. නොහොත් සංගීතිකාරකයන් විසින් සංගීතියට නො නඟන ලද හෝ විය හැකිය.

“අප්පතිංසං තතො කප්පා” (200 පිට) යනාදී ගාථාව සන්ධිත ථේරගාථායෙහි ද අපදන පාළියෙහි (සන්ධිත)ද “එකතිංසෙ ඉතො කප්පෙ” යනාදී විසින් එ යි, එය සිටි බුදුරදුන් සඳහන් කරන තැනෙකි. ඒ බුදුහු ලොවැ පහළ වූවාහු මේ කප්පිත් එක්කිස් වැනි කල්පයෙහි යැ, කිස්වැනි කල්පයෙහි පහළ වූ බුදුකෙනෙක් ද නැත. එයින් මේ නොත්තිප්ප කරණ පාළිය බුද්ධවංස, ථේරගාථා, අපදනපාළි ආදිය හා විරෝධ වෙයි නො යත් : විරුද්ධ නොවේ. ‘ඉතො කප්පෙ’යි මේ කප්පිත් එක්කිස් වැනි කපු’යි කියන ලද්දේත්, ‘අප්පතිංසං තතො කප්පා’ යි සිටි බුදුරදුන් පහළවූ කල්පය මයාදා කොට කිස්කපෙකැයි කී හෙයින් අර්ථයෙන් සම වේ මැයි. මෙසේ නොත්තිප්පකරණය ප්‍රඥා කළ භාණ්ඩයන්ගේ පාඨය හා ථේරගාථාදියෙහි එන පාඨය ද ව්‍යාකෘත්තයෙන් පමණක් වෙනස් වූයේ අර්ථයෙන් සම විය. 204-208 පිටු වල ද මෙබඳු ගාථා ඇත. 206 පිට “එකතිංසමිකප්පමිති” යනාදී ගාථාව ද සසඳා බලන්නේ මැනවි. මෙහි පසුව දක්වූ වාසනාභාගීය සූත්‍ර දෙක ම අප හමුවෙහි ඇති ‘ථේරගාථා’, ‘අපදනපාළි’ දෙකේ හි මැ දක්නට නො ලැබේ.

තවද නෛතිප්පකරණයෙහි නිදසුන් වශයෙන් එළවූ ඇතැම් සූත්‍රප්‍රදේශ ත්‍රිපිටකයෙහි කවර තැනෙක සංග්‍රහ වී ඇද්දැයි සොයාගත නොහැකි විය. විසි (20) වැනි පිට "යථාහ භගවා ඉදං උක්ඛන්ති මෙ භික්ඛවෙ ඛාරාණයිසං ඉසිපතනෙ මගදයෙ අනුක්තරං ධම්මවක්කං පවත්තිකං" යනාදී සූත්‍රය බුදුරජුන් දම්සක් පැවැත්වීමෙන් පසු කලෙක වෙනත් නිදනායක වෙනත් වස්තූයෙක දේශනා කරන ලද්දක් සේ පෙනේ. මෙ ද විමසීමට භාජන විය යුතුය.

දසබල කථාවට පැමිණ (140 පිට) නිකායග්‍රන්ථයන්හි ද පටිසම්භිදමග්ගයෙහි ද සවැනි කැනට එන ඉන්ද්‍රියපරොවරකාඤ්ඤාය නෛතිප්පකරණයෙහි සත්වැනි ඤාණය කොට දක්වති. එය කවර භෙයෙකින් වූ විපර්යාසයක් දැයි නිශ්චය කළ නොහැකි විය. ජිනාලභිකාරවර්ණනා කාරක තෙරණුවනුදු නෛතිප්පකරණය බලා ස්වකීය ග්‍රන්ථය සකස් කළ බව පෙනේ, මෙබඳු තැනුදු ධර්මධරයනට හමුවිය යුතුය.

සංඛ්‍යාතවාරයෙහි "මහාකච්චානෙන නිද්දිව්ඨා" යනු ද භාරවිභජිතවාරයෙහි ඒ ඒ භාරනිගමනයෙහි "නෙතාහ ආයස්මා මහාකච්චානො" යනුද නෛතිප්පකරණයෙහි තෙරුන් විසින් ප්‍රකරණාර්ථ සංග්‍රහ වශයෙන් තබන ලද්දේය.

නෛතිප්පකරණ වූ කළි සංක්ෂිප්ත දේශනා අර්ථ ව්‍යාඤ්ජන විසින් විස්තාරයෙන් අර්ථ විභාග කරන භික්ෂූන් අතුරෙහි අගතැන් ලද මහාකාත්‍යායන මහරහතුන් වහන්සේ විසින් ධරමාන බුදුන් හමුයෙහි සංගාභීත වූ සම්බුදු රජුන් විසින් අනුමොදිත වූ වාචනා මාර්ගයට නැඟී සූත්‍රසංවර්ණනායෙහි උපයුක්ත වූ පැවැති ප්‍රකරණයක් වන බැවින් එබඳු අන්‍යාධර්ම සංග්‍රහයන් මෙන් මැ ප්‍රථම සංගීතියෙහි දී පෘථිවි විසර්ජනාදී විසින් වටා ලා සංග්‍රහ කළ යුතු නොවී. සංගීතියට නැඟී ඇදුරොල්ලි පවත්වාගෙන එන ලද්දේ යි.

ලබුගම ලඬකානන්ද
මහානායක ස්ථවිර.

1980 සැප්තැම්බර් මස 12 වැනි දින,
මොල්ලිගොඩ 'ප්‍රවචනොදය' පිටිවෙන්නි දී යැ.

THE PALI ALPHABET

IN SINHALA CHARACTERS

VOWELS

අ අං ඉ ඊ උ උං එ ඔ

CONSONANTS

ක	ඛ	ග	ඝ	ඞ
ච	ඡ	ජ	ඣ	ඤ
ට	ඨ	ඳ	ඬ	ඹ
ත	ථ	ද	ධ	න
ප	ඵ	බ	භ	ම
ය	ර	ල	ව	ස
හ	ළ	ආ		
ක	කා	කි	කී	කු
ඛ	ඛා	ඛි	ඛී	ඛු
ග	ගා	ගි	ගී	ගු
				ගෙ

Conjunct - Consonants

කක	කඛ	කය	කි	කී	කු	කු	කෙ	කො
ඛක	ඛඛ	ඛය	ඛි	ඛී	ඛු	ඛු	ඛෙ	ඛො
ගක	ගඛ	ගය	ගි	ගී	ගු	ගු	ගෙ	ගො
ඝක	ඝඛ	ඝය	ඝි	ඝී	ඝු	ඝු	ඝෙ	ඝො
ඞක	ඞඛ	ඞය	ඞි	ඞී	ඞු	ඞු	ඞෙ	ඞො
චක	චඛ	චය	චි	චී	චු	චු	චෙ	චො
ඡක	ඡඛ	ඡය	ඡි	ඡී	ඡු	ඡු	ඡෙ	ඡො
ජක	ජඛ	ජය	ජි	ජී	ජු	ජු	ජෙ	ජො
ඣක	ඣඛ	ඣය	ඣි	ඣී	ඣු	ඣු	ඣෙ	ඣො
ඤක	ඤඛ	ඤය	ඤි	ඤී	ඤු	ඤු	ඤෙ	ඤො
ඨක	ඨඛ	ඨය	ඨි	ඨී	ඨු	ඨු	ඨෙ	ඨො
ඳක	ඳඛ	ඳය	ඳි	ඳී	ඳු	ඳු	ඳෙ	ඳො
ඬක	ඬඛ	ඬය	ඬි	ඬී	ඬු	ඬු	ඬෙ	ඬො
ඹක	ඹඛ	ඹය	ඹි	ඹී	ඹු	ඹු	ඹෙ	ඹො
තක	තඛ	තය	ති	තී	තු	තු	තෙ	තො
ථක	ථඛ	ථය	ථි	ථී	ථු	ථු	ථෙ	ථො
දක	දඛ	දය	දි	දී	දු	දු	දෙ	දො
ධක	ධඛ	ධය	ධි	ධී	ධු	ධු	ධෙ	ධො
නක	නඛ	නය	නි	නී	නු	නු	නෙ	නො
පක	පඛ	පය	පි	පී	පු	පු	පෙ	පො
ඵක	ඵඛ	ඵය	ඵි	ඵී	ඵු	ඵු	ඵෙ	ඵො
බක	බඛ	බය	බි	බී	බු	බු	බෙ	බො
භක	භඛ	භය	භි	භී	භු	භු	භෙ	භො
මක	මඛ	මය	මි	මී	මු	මු	මෙ	මො
යක	යඛ	යය	යි	යී	යු	යු	යෙ	යො
රක	රඛ	රය	රි	රී	රු	රු	රෙ	රො
ලක	ලඛ	ලය	ලි	ලී	ලු	ලු	ලෙ	ලො
වක	වඛ	වය	වි	වී	වු	වු	වෙ	වො
සක	සඛ	සය	සි	සී	සු	සු	සෙ	සො
හක	හඛ	හය	හි	හී	හු	හු	හෙ	හො
ළක	ළඛ	ළය	ළි	ළී	ළු	ළු	ළෙ	ළො

අ අං ඉ ඊ උ උං එ ඔ

සංකීර්ණ නිරූපණය

ABBREVIATIONS

- සිමු — සිංහලාක්ෂරයෙන්, මුද්‍රිත නේතනිපකරණය,
මණසං — බුරුමරට - ජට්ඨසංගිතියෙන් යොධිත නේතනිපකරණය
පු — අට්ඨකථාගත - පුරුණපාඨානතර,
නෙඅ — අට්ඨකථා - නේතනිපකරණට්ඨ කථා,
කන්ථි — අනිකත ග්‍රන්ථානතරපාඨ,
උදන — උදනපාළි,
සං-සංති — සංයුතතනිකායපාළි,
මනි — මණ්ඩමනිකායපාළි,
අති — අභිතුනතරනිකාය පාළි,
ම පා — මහාවග්ග පාළි,
ජාතක — ජාතක පාළි,
බමමපද — බමමපද පාළි,

නෛතිප්පකරණ—විෂය සූචි

			පිටුවකිනි:
සංගහවාරො	—	—	2 - 3
උදෙසවාරො	—	—	4 - 7
නිදෙසවාරො	—	—	8 - 13
පටිනිදෙසවාරො	—	—	14 - 289
1. දෙසනාතාරවිහබේන:	—	—	14 - 23
2. විවසතාර „	—	—	22 - 39
3. සුතතිතාර „	—	—	38 - 45
4. පදට්ඨානතාර „	—	—	46 - 49
5. ලක්ඛණතාර „	—	—	50 - 53
6. චතුබ්‍යුහතාර „	—	—	52 - 65
7. අචච්චතාර „	—	—	64 - 75
8. විහතතිතාර „	—	—	74 - 77
9. පරිචක්‍ෂණතාර „	—	—	78 - 81
10. වේච්චනතාර „	—	—	80 - 87
11. පඤ්ඤාතතිතාර „	—	—	86 - 95
12. ඕතරණතාර „	—	—	96 - 105
13. සොඛනතාර „	—	—	104 - 107
14. අභිට්ඨානතාර „	—	—	106 - 415
15. පරික්කාරතාර „	—	—	114 - 119
16. සමායෝජණතාර	—	—	118 - 125
1. දෙසනාතාර සම්පාතො:	—	—	124 - 127
2. විවසතාර „	—	—	126 - 149
3. සුතතිතාර „	—	—	148 - 151
4. පදට්ඨානතාර „	—	—	150 - „
5. ලක්ඛණතාර „	—	—	„ - „
6. චතුබ්‍යුහතාර „	—	—	„ - 153
7. අචච්චතාර „	—	—	152 - „
8. විහතතිතාර „	—	—	152 - 153
9. පරිචක්‍ෂණතාර „	—	—	„ - „
10. වේච්චනතාර „	—	—	„ - „

පිටිපිටිකා

11. පසුපසුතනිහාර	„	—	—	154 - 155
12. මතරණහාර	„	—	—	„ - „
13. සොබනහාර	„	—	—	„ - „
14. අභිච්ඡානහාර	„	—	—	„ - 157
15. පරික්ඛාරහාර	„	—	—	156 - „
16. සමාදේපණහාර	„	—	—	„ - „
නිසංසක්ඛානං	—	—	—	158 - 183
සාසනප්පඛානං	—	—	—	182 - 289

නෛතිප්පකරණං

නෛතිප්පකරණය

තෙතනිප්පකරණං

නමො තස්ස සගවතො අරහතො
සමමා සම්බුද්ධස්ස

සංගහවාරො

1. යං ලොකො පූජයතෙ-සලොකපාලො සදා නමස්සති ච,
තස්සෙතං සංඝභවිරං-විදුහි ඤෙය්‍යං භරවරස්සං.
2. ආදස පදාති සුතතං-තං සබ්බං බ්‍යඤ්ඤාදා අපෙඨා ච,
තං විඤ්ඤෙය්‍යං උභයං-නො අපෙඨා බ්‍යඤ්ඤං කතමං.
3. සොළස භාරු තෙතනී-පඤ්ච භයා සංඝභස්ස පරියෙට්ඨි,
අට්ඨාරස මූලපද-මහාභව්වාතො¹ නිද්දිට්ඨා.²
4. භාරු බ්‍යඤ්ඤාවිචයො-සුතතස්ස භයා තයො ච සුතතපෙඨා,
උභයං පරිභ්‍යාගිතං-වුච්චති සුතතං යථාසුතතං.
5. යං චෙච්ච දෙසතා යං ච-දෙසිතං උභයමෙච විඤ්ඤෙය්‍යං,
කත්‍රායමොනුසුබ්බි-භවිථිති සුතතතපරියෙට්ඨි³ති.

1. මහභව්වාතො - මර්ගං.

2. භව්වායනොත්ත නිද්දිට්ඨා - පප.

විභාගවාරො

1. උදෙසවාරො

තත්ව කතමේ කොළස හැර : දෙසන, විචයෙ, සුතභි පදවිභානෙ,
ලක්ඛණෙ, චතුර්විධෙ, අවිච්ඡේදි, විභවති පරිච්ඡේදනෙ, වෙච්චිනෙ,
පඤ්ඤානති ඔතරණෙ, කොඛනෙ, අභිච්ඡානෙ, පරික්ඛානෙ සමාදේපනෙ,
ඉති.

තසානුගිති :

1. දෙසන, විචයෙ, සුතභි - පදවිභානෙ ච ලක්ඛණෙ,
චතුර්විධෙ ච අවිච්ඡේදි - විභවති පරිච්ඡේදනෙ.
2. වෙච්චිනෙ ච පඤ්ඤානති - ඔතරණෙ ච කොඛනෙ,
අභිච්ඡානෙ, පරික්ඛානෙ - සමාදේපනෙ, කොළස¹.
3. එතෙ කොළස හැර - පඤ්ඤානති, අතරතො අසංකිණ්ණෙ,
එතෙසං වෙච්චි භවති - විජ්ජාරතය, නායවිභවති².

තත්ව කතමේ පඤ්ඤානති නාම : නාමිකවිච්ඡේදනං, තිප්පකම්මෙ, සිහ
විකම්මිකානං දිසාලොචනො අභිකුසො ඉති.

තසානුගිති :

4. පඤ්ඤානති, නාමිකවිච්ඡේදනං - තිප්පකම්මෙ, සිහ
විකම්මිකානං නාම - තතියො නායලඤ්ඤානො³.

1. කොළසො—මජ්ඣං.

2. නාමිකවිච්ඡේදනං—සිත්ථි.

3. නායලඤ්ඤානො—මජ්ඣං.

5. දිශාලෝචනමාහංසු-චතුර්ථං නයමුත්තමං,
පඤ්චමො අඛකුසො නාම-සබ්බෙ පඤ්ච නයා ගතා'ති

තථ කතමානි අට්ඨාරක මූලපදානි : නව පදානි කුසලානි, නව පදානි අකුසලානි.

තථ කතමානි නව පදානි අකුසලානි : තණ්හා අවිජ්ජා ලෝභො දෙසො මොහො සුභසකුසා සුඛසකුසා නිව්චසකුසා අතතසකුසා'ති ඉමානි නව පදානි අකුසලානි, යථ සබ්බො අකුසලපකෙඛා සංඛ්‍යාං සමොසරණං භව්ති.

තථ කතමානි නව පදානි කුසලානි : සමප්ථො විපක්ඛනා අලෝභො අද්දෙසො අමොහො අසුභසකුසා දුක්ඛසකුසා අනිව්චසකුසා අතතසකුසා'ති. ඉමානි නව පදානි කුසලානි, යථ සබ්බො කුසලපකෙඛා සංඛ්‍යාං සමොසරණං භව්ති.

තත්‍රිදං උද්දානං :

6. තණ්හා ච අවිජ්ජාපි ච-ලෝභො දෙසො තප්ථෙ මොහො ච,
චතුර්ධෙ ච විපල්ලාසා-කිලෙසභූමි නව පදානි
7. සමප්ථො ච විපක්ඛනා ච-කුසලානි ච යාති තිණි මූලානි,
චතුර්ධෙ සතීපට්ඨානා-ඉන්ද්‍රියභූමි නව පදානි.
8. නවති ච පදෙති කුසලා-නවති ච සුජ්ජනති අකුසලා පකඛා,
ථිකෙ ඛො මූලපදා-භවිනති අට්ඨාරක පදානි'ති

2. නිදේශපාවාරෝ

හත් සංඛෙපතො, නෙතති කිත්තිතා :

1. අක්ඛාදදිතවතො¹-නික්ඛරණමපි ච ඵලං උපායො ච,
ආණතති ච හගචිතො-යොගිතං දෙසනාභාරෙ
2. යං පුට්ඨිතඤ්ච වික්ඛජ්ඣතඤ්ච-සුත්තස්ස යං ච අනුනිති,
සුත්තස්ස සො පටිච්චයො-භාරො විචයොති නිද්දිට්ඨො.
3. සංඛෙසං භාරො-යං හුම් සො ච ගොචරො නෙතං,
සුත්තාසුත්තපරික්ඛා²-භාරො සුත්තීති නිද්දිට්ඨො.
4. ධම්මං දෙසෙති ජිනො-තස්ස ච ධම්මස්ස යං පදට්ඨානං,
ඉති යං ච සංඛෙසමමා-ඵසො භාරො පදට්ඨානො.
5. වුත්තමති ඵකධම්මෙ-සෙ ධම්මො ඵකලක්ඛණො කෙචි,
වුත්තා හවිනති සංඛෙසං-සො භාරො ලක්ඛණො නාම.
6. තෙරාත්තමධිප්පායො-බ්බාසුත්තමථ දෙසනානිදානඤ්ච,
පුබ්බාපරොසුත්තා³-ඵසො භාරො චතුබ්බසො.
7. ඵකමති පදට්ඨානෙ-පරිගෙසති සෙසතං පදට්ඨානං,
ආචට්ටති⁴ පටිපකෙඛ-ආචට්ටො නාම සො භාරො.
8. ධම්මං ච පදට්ඨානං- හුම් ච විහජ්ඣෙ⁵ අතං භාරො,
සාධාරණෙ අසාධාරණෙ ච-නෙයොසා විහත්තිති.
9. කුසලාකුසලෙ ධම්මෙ-නිද්දිට්ඨි හාචිනෙ පනිනෙ ච,
පරිචිත්තති පටිපකෙඛ-භාරො පරිචිත්තනො නාම.

-
1. අක්ඛාදදිතවතො - පු.
 2. සුත්තාසුත්තපරික්ඛා - පු, සිඬු.
 3. පුබ්බාපරෙත සත්ති - පු.
 4. ආචත්තති - සිඬු.
 5. විහජ්ඣෙ - සිඬු.

10. වෙච්චිනානි බහුනි තු-සුතෙත චූතනානි එකඛම්ඛං,
යො ජාතානි සුතතවිදු-වෙච්චිනො නාම තො භාරො.
11. එකං භගවි, ඛම්මං- පඤ්ඤානිති විවිධානි දෙසෙති,
තො ආතාරො ඤෙයො-පඤ්ඤානි නාම භාරො'ති.
12. යො ච පටිච්චුප්පාදො- ඉන්ද්‍රියබ්බා ච ඛාතුආයතනා,
එතෙහි ඔතරති යො-ඔතරණො නාම තො භාරො.
13. විඤ්ජිතවති පඤ්ඤා-භාජාය පුච්ඡිතා යමාරබ්බ,
සුභාසුභාපටිකා-භාරො තො තොධිතො නාම.
14. එකතතනාය ඛම්මා-යෙපි ච වෙමතතනාය නිද්දිට්ඨා,
තෙ හ වික්ඛාපිතබ්බා-එතො භාරො අභිට්ඨානො.
15. යෙ ඛම්මා යං ඛම්මං-ජනානානිපාවධාය පරම්පරතො,
හෙතුමවික්ඛාපිතා-එතො භාරො පටිකාපරො.
16. යෙ ඛම්මා යවුලා-යෙ වෙකත්ථා පතාසිතා මුනිනා,
තෙ සමරොපයිතබ්බා-එත සමාරොපනො භාරො.
17. තණ්හඤ්ච අවිජ්ජමපි ච-සමපේත විපක්ඛානාය යො තෙති,
සමෙවති යොජයිතා-අයං නයො නන්දියාවට්ටො.¹
18. යො අකුසලෙ සමුලෙහි-තෙති කුසලෙ ච කුසලමුලෙහි,
භූතං තථං අවිතථං තිපුකුලං තං තයං ආහු.
19. යො තෙති විපල්ලාසෙහි-කිලෙතො ඉන්ද්‍රියෙහි සභාවෙ,
එතං තයං තයවිදු-සිහවිකානිජිතං ආහු.
20. වේයාකරණෙසු හි යෙ-කුසලාකුසලා තතිං තතිං චූතනා,
මහසා වොලොකයතෙ-තං චූ දිසාලොචනං ආහු.

1. නන්දියාවතො - සිඤ්ඤ.

2. සංකිලෙසෙ - පු.

21. ඔලොකේනා: දිසලොචනෙන- උක්ඛිපිය යං සමාහෙතී,
සබ්බෙ කුසලාකුසලෙ-අයං භයො අඛකුතො නාම.
22. කොළඝ භාරං පඨමං-දිසලොචනතො¹ දිනා විලොකයිතා,
සංවිපිය අඛකුතෙන නි-භයෙති තිති නිද්දියෙ සුතතං.
- 23 අකකරං පදං බ්‍යඤ්ඤං-නිරුතති තථෙව නිද්දෙසො,
අකාරජච්ඡිව්වතං-ඵහතාච බ්‍යඤ්ඤං සබ්බං.
24. සංකාසනං පකාසනං-විචරණං විහජ්ඣනතානිකම්මපඤ්ඤානී,
ඵතෙති ඡති පදෙති-අතො: කම්මඤ්ඤා නිද්දිව්ඨං.
- 25 නිණ්ඨි ව නයං අනුතා-අත්ඤ්ඤා ව ඡපපදති ගණිතානි,
නවති පදෙති ගතවතො-විචිතඤ්ඤා'තො: සමාසුතො.
26. අත්ඤ්ඤා නව පදති-බ්‍යඤ්ඤාපරියෙවසීයා: චතුර්වික,
උභයං සංකලපිතා² තෙනතිංසා ඵතතිකා තෙනති'ති.

නිදේශයන්: නිවර්තනො.

1. දිසලොචනෙන - පු.

2. සබ්බපයතො - පු.

3. පටිතිදෙසවාලෝ

3. 1. 1.

දෙසනාහාරවිගමනා

තථ කතමො දෙතනාහාරො : “අඤ්ඤාදිනවතා”ති භාටා, අයං දෙතනාහාරො. කිං දෙතයති : අඤ්ඤං ආදිනවං නික්ඛරණං ඵලං උපායං ආණ්ඩනං.

“ධම්මං වො භික්ඛවො දෙසිංසාමි ආදිකල්‍යාණං ඔජ්ඣති කල්‍යාණං පරියොසානකල්‍යාණං සාථං සබ්බඤ්ඤං කෙවල පරිපුණ්ණං පරිසුඤ්ඤං බ්‍රහ්මචරියං පභාසිංසාමි”ති

තථ කතමො අඤ්ඤාදො :

1. “කාමං කාමයමානස්ස නස්ස වෙ තං සමිජ්ඣති,
අඤ්ඤං පිඨිමිතො හොති උඤ්ඤං ඔවෙව, යදිවන්ති”ති

අයං අඤ්ඤාදො,

තථ කතමො ආදිනවො :

2. නස්ස වෙ කාමයානස්ස ජන්දජාතස්ස ජන්තුතො,
තෙ කාමා පරිහායනති සලලවිද්ධොව රුප්පති”ති

අයං ආදිනවො,

තථ කතමං නික්ඛරණං :

3. “යො කාමෙ පරිවජ්ජති සප්පඤ්ඤාව පදා සිද්ධො,
සො’මං විසතතිකං ලොකෙ සතො සමතිවිහතති”ති

ඉදං නික්ඛරණං,

තථ කතමො අඤ්ඤාදො :

4. “බොහං වජ්ඣං සිරිඤ්ඤං වා ගවාස්සං දුසපොරිතං,
පියො ඛන්ඩු පුරි කාමෙ යො නරො අනුසිජ්ඣති”ති

අයං අඤ්ඤාදො,

තත් කතමො ආදීනවො :

5. “අඛලා නං ඛලියනභි මදුනෙත නං පරික්ඛයා,
තතො නං දුක්ඛමනෙති නාවං හිත්තමිවොදකනති”

අයං ආදීනවො :

තත් නතමං නිස්සරණං :

6. “තමො ජනතු සදා සතො කාමානි පරිවජ්ජයෙ,
තෙ පහාය තරෙ ඕඝං නාවං සිත්ථාව පාරගු”ති

ඉදං නිස්සරණං,

තත් නතමං ඵලං :

7. “ධම්මො හවෙ රක්ඛති ධම්මවාදිං.
ජිත්තං මහනතං යථවික්ඛකාලෙ,
ඵසානිසංඝො ධම්මෙ සුච්ඡේණ
න දුක්ඛං භවජති ධම්මවාදි”ති.

ඉදං ඵලං,

තත් කතමො උපායො :

8. “සබ්බෙ ධම්මො අනතතාති යදා පඤ්ඤාය පසාති,
අථ නිබ්බිජ්ඣති දුක්ඛෙ ඵස මග්ගො විසුඤ්ඤා”ති.

අයං උපායො,

තත් කතමො ආණ්ඩති :

9. “චක්ඛුමො විසමානීච විජ්ජමාතෙ පරක්කමෙ,
පණ්ඩිතො ජීවලොකස්මිං පාපානි පරිවජ්ජයෙ”ති.

“සුඤ්ඤාතො ලොකං අවේක්ඛිස්සු මොහරුජා”ති ආණ්ඩති. “සදා සතො”ති උපායො.

“අතතානුදිව්භිං උහච්ච ඵවං මච්චුතරෙ සියා”ති ඉදං ඵලං.

තත්ත්වය හඟවී, උග්‍රාභිවෘද්ධිය ප්‍රකාශය නිසාරණය. දෙසෙති විපක්ෂවිතසුද්ධිය ප්‍රකාශය ආදිනවං ව නිසාරණය ව දෙසෙති. නෙය්‍යය ප්‍රකාශය අය්‍යාදං ව ආදිනවං ව නිසාරණය ව දෙසෙති.

තත්ත්වය විනයයෝ පටිපදා විනයයෝ ප්‍රකාශය ව, තණ්හාවිරතෝ මජ්ඣෙ සතිඤ්ඤායෙන දුක්ඛය පටිපදා දකුණුකුණු නියායාති සතිපට්ඨානෙති නිසාරණය, තණ්හාවිරතෝ උද්භේදා¹ සමාධිඤ්ඤායෙන දුක්ඛය පටිපදා විපාකිකුණු නියායාති කුණානෙති නිසාරණය, දිට්ඨිවිරතෝ මජ්ඣෙ විරිඤ්ඤායෙන සුඛය පටිපදා දකුණුකුණු නියායාති සමමපට්ඨානෙති නිසාරණය, දිට්ඨිවිරතෝ උද්භේදා¹ පඤ්ඤාඤ්ඤායෙන සුඛය පටිපදා විපාකිකුණු නියායාති සමමවති නිසාරණය.

උග්‍රා තණ්හාවිරතා සමපට්ඨානමය විපක්ෂානාය නියායාති රහස්විතයා වෙනොවිඤ්ඤායෙන, උග්‍රා දිට්ඨිවිරතා විපක්ෂානාපට්ඨානමය සමමවති නියායාති අවිජ්ජාපිතයා පඤ්ඤාඤ්ඤායෙන.

තත්ත්වය සමපට්ඨානමයෙහි පටිපදා නියායාති, නෙ නන්දියා විට්ඨෙන නෙයෙන භානබ්බා. යෙ විපක්ෂානාපට්ඨානමයෙහි පටිපදා නියායාති, නෙ සිහවිතකිඤ්ඤායෙන නෙයෙන භානබ්බා.

සායං භාගේ තත්ත්වය සමවිත² : යසං³ සත්ථා වා ධම්මං දෙසෙති අඤ්ඤාතරේ වා ගරුච්ඡානියො සමුභවිතාරී, සො තා ධම්මං සුඛා සඬං පටිලභති, තත්ත්වය විමංසා උග්‍රාහනා තුලනා උපපට්ඨකා, අයං සුතමසිපඤ්ඤා, තත්ත්වය සුතෙන නිසාරණය යා විමංසා තුලනා උපපට්ඨකා මනසානුපෙක්ඛනා, අයං විනාමසිපඤ්ඤා. ඉමානි ද්විති පඤ්ඤාති⁴ මනසිකාරසමපට්ඨානසංසාරය ඤාණං උපපත්ති දක්ඛණසංසාරය භාවනාසංසාරය වා අයං භාවනාමසිපඤ්ඤා. පරතො භොගා සුතමසිපඤ්ඤා. පට්ඨිතසමුච්ඡිතා යොනිසොමහසිකාරා විනාමසිපඤ්ඤා, යං පරතො වි භොගෙන පට්ඨිතසමුච්ඡිතෙන ව යොනිසොමහසිකාරෙන ඤාණං උපපත්ති අයං භාවනාමසිපඤ්ඤා.

යසං ඉමා දෙව පඤ්ඤා අපඨි සුතමසි විනාමසි ව, අයං උග්‍රාභිවෘද්ධිය, යසං සුතමසි පඤ්ඤා අපඨි විනාමසි නපඨි අයං විපක්ෂවිතසුද්ධිය⁵. යසං නෙව සුතමසි පඤ්ඤා අපඨි න විනාමසි, අයං නෙයෙයා.

සායං ධම්මදෙසනා නිං දෙසෙති : චතතාරි සමචාති දුක්ඛං සමුදයං නිරෝධං මග්ගං. ආදිනවො ඵලං ව දුක්ඛං, අය්‍යාදෙ සමුදයො, නිසාරණං නිරෝධො, උපායො ආණන්ති ව මග්ගො, ඉමානි චතතාරි සමචාති, ඉදං ධම්මචක්ඛං.

1. උද්භේදා - මජ්ඣ. = උද්භේදා - සිමු.

2. සමුච්ඡිතො - නෙ. අ.

3. යසං - නෙ. අ.

4. ඉමානු ද්විති පඤ්ඤානු - පු.

5. විපක්ෂවිතසුද්ධිය - සිමු.

යථා'හ හඟවා : “ඉදං දුක්ඛනතී මෙ භික්ඛවෙ බාරණසියං ඉසිපතනෙ මීගදායෙ අනුත්තරං. ධම්මවික්ඛං පටිත්තීනං අප්පත්තිවත්තීයං සමණෙන වා, බ්‍රාහ්මණෙන වා දෙවෙන වා මාරෙන වා බ්‍රහ්මාණා වා කෙනවී වා ලොකස්මිං” (සබ්බං ධම්මවික්ඛං.)

තත්ථ අපරිමාණං පද අපරිමාණං අක්ඛරං අපරිමාණං බ්‍යඤ්ඤානං අපරිමාණං ආකාරං තේරුණානිද්දෙසා. එතස්සෙව අත්ථස්ස සංකාසනා පකාසනා විවරණං විහජනා උත්තානීකම්මං පඤ්ඤාතති ඉතිපි'දං දුක්ඛං අරියසම්මං.

“අයං දුක්ඛසමුදයො'ති මෙ භික්ඛවෙ බාරණසියං ඉසිපතනෙ මීගදායෙ අනුත්තරං. ධම්මවික්ඛං පටිත්තීනං - පෙ - අයං දුක්ඛනිරුධො'ති මෙ භික්ඛවෙ - පෙ - අයං දුක්ඛනිරුධො'ති පටිපදා'ති මෙ භික්ඛවෙ බාරණසියං ඉසිපතනෙ මීගදායෙ අනුත්තරං. ධම්මවික්ඛං පටිත්තීනං අප්පත්තිවත්තීයං සමණෙන වා, බ්‍රාහ්මණෙන වා දෙවෙන වා මාරෙන වා බ්‍රහ්මාණා වා කෙනවී වා ලොකස්මිං.”

තත්ථ අපරිමාණං පද අපරිමාණං අක්ඛරං අපරිමාණං බ්‍යඤ්ඤානං අපරිමාණං ආකාරං තේරුණානිද්දෙසා. එතස්සෙව අත්ථස්ස සංකාසනා පකාසනා විවරණං විහජනා උත්තානීකම්මං පඤ්ඤාතති ඉතිපි'දං දුක්ඛනිරුධො'තිපටිපදාඅරියසම්මං.

තත්ථ හඟවා අක්ඛරෙහි සබ්බාසෙහි, පදෙහි පකාසෙහි, බ්‍යඤ්ඤානෙහි විවරණී, ආකාරෙහි විහජනී, නිරුත්තීනී උත්තානීකරොහි, නිද්දෙසෙහි පඤ්ඤාපෙහි.¹

තත්ථ හඟවා අක්ඛරෙහි ව පදෙහි ව උග්ගාටෙහි,² බ්‍යඤ්ඤානෙහි ව ආකාරෙහි ව විපඤ්චයෙහි, නිරුත්තීනී ව නිද්දෙසෙහි ව විථාරෙහි. තත්ථ උග්ගාටනා³ ආදී, විපඤ්චනා මජ්ඣෙ, විථාරණං පරියොසානං.

සොයං ධම්මවිතයො උග්ගවිතනො උග්ගවිතඤ්ඤාපුග්ගාලං විනෙහී, තෙන නං ආහු ආදිකල්‍යාණොහි, විපඤ්චිතනො විපඤ්චිතඤ්ඤාපුග්ගාලං⁴ විනෙහී, තෙන නං ආහු : මජ්ඣෙකල්‍යාණොහි. විථාරිතනො තෙසාපුග්ගාලං විනෙහී, තෙන නං ආහු : පරියොසානකල්‍යාණොහි.

තත්ථ ඡප්පදානි අත්ථො : සංකාසනා පකාසනා විවරණා විහජනා උත්තානීකම්මං පඤ්ඤාතති. ඉමානි ඡප්පදානි අත්ථො. ඡප්පදානි බ්‍යඤ්ඤානං : අක්ඛරං පදං බ්‍යඤ්ඤානං ආකාරො නිරුත්තී නිද්දෙසො. ඉමානි ඡප්පදානි බ්‍යඤ්ඤානං. තෙනාහ හඟවා : “ධම්මං වො භික්ඛවෙ දෙසියාමි ආදිකල්‍යාණං මජ්ඣෙකල්‍යාණං පරියොසානකල්‍යාණං සාත්ථං සම්බඤ්ඤානානි”.

1. පඤ්ඤාපෙහි - මජ්ඣං.

2. උග්ගාටෙහි - මජ්ඣං.

3. උග්ගාටනා - මජ්ඣං.

4. විපටිතඤ්ඤා - සිමු.

“කෙවල”නම් ලොකුතරං, න මිත්තං ලොකියෙහි ධම්මෙහි ;
 “පරිපුණ්ණ”නම් පරිපුරං අනුතං අනතිරෙකං ; “පරිසුඛං”නි නිම්මලං
 සබ්බමලාපකතං පරියොදනං උපට්ඨිතං සබ්බවිසේසානං, ඉදං චූළච්ඡි
 තථාගතපදං ඉතිපි තථාගතනිසේවිතං ඉතිපි තථාගතාරඤ්ඤිතං¹ ඉතිපි.
 අනෙං චේතං බ්‍රහ්මචරියං පඤ්ඤායති. තෙනාහ හගවා : “කෙවල
 පරිපුණ්ණං පරිසුඛං බ්‍රහ්මචරියං පකාසෙත්තං”ති,

කෙසං අයං ධම්මදේසනා : යොගිනං. තෙනාහ අයස්මා මහා
 කම්මායනො :

“අසාද්දිනවතා-නිත්තරණංපි ච ඵලං උපායො ච,
 අණතති ච හගමිනො-යොගිනං දේසනාභාරො”ති.

නිසුතො දේශනාභාරො.

3. 1. 2

විවිධාර්ථගබ්ගා

තත්ථ කතමො විචයො භාරො : “යං පුච්ඡිතං ච වික්ඛැජ්ඣිතං ච”ති
 ගාථා, අයං විචයො භාරො. කිං විචිනති : පදං විචිනති පඤ්ඤාං
 විචිනති වික්ඛැජ්ඣිතං විචිනති පුබ්බාපරං විචිනති අසාදං විචිනති
 අද්දිනවං විචිනති නිත්තරණං විචිනති ඵලං විචිනති උපායං විචිනති
 අණතතිං විචිනති අනුගිතිං විචිනති සබ්බෙ නව සුත්තනෙතෙ විචිනති

යථා කිං හවේ² : යථා අයස්මා අජිනො පාරායනෙ හගවනතං
 පඤ්ඤාං පුච්ඡති.

1. “කෙතෙසු නිවුතො ලොකො (ඉච්චායස්මා අජිනො)
 කෙතෙසු නප්පකාසති
 කිත්තාභිලෙපනං³ බ්‍රුසි
 කිංසු තස්ස මහබ්බයං”ති.

ඉමානි චතතාරි පදානි පුච්ඡිතානි, සො ඵකො පඤ්ඤා ; සස්මා ;
 ඵකවච්ඡිපට්ඨකතා, ඵචං හි අහ : “කෙතෙසු නිවුතො ලොකො”ති
 ලොකාභිච්ඡානං පුච්ඡති. “කෙතෙසු නප්පකාසති”ති ලොකස්ස
 අප්පකාසනං පුච්ඡති. “කිත්තාභිලෙපනං බ්‍රුසි”ති ලොකස්ස අභිලෙපනං
 පුච්ඡති. “කිංසු තස්ස මහබ්බයං”ති තස්සෙව ලොකස්ස මහාහයං
 පුච්ඡති. ලොකො නිවිධො : කිලෙසලොකො හවලොකො ඉන්ද්‍රියලොකො.

1. තථාගතාරඤ්ඤිතං - සිමු, මත්තං.

2. හවේය - පු.

3. කිංසාභිලෙපනං - පු.

තත්ව විශ්ලේෂණය :

2. “අවිච්ඡාද නිවුතො ලොකො (අජිතානි භගවා)
විවිච්ඡාදාද නප්පකාසනී,
ජප්පාතිලෙපනං මුඛි
දුක්ඛමස්ස මහබ්බය”නති.

ඉමානි චතාරි පදානි ඉමෙහි චතුරි, පදෙහි විශ්ලේෂණානි, පථමං පථමෙන, දුතියං දුතියෙන, තතියං තතියෙන, චතුර්ථං චතුර්තෙන, “කෙනස්ස නිවුතො ලොකො”නී පඤ්ඤා “අවිච්ඡාද නිවුතො ලොකො”නී විශ්ලේෂණය, නිවර්ණෙහි නිවුතො ලොකො, අවිච්ඡා නිවර්ණා හි සබ්බෙ සත්තා; යථාභ භගවා : “සබ්බසත්තානං භික්ඛවෙ සබ්බපාණානං සබ්බභූතානං පරියායතො ඵකමෙව නිවර්ණං වදාමි, යදිදං අවිච්ඡා; අවිච්ඡානිවර්ණා හි සබ්බෙ සත්තා සබ්බසො ච භික්ඛවෙ අවිච්ඡාද නිරෝධා වාගා පටිච්ඡායා නාපි සත්තානං නිවර්ණනාති වදාමි”නි. තෙන ච පථමස්ස පදස්ස විශ්ලේෂණය යුත්තා.

“කෙනස්ස නප්පකාසනී”නී පඤ්ඤා “විවිච්ඡාද නප්පකාසනී”නී විශ්ලේෂණය, යො පුග්ගලො නිවර්ණෙහි නිවුතො තො විවිච්ඡාති, විවිච්ඡා නාම වුව්ච්ඡා විවිච්ඡාති, තො විවිච්ඡාතො නාතිසංඝාතී, අනතිසංඝාතො විවිච්ඡා නාම භගවා අනුසංඝාතං ධම්මානං පභානාය කුසලානං ධම්මානං සම්මතියාය, සො ඉධපමාදමනුසුත්තො විහරති, පමනො සුක්කෙ ධම්මෙ න උපාදියති, තස්ස තෙ අනුපාදියමානා නප්පකාසනාති, යථාභ භගවා :

3. “දුරෙ සනෙතා පකාසනාති නිමමනෙතාව පබ්බතො,
අසනෙතත්ථ හ දිස්සනාති රතතිඛිනතා¹ යථා සරා.”

“තෙ ගුණෙහි පකාසනාති කිතතියා ච යසෙන වා”නි.

තෙන ච දුතියස්ස පදස්ස විශ්ලේෂණය යුත්තා.

“කිස්සාතිලෙපනං මුඛි”නි පඤ්ඤා- “ජප්පාතිලෙපනං මුඛි”නී විශ්ලේෂණය, ජප්පා නාම වුව්ච්ඡා තණ්හා, සා කථං අභිලිච්ඡාති; යථාභ භගවා :

- “රතො අත්ථං න ජානාති රතො ධම්මං න පස්සති,
අකිනතමං තද භොති යං රාගො ඝහතෙ තර”නති.

සායං තණ්හා අසත්තිබ්බුලස්ස පුග්ගලස්ස ඵලං අභිජප්පාති කරිත්ථා තත්ථ ලොකො අභිලිච්ඡො නාම භවති. තෙන ච තතියස්ස පදස්ස විශ්ලේෂණය යුත්තා.

1. වෙවිච්ඡා - මජ්ඣං.
2. රතතං ඛිනතා - මජ්ඣං.

“කිංසු තස්ස මහබ්බස”නති පඤ්ඤා “දුක්ඛමස්ස මහබ්බස”නති විස්සජ්ජනා. දුච්චිං දුක්ඛං : කාසිකං ච වේතසිකං ච. යං කාසිකං ඉදං දුක්ඛං, යං වේතසිකං ඉදං දෙමනස්සං. සබ්බෙ සත්තා හි දුක්ඛස්ස උබ්බිජ්ජනති නන්ති භයං දුක්ඛෙන සමසමං, කුතො වා පන තස්ස උත්තරිතරං, තිස්සො දුක්ඛතා : දුක්ඛදුක්ඛතා විපරිණාමදුක්ඛතා සංඛාර දුක්ඛතා ; තත්ථ ලොකො ඔධිසො කදපි කරහපි දුක්ඛදුක්ඛතාය මුච්චති, තථා විපරිණාමදුක්ඛතාය. තං කිස්ස හෙතු : භොනති ලොකෙ අප්පා බාධාපි දිශාග්ගතාපි. සංඛාරදුක්ඛතාය පන ලොකො අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා මුච්චති, තස්මා සංඛාරදුක්ඛතා දුක්ඛං ලොකස්සාති ඝාතී දුක්ඛමස්ස මහබ්බසනති. තෙන ච චතුස්සං පදස්ස විස්සජ්ජනා ග්ගතතා. තෙනාහ භගවා : “අවිජ්ජාය නිවුතො ලොකො”ති.

5. “සවනති සබ්බධි සොතා (ඉච්චායස්ම අජිතො)

සොතානං කිං නිවාරණං,
සොතානං සංවරං මුඤ්ඤි
කෙන සොතා පිට්ඨරො”ති¹

ඉමානි චතතාරි පදානි පුච්ඡිතානි. තෙ ඥා පඤ්ඤා ; කස්මා : ඉමෙ හි බ්වහසිව්වතෙන පුච්ඡිතා. එවං සමාපන්නස්ස ලොකස්ස එවං සබ්බිලිච්ඡස්ස ලොකස්ස කිං වොදනං වුට්ඨානං ඉති : එවං හි ආහ : “සවනති සබ්බධි සොතා”ති. අසමාහිතස්ස සවනති අභිජ්ඣාචාපාද පමාදබ්බුලස්ස. තත්ථ යා අභිජ්ඣා අයං ලොකො අකුසලමූලං, යො බ්‍යාපාදෙ අයං දෙසො අකුසලමූලං, යො පමාදෙ අයං මොහො අකුසලමූලං. තස්මෙවං අසමාහිතස්ස ඡත්ත ආයතනෙසු තණ්හා සවනති : රූපතණ්හා සද්දතණ්හා ගන්ධතණ්හා රසතණ්හා ථොට්ඨබ්බතණ්හා ධම්මතණ්හා. යථාහ භගවා : “සවනති බො භික්ඛවෙ ඡතොතං අජ්ඣාතතිකානං ආයතනානං අධිච්චනං. චක්ඛු සවනි මනාපිකෙසු රූපෙසු, අමනාපිකෙසු පටිහඤ්ඤති, සොතං-පෙ-භානං-පෙ-ජිව්‍යා-පෙ-කායො-පෙ-මනො සවනි මනාපිකෙසු ධම්මෙසු අමනාපිකෙසු පටිහඤ්ඤති”ති.

ඉති සබ්බා ච සවනි සබ්බථා ච සවනි. තෙනාහ : “සවනති සබ්බධි සොතා”ති. “සොතානං කිං නිවාරණං”නති පරිපුට්ඨාන විෂානං පුච්ඡති, ඉදං වොදනං. “සොතානං සංවරං මුඤ්ඤි කෙන සොතා පිට්ඨරො”ති අනුසංසක්ඛෙය්‍යං පුච්ඡති, ඉදං වුට්ඨානං.

තත්ථ විස්සජ්ජනා² :

6. “යානි සොතානි ලොකස්මිං (අජිතානි භගවා)

සති භෙසං නිවාරණං,
සොතානං සංවරං මුඤ්ඤි
පඤ්ඤායෙනෙ පිට්ඨරො”ති.

1. පිට්ඨරො - මජ්ඣං.

2. විසජ්ජනා - මජ්ඣං.

කායගතාය සතියා භාවිතාය බහුලිකතාය චක්ඛු නාච්ඤාති මනාපිකෙසු රූපෙසු අමනාපිකෙසු න පටිභඤ්ඤාති. තොතං - පෙ- හානං - ජ්ඣා - කායො - මනො නාච්ඤාති මනාපිකෙසු ධර්මෙසු අමනාපිකෙසු න පටිභඤ්ඤාති. කෙන කාරණෙන සංවුත්තිවාරිතතා ඉන්ද්‍රියානං, කෙන තෙ සංවුත්තා නිවාරිතා : සතිආරභෙන, තෙනාහ ගගමා : “සති තෙසං නිවාරණ”නති.

පඤ්ඤාය අනුසයා පතියනති, අනුසයෙසු පතියෙනෙසු පරිපුර්ණා පතියනති, තස්ස¹ අනුසයස්ස පතියතතා. තං යථා බන්ධනස්ස රූකකස්ස අනවසේනමුලුභ්වරණ කතෙ පුප්ඵලපවාලාආඛකුරසන්නාති සමුච්ඡන්තා, ගවති. පිදතිතා පටිච්ඡන්තා, කෙන : පඤ්ඤාය. තෙනාහ ගගමා : “පඤ්ඤායෙනෙ පිටියරෙති”³

7. “පඤ්ඤා වෙච්ඡි සති ව (ඉට්ඨායසමා අජිතො)
නාමරූපං ච මාරිස;
එතං මෙ පුට්ඨං පමුඛි
කප්පෙ’තං උපරාජ්ඣති”ති.

8. යමෙනං පඤ්ඤං අපුට්ඨි අජිත, තං වදාමි තෙ,
යත් නාමඤ්ඤා රූපඤ්ඤා අසෙසං උපරාජ්ඣති;
ච්ඤ්ඤාණස්ස නිරුධ්වෙන එතෙනං උපරාජ්ඣති”ති

අයං පඤ්ඤා⁴ අනුසයී. පුච්ඡති, අනුසයී. පුච්ඡතො. කිං පුච්ඡති : අනුපාදිතෙසං නිබ්බානධාතුං, තිණි ව සල්පාති සබ්බාති නිරුධ්වම්මාති දුක්ඛං සමුදයො මග්ගො, නිරුධ්වො අසබ්බතො. තත් සමුදයො දව්සු භූමිසු පතියති : දස්සන භූමියා ව භාවනාභූමියා ව. දස්සනෙන තිණි සංයොජනාති පතියනති : සක්කායදිට්ඨි විච්ඡිච්ඡා සීලබ්බතපරමාසො : භාවනාය සත්තසංයොජනාති පතියනති : කාමච්ඡෙදා බ්‍යාපාදො රූපරාගො අරූපරාගො මානො උභවං. අවිජ්ජා ව නිරවසෙසා⁵ තෙධාතුකෙ ඉමානි දස සඤ්ඤාජනාති, පඤ්ඤාචර්මාසිකාති පඤ්ඤාභි- මාසිකාති. තත් තිණි සංයොජනාති සක්කායදිට්ඨි විච්ඡිච්ඡා සීලබ්බතපරමාසො අනඤ්ඤානඤ්ඤාස්සාමිතීන්ද්‍රියං අභිට්ඨාය නිරුජ්ඣනති, සත්ත සංයොජනාති කාමච්ඡෙදා බ්‍යාපාදො රූපරාගො අරූපරාගො මානො උභවං. අවිජ්ජා ව නිරවසෙසා අඤ්ඤීන්ද්‍රියං අභිට්ඨාය නිරුජ්ඣනති

යං පන එවං ජානාති : “ඛණං මෙ ජාති”ති ඉදං ඛයෙ ඤාණං, නාපරං ඉත්තතායා”ති පජානාති ඉදං අනුපාදෙ ඤාණං, ඉමානි ආදි ඤාණානි අඤ්ඤානාච්ඡිද්‍රියං, තත් යඤ්ඤා අනඤ්ඤානඤ්ඤා- ස්සාමිතීන්ද්‍රියං යඤ්ඤා අඤ්ඤීන්ද්‍රියං ඉමානි අග්ගඵලං අරහත්තං පාපුණ්ණස්ස නිරුජ්ඣනති. තත් යඤ්ඤා ඛයෙ ඤාණං යං ව

1. කිස්ස - මජ්ඣං.
2. පලලව - මජ්ඣං.
3. විට්ඨිතරෙති - මජ්ඣං.
4. පඤ්ඤා - මජ්ඣං.
5. අවිජ්ජාවසෙසා - මජ්ඣං.

අනුප්පාදෙ සුඤ්ඤං ඉමානි දො සුඤ්ඤානි එකා පඤ්ඤා, අපි ච ආරම්භණං නෙතෙතෙත දො නාමානි ලභන්ති : ඛිණං මෙ ජාතීති පජානන්තං ඛයෙ සුඤ්ඤානි නාමං ලභති; නාපරං ඉත්තතායාති පජානන්තං අනුප්පාදෙ සුඤ්ඤං ති නාමං ලභති. සා පජානනට්ඨෙන පඤ්ඤා යථාදිට්ඨං අපිලාපනට්ඨෙන සති.

තත්ථ යෙ පඤ්චුපාදනකකිකා ඉදං නාමරූපං. තත්ථ යෙ එකං-පඤ්චමකා ඛම්මා ඉදං නාමං, යානි පඤ්චිත්‍රියානි රූපානි ඉදං රූපං, තද්වහං නාමරූපං විඤ්ඤාණසම්පය්‍යතං. තස්ස නිරෝධං භගවන්තං පුච්ඡන්තො අයස්මා අජිත්තො පාරායනෙ එවමාහ.

9. “පඤ්ඤා චෙව සති ච (ඉච්චායස්මා අජිත්තො) නාමරූපඤ්ච මාරිස, එතං මෙ පුට්ඨා පට්ඨාති කජ්ඣේතං උපරාජ්ඣති” ති.

තත්ථ සති ච පඤ්ඤා ච චිත්තාරි ඉත්‍රියානි, සති දො ඉත්‍රියානි : සතිත්‍රියං ච සමාධිත්‍රියං ච, පඤ්ඤා දො ඉත්‍රියානි : පඤ්ඤිත්‍රියං ච විරිඡිත්‍රියං ච යා ඉමෙසු චතුසු ඉත්‍රියෙසු සද්දහනා ඕකප්පනා ඉදං සද්ධිත්‍රියං.

තත්ථ යා සද්ධාධිපතෙය්‍යා විතෙතකක්කතා අයං ඡන්දසමාධි, සමාතිතෙ විතෙත කිලෙසානං වික්ඛම්භනතාය පටිසංඛානබලෙන වා භාවනාබලෙන වා ඉදං පහානං¹, තත්ථ යෙ අස්සාසපස්සාසා විතක්කවිචාරා සඤ්ඤාවේදසිතා සරසඛක්කපා ඉමෙ සංඛාරා, ඉති පුරිමකො ච ඡන්දසමාධි කිලෙසවික්ඛම්භනතාය ච පහානං ඉමෙ ච සංඛාරා, තද්වහං ඡන්දසමාධිපධානසංඛාරසමන්තාගතං ඉද්ධිපාදං භාවෙති විවෙකනිසිද්ධං විරාගනිසිද්ධං නිරෝධනිසිද්ධං වොස්සංගපරිණාමං.

තත්ථ යා විරියාධිපතෙය්‍යා විතෙතකක්කතා අයං විරියසමාධි-පෙ-තත්ථ යා විතායාධිපතෙය්‍යා විතෙතකක්කතා අයං විතාසමාධි-පෙ-තත්ථ යා විමංසාධිපතෙය්‍යා විතෙතකක්කතා, අයං විමංසාසමාධි, සමාතිතෙ විතෙත කිලෙසානං වික්ඛම්භනතාය පටිසංඛානබලෙන වා භාවනාබලෙන වා ඉදං පහානං, තත්ථ යෙ අස්සාසපස්සාසා විතක්කවිචාරා සඤ්ඤාවේදසිතා සරසඛක්කපා ඉමෙ සංඛාරා, ඉති පුරිමකො ච විමංසාසමාධි කිලෙසවික්ඛම්භනතාය ච පහානං ඉමෙ ච සංඛාරා, තද්වහං විමංසාසමාධිපධානසංඛාරසමන්තාගතං ඉද්ධිපාදං භාවෙති විවෙකනිසිද්ධං විරාගනිසිද්ධං නිරෝධනිසිද්ධං වොස්සංගපරිණාමං. සබ්බෙ, සමාධි සුඤ්ඤාමුලකො සුඤ්ඤාපුබ්බිකමො සුඤ්ඤානුපරිවත්ති.

10. යථා පුරෙ තථා පච්ඡා යථා පච්ඡා තථා පුරෙ,
යථා දිව්‍යා තථා රතනීං යථා රතනීං තථා දිව්‍යා.

ඉති විවටෙන චෙතසා අපරියොනග්ගෙන සප්තභාසා විතතං හාවෙති. පඤ්චස්ථියාති කුසලාති විතතභහුනි විතෙන උපපජ්ජමානෙ උපපජ්ජනති, විතෙන නිරුජ්ඣමානෙ නිරුජ්ඣනති. නාමරූපං ච විඤ්ඤාණභෙදානං විඤ්ඤාණපච්චයනීබ්බතතං. තස්ස මනෙත භෙදා උපච්ඡිනේනා, විඤ්ඤාණං අනාහාරං අනභිනාදීතං අපච්ඡිතං අපපටිහනීතං, තං නිරුජ්ඣති, නාමරූපමපි අභෙදානං අපපච්චයං පුනබ්බවිං න නිබ්බතතයති, එවං විඤ්ඤාණස්ස නිරෝධා පඤ්ඤා ච සති ච නාමරූපඤ්ඤා නිරුජ්ඣති. තෙතාහ හගවා :

11. “යමෙතං පඤ්ඤං අපුච්ඡි අජිත තං චදුමි තෙ,
යථා නාමං ච රූපඤ්ඤා අසෙසං උපරුජ්ඣති,
විඤ්ඤාණස්ස නිරෝධෙන එතෙ’තං උපරුජ්ඣති”ති.

12. “යෙ ච සඛ්ඛාතධම්මාසෙ (ඉච්චායස්මා අජිතො)
යෙ ච සෙඛා පුඤ්ඤා ඉධ,
තෙසං මෙ නිපකො ඉරියං පුට්ඨො පමුඤ්ඤි මාරිසා”ති

ඉමානි තිණි පදනි පුච්ඡතාති. තෙ තයො පඤ්ඤා, කිස්ස : සෙඛාසෙඛ විපස්සනාපුබ්බඛමපභානගොගෙන. එවිඤ්ඤා ආහ : “යෙ ච සඛ්ඛාත ධම්මාසෙ”ති අරහත්තං¹ පුච්ඡති. “යෙ ච සෙඛා පුඤ්ඤා ඉධ”ති සෙඛං පුච්ඡති. “තෙසං මෙ නිපකො ඉරියං පුට්ඨො පමුඤ්ඤි මාරිසා”ති විපස්සනාපුබ්බඛමං පභානං පුච්ඡති. තථා විස්සජ්ජනා :

13. “කාමෙසු නාභිභිජ්ජෙඤ්ඤා (අජිතාති හගවා)
මනසා නාච්චො සියා,
කුසලො සබ්බධම්මානං සතො හික්ඛු පරිබ්බජෙ”ති.

හගවතො, සබ්බං කායකම්මං ඤ්ඤාපුබ්බඛමං ඤ්ඤානුපරිච්ඡතී, සබ්බං චජිකම්මං ඤ්ඤාපුබ්බඛමං ඤ්ඤානුපරිච්ඡතී, සබ්බං මනොකම්මං ඤ්ඤාපුබ්බඛමං ඤ්ඤානුපරිච්ඡතී, අතීතෙ අංසෙ අපපටිහතං ඤ්ඤා දස්සනං, අනාගතෙ අංසෙ අපපටිහතං ඤ්ඤාදස්සනං, පච්චුප්පතො අංසෙ අපපටිහතං ඤ්ඤාදස්සනං.

කො ව ඤාණදායකත්වය පටිභානෝ : යං අනිච්ච දුක්ඛ අනත්තනියො¹ ච අඤ්ඤාණං අදායකං, අයං ඤාණදායකත්වය පටිභානෝ. යථා ඉධ පුරිසො තාරකරූපානි පයෙසයා නො ව ගණනගබ්බකෙන ජානෙයා, අයං ඤාණදායකත්වය පටිභානෝ. හගවිනො පන අපාටිහතං ඤාණදායකං, අනාවරණඤාණදායකා හි බුධා හගවිනො.

තත්ථ සෙබෙන දච්ඡු ධම්මෙසු චිත්තං රතනීතබ්බං : ගෙඩා ච රජ නියෙසු ධම්මෙසු දෙසා ච පරිපුට්ඨානියෙසු. තත්ථ යා ඉච්ඡා මුච්ඡා පත්ථනා පිභායනා² කිලනා, තං හගවා වාරෙතොනා ඵවිමාහ : “කාමෙසු නාතිභිජේඛියා”ති.

“මහසා නාවිලො සියා”ති පරිපුට්ඨානවිනාහං අහ.

තථා හි : සෙබො අතිභිජේඛිතොනා අහමුප්පන්නා ච කිලෙසං උපාදෙති උපන්නා ච කිලෙසං ඵානිකරොති යො පන අනං විලසඛකපො අනතිභිජේඛිතොනා වායමති, සො අනුප්පන්නානං පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං අනුප්පාදය ඡන්දං ජනෙති වායමති විරියං ආරහති චිත්තං පග්ගණාති පදහති, සො උපන්නානං පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං පහානාය ඡන්දං ජනෙති වායමති විරියං ආරහති චිත්තං පග්ගණාති පදහති, සො අනුප්පන්නානං කුසලානං ධම්මානං උපාදය ඡන්දං ජනෙති වායමති විරියං ආරහති චිත්තං පග්ගණාති පදහති, සො උපන්නානං කුසලානං ධම්මානං සීතියා අහමොසාය භියොහාවාය චෙටුලාය ගාමනාය පාරිසුරියා ඡන්දං ජනෙති වායමති විරියං ආරහති චිත්තං පග්ගණාති පදහති.

කතමෙ ව අනුප්පන්නා පාපකා අකුසලා ධම්මා : කාමචිත්තකො, ව්‍යාපාදචිත්තකො විහිංසාචිත්තකො, ඉමෙ අනුප්පන්නා පාපකා අකුසලා ධම්මා. කතමෙ උපන්නා පාපකා අකුසලා ධම්මා : අනුසයා අකුසල මූලානි, ඉමෙ උපන්නා පාපකා අකුසලා ධම්මා. කතමෙ අනුප්පන්නා කුසලා ධම්මා : යානි තොතාපන්නාය ඉන්ද්‍රියානි, ඉමෙ අනුප්පන්නා කුසලා ධම්මා. කතමෙ උපන්නා කුසලාධම්මා : යානි අවිමකස ඉන්ද්‍රියානි ඉමෙ උපන්නා කුසලා ධම්මා, යෙන කාමචිත්තකං වාරෙති ඉදං සතින්ද්‍රියං, යෙන ව්‍යාපාදචිත්තකං වාරෙති ඉදං සමාධින්ද්‍රියං, යෙන විහිංසාචිත්තකං වාරෙති ඉදං විරිසින්ද්‍රියං, යෙන උපනනුප්පන්නෙ පාපකො අකුසලෙ ධම්මෙ නාධිවාසෙති පජ්ඣති විනොදෙති බ්‍යන්තිකරොති අනභාවං ගමෙති ඉදං පඤ්ඤින්ද්‍රියං, යා ඉමෙසු චතුසු ඉන්ද්‍රියෙසු සද්දහනා ඕකප්පනා ඉදං සද්ධින්ද්‍රියං. තත්ථ සද්ධින්ද්‍රියං කත්ථ දව්ඨබ්බං : චතුසු සොතාපත්තිඅබ්බෙසු විරිසින්ද්‍රියං කත්ථ දව්ඨබ්බං : චතුසු සමමප්පාධානෙසු සතින්ද්‍රියං කත්ථ දව්ඨබ්බං : චතුසු සඨිප්පධානෙසු, සමාධින්ද්‍රියං කත්ථ දව්ඨබ්බං චතුසු ක්‍යානෙසු. පඤ්ඤින්ද්‍රියං කත්ථ දව්ඨබ්බං : චතුසු අරිය සචෙටුසු. ඵම්. සෙබො සබ්බෙති කුසලෙති ධම්මෙති අප්පමතොනා දුතොනා හගවිනා, අනාවිලතාය මහසා. ගෙතාහ හගවා : මහසා නාවිලො සියා”ති.

1. අනත්තනි - මජ්ඣං.

2. පිභායනා - මජ්ඣං.

“කුසලො සබ්බවම්මාන”නති ලොකො නාම තිව්ඛො : කිලෙසලොකො භවලොකො ඉන්ද්‍රියලොකො. තත් කිලෙසලොකෙන භවලොකො සමුදගච්ඡති, සො ඉන්ද්‍රියානි නිබ්බන්ධනති, ඉන්ද්‍රියෙසු භාවිතමානෙසු තෙසාංසං පරිඤ්ඤා භවති. සා දුර්වේඨන උපපරික්ඛිතබ්බා : දස්සන පරිඤ්ඤා ය භාවනාපරිඤ්ඤා ය. යද හි සෙබො ඤෙයාං පරිජානාති තද නිබ්බිදාසගතෙති සඤ්ඤාමනධිකාරෙති තෙසාං පරිඤ්ඤානං භවති. තස්ස ඥො ධම්මා කොසල්ලං ගච්ඡනති : දස්සනකොසල්ලඤ්ච භාවනා කොසල්ලඤ්ච.

තං ඤාණං පඤ්චවේධෙන වෙදිතබ්බං : අභිඤ්ඤා පරිඤ්ඤා පභානං භාවනා සච්ඡිකිරියා. තත් තතමා අභිඤ්ඤා : යං ධම්මානං සලක්ඛණේ¹ ඤාණං ධම්මපටිසම්භිදා අත්ථපටිසම්භිදා ව, අයං අභිඤ්ඤා. තත් තතමා පරිඤ්ඤා : එවං අභිජානිත්වා යා පරිජානනා ඉදං කුසලං ඉදං අකුසලං ඉදං සාවර්ජං ඉදං අනවර්ජං ඉදං කණ්ණං ඉදං සුක්කං ඉදං සෙවිතබ්බං ඉදං න සෙවිතබ්බං, ඉමෙ ධම්මා එවං ගතිතා ඉදං එලං නිබ්බන්ධනනති තෙසං එවං ගතිතානං අයං අභේදාති, අයං පරිඤ්ඤා. එවං පරිජානිත්වා නයෙ, ධම්මා අවසිරිතා භවනති : පභාතබ්බා භාවේතබ්බා සච්ඡිකාතබ්බා ව. තත් තතමෙ ධම්මා පභාතබ්බා ; යෙ අකුසලා. තත් තතමෙ ධම්මා භාවේතබ්බා ; යෙ කුසලා. තත් තතමෙ ධම්මා සච්ඡිකාතබ්බා ; යං අසංඛිතං.² යො එවං ජානාති, අයං ථූළච්චි අත්ථකුසලො ධම්මකුසලො කල්‍යාණතාකුසලො එලතාකුසලො අයකුසලො අපායකුසලො උපාය කුසලො මහතා කොසල්ලෙන සමන්තාගතොති. තෙනාහ භගවා : “කුසලො සබ්බවම්මාන”නති.

“සතො භික්ඛු පරිබ්බජෙ”ති තෙන දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරත්ථං අභික්කන්තෙ පටික්කන්තෙ අඥාකිතෙ විඥාකිතෙ සමම්ඤ්ජිතො³ පසාරිතෙ සංඝාථිපත්තවිවරධාරණේ අසිතෙ පිතෙ බාසිතෙ සාසිතෙ උච්චාරපස්සාවිකමේම ගතෙ ඩිතෙ නිසිතෙ සුතෙත ජාගරිතෙ භාසිතෙ තුණ්හිභාවෙ සතෙන සමපජානෙන විහාතබ්බං. ඉමා ඥො චරියා අනුඤ්ඤාතා භගවතා : එකා විසුඤ්ඤානං එකා විසුජ්ඣිනානං කො විසුඤ්ඤා : අරහන්තො, කො විසුජ්ඣිනානා : සෙබා. තතකිච්චාති හි අරහතො ඉන්ද්‍රියානි.

යං බොජ්ඣං තං චතුර්ඛිං : දුක්ඛස්ස පරිඤ්ඤාතිසමයෙන, සමුදයස්ස පභානාතිසමයෙන, මඤ්ඤා භාවනාතිසමයෙන, නිරෝධස්ස සච්ඡිකිරියාති සමයෙන, ඉදං චතුර්ඛිං බොජ්ඣං. යො එවං ජානාති අයං ථූළච්චති සතො අභික්කමති සතො පටික්කමති ඛයා රාගස්ස ඛයා දොසස්ස ඛයා මොහස්ස. තෙනාහ භගවා : “සතො භික්ඛු පරිබ්බජෙ”ති, තෙනාහ :

14. “කාමෙසු නාහිඤ්ජෙඤ්ඤා (අජානාති භගවා) මහසා නාචිලො සියා, කුසලො සබ්බවම්මානං සතො භික්ඛුපරිබ්බජෙ”ති.

1. සලක්ඛණං - සිමු.
2. යං අසංඛිතාධාතූ - අ.
3. සම්ඤ්ජිතෙ - මජ්ඣං.

එවං පුට්ඨිතබ්බං එවං වික්ඛාජිතබ්බං සුත්තස්ස ච අනුගිතී අත්තො ච බ්‍යඤ්ඤානො ච සමානසිතබ්බං¹ අත්ථාපගතං හි බ්‍යඤ්ඤානං සමථපලාපං භවතී. දුතතික්ඛිතස්ස පදබ්‍යඤ්ඤානස්ස අත්තො² පි දුතතයො භවතී. තස්මා බ්‍යඤ්ඤානපෙතං³ සමානසිතබ්බං සුත්තං ච පටිච්ඡිතබ්බං කිං ඉදං සුත්තං ආභවවිචිතං අනුසන්ථිවිචිතං නිතත්ථං නොය්‍යත්ථං සංකිලෙස භාහිතං වාසනාභාහිතං තිබ්බෙධිභාහිතං අසෙවභාහිතං, කුහිං ඉමස්ස සුත්තස්ස සබ්බානි සම්මානි පසයිතබ්බානි, ආදිමික්ඛිපරියොසානෙ⁴ ති. එවං සුත්තං පටිච්චෙතබ්බං.

තෙනාහ ආයස්මා මහාකම්මානො : “යං පුට්ඨිතං ච වික්ඛාජිතඤ්ඤානං සුත්තස්ස යං ච අනුගිතී”ති

නිසුන්තො විවයො භාගො.

3. 1. 3

සුත්තිභාරවිගම්භා

තත්ථ කතමො සුත්තිභාගො : “සබ්බෙසං භාග්ගනාති අයං සුත්තිභාගො. කිං යොජෙති¹ : චිත්තොග්ගො මහාපදෙසා : චුද්ධාපදෙසො සබ්බාපදෙසො සම්මසුලප්පෙරුපදෙසො එකප්පෙරුපදෙසො : ඉමෙ චිත්තොග්ගො මහාපදෙසා. තාති පදබ්‍යඤ්ඤානාති සුත්තෙ ඔහාරසිතබ්බානි, විනසෙ සන්දස්සසිතබ්බානි, ධම්මතායං උපනික්ඛිපිතබ්බානි. කතමස්මිං සුත්තෙ ඔහාරසිතබ්බානි : චතුසු අරියසංවේසු. කතමස්මිං විනසෙ සන්දස්සසිතබ්බානි : රුගවිනසෙ දෙසවිනසෙ මොහවිනසෙ. කතමිකං⁴ ධම්මතායං උපනික්ඛිපිතබ්බානි : පටිච්චසමුප්පාදෙ. යදි චතුසු අරියසංවේසු අවතරති කිලෙසවිනසෙ සන්දස්සසිති ධම්මසංවේසු න විලොමෙති, එවං ආසවෙ න ජනෙති. චතුහි මහාපදෙසෙති යං යං සුඡ්ඡති යෙන යෙන සුඡ්ඡති යථා යථා සුඡ්ඡති තං තං ගහෙතබ්බං.

පඤ්ඤානං පුට්ඨිතෙන කති පදාති පඤ්ඤානාති පදසො පරියො භාහිතබ්බං විචේතබ්බං. යදි සබ්බානි පදාති එකං අත්ථං අභිවදන්ති, එකො පඤ්ඤානං. අථ චිත්තාරි පදාති එකං අත්ථං අභිවදන්ති, එකො පඤ්ඤානං. අථ තිණි පදාති එකං අත්ථං අභිවදන්ති, එකො පඤ්ඤානං. අථ ඡෙදා පදාති එකං අත්ථං අභිවදන්ති, එකො පඤ්ඤානං. අථ එකං පදං එකං අත්ථං අභිවදති, එකො පඤ්ඤානං. තං උපපරික්ඛමානෙන අඤ්ඤාතබ්බං : කිං ඉමෙ ධම්මා නානත්ථා නානාබ්‍යඤ්ඤානා, උදහු ඉමෙසං ධම්මානං එකො අත්තො බ්‍යඤ්ඤානමෙව නානන්ති. යථා කිං භවෙ ? යථා සා දෙවතා භගවන්තං පඤ්ඤානං පුට්ඨති

1. සමානෙතබ්බං - මජ්ඣං.

2. අත්ථාබ්‍යඤ්ඤානපෙතං - සිමු, මජ්ඣං,

3. යොජෙති - මජ්ඣං.

4. කතමිකං - මජ්ඣං.

1. “කෙනසුබ්බාහතො ලොකො කෙනසු පරිවාරිතො,
කෙන සලලෙන ඔතීණේණ කියා බුපාසිතො සදු”ති

ඉමානි චත්තාරි පදනි පුච්ඡිතානි. තෙ තයො පඤ්ඤා. කථං ඤායති හතථා හි දෙවතාය වික්ඛපේති.

2. “මච්චුනාබ්බාහතො ලොකො ජරාය පරිවාරිතො,
තණ්හාසලලෙන ඔතීණේණ ඉච්ඡාබුපාසිතො සදු”ති.

තත්ථ ජරා ච මරණංඤ්ච ඉමානි ද්වෙ සංඛිතස්ස සංඛිතලක්ඛණානි, ජරායං සීඝ්‍රස්ස අඤ්ඤාථත්තං මරණං වයො. තත්ථ ජරාය ච මරණස්ස ච අත්තො තානත්තං, කෙන කාරණෙන : භබ්බගතාපි හි මියනති න ච තෙ ජණණා භවන්ති, අත්ථ ච දෙව්‍යානං මනණං න ච තෙසං සර්වත්තී ජරනති. සක්කතෙව ජරාය පටිකම්මං කාතුං න පන සක්කතෙ මරණස්ස පටිකම්මං කාතුං, අඤ්ඤත්‍රෙව ඉද්ධිමනනානං ඉද්ධිවිසයා.

යං පනාහ : “තණ්හාසලලෙන ඔතීණේණ”ති. දිස්සනති විතරුනා ජරනතාපි මියනතාපි, යදි ච යථා ජරමරණං ඵලං තණ්හාපි සියා. ඵලං සනෙත සබ්බෙ යොබ්බතථාපි විගතතණ්හා සිද්ධං, යථාච තණ්හා දුක්ඛස්ස සමුදයො ඵලං ජරමරණමපි සියා දුක්ඛස්ස සමුදයො, න ච සියා තණ්හා දුක්ඛස්ස සමුදයො නහි ජරමරණං දුක්ඛස්ස සමුදයො, තණ්හා දුක්ඛස්ස සමුදයො, යථා ච තණ්හා මඤ්චිකා ඵලං ජරමරණමපි සියා මඤ්චිකා. ඉමාය සුතතියා අඤ්ඤමඤ්ඤති කාරණෙහි ගවේසිතබ්බං.

යදි ච සන්දිස්සති සුතතිසමාරාලයං අත්තො ච අඤ්ඤත්තං, බ්‍යඤ්ඤන තොපි ගවේසිතබ්බං : සලොති වා බුපාසනනති වා ඉමෙසං ඛම්මානං අත්තො ඵකත්තං, න හි සුජ්ජති ඉච්ඡාය ච තණ්හාය ච අත්තො අඤ්ඤත්තං. තණ්හාය අභිප්පායෙ අපරිපූරමානෙ නවසු අභ්‍යවච්ඡුසු කොචො ච උපනාහො ච උපපජ්ජති. ඉමාය සුතතියා ජරාය ච මරණස්ස ච තණ්හාය ච අත්තො අඤ්ඤත්තං.

යං පනිදං භගවතා දව්හි නාමෙහි අභිලපිතං ‘ඉච්ඡා’තිව ‘තණ්හා’තිපි, ඉදං භගවතා බාහිරුතං චජ්ඣනං ආරම්භණවසෙන දව්හි නාමෙහි අභිලපිතං “ඉච්ඡා”තිපි ‘තණ්හා’තිපි. සබ්බා හි තණ්හා අපේක්ඛාසානලක්ඛණෙන ඵක ලක්ඛණො, යථා සබ්බො අග්ගි උණ්හත්තලක්ඛණෙන ඵක ලක්ඛණො, අපි ච උපාදානවසෙන අඤ්ඤමඤ්ඤති නාමානි ලභති : ‘කට්ඨග්ගි’තිපි තිණග්ගි’තිපි ‘සකලිකග්ගි’තිපි ‘ගොමඤ්ඤ’තිපි ‘ථුසග්ගි’තිපි ‘සංකාරග්ගි’තිපි, සබ්බො හි අග්ගි උණ්හත්තලක්ඛණෙව, ඵලං සබ්බො තණ්හා අපේක්ඛාසානලක්ඛණෙන ඵකලක්ඛණො, අපි භූ ආරම්භණඋපාදානවසෙන අඤ්ඤමඤ්ඤති නාමෙහි අභිලපිතා : “ඉච්ඡා” ඉතිපි “තණ්හා” ඉතිපි ‘සලො’ ඉතිපි ‘බුපසානා’ ඉතිපි ‘සරිතා’ ඉතිපි ‘විසතතිකා’ ඉතිපි ‘සිහෙහො’ ඉතිපි ‘තිලමථො’

ඉතිපි 'ලභා' ඉතිපි 'මඤ්ඤනා' ඉතිපි 'බ්බො' ඉතිපි 'ආසා' ඉතිපි 'පිපාසා' ඉතිපි 'අභිනන්දනා' ඉතිපි. සබ්බා හි තණ්හා අජේඛාසාන-ලක්ඛණෙන ඵකලක්ඛණා, යථා ච වෙවච්ඡෙන වුත්තා :

3. "ආසා පිභා ච¹ අභිනන්දනා ච
අනෙකඛාතුසු කරා පතිට්ඨිතා,
අඤ්ඤාණමුලපභවා පජ්ජතිතා
සබ්බා මයා බ්බන්තිතා සමුලකා"² තී.

තණ්හායෙනං වෙවච්ඡනං, යථා හ භගවා : "රූපෙ තිස්ස අවිගතරාගස්ස අවිගතජන්දස්ස අවිගතපෙමස්ස අවිගතපිපාසස්ස අවිගතපරිලාභස්ස අවිගතතණ්හස්ස, (ඵචං) වේදනාය-පෙ-සඤ්ඤාය-පෙ-සංඛාරෙසු-පෙ-විඤ්ඤාණෙ අවිගතරාගස්ස අවිගතජන්දස්ස අවිගතපෙමස්ස අවිගතපිපාසස්ස අවිගතපරිලාභස්ස" අවිගතතණ්හස්ස, (සබ්බං සුත්තං විජ්ජාජෙනබ්බං) තණ්හායෙනං වෙවච්ඡනං, ඵථං යුජ්ජති.

සබ්බො දුක්ඛපචාරො කාමිතණ්හාසංඛාරමුලකො, න පන යුජ්ජති සබ්බො නිබ්බුද්ධපචාරො කාමිතණ්හාපරික්ඛාරමුලකො, ඉමාය යුත්තියා අඤ්ඤාමඤ්ඤාති කාරණෙති ගවේසිතබ්බං.

යථා හි³ : භගවා රාගචරිතස්ස පුත්තලස්ස අපුහං දෙසෙති, දෙස චරිතස්ස භගවා පුත්තලස්ස මෙත්තං දෙසෙති, මොඝචරිතස්ස භගවා පුත්තලස්ස පට්ඨිමසමුප්පාදං දෙසෙති, යදි හි භගවා රාගචරිතස්ස පුත්තලස්ස මෙත්තං වෙතොවිඤ්ඤාතිං දෙසෙත්තා සුඛං වා පටිපදං දකිංගිඤ්ඤං සුඛං වා පටිපදං භිප්පාතිඤ්ඤං විපාසනාසුඛබ්බිතමං වා පහානං දෙසෙත්තා, න යුජ්ජති දෙසනා. ඵචං යං කිඤ්චි රාගස්ස අනුලොමප්පහානං දෙසස්ස අනුලොමප්පහානං මොහස්ස අනුලොමප්පහානං සබ්බං තං විචයෙන භාජෙන විචිතිනා යුත්තියාජෙන යොජෙත්තබ්බං යාමිතිකා ඤාණස්ස භූමි.

මෙත්තාවිභාරිස්ස සත්තො ව්‍යාපාදෙ විත්තං පරියාදය රාගස්ස නි යුජ්ජති දෙසනා, බ්‍යාපාදෙ පහානං අබ්බන්ධං ගච්ඡතිති යුජ්ජති දෙසනා, කරුණාවිභාරිස්ස සත්තො විභෙදා විත්තං පරියාදය රාගස්ස නි යුජ්ජති දෙසනා, විභෙදා පහානං අබ්බන්ධං ගච්ඡතිති යුජ්ජති දෙසනා. මුද්දිතා විභාරිස්ස සත්තො අරතී විත්තං පරියාදය රාගස්ස නි යුජ්ජති දෙසනා, අරතී පහානං අබ්බන්ධං ගච්ඡතිති යුජ්ජති දෙසනා. උපෙක්ඛාවිභාරිස්ස සත්තො රාගො විත්තං පරියාදය රාගස්ස නි යුජ්ජති දෙසනා, රාගො පහානං අබ්බන්ධං ගච්ඡතිති යුජ්ජති දෙසනා. අනිමිත්තවිභාරිස්ස සත්තො නිමිත්තානුකාරී තෙහ තෙහෙව විඤ්ඤාණං පච්ඡන්තිති න යුජ්ජති දෙසනා, නිමිත්තප්පහානං අබ්බන්ධං ගච්ඡතිති යුජ්ජති දෙසනා. අසමීති

1. පිපාසා - සිඤ්ඤා.

2. සමුලිකා - සිඤ්ඤා.

3. යථා හ - සිඤ්ඤා.

විෂය, අයමහමිති න සමනුපකාමි. අථ ච පන මෙ කිසමිති කථමිති විවිකිච්ඡා කථංකථාසලං විතතං පරිශාදය ධර්මයානිති න යුජ්ඡති දෙසනා, විවිකිච්ඡා කථංකථාසලං පහානං අබ්බන්ධං ගමිතිති යුජ්ඡති දෙසනා.

යථා වා පන පඨමං කුඤ්ඤං සමාපන්නස්ස සතො කාමරාගබ්බාපාද විසෙසාය සංවත්තනනීති න යුජ්ඡති දෙසනා, භානාය සංවත්තනනීති යුජ්ඡති දෙසනා. අවිතකකසහගතා වා සඤ්ඤමනසිකාරා භානාය සංවත්තනනීති න යුජ්ඡති දෙසනා, විසෙසාය සංවත්තනනීති යුජ්ඡති දෙසනා. දුතීයං කුඤ්ඤං සමාපන්නස්ස සතො විතකකවිචාරසහගතා සඤ්ඤමනසිකාරා විසෙසාය සංවත්තනනීති න යුජ්ඡති දෙසනා, භානාය සංවත්තනනීති යුජ්ඡති දෙසනා. උපෙක්ඛා සුඛසහගතා වා සඤ්ඤමනසිකාරා භානාය සංවත්තනනීති න යුජ්ඡති දෙසනා, විසෙසාය සංවත්තනනීති යුජ්ඡති දෙසනා. තතීයං කුඤ්ඤං සමාපන්නස්ස සතො පිතීසුඛසහගතා සඤ්ඤමනසිකාරා විසෙසාය සංවත්තනනීති න යුජ්ඡති දෙසනා, භානාය සංවත්තනනීති යුජ්ඡති දෙසනා. උපෙක්ඛාසති පාරිසුද්ධිසහගතා වා සඤ්ඤමනසිකාරා භානාය සංවත්තනනීති න යුජ්ඡති දෙසනා, විසෙසාය සංවත්තනනීති යුජ්ඡති දෙසනා. චතුර්ථං කුඤ්ඤං සමාපන්නස්ස සතො උපෙක්ඛාසුඛසහගතා සඤ්ඤමනසිකාරා විසෙසාය සංවත්තනනීති න යුජ්ඡති දෙසනා, භානාය සංවත්තනනීති යුජ්ඡති දෙසනා, අභාසානඤ්ඤායතනසහගතා වා සඤ්ඤමනසිකාරා භානාය සංවත්තනනීති න යුජ්ඡති දෙසනා, විසෙසාය සංවත්තනනීති යුජ්ඡති දෙසනා.

අභාසානඤ්ඤායතනං සමාපන්නස්ස සතො රූපසහගතා සඤ්ඤමනසිකාරා විසෙසාය සංවත්තනනීති න යුජ්ඡති දෙසනා, භානාය සංවත්තනනීති යුජ්ඡති දෙසනා. විඤ්ඤාණඤ්ඤායතනසහගතා වා සඤ්ඤමනසිකාරා භානාය සංවත්තනනීති න යුජ්ඡති දෙසනා, විසෙසාය සංවත්තනනීති යුජ්ඡති දෙසනා. විඤ්ඤාණඤ්ඤායතනං සමාපන්නස්ස සතො අභාසානඤ්ඤායතනසහගතා සඤ්ඤමනසිකාරා විසෙසාය සංවත්තනනීති න යුජ්ඡති දෙසනා, භානාය සංවත්තනනීති යුජ්ඡති දෙසනා. අකිඤ්ඤායතනසහගතා වා සඤ්ඤමනසිකාරා භානාය සංවත්තනනීති න යුජ්ඡති දෙසනා, විසෙසාය සංවත්තනනීති යුජ්ඡති දෙසනා. අකිඤ්ඤායතනං සමාපන්නස්ස සතො විඤ්ඤාණඤ්ඤායතනසහගතා සඤ්ඤමනසිකාරා විසෙසාය සංවත්තනනීති න යුජ්ඡති දෙසනා, භානාය සංවත්තනනීති යුජ්ඡති දෙසනා. නෙවඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසහගතා වා සඤ්ඤමනසිකාරා භානාය සංවත්තනනීති න යුජ්ඡති දෙසනා, විසෙසාය සංවත්තනනීති යුජ්ඡති දෙසනා, නෙවඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං සමාපන්නස්ස සතො සඤ්ඤපචාරා විසෙසාය සංවත්තනනීති න යුජ්ඡති දෙසනා, භානාය සංවත්තනනීති යුජ්ඡති දෙසනා. සඤ්ඤවේදසිතනිරෝධසහගතා වා සඤ්ඤමනසිකාරා භානාය සංවත්තනනීති න යුජ්ඡති දෙසනා, විසෙසාය සංවත්තනනීති යුජ්ඡති දෙසනා. කල්පතාපරිචිතං විතතං න ච අභිනිභාරං ඛමිතීති න යුජ්ඡති දෙසනා, කල්පතාපරිචිතං විතතං අථ ච අභිනිභාරං ඛමිතීති යුජ්ඡති දෙසනා. එවං සබ්බෙ නව සුත්තනතා යථාචාරා යථාචාරා යථාසම්ප්පාදනං සබ්බතො විච්ඤේන භාරේන විචිනිතො සුත්තිභාරේන යොජේතබ්බා'ති. තෙනාහ අයංසමා මහාකම්මානො: "සබ්බසං භාරං යා භූමි යො ච ගොචරේ තෙසං"ති.

නිසුග්ගො සුතභිකාගේ

3. 1. 4

පදට්ඨානනාට්ටිගධෙතා

තත්ත කතමො පදට්ඨානො හායුරු : “ධම්මං දෙසෙති ජිනො”ති
අයං පදට්ඨානො හායුරු. කිං දෙසෙති : සබ්බධම්මසම්ප්පාදිඅසම්ප්පාදිවේධ-
ලක්ඛණං අවිජ්ජා, තස්සා විපල්ලාසා පදට්ඨානං. අකේඛාසානලක්ඛණං
තණ්හා, තස්සා පිගරූපං සාතරූපං පදට්ඨානං. පත්තනලක්ඛණො
ලොභො, තස්ස අදින්නාදානං පදට්ඨානං. චණ්ණසණ්ඨානබ්ගඤ්ඤානගහන-
ලක්ඛණං සුභසඤ්ඤා තස්සා ඉන්ද්‍රියසංවරො පදට්ඨානං. සාසච්චස්ස
උපගම්නලක්ඛණං සුඛසඤ්ඤා, තස්සා අස්සාදො පදට්ඨානං. සබ්බත-
ලක්ඛණානං ධම්මානං අසම්නුපස්සනලක්ඛණං නිව්චසඤ්ඤා, තස්සා
විඤ්ඤාණං පදට්ඨානං. අනිව්චසඤ්ඤා දුක්ඛසඤ්ඤා අසම්නුපස්සනලක්ඛණං
අනත්තසඤ්ඤා, තස්සා නාමකායො පදට්ඨානං.

සබ්බධම්මසම්ප්පාදිවේධලක්ඛණං විජ්ජා, තස්සා සබ්බං නොයුරං
පදට්ඨානං. විත්තවිකේඛප පරිසංහරණලක්ඛණො සම්ප්පාදො, තස්ස
අසුභා පදට්ඨානං. ඉත්තාච්චරපරිසංහරණලක්ඛණො අලොභො. තස්ස
අදින්නාදානං චේරමණී පදට්ඨානං. අබ්බාපජ්ඣාලක්ඛණො අදෙසො,
තස්ස පාණාතිපාතා චේරමණී පදට්ඨානං. චිත්ත අවිප්පාදිපාදන¹ලක්ඛණො
අමොභො. තස්ස සම්මාපරිපතති පදට්ඨානං. විනිලකපිපුබ්බකගහන-
ලක්ඛණං අසුභසඤ්ඤා, තස්සා නිබ්බිදා පදට්ඨානං ; සාසච්චස්ස
පරිජානනලක්ඛණං දුක්ඛසඤ්ඤා, තස්සා චේදනා පදට්ඨානං. සබ්බත-
ලක්ඛණානං ධම්මානං සම්නුපස්සනලක්ඛණං අනිව්චසඤ්ඤා, තස්සා
උපපාදවයා පදට්ඨානං. සබ්බධම්මානං අභිනිවේසලක්ඛණං අනත්ත-
සඤ්ඤා, තස්සා ධම්මසඤ්ඤා පදට්ඨානං.

පඤ්චකාමගුණා කාමරුගස්ස පදට්ඨානං. පඤ්චන්ද්‍රියානි රූපිනි
රූපරුගස්ස පදට්ඨානං. ජ්විතායතනං භවිරුගස්ස පදට්ඨානං. නිබ්බතති-
භාමානුපස්සිතා පඤ්චනතං උපාදානකම්මානං පදට්ඨානං. පුබ්බෙතිවා-
සානුස්සති ඤාණදස්සනස්ස පදට්ඨානං.

මහපපලක්ඛණං සඤ්ඤා, අභික්ඛතීපච්චපට්ඨානං ව අනාවේලලක්ඛණො
පසාදො, සංපසිද්ධපච්චපට්ඨානො ව. අභිපතීයනං² ලක්ඛණං සඤ්ඤා,
තස්සා අවේච්චපසාදො, පදට්ඨානං. අනාවේලලක්ඛණො පසාදො තස්ස
සඤ්ඤා පදට්ඨානං. අරමුලක්ඛණං විරියං, තස්සා සම්ප්පාදානං
පදට්ඨානං අවිලාපනලක්ඛණං සති, තස්සා සතීපට්ඨානං පදට්ඨානං.
එකානුලක්ඛණො සමාධි, තස්සා ක්ඛානානි පදට්ඨානං. සම්පජානන-
ලක්ඛණං පඤ්ඤා, තස්සා සම්මානි පදට්ඨානං.

1. අබ්බාපජ්ජ - මුඡ්ඤ.

2. අවිප්පාදිපතති - මුඡ්ඤ.

3. අභිපතීයන - සිත්.

අපරෙ නයො : අඤ්ඤාදමනසිකාරලක්කණො අයොනිසො මනසිකාරෙ, තස්ස අවිජ්ජා පදවිඨානං. සච්චසම්මානනලක්කණො අවිජ්ජා, සා සංඛාරානං පදවිඨානං. පුනබ්බවිච්චේතනලක්කණො සංඛාරා, තෙ විඤ්ඤාණස්ස පදවිඨානං. ඔපපට්ඨසිකතිබ්බතභීලක්කණං විඤ්ඤාණං, තං නාමරූපස්ස පදවිඨානං. නාමිකායරූපකායසංඛිකානලක්කණං නාමරූපං, තං සමායතනස්ස පදවිඨානං. ඉන්ද්‍රියවිච්චානලක්කණං සමායතනං, තං ඵස්සස්ස පදවිඨානං. චක්ඛුරූපවිඤ්ඤාණසන්නිපාතලක්කණො ඵස්සො. සො වේදනාය පදවිඨානං : ඉධිංතීධිංනුභවනලක්කණො වේදනා සා තණ්හාය පදවිඨානං. අජේඛාසානලක්කණො තණ්හා, සා උපාදාස්ස පදවිඨානං. ඔපපට්ඨසිකං උපාදානං, තං භවස්ස පදවිඨානං. නාමකායරූපකායසංඛිකානලක්කණො. භවො, සො ජාතියා පදවිඨානං. ඛන්ධානං පානුභවනලක්කණො ජාතී, තා ජරාය පදවිඨානං. උපට්ඨපටිපාකලක්කණො ජරා, සා මරණස්ස පදවිඨානං. ජීවිතීන්ද්‍රිපට්ඨෙදලක්කණං මරණං, තං සොකස්ස පදවිඨානං. උත්ප්පාදකාරකො සොකො, සො පරිදෙවස්ස පදවිඨානං. ලාලප්පකාරකො පරිදෙවො, සො දුක්ඛස්ස පදවිඨානං. කායසම්පිළනං දුක්ඛං, තං දෙමනස්සස්ස පදවිඨානං. විතතපිළනං දෙමනස්සං, තං උපායාසස්ස පදවිඨානං. ඔදහනකාරකො උපායාසො, සො භවස්ස පදවිඨානං. ඉමානි භවස්සානි යද සමග්ගානි තිබ්බතතානි භවනති සො භවො, තං සංසාරස්ස පදවිඨානං.

නිග්ගානිකලක්කණො මග්ගො, සො නිරොධස්ස පදවිඨානං. භීජ්ඤ්ඤානා පිතඤ්ඤානාය පදවිඨානං. පිතඤ්ඤානා මත්තඤ්ඤානාය පදවිඨානං. මත්තඤ්ඤානා අත්තඤ්ඤානාය පදවිඨානං. අත්තඤ්ඤානා පුබ්බේකතපුඤ්ඤානාය පදවිඨානං, පුබ්බේකතපුඤ්ඤානා පඨිරූපදෙස වාසස්ස පදවිඨානං. පඨිරූපදෙසවාරො සප්පරිපුපතීස්සයස්ස පදවිඨානං. සප්පරිපුපතීස්සයො අත්තසම්මාපණ්ඩානස්ස පදවිඨානං. අත්තසම්මාපණ්ඩානං සිලානං පදවිඨානං. සිලානි අවිපාටිසාරස්ස පදවිඨානං. අවිපාටිසාරො පාමුජ්ජස්ස පදවිඨානං. පාමුජ්ජං පිතියා පදවිඨානං. පිතී පස්සඤ්ඤාය පදවිඨානං. පස්සඤ්ඤා පුබ්බස්ස පදවිඨානං. පුබ්බං සමාධීස්ස පදවිඨානං. සමාධි යථාභුතඤ්ඤාණදස්සනස්ස පදවිඨානං. යථාභුතඤ්ඤාණදස්සනං නිබ්බිදාය පදවිඨානං. නිබ්බිදා විරාගස්ස පදවිඨානං. විරොගො විමුක්තියා පදවිඨානං. විමුක්තී විමුක්තීඤ්ඤාණදස්සනස්ස පදවිඨානං. ඵලං යො කොථී උපනිස්සයො යො කොථී පච්චයො සබ්බො සො පදවිඨානං. තෙනාහ ආයස්ථා මිහාකච්චානො : “ඛම්මෙ දෙසෙති ජිනො”ති.

නිපුණෙනා පදවිඨානො භාරො.

3. 1. 5

ලක්ඛණසාරවිගමො

තත්ත්වකතමො ලක්ඛණො භාරො : චුත්තමඛි එකධම්මෙ”ති අයං ලක්ඛණො භාරො. කිං ලක්ඛයති ; යෙ ධම්මා එකලක්ඛණා තෙසං ධම්මානං එකස්මිං ධම්මෙ චුත්තෙ අවසිට්ඨා ධම්මා චුත්තා භවන්ති. යථා කිං භවෙ ; යථාහ භගවා : “එකඛුං භික්ඛවෙ අනවට්ඨිතං ඉත්තරං පරිත්තං පහඬු පරතො දුක්ඛං බ්‍යසනං චුලං කුක්කුලං සඬ්ඛාරං වධිකං අමිත්තමච්ඡෙකි”. ඉමස්මිං එකඛුස්මිං චුත්තෙ අවසිට්ඨාති අර්ඛිතතිකාති අයතනාති චුත්තාති භවන්ති. තෙන කාරණෙන ; සබ්බෙති හි ඡ අර්ඛිතතිකාති අයතනාති වධිකවෙස්සන එකලක්ඛණාති.

යථා වාහ භගවා : “අතීතෙ රාධි, රූපෙ අනපෙකෙඛා භොති, අනාගතං රූපං මා අතීතඤ්ඤි පච්චුප්පත්තස්ස රූපස්ස නිබ්බිද්ධ චීරාගාය තීරොධාය වාගාය පටිතිස්සග්ගාය පටිපජ්ජ, ඉමස්මිං රූපකෙඛෙකි චුත්තෙ අවසිට්ඨා බ්බා චුත්තා භවන්ති. තෙන කාරණෙන : සබ්බෙ හි පඤ්ඤාකඤ්ඤා යමකොවාදසුත්තෙ වධිකවෙස්සන එකලක්ඛණා චුත්තා යථා වාහ භගවා :

1. “යෙසං ච සුසමාරථා නිව්වං කායගතා සති,
අතිවං තෙන සෙවන්ති කිව්වි සාතව්වකාරිනො,”

ඉති කායගතාය සතියා චුත්තාය චුත්තා භවන්ති වෙදනාගතා සති චිත්තගතා සති ධම්මගතා ව. තථා ‘යං කිඤ්චි ද්විට්ඨං වා සුතං වා ඉතං වා’ති චුත්තෙ චුත්තං භවති විඤ්ඤානං.

යථා වාහ භගවා : “තස්මාතිහ කිං භික්ඛු-පෙ-කායෙ කායානුපස්සි විහරාති අතාපි සම්පජ්ජනො සතිමා විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣා දෙමනස්ස”.

“අතාපි”ති විරිසිඤ්ඤා ; “සම්පජ්ජනො”ති පඤ්ඤිඤ්ඤා ; “සතිමා”ති සතිඤ්ඤා ; “විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣාදෙමනස්ස”ති සමාධිඤ්ඤා ; එවං කායෙ කායානුපස්සිනො විහරතො චිත්තාරො සතිපට්ඨානා භාවනා පාරිපුරිං ගව්න්ති. තෙන කාරණෙන : එකලක්ඛණත්තා චතුත්තං ඉඤ්ඤානං. චතුස්ස සතිපට්ඨානෙස්ස භාවිතමානෙස්ස චිත්තාරො සම්මප්පධානා භාවනා පාරිපුරිං ගව්න්ති. චතුස්ස සම්මප්පධානෙස්ස භාවිතමානෙස්ස චිත්තාරො ඉද්ධිපාද භාවනා පාරිපුරිං ගව්න්ති. චතුස්ස ඉද්ධිපාදෙස්ස භාවිතමානෙස්ස පඤ්ඤිඤ්ඤාති භාවනා පාරිපුරිං ගව්න්ති. පඤ්ඤාස්ස ඉඤ්ඤායෙස්ස භාවිතමානෙස්ස පඤ්ඤා බලාති භාවනා පාරිපුරිං ගව්න්ති. පඤ්ඤාස්ස බලෙස්ස භාවිතමානෙස්ස සත්ත බොජ්ඣංගිකා භාවනා පාරිපුරිං ගව්න්ති. සත්තස්ස බොජ්ඣංගිකෙස්ස භාවිතමානෙස්ස අරියො අට්ඨංගිකිකො මග්ගො භාවනා පාරිපුරිං ගව්න්ති. සබ්බෙ ව¹ බොධිඛිකමා ධම්මා බොධිපක්ඛියා භාවනා පාරිපුරිං ගව්න්ති. තෙන කාරණෙන : සබ්බෙ හි බොධිඛිකමා ධම්මා² බොධිපක්ඛියා නිදානිකා³ලක්ඛණෙන එකලක්ඛණා. තෙ එකලක්ඛණත්තා භාවනා පාරිපුරිං ගව්න්ති.

-
1. සබ්බෙව - මජ්ඣං.
 2. බොජ්ඣංගිකා ධම්මා - සීලං.
 3. නිදානිකා - මජ්ඣං, නෙය්‍යානික - සු.

එවං අකුසලා ධම්මා එකලක්ඛණතා පභානං අබ්භන්ථං ගව්ඡන්ති : විතුසු සතිපට්ඨානෙසු භාවියමානෙසු විපල්ලාසා පභීයන්ති, ආහාරා චක්ඛා පරිඤ්ඤා ගව්ඡන්ති, උපාදානෙති අනුපාදානො ගව්ඡති, යොගෙති ච විසංයුතො ගව්ඡති, ගජෙති ච විපජ්ජතො ගව්ඡති, ආසවෙති ච අනාසවො ගව්ඡති ඕෂෙති ච නිත්තිෂෙණො ගව්ඡති, සලොති ච විසලො ගව්ඡති, විඤ්ඤාණවිභීතිශො චක්ඛා පරිඤ්ඤා ගව්ඡන්ති, අගතිගමනෙති ච න අගතීං ගව්ඡන්ති, එවං අකුසලාපි ධම්මා එකලක්ඛණතා පභානං අබ්භන්ථං ගව්ඡන්ති

යත්ථ වා පන රුපිත්ථිතං දෙසිතං, දෙසිතා තජ්ඣෙව රූපධාතු රූපකඤ්ඤා රූපඤ්ඤායතනං. යත්ථ වා පන සුඛා වේදනා දෙසිතා, දෙසිතං තත්ථ සුඛිත්ථිතං සොමනස්සිත්ථිතං දුක්ඛසමුදයො ච අරියසම්මං. යත්ථ වා පන දුක්ඛා වේදනා දෙසිතා, දෙසිතං තත්ථ දුක්ඛිත්ථිතං දොමනස්සිත්ථිතං දුක්ඛං ච අරියසම්මං. යත්ථ වා පන අදුක්ඛමසුඛා වේදනා දෙසිතා, දෙසිතං තත්ථ උපෙක්ඛිත්ථිතං සබ්බො ච පට්ඨිමසමුපාදො. තෙන කාරණෙන : අදුක්ඛමසුඛාය හි වේදනාය අවිජ්ජා අනුසෙවී, අවිජ්ජාපට්ඨයා සංඛාරා, සංඛාරපට්ඨයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපට්ඨයා නාමරූපං, නාමරූපපට්ඨයා සලායතනං, සලායතනපට්ඨයා එසෙසා, එසෙසපට්ඨයා වේදනා, වේදනාපට්ඨයා තණ්හා, තණ්හාපට්ඨයා උපාදානං, උපාදානපට්ඨයා භවො, භවපට්ඨයා ජාති, ජාතිපට්ඨයා ජරාමරණං, සොකපරිදේවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසා සම්භවන්ති, එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛකකුක්ඛස්ස සමුදයො භොති. යො ච සරාග-සදෙස-සමොහ-සංකිලෙසපකෙඤ්ඤා භාතබ්බො, විතරාග-විතදෙස-විතමොහ අරියධම්මෙති භාතබ්බො.

එවං යෙ ධම්මා එකලක්ඛණා කිම්බනො ච ලක්ඛණතො ච සාමඤ්ඤතො ච චුතුපපාතතො ච තෙසං ධම්මානං එකස්මිං ධම්මෙ චුත්තො අවිසිට්ඨා ධම්මා චුත්තා භවන්ති. තෙනාහ ආයස්මා මහා කම්මානො : “චුත්තමති එකධම්මෙ”ති.

නිසුතො ලක්ඛණො භාරො.

3. 1. 6

චතුබ්බහාරවිගබ්ධො

තත්ථ කතමො චතුබ්බහො භාරො : “තෙරුත්තමධිපායො”ති අයං. බ්‍යඤ්ඤෙන සුත්තස්ස තෙරුත්තඤ්ඤා අධිපායො ච නිදහඤ්ඤා පුබ්බාපරස්සා ච ගවෙසිතබ්බා.¹

1. ගවෙසිතබ්බො - මජ්ඣං.

1. තත් කතමං නෙරුතතං ; යා නිරුතති පදසංහිතා යං ධම්මානං නාමසොඤ්ඤං, යද්ද භි භික්ඛු අත්ඤා නාමං ජානාති ධම්මස්ස ච නාමං ජානාති, තථා තථා නං අභිනිරොපෙති, අයං වූච්චති අත්ඤාසලො ධම්මසලො බ්‍යඤ්ජනසලො නිරුතතිසලො පුබ්බාපරසලො දෙසනාසලො අනිත්‍යාධිවචනසලො අනාභතාධිවචනසලො පච්චුප්පනාධිවචනසලො ඉත්ථාධිවචනසලො පුරිසාධිවචනසලො නපුංසකාධිවචනසලො එකාධිවචනසලො අනෙකාධිවචනසලො. එවං සබ්බානිපි කාතබ්බානි ජනපදනෙරුතතානි සබ්බා ච ජනපද නිරුතතිසො, අයං නිරුතති පදසංහිතා.

2. තත් කතමො අධිප්පායො ;

1. “ධම්මො භවෙ රක්ඛති ධම්මචාරිං
ජතනං මහනතං යථ වස්සකාලෙ,
එතානිසංඝො ධම්මෙ සුච්ඡේණ
න දුග්ගතිං ගච්ඡති ධම්මචාරි”ති.

ඉධ භගවතො කො අධිප්පායො ; යෙ අපායෙහි පරිවූච්චතුකාමා භවිස්සන්ති තෙ ධම්මචාරිනො භවිස්සන්ති අයං එත්ථ භගවතො අධිප්පායො.

2. “වොරො යථා සක්ඛිමුඛෙ ගතිතො
සකමමුනා හඤ්ඤතෙ¹ බජ්ඣතෙ ච,
එවං අයං පෙච්ච පජා පරත්ථ
සකමමුනා හඤ්ඤතෙ¹ බජ්ඣතෙ චා”ති.

ඉධ භගවතො කො අධිප්පායො ; සංවේනනිකානං කතානං කම්මානං උපචිතානං දුක්ඛවේදනීයානං අතීරිතං අතාතං විපාකං පච්චක්ඛුභවිස්සන්ති, අයං එත්ථ භගවතො අධිප්පායො.

3. “සුබකාමානි භුතානි යො දණ්ඨෙන විහිංසති,
අතතනො සුබමේසානො පෙච්ච තො හ ලහතෙ සුබන්ති”,

ඉධ භගවතො කො අධිප්පායො ; යෙ සුබෙන අපචිකා භවිස්සන්ති තෙ පාපකම්මං න කරිස්සන්ති අයං එත්ථ භගවතො අධිප්පායො.

4. “මිද්ධි යද්ද හොති මහග්ගසො ච
නිද්දසිතා සම්පරිචිතතසාසී,
මහාවිරාහොච නිවාපසුට්ඨා,
පුනපසුනං ගබ්භමුපෙති මිඤ්ඤ”ති.

ඉධ භගවතො කො අධිප්පායො ; යෙ ජරාමරණෙන අවට්ඨිතුකාමා භවිස්සන්ති තෙ භවිස්සන්ති හොජනෙ මත්තඤ්ඤානො ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තථොරු පුබ්බරත්තාපරරත්තං ජාගරියානුයොගමිනුසුත්තා විපස්සා කා කුසලෙසු ධම්මෙසු සංඝාරවා ච සමුග්ගචාරිසු ථෙරෙසු නවෙසු මජ්ඣමෙසුති. අයං එත්ථ භගවතො අධිප්පායො.

1. හඤ්ඤති - මජ්ඣං.

5. “අපාමාදෙ අමතපදං පමාදෙ ඔට්ටුනො පදං
අපාමතනා න මිතනති යෙ පමතනා යථා මතා”ති.

ඉධ හගවතො කො අධිපායො ; යෙ අමතපරිගෙහනං පරිගෙසිතුකාමා
හවිසානති තෙ අපාමතනා විහරිසානතිති, අයං එත් හගවතො
අධිපායො, අයං අධිපායො

3. තත් කතමං නිදහං ; යථා සො ධනියො ගොපාලකො
හගවතං ආහ :

6. “නන්දති පුතෙතති පුතතිමා
ගොමිකො ගොති තථෙව නන්දති,
උපධිති නරඤ්ඤ නන්දනා
න හි සො නන්දති යො නිරුපධි”ති.

හගව : ආහ :

7. “සොචති පුතෙතති පුතතිමා
ගොමිකො ගොති තථෙව සොචති,
උපධිති නරඤ්ඤ සොචනා
න හි සො සොචති යො නිරුපධි”ති.

ඉමිනා චන්දනා ඉමිනා නිදහෙන එවං ඤායති : ඉධ හගවා බාහිරං
පරික්කහං උපධිං ආහාති.

යථා ච මාරො පාපිමා ගිජ්ඣකුටා පබ්බතා පුච්ඡිලං පාතෙසි
හගවා ආහ :

8. “සචෙපි¹ කෙවලං සබ්බං ගිජ්ඣකුටං චලෙස්සසි,
තෙව සමමා විමුත්තානං බුද්ධානං අපථි ඉඤ්ජිතං.

9. “නහං එලෙස්ස පඨවි චලෙස්ස
සබ්බෙව පාණා උදසනතසෙය්‍යං,
සලලමි වෙ උරසි පක්ඛපයෙය්‍යං²
උපධිසු තාණං න කරොනති බුද්ධා”ති.

ඉමිනා චන්දනා ඉමිනා නිදහෙන එවං ඤායති : ඉධ හගවා කායං
උපධිං ආහාති.

යථා වාහ :

10. “න තං දලහං බක්කිතමාසු ධිරා
යද්දසං දුරුජං බබ්බජං ව,³
සාරතතරතනා මණිකුණ්ඩලෙසු
පුතෙතසු දරෙසු ව යා අපෙකකා”ති

ඉමිනා චන්දනා ඉමිනා නිදහෙන එවං ඤායති : ඉධ හගවා බාහිරෙසු
චන්ද්‍රසු තණං ආහාති.

1. සචෙමං - සං.

2. කම්පයෙය්‍යං - මජ්ඣං.

3. පබ්බජ්ඣ - මජ්ඣං.

ගථා වාහ :

11. “එතං දළහං බක්කමාහු සිර,
ඕහාරිතං සිප්පිං දුප්පුඤ්චං,
එතම්පි ඡේත්තාන පරිබ්බජනති
අනපෙකඛිනො කාමසුඛං පහායා”ති

ඉමිනා චජ්ඣනා ඉමිනා නිදනෙන එවං සද්දගති : ඉධ හගවා බාහිර චජ්ඣකාය තණ්හාය පහානං ආභාති.

ගථා වාහ :

12. “ආතුරං අසුචිං පුතිං දුක්ඛකං දෙහනිස්සිතං,
පග්ගරන්තං දිවා රතතිං බාලානං අභිනන්දිතං”ති

ඉමිනා චජ්ඣනා ඉමිනා නිදනෙන එවං සද්දගති : ඉධ හගවා අජකිත්ති කචජ්ඣකාය තණ්හාය පහානං ආභාති.

ගථා වාහ :

13. “උච්ඡ්ඤ සිනෙහමත්තනො
කුඤ්ඤං සාරදිකංව පාණිතා,
සනතිමක්ඛමෙව බ්‍රුහග
තිබ්බානං සුගතෙන දෙසිත”ති.

ඉමිනා චජ්ඣනා ඉමිනා නිදනෙන එවං සද්දගති : ඉධ හගවා අජකිත්ති කචජ්ඣකාය තණ්හාය පහානං ආභාති. ඉදං නිදනං.

4. තත්ත කතමො පුබ්බාපරසනි :

ගථාහ :

14. “කාමකිං ජාලසඤ්ජනා¹ තණ්හාඡදනඡාදිතා,
පමත්තබ්බුතා² බද්ධා මච්ඡා³ව කුමිනාමුඛෙ.
ජරාමරණමනෙතති චචේජා ඩිරපකො⁴ව මාතර”ති.

අයං කාමතණ්හා වුත්තා. සා තතමෙන පුබ්බාපරෙන පුජ්ජති.

ගථා වාහ :

15. “රතෙනා අත්ථං න ජානාති රතෙනා ධම්මං න පසානති,
අකිත්තමං තද භොති යං රුගො සහගෙ තර”ති.

ඉති අකිත්තාය ව සඤ්ජනනාය ව සායෙව තණ්හා අභිලපිතා. යඤ්චාහ : “කාමකිං ජාලසඤ්ජනා තණ්හාඡදනඡාදිතා”ති. යඤ්චාහ : “රතෙනා අත්ථං න ජානාති රතෙනා ධම්මං න පසානති”ති. ඉමෙති පදෙති පරිපුරිතානෙති සායෙව තණ්හා අභිලපිතා. යං අකිත්තාරං අයං දුක්ඛසමුදයො, යා ව තණ්හා පොතොභවිකා.

1. ජාලසච්ඡනා - සිමු

2. බක්කා - පු.

යඤ්චාහ : කාමා''ති ඉමෙ කිලෙසකාමා, යඤ්චාහ : ජාලසඤ්ඤා''ති තෙසං. යෙව් කාමාහං පයොගෙන පරිසුට්ඨානං දුස්සෙති, තස්මා කිලෙසවසෙන ච පරිසුට්ඨානවසෙන ච තණ්හා ඛණ්ඩං වුත්තං. යෙ එදිසිකා තෙ ජරමරණං අනෙතති. අයං භගවතා යථානිකානිත- ගාථාබලෙන දස්සිතා ජරමරණමනෙතති''ති.

16. ''යස්ස පපඤ්චා සිති ච නත්ති
සඤ්ඤාං'' පළිභං ච විතීවතො,
තං නිත්තණ්හං මුඛිං චිරන්තං.
න විජානාති සදෙවකොපි ලොකො''ති.

'පපඤ්චා' නාම : තණ්හාදිවිසිමානා තදභිසංඛතා ච සඛාරා 'සිති' නාම : අනුසයා. 'සඤ්ඤාං' නාම තණ්හාය පරිසුට්ඨානං. යාති ඡතනිංසතණ්හාය ජාලිනියා විවරිතානි. 'පළිභං' නාම : මොහො. යෙ ච පපඤ්චා සඛාරා යා ච සිති යං සඤ්ඤාං ච යං පළිභං ච යො එතං සබ්බං සමිකික්කන්තො අයං වුට්ඨති නිත්තණ්හො ඉති.

තත්ථ පරිසුට්ඨානසඛාරා දිට්ඨංගම්මවේදනීයා වා උපපජ්ජවේදනීයා වා, අපරපරිවේදනීයා වා, එවං තණ්හා කිම්බං එලං දෙති : දිට්ඨං වා ඛම්මෙ උපපජ්ජෙ වා, අපරෙ වා පරියායෙ. එවං භගවා ඇත : ''යං ලොභපකතං කම්මං කරොති කායෙන වාචාය මනසා තස්ස විපාකං අනුභොති දිට්ඨං වා ඛම්මෙ උපපජ්ජෙ වා, අපරෙ වා පරියායෙ''ති. ඉදං භගවතො පුබ්බාපරෙත යුජ්ජති. තත්ථ පරිසුට්ඨානං දිට්ඨංගම්මවේදනීයං වා, කම්මං උපපජ්ජවේදනීයං වා, කම්මං අපරපරියාය වේදනීයං වා, කම්මං. එවං කම්මං කිම්බා විපට්ඨති : දිට්ඨං වා, ඛම්මෙ උපපජ්ජෙ වා, අපරෙව් පරියායෙ. යථාහ : ''යඤ්චො බාලො ඉධ පාණාතිපාති භොති - පෙ - මිට්ඨාදිවිසි භොති, තස්ස දිට්ඨං වා ඛම්මෙ විපාකං පටිසංවේදෙති උපපජ්ජෙ වා, අපරෙ වා පරියායෙ''ති. ඉදං භගවතො පුබ්බාපරෙත යුජ්ජති. තත්ථ පරිසුට්ඨානං පටිසංඛාතබලෙන පහාතබ්බං, සඛාරා දස්සනබලෙන, ඡතනිංසතණ්හාවිවරිතානි භාවනා - බලෙන පහාතබ්බානිති. එවං තණ්හාපි නිධා පභීයති. යා නිත්තණ්හානා අයං සඋපාදිසෙතා නිබ්බානධාතු, හෙදා නායස්ස අයං අනුපාදිසෙතා නිබ්බානධාතු.

පපඤ්චා නාම වුට්ඨති අනුබ්බො, යං වාහ භගවා : ''පපඤ්චති අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං චක්ඛුචිඤ්ඤායං රූපං ආරබ්භා''ති. යං වාහ භගවා :- ''අතීතෙ රුධි, රූපෙ අනපෙකෙකා භොති අනාගතං රූපං මා අභිනන්දි පච්චුප්පන්නස්ස රූපස්ස නිබ්බිදාය විරුහාය කිරිණ්ඩාය වාහාය පටිච්ඡාසාය පටිපජ්ජා''ති. ඉදං භගවතො පුබ්බාපරෙත

-
1. සඤ්ඤාං - කත්ථි.
 2. අපරපරියාය වේදනීයං - සිමු.
අපරපරියාය වේදනීයං - මජ්ඣං.

සුජාතී. යො වාපි පපඤ්ඤා යෙ ව සබ්බාදා යා ව අතීතානාගත-
පච්චුප්පත්තස්ස අතීතජානා ඉදං එකත්ථං. අපි ව අඤ්ඤාමඤ්ඤාහි
පදෙහි අඤ්ඤාමඤ්ඤාහි අකඛරෙහි අඤ්ඤාමඤ්ඤාහි බ්‍යඤ්ඤානෙහි
අපරිමාණං ධම්මදෙසනා වුත්තා හගවතා. එවං සුත්තෙන සුත්තං
සංසද්ධිනි පුබ්බාපරෙහ සද්ධිං යොජ්ඣනා සුත්තං නිද්දිට්ඨං හවිති.

සවායං¹ පුබ්බාපරසත්ති වතුබ්බිධො : අත්ථසත්ති බ්‍යඤ්ඤානසත්ති
දෙසනාසත්ති නිද්දෙසසත්ති.

තත්ථ අත්ථසත්ති ඡප්පදාහි : සංකාසනා පකාසනා විවරණා විහජනා
උත්තානිකමමතා පඤ්ඤාතතීති.

බ්‍යඤ්ඤානසත්ති ඡප්පදාහි : අකඛරං පදං බ්‍යඤ්ඤානං ආකාශේ නිරුත්තරී
නිද්දෙසොති.

දෙසනාසත්ති : න ව පථවිං² නිත්තාය කායති කායි කායති ව,
න ව ආපං නිත්තාය කායති කායි කායති ව, න ව තෙජං නිත්තාය
කායති කායි කායති ව, න ව වායුං නිත්තාය කායති කායි කායති ව,
න ව ආකාශානඤ්ඤායතනං නිත්තාය -පෙ- න ව විඤ්ඤාණඤ්ඤායතනං
නිත්තාය -පෙ- න ව අකිඤ්ඤායතනං නිත්තාය -පෙ- න ව
නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං නිත්තාය -පෙ- න ව ඉමං ලොකං
නිත්තාය න ඛි පරං ලොකං නිත්තාය. කායති කායි කායති ව, යමිදං
උභයමන්තරේන දිට්ඨං සුතං මුතං විඤ්ඤාතං පත්තං පරියෙසිතං
විතකකිතං විචාරිතං මනසානුචිතතිතං තමපි න නිත්තාය කායති කායි
කායති ව, අයං සදෙවකෙ ලොකෙ සමාරකෙහ සමුහමකෙ සය්‍යමණ-
මුහමණීයා පජාය සදෙවමනුස්සාය අනිසිධිතතා න ඤායන්ති
කායමනා.

යථා මාරො පාපිමා ගොඨිකස්ස කුලපුත්තස්ස විඤ්ඤාණං
සමනෙසනෙනා න ජානාති න පයාති. සො හි පපඤ්ඤාතීනො
තණ්හාපහානෙන, දිට්ඨිනිත්තයොපිත්තා නාපි. යථා ව ගොඨිකස්ස එවං
චකකලිස්ස. සදෙවකෙහ ලොකෙහ සමාරකෙන සමුහමකෙන සය්‍යමණ
මුහමණීයා පජාය සදෙවමනුස්සාය අනිසිධිතතා න ඤායන්ති
කායමනා. අයං දෙසනාසත්ති.

1. යො වායං - මජ්ඣං.

2. පථවිං - මජ්ඣං.

තත්ථ කතමො¹ නිද්දසසනී : නිසිතචිත්තා අකුසලපකෙඛන නිද්දසිතබ්බා. අනිසිතචිත්තා කුසලපකෙඛන නිද්දසිතබ්බා. නිසිතචිත්තා කිලෙසෙන² නිද්දසිතබ්බා. අනිසිතචිත්තා වොදනෙන නිද්දසිතබ්බා. නිසිතචිත්තා සංසාරපචතතීයා නිද්දසිතබ්බා. අනිසිතචිත්තා සංසාරනිවහතීයා නිද්දසිතබ්බා. නිසිතචිත්තා තණ්හාය ව අවිජ්ජාය ව නිද්දසිතබ්බා. අනිසිතචිත්තා සම්මේදන ව විපක්ඛානාය ව නිද්දසිතබ්බා. නිසිතචිත්තා අභිරිකෙන ව අනෙත්තපෙපන ව නිද්දසිතබ්බා. අනිසිතචිත්තා භිරිය ව ඔත්තපෙපන ව නිද්දසිතබ්බා. නිසිතචිත්තා අසතීයා ව අසමප්ප්ඤ්ඤාන ව නිද්දසිතබ්බා, අනිසිතචිත්තා සතීයා ව සමප්ප්ඤ්ඤාන ව නිද්දසිතබ්බා, නිසිතචිත්තා අයෝනීයා ව අයෝනිකො මනසිකාරෙන ව නිද්දසිතබ්බා. අනිසිතචිත්තා යෝනීයා ව යෝනිකො මනසිකාරෙන ව නිද්දසිතබ්බා. නිසිතචිත්තා කොසල්පෙන ව දොව චිත්තෙන ව නිද්දසිතබ්බා, අනිසිතචිත්තා විරියාරමොහෙන ව සොව චිත්තෙන ව නිද්දසිතබ්බා, නිසිතචිත්තා අක්ඛණ්ඩයෙන ව පමාදෙන ව නිද්දසිතබ්බා. අනිසිතචිත්තා සඬාය ව අපමාදෙන ව නිද්දසිතබ්බා. නිසිතචිත්තා අසඬාමමසවණෙන ව අසංවරෙන ව නිද්දසිතබ්බා. අනිසිතචිත්තා සඬාමමසවණෙන ව සංවරෙන ව නිද්දසිතබ්බා. නිසිතචිත්තා අභිජ්ඣාය ව බ්‍යාපාදෙන ව නිද්දසිතබ්බා. අනිසිතචිත්තා අනභිජ්ඣාය ව අබ්‍යාපාදෙන ව නිද්දසිතබ්බා. නිසිතචිත්තා නිවරණෙහි ව සංයෝජනීයෙහි ව නිද්දසිතබ්බා. අනිසිතචිත්තා රාගවිරාගාය ව වෛතොවිමුත්තීයා අවිජ්ජාවිරාගාය ව පඤ්ඤාවිමුත්තීයා නිද්දසිතබ්බා. නිසිතචිත්තා උචෙත්තදිට්ඨියා ව සංස්කරදිට්ඨියා ව නිද්දසිතබ්බා. අනිසිතචිත්තා සඋපාදිගතසාය ව අනුපාදිගතසාය ව නිබ්බාතඛානාය නිද්දසිතබ්බා. අයං නිද්දසසනී. තෙනාහ අයස්මි මහාකම්මායනො : “නෙරුත්ත මහිප්පායො”ති.

නිසුතෙනා වතුඛ්‍යුතො හාරො.

3. 1. 7

ආට්ටහාරචිතමො

තත්ථ කතමො අවට්ටො හාරො : “ඵකමති පදට්ඨානෙ”ති අයං.

1. “ආරහථ³ නිකමථ⁴ සුඤ්ජථ බුද්ධසාසනෙ,
බුතාථ මච්චනො තෙනං නලාගාරංව කුඤ්ජරො”ති.

-
1. කතමා - සිමු.
 2. සංකිලෙසෙන - සිමු.
 3. ආරහත - මජ්ඣං.
 4. නිකමථ - මජ්ඣං.

“අරහථ නික්කමථා”ති විරියස්ස පදව්භානං. “සුඤ්ඤ චුඤ්ඤාසනෙ”ති සමාධිස්ස පදව්භානං. “ධුතාථ මච්චුතො සෙනං නලාභාරංචි කුඤ්ඤරො”ති පඤ්ඤාස පදව්භානං. “අරහථ නික්කමථා”ති විරිඨිඤ්ඤාස පදව්භානං. “සුඤ්ඤ චුඤ්ඤාසනෙ”ති සමඨිඤ්ඤාස පදව්භානං. “ධුතාථ මච්චුතො සෙනං නලාභාරංචි කුඤ්ඤරො”ති පඤ්ඤාස පදව්භානං. ඉමානි පදව්භානානි දෙසනා.

අසුඤ්ඤාසනං වා සත්තානං යොගෙ සුඤ්ඤාසනං වා අරහෙතො, තත්ථ යෙ න සුඤ්ඤාසනෙ පමාදමුලකා න සුඤ්ඤාසනී. තො පමාදෙ දුට්ඨො : තණ්හාමුලකො අවිජ්ජාමුලකො ච. තත්ථ අවිජ්ජාමුලකො : යෙන අඤ්ඤාසනෙ නිවුතො ඤ්ඤාසව්භානං නපපජානාති පඤ්ඤාසනිකා උපාදවංගමිතාති අයං අවිජ්ජාමුලකො. යො තණ්හාමුලකො සො තිට්ඨො : අනුප්පන්නානං භොගානං උපාදාය පරිගෙසනෙනා පමාදං අපජ්ජති, උප්පන්නානං භොගානං ආරක්කනිමිත්තං පරිභොග නිමිත්තඤ්ඤාසනෙ පමාදං අපජ්ජති, අයං ලොකෙ චතුර්විධෙ පමාදෙ, එකවිධො අවිජ්ජාය, තිවිධො තණ්හාය. තත්ථ අවිජ්ජාය නාමකායො පදව්භානං, තණ්හාය රූපකායො පදව්භානං. තං කිස්ස හෙතු : රූපිසු භවෙසු අජේඛාසානං අරූපිසු සමොභො. තත්ථ රූපකායො රූපකඤ්ඤාසනාමකායො විත්තාරො අරූපිනො ඛන්ධා. ඉමෙ පඤ්ඤාසනිකා කතමෙන උපාදානෙන සඋපාදානා : තණ්හාය ච අවිජ්ජාය ච. තත්ථ තණ්හා ඥො උපාදානානි : කාමූපාදානං ච සීලබ්බතුපාදානඤ්ඤාසනෙ. අවිජ්ජා ඥො උපාදානානි : දිට්ඨිපාදානඤ්ඤාසනෙ අත්තවාද පාදානඤ්ඤාසනෙ. ඉමෙහි චතුර්විධ උපාදානෙහි යෙ සඋපාදානා ඛන්ධා ඉදං දුක්ඛං. විත්තාරි උපාදානානි අයං සමුදයො. පඤ්ඤාසනිකා දුක්ඛං. තෙසං භගවා පරිඤ්ඤාසනෙ ච පභානාය ච ධම්මං දෙසෙති, දුක්ඛස්ස පරිඤ්ඤාසනෙ සමුදයස්ස පභානාය.

තත්ථ යො තිට්ඨො තණ්හාමුලකො පමාදෙ අනුප්පන්නානං භොගානං උපාදාය පරිගෙසනී, උප්පන්නානං භොගානං ආරක්කණං ච කරෙති පරිභොගනිමිත්තඤ්ඤාසනෙ. තස්ස සමපට්ඨෙවධෙන රක්කණං පටිසංහරණං, අයං සමථො. තො කථං භවති : යද ජානාති කාමානං අස්සාදං ච අස්සාදතො ආදීනවං ච ආදීනවතො නිස්සරණං ච නිස්සරණතො ඕකාරං ච සබ්බිලෙසං ච වොදානං ච නෙක්කමෙමි ච අනිසංසං, තත්ථ යා විමංසා උපපට්ඨති අයං විපස්සනා. ඉමෙ ඥො ධම්මා භාවනා පාරිපුරිං ගච්ඡන්ති : සමථො ච විපස්සනා ච. ඉමෙසු ද්විසු ධම්මෙසු භාවිතමානෙසු ඥො ධම්මා සභීගන්ති : තණ්හා ච අවිජ්ජා ච. ඉමෙසු ද්විසු ධම්මෙසු පභීගෙසු විත්තාරි උපාදානානි නිරුජ්ඣන්ති, උපාදානානිරුධ්වා භවතිරුධො, භවතිරුධො ජාතිනිරුධො, ජාතිනිරුධො

ජරාමරණං තොකපරිදෙවදුක්ඛදෙමනස්සපායාසා නිරුජ්ඣන්ති, එවමේ-
තස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්තිස්ස නිරුධො හොති. ඉති පුරිමකානි ච
ඥො සම්මානි දුක්ඛං සමුදයො ච, සමපො ච විපස්සනා ච මග්ගො,
භවතීරුධො නිබ්බානං. ඉමානි චත්තාරි සම්මානි. තෙනාහ භගවා :
“අරහථ නික්ඛම්ථා”ති.

2. “යථාපි මුලෙ අනුපද්ධවෙ දලෙහ
ඒතොපි රුකෙහි පුනරෙව රුහති,
එවච්චි තණ්හානුසංයෙ අනුභවෙ
තිබ්බත්තති දුක්ඛදීදං පුනපුනං.”

අයං තණ්හානුසංයො, කතමස්සා තණ්හාය : භවතණ්හාය. යො
එතස්ස ධම්මස්ස පච්චයො අයං අවිජ්ජා, අවිජ්ජාපච්චයා හි භවතණ්හා.
ඉමෙ ඥො කිලෙසා තණ්හා ච අවිජ්ජා ච. තානි චත්තාරි උපාදානානි,
තෙහි චතුහි උපාදානෙහි යෙ සඋපාදානා ඛන්ධා ඉදං දුක්ඛං, චත්තාරි
උපාදානානි අයං සමුදයො, පඤ්චකඛන්ධා දුක්ඛං, තෙසං භගවා
පරිඤ්ඤාය ච පහානාය ච ධම්මං දෙසෙති, දුක්ඛස්ස පරිඤ්ඤාය
සමුදයස්ස පහානාය, යෙන තණ්හානුසංයං සමුභන්ති¹ අයං සමපො,
යෙන තණ්හානුසංයං පච්චයං අවිජ්ජා චාරයති අයං විපස්සනා, ඉමෙ
ඥො ධම්මො භාවනා පාරිපුරිං ගච්ඡන්ති : සමපො ච විපස්සනා ච,
තත්ථ සම්මානං එලං රගචරිතං වොතොවිමුත්ති, විපස්සනාය එලං
අවිජ්ජාචරිතං පඤ්ඤාවිමුත්ති. ඉති පුරිමකානි ච ඥො සම්මානි දුක්ඛං
සමුදයො ච, සමපො ච විපස්සනා ච මග්ගො, ඥො ච විමුත්තියො
නිරුධො, ඉමානි චත්තාරි සම්මානි. තෙනාහ භගවා : “යථාපි මුලෙ
අනුපද්ධවෙ”ති.

3. “සබ්බපාපස්ස අකරණං කුසලස්ස උපසම්පදා,
සම්පත්තපරිශොදපනං² එතං බුද්ධාන සාසන”න්ති

සබ්බපාපං නාම තිණ්ණි දුට්ඨරිතානි : කායදුට්ඨරිතං චිත්තදුට්ඨරිතං
මනොදුට්ඨරිතං. තෙ දස අකුසලකම්මපථා : පාණාතිපාතො අදින්නාදනං
කාමෙසු මිත්තවාසෙ චූසාවාසෙ පිසුනාවාවා ඵරුසාවාවා සම්මප්පලාපො
අභිජ්ඣා ව්‍යාපාදෙ ජිව්ජද්ධි. තානි ඥො කම්මානි වේතනා
වේතසිකඤ්ච. තත්ථ යො ච පාණාතිපාතො යා ච පිසුනාවාවා යා ච
ඵරුසාවාවා ඉදං දෙසසමුට්ඨානං, සඤ්ච අදින්නාදනං යො ච කාමෙසු
මිත්තවාසෙ යො ච චූසාවාසෙ ඉදං ලොභසමුට්ඨානං, යො සම්මප්පලාපො
ඉදං මොහසමුට්ඨානං. ඉමානි සත්ත කාරණානි වේතනාකම්මං යා
අභිජ්ඣා අයං ලොභො අකුසලමූලං, යො ඛ්‍යාපාදෙ අයං දෙසො
අකුසලමූලං, යා මිත්තද්ධි අයං ජිව්ජමග්ගො. ඉමානි තිණ්ණි කාරණානි
වේතසිකං කම්මං, තෙනාහ : වේතනාකම්මං වේතසිකං කම්මන්ති.

අකුසලමූලං පයොගං ගච්ඡන්තං චතුබ්බං අගතිං ගච්ඡති : ජ්‍යු
දෙසා භයා මොහා. තත්ථ යං ජ්‍යුගතිං ගච්ඡති ඉදං ලොභසමුට්ඨානං.
යං දෙසාගතිං ගච්ඡති ඉදං දෙසසමුට්ඨානං. යං භයා ච මොහා ච
අගතිං ගච්ඡති ඉදං මොහසමුට්ඨානං. තත්ථ ලොභො අසුභාය පතියති,
දෙසො මේත්තාය, මොහො පඤ්ඤාය. තථා ලොභො උපෙක්ඛාය
පතියති, දෙසො මේත්තාය ච කරුණාය ච, මොහො මුද්දිනාය පහානං
අබ්බත්තං ගච්ඡති. තෙනාහ භගවා : “සබ්බපාපස්ස අකරණං”න්ති.

1. සමුභන්ති - මජ්ඣ.

2. පරිශොදපනං - මජ්ඣ.

සබ්බපාපං නාම අට්ඨ මිච්ඡත්තානි : මිච්ඡාදිට්ඨි මිච්ඡාසංකප්පා මිච්ඡාචාරා මිච්ඡාකම්මනේතා මිච්ඡාආචාරො මිච්ඡාචාරායමො මිච්ඡාසත්ති මිච්ඡාසමාගි, ඉදං වුට්ඨති සබ්බපාපං. ඉමෙසං අට්ඨන්තං මිච්ඡත්තානං යං අකිරියං අකරණං අනඤ්ඤාචාරො, ඉදං වුට්ඨති සබ්බපාපස්ස අකරණං අට්ඨස්ස මිච්ඡත්තෙස්ස පභිනෙස්ස අට්ඨසම්මත්තානි සම්පජ්ජන්ති, අට්ඨන්තං සම්මත්තානං යං කිරියං කරණං අඤ්ඤාචාරො අයං වුට්ඨති “කුසලස්ස උපසම්පද”.

“සම්මත්තපරියොදපන”න්ති අනිත්තස්ස මග්ගස්ස භාවනා කිරිතං දස්සගති, චිත්තෙ පරියොදපිතෙ පඤ්ඤාකතා පරියොදපිතා භවන්ති. එවං හි භගවා ආහ : “චේතොවිපුඤ්ඤා භික්ඛවෙ තථාගතෙ චුඤ්චවරියං වුස්සති”¹ දුට්ඨා හි පරියොදපනා නිවරණපභානං ච අනුසංසම්මානානො ව. ඤො ච පරියොදපනභූමියො, දස්සනභූමි ච භාවනාභූමි ව. තත්තං පච්චෙධෙන පරියොදපෙති, ඉදං දුක්ඛං, යතො පරියොදපෙති අයං සමුදයො, යෙන පරියොදපෙති අයං මග්ගො, යං පරියොදපිතං අයං නිරොධො. ඉමානි චත්තාරි සම්චානි. තෙනාහ භගවා : “සබ්බපාපස්ස අකරණ”න්ති.

4. “ධම්මො භවෙ රක්ඛති ධම්මචාරිං
ජත්තං මහත්තං යථ වස්සකාලෙ,
එසාතිසංඝො ධම්මෙ සුචිණ්ණෙ
න දුග්ගතිං ගච්ඡති ධම්මචාරි”ති.

ධම්මො නාම දුට්ඨො : ඉද්දියසංචාරො මග්ගො ව. දුග්ගති නාම දුට්ඨා : දෙවමිත්තස්සො වා උපනිධාය අපායා දුග්ගති, නිබ්බානං වා උපනිධාය සබ්බො උපපත්තියො දුග්ගති. තත්තං සංවරසිලෙ අබණ්ඩ කාරිතා අයං ධම්මො සුචිණ්ණො අපායෙහි රක්ඛති. එවං භගවා ආහ : “ඤොමා භික්ඛවෙ සිලවතො ගතියො දෙවා ච මිත්තස්සා ව.

එවඤ්ඤා නාලකුයං නිගමෙ අසිඛකිකපුත්තො ගාමණී භගවන්තං එතදවොච : “බ්‍රාහ්මණා භනන්ත පච්ඡාභූමිකා කාමණ්ඩුකා සෙවාර ල මාලිකා උදකොරොහකා අග්ගිපරිවාරකා, තෙ මිතං කාලකතං උග්‍රාපෙන්නි නාම සඤ්ඤාපෙන්නි නාම සග්ගං නාම උග්ගමේන්ති භගවා පන භනන්ත පභොති තථා කාතුං, යථා සබ්බො ලොකො කායස්ස හෙද පරමරණං සුගතිං සග්ගං ලොකං උපපජ්ජය්‍යා’ති.

තෙන හි ගාමණී තං යෙවෙත්ථ පටිපුච්ඡස්සාමි. යථා තෙ ඛමෙය්‍ය තථා නං බ්‍යාකරෙය්‍යාසි, තං කිම්මඤ්ඤාසි ගාමණී ඉධස්ස පුරිසො පාණාතිපාති අදිත්තාදාසි කාමෙස්ස මිච්ඡාචාරි වුසාචාදී පිසුන්තාවො ඵරුසාවො සම්පපලාපි අභිඤ්ඤාසු බ්‍යාපන්නචිත්තො මිච්ඡාදිට්ඨිකො, තමෙතං මහාජනකායො සභගම්ම සමාගම්ම ආයාචෙය්‍ය ථොමෙය්‍ය පඤ්ඤාලිකො අනුපරිසන්තකය්‍ය : “අයං පුරිසො කායස්ස හෙද පරමරණං සුගතිං සග්ගං ලොකං උපපජ්ජතු”ති, තං කිම්මඤ්ඤාසි ගාමණී අපිත්ත සො පුරිසො මහතො ජනකායස්ස ආයාචනභෙතු වා ථොමනභෙතු වා පඤ්ඤාලිකං අනුපරිසන්තකභෙතු වා කායස්ස හෙද පරමරණං සුගතිං සග්ගං ලොකං උපපජ්ජය්‍යාති, නො භෙතං භනන්ත.

සෙය්‍යථාපි ගාමණී පුරිසො මහතිං පුප්‍රසිලං ගමිතීරෙ උදකරහදෙ පක්ඛිපෙය්‍ය, තමෙනං මහාජනකායො සඛිහමම සමාගමම ආයාචෙය්‍ය ථොමෙය්‍ය පඤ්ඤාලිකො අනුපරිසකෙකය්‍ය උමුච්ඡා හො පුප්‍රසිලෙ උපලව හො පුප්‍රසිලෙ ඵලමුපලව හො පුප්‍රසිලෙ'ති. තං කිමමඤ්ඤාසි ගාමණී අපිනු සා මහතී පුප්‍රසිලා මහතො ජනකායස්ස ආයාචනහෙතු වා ථොමනහෙතු වා පඤ්ඤාලිකං අනුපරිසකකනහෙතු වා උමුච්ඡෙය්‍ය වා උපලවෙය්‍ය වා ඵලං වා උපලවෙය්‍යාති, නො හෙතං භනෙත. ඵවමෙව ඛො ගාමණී යො සො පුරිසො පාණාතිපාතී-පෙ-මිච්ඡාදිට්ඨිකො, කිඤ්චාපි නං මහාජනකායො සඛිහමම සමාගමම ආයාචෙය්‍ය ථොමෙය්‍ය පඤ්ඤාලිකො අනුපරිසකෙකය්‍ය : අයං පුරිසො කායස්ස හෙද පරමමරණං සුගතිං සංඝං ලොකං උපපජ්ජතුති. අථ ඛො සො පුරිසො කායස්ස හෙද පරමමරණං අපායං දුග්ගතිං චිතිපාතං නිරයං උපපජ්ජෙය්‍ය.

තං කිං මඤ්ඤාසි ගාමණී ඉධස්ස පුරිසො පාණාතිපාතා පටිච්චිතො -පෙ-සමාදිට්ඨිකො, තමෙනං මහාජනකායො සඛිහමම සමාගමම ආයාචෙය්‍ය ථොමෙය්‍ය පඤ්ඤාලිකො අනුපරිසකෙකය්‍ය : අයං පුරිසො කායස්ස හෙද පරමමරණං අපායං දුග්ගතිං චිතිපාතං නිරයං උපපජ්ජතුති. තං කිමමඤ්ඤාසි ගාමණී අපිනු සො පුරිසො මහතො ජනකායස්ස ආයාචන හෙතු වා ථොමනහෙතු වා පඤ්ඤාලිකං අනුපරිසකකනහෙතු වා කායස්ස හෙද පරමමරණං අපායං දුග්ගතිං චිතිපාතං නිරයං උපපජ්ජෙය්‍යාති, නො හෙතං භනෙත. සෙය්‍යථාපි ගාමණී පුරිසො සප්පිකුම්බං වා තෙලකුම්බං වා ගමිතීරං උදකරහදං ඔගාහිත්වා හිඤ්ඤෙය්‍ය, තත්‍ර යස්ස¹ සසකඛරකාදරං තං² අධොගාමී අස්ස, යඤ්ච ඛවස්සා තත්‍ර සප්පි වා තෙලං වා. තං උඬංගාමී අස්ස, තමෙනං මහාජනකායො සඛිහමම සමාගමම ආයාචෙය්‍ය ථොමෙය්‍ය පඤ්ඤාලිකො අනුපරිසකෙකය්‍ය : ඔසිද හො සප්පිතෙල, සංසිද හො සප්පිතෙල, අවං ගච්ඡ හො සප්පිතෙලාති. තං කිමමඤ්ඤාසි ගාමණී, අපිනු තං සප්පිතෙලං මහතො ජනකායස්ස ආයාචන හෙතු වා ථොමනහෙතු වා පඤ්ඤාලිකං අනුපරිසකකනහෙතු වා ඔසිදෙය්‍ය වා සංසිදෙය්‍ය වා අවං වා ගච්ඡෙය්‍යාති? නො හෙතං භනෙත. ඵවමෙව ඛො ගාමණී යො සො පුරිසො පාණාතිපාතා පටිච්චිතො -පෙ- සමාදිට්ඨිකො, කිඤ්චාපි නං මහාජනකායො සඛිහමම සමාගමම ආයාචෙය්‍ය ථොමෙය්‍ය පඤ්ඤාලිකො අනුපරිසකෙකය්‍ය : “අයං පුරිසො කායස්ස හෙද පරමමරණං අපායං දුග්ගතිං, චිතිපාතං නිරයං උපපජ්ජතුති. අථ ඛො සො පුරිසො කායස්ස හෙද පරමමරණං සුගතිං සංඝං ලොකං උපපජ්ජෙය්‍ය” ඉති ධම්මො සුචිණ්ණො අපායෙහි රතඛති.

තත්ථ යා මහස්ස තික්ඛතා අභිමතතතා අයං ධම්මො සුචිණ්ණො සබ්බාහි උපපතතිති රතඛති. ඵවං භගවා ආහ :

5. “තස්මා රතඛිතවිතත’ස්ස සමමා සඛකප්පගොචරො,
සමමාදිට්ඨිපුරෙකතායො ඤ්ඤානාන උදයබ්බයං ;
පිනමිඤ්ඤාහි භික්ඛු සබ්බා දුග්ගතියො ජහෙ”ති

1. යාස්ස - සිමු, මජ්ඣං.

2. සකඛරා වා කාදරා වා සා - සිමු, මජ්ඣං.

තත් දුශ්ශතීනං හෙතු තණ්හා ච අවිජ්ජා ච. තානි චතතාරි උපාදානානි. තෙති චතුති උපාදානෙති යෙ සඋපාදානා ඛක්ඛා ඉදං දුක්ඛං, චතතාරි උපාදානානි සමුදයො, පඤ්චකඛක්ඛා දුක්ඛං. තෙසං හගවා පරිඤ්ඤා ච පභානාය ච ධම්මං දෙසෙති දුක්ඛස්ස පරිඤ්ඤාය සමුදයස්ස පභානාය තත් තණ්හාය පඤ්චිඤ්ඤානි රුපිනි පදට්ඨානං අවිජ්ජාය මනිජ්ඣිකං පදට්ඨානං, පඤ්චිඤ්ඤානි රුපිනි රක්ඛනෙතා සමාඛිං භාවයති තණ්හඤ්ඤා නිශ්ශණ්හාති. මනිජ්ඣිකං රක්ඛනෙතා විපස්සනං භාවයති අවිජ්ජඤ්ඤා නිශ්ශණ්හාති. තණ්හානිශ්ශතො ථෙඤ්ඤා උපාදානානි පටිඨනති: කාමුපාදානඤ්ඤා සීලබ්බතුපාදානඤ්ඤා. අවිජ්ජානිශ්ශතො ථෙඤ්ඤා උපාදානානි පටිඨනති: දිට්ඨුපාදානඤ්ඤා අත්තවාදුපාදානඤ්ඤා. චතුසු උපාදානෙසු පටිඨනෙසු ථෙඤ්ඤා ධම්මා භාවනා පාරිසුරිං ගවජ්ජනති: සමථො ච විපස්සනා ච. ඉදං වූච්චති බ්‍රහ්මවර්ගිකති. තත් බ්‍රහ්මවර්ගස්ස ඵලං චතතාරි සාමඤ්ඤාඵලානි: කොතාපත්තිඵලං සකදගාමිඵලං අනාගාමිඵලං අරහත්තං අශ්ශාඵලං, ඉමානි චතතාරි බ්‍රහ්මවර්ගඵලානිති. ඉති පුරිමකානි ච ථෙඤ්ඤා සම්මානි දුක්ඛං සමුදයො ච, සමථො ච විපස්සනා ච බ්‍රහ්මවර්ගඤ්ඤා මග්ගො. බ්‍රහ්මවර්ගස්ස ඵලානි ච කදුරම්මණං ච අසඛිකා ධාතු නිරෝධො, ඉමානි චතතාරි සම්මානි. තෙනාහ: “ධම්මො හවෙ රක්ඛති”ති. තත් යං පටිච්චෙධෙන රක්ඛති ඉදං දුක්ඛං, යතො රක්ඛති අයං සමුදයො, යෙන රක්ඛති අයං මග්ගො, යං රක්ඛති අයං නිරෝධො. ඉමානි චතතාරි සම්මානි. තෙනාහ අයස්සා මහාකම්මානො: “ඵකම්මි පදට්ඨානො”ති.

නිසුතො අවමෙධො භාණො.

3. 1. 8

විගතතිහාරවිගමො

තත් කතමො විගතතිහාරො: “ධම්මඤ්ඤා පදට්ඨානං භුමිං වා”ති. ථෙඤ්ඤා සුත්තානි වාසනාභාගියඤ්ඤා නිබ්බේධිභාගියඤ්ඤා, ථෙඤ්ඤා පටිපදා පුඤ්ඤාභාගියා ච ඵලභාගියා ච. ථෙඤ්ඤා සීලානි සංවරසීලඤ්ඤා පහානසීලඤ්ඤා. තත් හගවා වාසනාභාගියං සුත්තං පුඤ්ඤාභාගියාය පටිපදාය දෙසෙති. යො සංවරසීලෙ සීතො තෙන බ්‍රහ්මවර්ගෙන බ්‍රහ්මචාරි භවති. තත් හගවා නිබ්බේධිභාගියං සුත්තං ඵලභාගියාය පටිපදාය දෙසෙති යො පහානසීලෙ සීතො තෙන බ්‍රහ්මවර්ගෙන බ්‍රහ්මචාරි භවති.

තත් කතමං වාසනාභාගියං සුත්තං: වාසනාභාගියං නාම සුත්තං “දුග්ගකථා සීලකථා සංකප්පකථා කාමානං ඇදිනවො තෙක්ඛමෙථ ඇතිසංසොති, තත් කතමං නිබ්බේධිභාගියං සුත්තං: නිබ්බේධිභාගියං නාම සුත්තං යං චතුසම්මානාසනා. වාසනාභාගියෙ සුත්තෙ නත්ථි පජානනා නත්ථි මග්ගො නත්ථි ඵලං. නිබ්බේධිභාගියෙ සුත්තෙ අත්ථි පජානනා අත්ථි මග්ගො අත්ථි ඵලං. ඉමානි චතතාරි සුත්තානි. ඉමෙසං චතුසකං සුත්තානං දෙසනාය ඵලෙන සීලෙන බ්‍රහ්මවර්ගෙන සබ්බකො විච්චෙත භාරෙන විචිතිනා සුත්තිහාරෙන යොජෙතබ්බොති, යාවතිකා ඤ්ඤාස්ස භුමිං.

තත් කතමෙ ධම්මා සාධාරණා: දො ධම්මා සාධාරණා: නාම සාධාරණා වත්තසාධාරණා ව. යං වා පන කිංකරී අකුසලාදි ඵලං ජාතියං. ඡිව්ත්තතනියතානං සත්තානං අනියතානකුලාදි ඵලතානං දක්ඛනා පහානබ්බා කිලෙසා සාධාරණා. පුට්ඨජනස්ස සොනාපන්නස්ස ච කාම-රුගඛ්‍යාපාදා සාධාරණා. පුට්ඨජනස්ස අනාගාමිස්ස ච උභිංභාගියා සංයොජනා සාධාරණා. යං කිංකරී අරියසාවකො ලොකියං සමාපත්තියං සමාපජ්ජති, සබ්බා සා අවිතරුගෙති සාධාරණා, සාධාරණා හි ධම්මා ඵලං අකුසලමිඤ්ඤං පරං පරං සකං සකං විසයං නාතිවත්තනති, යොපිමෙති ධම්මෙති සමන්තාගතො න සො සං ධම්මං උපාතිවත්තති ඉමෙ ධම්මා සාධාරණා.

තත් කතමෙ ධම්මා අසාධාරණා: යාවි දෙසනං උපාදාය ගවෙසිතබ්බා: සෙක්ඛාසෙක්ඛා හබ්බාහබ්බාති. අධම්මකස්ස ච සොනාපන්නස්ස කාමරුගඛ්‍යාපාදා සාධාරණා ධම්මතා අසාධාරණා. අධම්මකස්ස ච අනාගාමිස්ස උභිංභාගියා සංයොජනා සාධාරණා, ධම්මතා අසාධාරණා. සබ්බෙසං සෙක්ඛානං නාම සාධාරණං, ධම්මතා අසාධාරණා. සබ්බෙසං පටිපන්නකානං නාම සාධාරණං, ධම්මතා අසාධාරණා. සබ්බෙසං සෙක්ඛානං සෙක්ඛාසීලං සාධාරණං, ධම්මතා අසාධාරණා. ඵලං විසෙසානුපස්සිතා භික්ඛකධම්මජ්ඣිමං උපාදාය ගවෙසිතබ්බං.

දක්ඛනභූමි නියමාවක්කනතියා පදට්ඨානං. භාවනාභූමි උත්තරිකානං ඵලානං පත්තියා පදට්ඨානං. දුක්ඛා පටිපදා දුක්ඛානිඤ්ඤා සමථස්ස පදට්ඨානං, සුඛා පටිපදා ඩිපපාතිඤ්ඤා විපස්සනාය පදට්ඨානං. දුනම්යං පුඤ්ඤාකිරියවත්ත පරතොඤ්ඤාසංසාරණං පදට්ඨානං. සීලමයං පුඤ්ඤාකිරියවත්ත විනාශමයියා පඤ්ඤාය සාධාරණං පදට්ඨානං. භාවනාමයං පුඤ්ඤාකිරියවත්ත භාවනාමයියා පඤ්ඤාය සාධාරණං පදට්ඨානං. දුනම්යං පුඤ්ඤාකිරියවත්ත පරතො ව ඤාසංසාර පුත්තමයියා ව පඤ්ඤාය සාධාරණං පදට්ඨානං. සීලමයං පුඤ්ඤාකිරියවත්ත විනාශමයියා ව පඤ්ඤාය යොනිසො ව මනසිකාරස්ස සාධාරණං පදට්ඨානං. භාවනාමයං පුඤ්ඤාකිරියවත්ත භාවනාමයියා ව පඤ්ඤාය සමාදිට්ඨියා ව සාධාරණං පදට්ඨානං. පතිරුපදෙසවාසො විවෙකස්ස ච සමාධිස්ස ව සාධාරණං පදට්ඨානං. සප්පරිසුපනියයො කිණ්ණං ව අවෙච්චපසාදානං සමථස්ස ව සාධාරණං පදට්ඨානං. අකුසලපරිවෘතො කුසලවිමොසාය ව සමාධිත්ථියා ව සාධාරණං පදට්ඨානං. ධම්මස්වාක්ඛාතතා කුසලමුල-රූපණාය ව ඵලසමාපත්තියා ව සාධාරණං පදට්ඨානං. සම්ඤ්ජුපට්ඨි-පන්නතා සම්ඤ්ජුප්පායාය සාධාරණං පදට්ඨානං. සත්ථුසමපද අපසන්නා-නකුලා පසාදාය පසන්නානං ව සීයොභාවාය සාධාරණං පදට්ඨානං. අපට්ඨිතපාතිමොක්ඛතා දුම්මබ්බතං ව පුග්ගලානං නිග්ගහාය පෙසලානකුලා පුග්ගලානං ඵාසුචිභාරාය සාධාරණං පදට්ඨානං. තෙනාහ මහාකල්පානො: “ධම්මකුලා පදට්ඨාන”තති.

3. 1. 9

පරිවහනන භාරවිගබ්බො

තස්ස කතමො පරිවහනනො භාදෙ? “කුසලාකුසලෙ ධර්මො”ති. සම්මාදිට්ඨිකං පුරිසපුඤ්ඤායං මිච්ඡාදිට්ඨි නිජ්ජණණං භවති, යෙ ච සං මිච්ඡාදිට්ඨිපට්ඨයා උපපජ්ජෙය්‍යං අනෙකෙ පාපකා අකුසලා ධර්මා තෙ ච සං නිජ්ජණණං භොනති, සම්මාදිට්ඨිපට්ඨයා ච සං අනෙකෙ කුසලා ධර්මා සම්භවනති, තෙ ච සං භාවනා පාරිසුරිං ගව්ඡනති. සම්මාසංකපායං පුරිසපුඤ්ඤායං මිච්ඡාසංකපො නිජ්ජණණං භවති, යෙ ච සං මිච්ඡාසංකපපට්ඨයා උපපජ්ජෙය්‍යං අනෙකෙ පාපකා අකුසලා ධර්මා, තෙ ච සං නිජ්ජණණං භොනති, සම්මාසංකපපට්ඨයා ච සං අනෙකෙ කුසලා ධර්මා සම්භවනති, තෙ ච සං භාවනා පාරිසුරිං ගව්ඡනති, එවං සම්මාචාරිකං - පෙ - සම්මාකම්මනකං - සම්මාආර්ථිකං - සම්මාචාර්යාමකං සම්මාසතිකං - සම්මාසමාධිකං - සම්මාචිත්තනිකං¹ - සම්මාචිත්තනිකුණ්දයානං පුරිසපුඤ්ඤායං මිච්ඡාචිත්තනිකුණ්දයානං නිජ්ජණණං භවති, යෙ ච සං මිච්ඡාචිත්තනිකුණ්දයානපට්ඨයා උපපජ්ජෙය්‍යං අනෙකෙ පාපකා අකුසලා ධර්මා, තෙ ච සං නිජ්ජණණං භොනති. සම්මාචිත්තනිකුණ්දයානපට්ඨයා ච සං අනෙකෙ කුසලා ධර්මා සම්භවනති. තෙ ච සං භාවනා පාරිසුරිං ගව්ඡනති.

යං වා පාණතිපාතා පටිවිරතං පාණතිපාතො පටිනො භොති, අදින්නාදානා පටිවිරතං අදින්නාදානං පටිනං භොති, බ්‍රහ්මචාරිකං අබ්‍රහ්මචරියං පටිනං භොති, සම්මාචාරිකං මුතාචාරෙද පටිනො භොති, අපිසුනචාරිකං පිසුනාචාරා පටිනා භොති, සණ්ඨචාරිකං ඵරුකා චාරා පටිනා භොති, කාලචාරිකං සම්මාපාලාපො පටිනො භොති, අනභිජ්ඣාලායං අභිජ්ඣා පටිනා භොති, අබ්‍යාපනනිවහනං බ්‍යාපාදෙ පටිනො භොති, සම්මාදිට්ඨිකං මිච්ඡාදිට්ඨි පටිනා භොති.

යෙ ච ඛො කෙච්ඡි අරියං අධ්මිකං මයං ගරහනති, තෙසං සන්දිට්ඨිකා සහධම්මිකා ගාරයා වාදානුචාද² ආගව්ඡනති. සම්මාදිට්ඨි ච තෙ භවනො ධර්මං ගරහනති. තෙන හි යෙ මිච්ඡාදිට්ඨිකා තෙසං භවනානං පුජ්ජා ච පාසංසා ච (එවං) සම්මාසංකපං - පෙ - සම්මාචාරිකං - සම්මාකම්මනං - සම්මාආර්ථිකං - සම්මාචාර්යාමං - සම්මාසතිකං - සම්මාසමාධිකං - සම්මාචිත්තනිකං - සම්මාචිත්තනිකුණ්දයානකුච තෙ භවනො ධර්මං ගරහනති. තෙන හි යෙ මිච්ඡාචිත්තනිකුණ්දයානා තෙසං භවනානං පුජ්ජා ච පාසංසා ච.

යෙ ච ඛො කෙච්ඡි එවමාහංසු : භුඤ්ජිතබ්බා කාමා පරිභුඤ්ජිතා කාමා ආනෙවිතබ්බා කාමා නිසෙවිතබ්බා කාමා භාවසිතබ්බා කාමා බහුලිකාතබ්බා කාමා”ති. කාමෙහි වෙරමණී තෙසං අධිවෙමා. යෙ චා පන කෙච්ඡි එවමාහංසු : “අත්තකිලමථානුයොගො ධර්මො”ති, නිග්ගණිකො තෙසං ධර්මො අධිවෙමා. යෙ ච ඛො කෙච්ඡි එවමාහංසු : “දුකෙඛා ධර්මො”ති, දුකො තෙසං ධර්මො අධිවෙමා. යථා වා පන හික්ඛුනො සබ්බසංඛාරෙසු අසුභානුපය්‍යිනො විහරතො සුභසුඤ්ඤා

1. සම්මාචිත්තනකං - මජ්ඣං.

2. වාදානුපාතා - පු.

පභිසන්ති, දුක්ඛානුපසින්නො විහරතො සුඛාසුඤ්ඤ පභිසන්ති, අනිච්චානු පසින්නො විහරතො නිච්චාසුඤ්ඤ පභිසන්ති, අනත්තානුපසින්නො විහරතො අත්තාසුඤ්ඤ පභිසන්ති, යං යං වා පන ධම්මං රොචයති වා උපගච්ඡති වා තස්ස තස්ස ධම්මස්ස යො පටිපකෙඛා සමාස්ස අනිට්ඨිතො අජිඤ්ඤාපනො හවති. තෙනාහ, ආයස්මා මහාකච්චානො : “කුසලා කුසලෙ ධම්මෙ”ති.

නිසුතොනා පටිවත්තනො භාෂො.

3. 1. 10

වෙච්චනභාරවිගධො

තත්ථ කතමො වෙච්චනො භාෂො : “වෙච්චනාති බහුතී”ති. යථා එකං හගව්‍යං ධම්මං අසුඤ්ඤාසුඤ්ඤති වෙච්චනෙති නිද්දිසති. යථාහ හගව්‍යා :

1. “ආසා පිභා ව අභිනන්දනා ව
අනෙකධාතුසු සරා පභිට්ඨිතා,
අසුඤ්ඤාමුලප්පහව්‍යා පජ්ජපිතා
සබ්බො මයා බ්‍යන්තිකතා සමුලකා”ති

ආසා නාම වුච්චති : යා හවිස්සස්ස අත්ථස්ස ආසිංසනා, අවිස්සං ආගමිස්සතිති ආසාස්ස උපපජ්ජති. පිභා නාම යා වත්තමානකස්ස අත්ථස්ස පත්ථනා, හෙය්‍යතරං වා දිස්සා එදිසො හවෙය්‍යනති පිභාස්ස උපපජ්ජති. අත්ථතිපත්තතිපටිපාලනා අභිනන්දනා නාම, පියං වා සුභිං අභිනන්දති, පියං වා ධම්මං අභිනන්දති, අපච්ඡිකුලතො වා අභිනන්දති. අනෙකධාතුති : චක්ඛුධාතු රූපධාතු චක්ඛුච්ඤ්ඤාණධාතු සොතධාතු සද්දධාතු සොත ච්ඤ්ඤාණධාතු ඝෘණධාතු ගන්ධධාතු ඝෘණච්ඤ්ඤාණධාතු ජ්වහාධාතු රසධාතු ජ්වහාච්ඤ්ඤාණධාතු කායධාතු ථොට්ඨබ්බධාතු කායච්ඤ්ඤාණ ධාතු මනෝධාතු ධම්මධාතු මනෝච්ඤ්ඤාණධාතු. සරාති කෙච්චි රූපාධිමුත්තා කෙච්චි සද්දාධිමුත්තා කෙච්චි ගන්ධාධිමුත්තා කෙච්චි රසාධිමුත්තා කෙච්චි ථොට්ඨබ්බාධිමුත්තා කෙච්චි ධම්මාධිමුත්තා. තත්ථ යාති ඡ ගෞසපිතාති දෙමනස්සාති යාති ච ඡ ගෞසපිතාති සොමනස්සාති යාති ච ඡ නෙකබ්බමසිතාති දෙමනස්සාති යාති ච ඡ නෙකබ්බමසිතාති සොමනස්සාති, ඉමාති චතුර්විධ පදාති තණ්හාපකෙඛා, තණ්හාය එතං වෙච්චනං. යා ඡ උපෙකකා ගෞසපිතා අයං දිට්ඨිපකෙකා. සායෙව පත්ථනාභාෂරෙන ධම්මනන්දි ධම්මපෙමං ධම්මජේඤ්ඤාසොනනති තණ්හාය එතං වෙච්චනං.

විතතං මනෝ ච්ඤ්ඤාණසති විතතස්ස එතං වෙච්චනං. මනිද්දියං මනෝධාතු මනායතනං විජානනාති මනස්සෙතං වෙච්චනං.

3. අමතං පණීතං ච සිවං ච බෙමං
තණ්හකඛයො අවජීරියං ච අබ්ගුතං,
අනීතිකං¹ තීතිකධම්මමේව ච,¹
නිබ්බානමේතං සුගතෙන දෙසිතං.
4. අජාතං අභුතං අනුපඤ්චස්සථි
අකතං අසොකං ච අපේ, විසොකං,
අනුපසංගං² නුපසංගධම්මං.
නිබ්බානමේතං සුගතෙන දෙසිතං.
5. ගමභීරස්සෙව ඉප්පං උතතරං ච අනුතතරං,
අසං අපාරිසමං ජේට්ඨං සෙට්ඨනති වුට්ඨති.
6. ලොකස්ස භාණං අරණං අනඛණං
අකාචං³ මේතං විමලනති වුට්ඨති,
දිපො සුඛං අපාමාණං පතිට්ඨා
අකිස්සෙතං අප්පසස්සෙතති වුත්තං³ නති.

ධම්මානුස්සයා ඵතං වෙච්චනං.

සථා ච සංඝානුස්සයානිං වුත්තං : “සුපටිපනො, උජ්ජපටිපනො, ඤායපටිපනො, සංඛිපිපටිපනො, යදිදං චත්තාරි පුරිසසුභානි අට්ඨ පුරිසපුග්ගලා ඵස සභවනො සංචිකසංඛො, ආනුතෙයො, පානුතෙයො, දකඛිණෙයො, අස්සෙලිකරණීයො අනුතතරං පුස්සෙතෙධතං ලොකස්ස” සිලසම්පනො, සමාධිසම්පනො, පඤ්ඤාසම්පනො, විමුත්තිසම්පනො, විමුත්තිඤ්ඤාණදස්සනසම්පනො සත්තානං සාරො සත්තානං මණ්ඩො සත්තානං උභාරො සත්තානං ඵසිකා සත්තානං සුරතිපසුතං³ පුජෙත්ථා දෙව්භානං මනුස්සානං චාති සංඝානුස්සයා ඵතං වෙච්චනං.

1. අනීතිකධම්මං - මජ්ඣං.

2. අකාම - අට්ඨකථා.

3. සුරති පසුතං - සිමු, මජ්ඣං.

යථා ව සිලානුස්සංගතිය වූහ : “යානි තානි සිලානි අබ්බන්ධානි අවිද්දානි අසබ්බානි අකම්මාසානි අරියානි අරියකතානානි භුජ්ඣානි විඤ්ඤාපපසන්ධානි අපරාමධානි සමාධි සංවත්තනිකානි”. අලඛකාරො ව සිලං උත්තමඛේයාපසොභනතාය, නිබ්බානඤ්ඤා සිලං සබ්බදේහස්ස සම්මිකකම්මනවේදන, සිට්ඨඤ්ඤා සිලං අක්කණ්ණවේදිනාය, වෙලා ව සිලං අනතිකකම්මනවේදන, ධර්මඤ්ඤා ව සිලං දුට්ඨිකාපච්ඡේදනවේදන, ආදිසො ව සිලං ධම්මවොලොකනතාය, පාසාදො ව සිලං වොලොකනවේදන, සබ්බභූමානුපරිවත්ති ව සිලං අමතපරියොසානනති සිලානුස්සංගතිය ඵතං වෙවච්ඡතං.

යථා ව වාග්ගුස්සංගතිය වූහ : “යස්මිං සමයෙ අරියසාවකො අගාරං අර්ඤ්ඤානි වූත්තවාගො පග්ගපාණී වොස්සග්ගාරතො යාච සොගො දනසංවිහාරතො”ති වාග්ගුස්සංගතිය ඵතං වෙවච්ඡතං. තෙනාහ අයසමා භොකච්ඡාතො : “වෙවච්ඡනානි ඛන්ති”ති.

නිසුභතො වෙවච්ඡනොභාරො.

3. I. II

පඤ්ඤානිගාරවිග්ගො

තත්ථ කතමො පඤ්ඤානිගාරො : “ඵතං භගවා ධම්මං පඤ්ඤානිගි විවිධාගි දෙසෙති”ති. යා පකඨිකථාය දෙසනා අයං නිකෙඛපපඤ්ඤානි. කා ව පකඨිකථාය දෙසනා : චත්තාරි සම්මානි, යථා භගවා ආහ : “ඉදං දුක්ඛ”නති. අයං පඤ්ඤානි පඤ්ඤානං ඛන්ධානං ඡන්තං ඛාතුනං අරියාරසන්තං ඛාතුනං ආදිසන්තං අයතනානං දසන්තං ඉන්ද්‍රියානං නිකෙඛපපඤ්ඤානි.

“කඛ්චිංකාරෙ වෙ භික්ඛවෙ ආහාරෙ අපි රාගො අපි භවං අපි භවං, පඨිට්ඨිතං තත්ථ විඤ්ඤාණං විරුද්ධං, යත් පඨිට්ඨිතං විඤ්ඤාණං විරුද්ධං, අපි තත්ථ නාමරූපස්ස අවකකනති. යත් අපි නාමරූපස්ස අවකකනති අපි තත්ථ සංඛාරානං වුඛි. යත් අපි සංඛාරානං වුඛි අපි තත්ථ අයතිං¹ පුනඛගවාගිතිබ්බතති. යත් අපි අයතිං පුනඛගවාගි නිබ්බතති, අපි තත්ථ අයතිං ජාතිජරාමරණං, යත් අපි අයතිං ජාතිජරාමරණං සහොකං තං භික්ඛවෙ සදරං සඋපායාසනති වදම්,

1. අයති - සිද්ධි, මත්තං.

එසේම වේ - පෙ - මනෝසංකල්පිතනාය වේ - පෙ - විකල්පයේ වේ හිතවතෙ
 ආහාරේ අතී රාගය අතී නිව්දි අතී නිව්දි පතිට්ඨිතං නිව්දි විකල්පයේ
 විරුද්ධං, යන පතිට්ඨිතං විකල්පයේ විරුද්ධං, අතී නිව්දි නාමරූපය
 අවිකල්පනාති, යන අතී නාමරූපය අවිකල්පනාති, අතී නිව්දි සංඛාරානං
 වුඛි, යන අතී සංඛාරානං වුඛි, අතී නිව්දි අයතී¹ පුනඛනවිනි
 නිව්දි, යන අතී අයතී පුනඛනවිනිනිව්දි අතී නිව්දි අයතී
 ජාතිජරාමරණං, යන අතී අයතී ජාතිජරාමරණං, සංඝාතං නං
 හිතවතෙ සදරං සරූපායාසනාති වදුමි” අයං පනවපසාදානාති දුකඛයාති
 සමුදයයාති ව.

[illegible]

“සමාධිං. භික්ඛවෙ භාවෙථ අපමනෙනා නිපකො සනෙ,
සමාභිනෙ: භික්ඛවෙ භික්ඛු යථාභුතං පජානාති, කිඤ්ච යථාභුතං
පජානාති: චක්ඛුං² අනිච්චනති යථාභුතං පජානාති රූපා අනිච්චාති
යථාභුතං පජානාති, චක්ඛුච්ඤාඤ්ඤං. අනිච්චනති යථාභුතං පජානාති,
චක්ඛුසමපසො, අනිච්චාති යථාභුතං පජානාති, යමපිදං³ චක්ඛුසමපසං-
පච්චයං උපාජ්ජති වෙදසිතං සුඛං වා දුක්ඛං වා අදුක්ඛමසුඛං වා තමපි
අනිච්චනති යථාභුතං පජානාති, නොතං - පෙ- භානං-ජ්වලා-කාශො-
මනො, අනිච්චාති යථාභුතං පජානාති, ධම්මං අනිච්චාති යථාභුතං
පජානාති, මනොච්ඤාඤ්ඤං. අනිච්චනති යථාභුතං පජානාති, මනො-
සමපසො, අනිච්චාති යථාභුතං පජානාති, යමපිදං මනොසමපසංපච්චයං
උපාජ්ජති වෙදසිතං සුඛං වා දුක්ඛං වා අදුක්ඛමසුඛං වා තමපි අනිච්චනති
යථාභුතං පජානාති” අං. භාවනාපඤ්ඤානති මනාසං, පරිඤ්ඤා-
පඤ්ඤානති දුක්ඛං, පහානපඤ්ඤානති සමුදයං, සමිතිතිරයපඤ්ඤානති
නිරෝධං.

1. ඇයගේ - සිම, මිනිසු.

2. එකතු - සිලි, මණ්ඩ.

3. ගම්පහ - පිල්ව.

“රූපං රුධි විසිරිතං විධිමත්තං විධිමත්තං විසිරිතං¹ කරුණං (පඤ්ඤාය) තණ්හකකයාය පටිපජ්ජං. තණ්හකකයා දුක්ඛකකයා දුක්ඛකකයා තිබ්බානං. වේදනං -පෙ- සඤ්ඤා -පෙ- සංඛාරං -පෙ- විඤ්ඤාණං විසිරිතං විධිමත්තං විධිමත්තං විසිරිතං කරුණං (පඤ්ඤාය) තණ්හකකයාය පටිපජ්ජං. තණ්හකකයා දුක්ඛකකයා, දුක්ඛකකයා තිබ්බානං.” අයං නිරෝධපඤ්ඤාතරී නිරෝධස්ස, නිරිඛිද්දපඤ්ඤාතරී අස්සාදස්ස, පරිඤ්ඤාපඤ්ඤාතරී දුක්ඛස්ස, පභානාපඤ්ඤාතරී සමුදයස්ස, භාවනාපඤ්ඤාතරී මහස්ස, සච්ඡිකිරියාපඤ්ඤාතරී නිරෝධස්ස.

“සො ඉදං දුක්ඛනතී යථාභුතං පජානාති, අයං දුක්ඛසමුදයොති යථාභුතං පජානාති, අයං දුක්ඛනිරෝධොති යථාභුතං පජානාති, අයං දුක්ඛනිරෝධගාමිනී පටිපද්ධතී යථාභුතං පජානාති” අයං පටිච්චොපඤ්ඤාතරී සච්චානං, නිකේපපඤ්ඤාතරී දස්සනභූමියා, භාවනාපඤ්ඤාතරී මහස්ස, සච්ඡිකිරියාපඤ්ඤාතරී සොභාපතතිථලස්ස.

“සො ඉමෙ ආසවාති යථාභුතං පජානාති, අයං ආසවසමුදයොති යථාභුතං පජානාති, අයං ආසවනිරෝධොති යථාභුතං පජානාති, අයං ආසවනිරෝධගාමිනී පටිපද්ධතී යථාභුතං පජානාති, ඉමෙ ආසවා අසෙසං නිරුත්ඤ්ඤාතරී යථාභුතං පජානාති” අයං උපපාදපඤ්ඤාතරී ඛයෙ ඤ්ඤාණස්ස, ඔක්කාසපඤ්ඤාතරී අනුපපාදෙ ඤ්ඤාණස්ස, භාවනාපඤ්ඤාතරී මහස්ස, පරිඤ්ඤාපඤ්ඤාතරී දුක්ඛස්ස, පභානාපඤ්ඤාතරී සමුදයස්ස, ආරම්භපඤ්ඤාතරී විරිසිද්ධියස්ස, ආසාධනාපඤ්ඤාතරී ආසාධිතානං, නිකේපපඤ්ඤාතරී භාවනාභූමියා, අභිනිශාතපඤ්ඤාතරී පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං.

“ඉදං දුක්ඛනතී මෙ භික්ඛවෙ පුබ්බෙ අනනුස්සතෙස්ස ධම්මෙස්ස චක්ඛුං උදපාදි ඤ්ඤාණං උදපාදි පඤ්ඤා උදපාදි විජ්ජා උදපාදි ආලෝකො උදපාදි, අයං දුක්ඛසමුදයොති මෙ භික්ඛවෙ -පෙ- අයං දුක්ඛනිරෝධොති මෙ භික්ඛවෙ -පෙ- අයං දුක්ඛනිරෝධගාමිනී පටිපද්ධතී මෙ භික්ඛවෙ පුබ්බෙ අනනුස්සතෙස්ස ධම්මෙස්ස චක්ඛුං උදපාදි ඤ්ඤාණං උදපාදි පඤ්ඤා උදපාදි විජ්ජා උදපාදි ආලෝකො උදපාදි” අයං දෙවනාපඤ්ඤාතරී සච්චානං, නිකේපපඤ්ඤාතරී සුත්තෙසියා පඤ්ඤාය, සච්ඡිකිරියාපඤ්ඤාතරී අනඤ්ඤාතරී ඤ්ඤාණාමිනිද්ධියස්ස, පච්චතනාපඤ්ඤාතරී ධම්මචක්ඛස්ස.

“තං ඛො පනිදං දුක්ඛං පරිඤ්ඤායන්තරී මෙ භික්ඛවෙ පුබ්බෙ අනනුස්සතෙස්ස ධම්මෙස්ස චක්ඛුං උදපාදි ඤ්ඤාණං උදපාදි පඤ්ඤා උදපාදි විජ්ජා උදපාදි ආලෝකො උදපාදි. සො ඛො පනායං දුක්ඛසමුදයො පභාතබ්බොති මෙ භික්ඛවෙ -පෙ- සො ඛො පනායං දුක්ඛනිරෝධො සච්ඡිකාතබ්බොති මෙ භික්ඛවෙ -පෙ- සො ඛො පනායං දුක්ඛනිරෝධ ගාමිනී පටිපද්ධතී භාවෙනබ්බොති මෙ භික්ඛවෙ පුබ්බෙ අනනුස්සතෙස්ස ධම්මෙස්ස චක්ඛුං උදපාදි ඤ්ඤාණං උදපාදි පඤ්ඤා උදපාදි විජ්ජා උදපාදි ආලෝකො උදපාදි” අයං භාවනාපඤ්ඤාතරී මහස්ස, නිකේපපඤ්ඤාතරී විනායමිසියා පඤ්ඤාය, සච්ඡිකිරියාපඤ්ඤාතරී අඤ්ඤාදිද්ධියස්ස.

“තං ඛො පනිදං දුක්ඛං පරිඤ්ඤානන්ති මේ භික්ඛවේ පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු චිත්තං උදපාදි ඤ්ණං උදපාදි පඤ්ඤා උදපාදි විජ්ජා උදපාදි ආලෝකො උදපාදි. තො ඛො පනායං දුක්ඛසමුදයො පභිනොති මෙ භික්ඛවේ -පෙ- සො ඛො පනායං දුක්ඛනිරෝධො සම්මතොති මෙ භික්ඛවේ -පෙ- සා ඛො පනායං දුක්ඛනිරෝධගාමිනී පටිපදා භාවිතාති මෙ භික්ඛවේ පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු චිත්තං උදපාදි ඤ්ණං උදපාදි පඤ්ඤා උදපාදි විජ්ජා උදපාදි ආලෝකො උදපාදි” අයං භාවනාපඤ්ඤානති මග්ගස්ස, නිකේපපඤ්ඤානති භාවනාමය්යිං පඤ්ඤාය, සම්මතීරියාපඤ්ඤානති අඤ්ඤානාවිනො ඉන්ද්‍රියස්ස, පටිත්තනාපඤ්ඤානති ධම්මචක්ඛස්ස.

- 1 “තුලම්තුලඤ්ඤා සමභවං භවසංඛාරමචස්සථි මුනි,
අජ්ඣතතරතො සමාහිතො අභිදා¹ කචචමිචතතසමභවං”ති.

‘තුල’නති සංඛාරොභා; ‘අතුල’නති නිබ්බානොභා; තුලම්තුලඤ්ඤා සමභව’නති අභිඤ්ඤාපඤ්ඤානති සබ්බධම්මානං, නිකේපපඤ්ඤානති ධම්මපටිසම්භිදාය; ‘භවසංඛාරමචස්සථි මුනි’ති පටිච්චාගපඤ්ඤානති සමුදයස්ස, පරිඤ්ඤාපඤ්ඤානති දුක්ඛස්ස, ‘අජ්ඣතතරතො සමාහිතො’ති භාවනාපඤ්ඤානති කායගතාය සතියා, ඕතිපඤ්ඤානති විතෙතකග්ගතාය, ‘අභිදා කචචමිචතතසමභව’නති අභිනිබ්බිදපඤ්ඤානති චිත්තස්ස, උපාදාන පඤ්ඤානති සබ්බඤ්ඤාතාය, පදාලනාපඤ්ඤානති අවිජ්ජානිකොසානං. තෙනාහ භගවා: ‘තුලම්තුලඤ්ඤා සමභව’නති.

2. “යො දුක්ඛභිද්දකං යතො නිදනං
කාමේසු තො ජනතු කථං නමෙය්ස,
කාමා හි ලොකෙ සංඛොති ඤ්ඤා:
තෙසං සතිමා විනයාය සිකේඛ”ති

‘යො දුක්ඛ’නති වේච්චනපඤ්ඤානති ච දුක්ඛස්ස පරිඤ්ඤා-පඤ්ඤානති ච, ‘යතො නිදන’නති පභවපඤ්ඤානති ච සමුදයස්ස පහානපඤ්ඤානති ච, ‘අද්දකං’ති වේච්චනපඤ්ඤානති ච ඤ්ණචක්ඛුස්ස පටිච්චෙධපඤ්ඤානති ච, කාමේසු සො ජනතු කථං නමෙය්ස’ති වේච්චනපඤ්ඤානති ච කාමෙධර්මාය අභිනිවේස පඤ්ඤානති ච, කාමා හි ලොකෙ සංඛොති ඤ්ඤා’ති පට්ඨත්තිකතො දස්සනපඤ්ඤානති කාමානං, කාමා හි අභිසාරකාසුපමා මංසපෙසුපමා පාචිකකප්පා පපාන උරගොපමා ච. ‘තෙසං සතිමා’ති අපචයපඤ්ඤානති පහානාය, නිකේප පඤ්ඤානති කායගතාය සතියා, භාවනාපඤ්ඤානති මග්ගස්ස, ‘විනයාය සිකේඛ’ති පටිච්චෙධපඤ්ඤානති රුගචිනයස්ස දොවචිනයස්ස මොහචිනයස්ස, ‘ජනතු’ති වේච්චනපඤ්ඤානති යොගිස්ස, යදා හි යොගි කාමා සංඛොති පජානාති, සො කාමානං අනුප්පාදය කුසලෙ ධම්මෙ උප්පාදයති, සො අනුප්පකානං කුසලානං ධම්මානං උප්පාදය වායමති. අයං වායාමපඤ්ඤානති අප්පත්තස්ස පතතියා, නිකේපපඤ්ඤානති ඔරමතතිකාය අසනතුට්ඨියා. තත්ථ සො උප්පත්තානං කුසලානං ධම්මානං ඕතියා

වායමනී'ති අයං අපමාදපඤ්ඤානති භාවනාය, නිකේපපඤ්ඤානති විජිඤ්ඤාය, ආරක්ඛපඤ්ඤානති කුසලානං ධර්මානං, ධීනිපඤ්ඤානති අධිවිතතිකතාය. තෙනාහ භගවා. "යො දුක්ඛමග්ගකිං යතො නිදන"නති.

3. "මොහසම්මකිනො ලොකො හම්බරුපොච දිස්සති
උපධිසම්මකිනො බාලො තමසා පරිවාරිතො,
අසිරි විස බායති පසසතො නචි කිඤ්චනං"ති

'මොහසම්මකිනො ලොකො'ති දෙසනාපඤ්ඤානති විපල්ලාසානං, 'හම්බරුපොච දිස්සති'ති විපරිතපඤ්ඤානති ලොකස්ස, උපධිසම්මකිනො බාලො'ති පහවපඤ්ඤානති පාපකානං ඉවජාවචරුනං, කිම්බපඤ්ඤානති පරිසුච්ඡානානං, බලවපඤ්ඤානති කිලෙසානං, විරුහනාපඤ්ඤානති සංඛාදනං, තමසා පරිවාරිතො'ති දෙසනාපඤ්ඤානති අවිජ්ජාකිකාරස්ස වෙච්චනපඤ්ඤානති ච. අසිරි විස බායති'ති දස්සනපඤ්ඤානති දිබ්බ-චක්ඛුස්ස, නිකේපපඤ්ඤානති පඤ්ඤාචක්ඛුස්ස, 'පසසතො නචි කිඤ්චනං'නති පටිවේධපඤ්ඤානති සත්තානං, රුහො කිඤ්චනං දෙසො කිඤ්චනං මොහො කිඤ්චනං. තෙනාහ භගවා : "මොහොසම්මකිනො ලොකො"ති.

"අච්චි භික්ඛවෙ අජාතං අභූතං අකතං අසංඛිතං, නො චෙ තං භික්ඛවෙ අභවිස්ස අජාතං අභූතං අකතං අසංඛිතං, න ඉධ ජාතස්ස භූතස්ස කතස්ස සංඛිතස්ස නිස්සරණං පඤ්ඤායෙථ. යස්මා ච බො භික්ඛවෙ අච්චි අජාතං අභූතං අකතං අසංඛිතං, තස්මා ජාතස්ස භූතස්ස කතස්ස සංඛිතස්ස නිස්සරණං පඤ්ඤායති"ති.

'නො චෙතං භික්ඛවෙ අභවිස්ස අජාතං අභූතං අකතං අසංඛිතං'නති දෙසනාපඤ්ඤානති නිබ්බානස්ස වෙච්චනපඤ්ඤානති ච, 'න ඉධ ජාතස්ස භූතස්ස කතස්ස සංඛිතස්ස නිස්සරණං පඤ්ඤායෙථ'නති වෙච්චනපඤ්ඤානති සංඛිතස්ස උපනායන පඤ්ඤානති ච, 'යස්මා ච බො භික්ඛවෙ අච්චි අජාතං අභූතං අකතං අසංඛිතං'නති වෙච්චනපඤ්ඤානති නිබ්බානස්ස ජාතනාපඤ්ඤානති ච, 'තස්මා ජාතස්ස භූතස්ස කතස්ස සංඛිතස්ස නිස්සරණං පඤ්ඤායති'ති අයං වෙච්චනපඤ්ඤානති නිබ්බානස්ස, නිසංඝිකපඤ්ඤානති මග්ගස්ස, නිස්සරණපඤ්ඤානති සංසාරතො. තෙනාහ භගවා : 'නො චෙ තං භික්ඛවෙ අභවිස්ස'ති.

තෙනාහ ආයස්මා මහාකම්මායනො : "ඵකං භගවා ධර්මං පඤ්ඤානතීති විවිධාති දෙසෙති"ති.

භික්ඛුනො පඤ්ඤානතිහාරො.

3. 1. 12

මනුරණහාරවිහරය

කැප කැපමේ, ඔබරණේ හැරේ : යෝ ව පරිවුප්පාදෝ”හි.

1. “උඬු. අඬු. සබ්බසි විසාදුතොතා,
අසමභවසමිති! අනාත්තපසී
එවං විදුතොතා: උදකාරි ඔහං.
අතිශාසනප්පබ්බං අප්පබ්බවායා”ති.

‘උඬි’නැති රූපධාතුව වී අරූපධාතුව වී, ‘අප්‍රමාද’ කාමධාතුව, ‘සබ්බඛි විපප්ඵුතෙතා’ ති තෙමාතුවකො. අයං අසෙඛාවිමුක්ඛනී, තානියෙව අසෙඛානි පඤ්චේන්ද්‍රියානි අයං ඉන්ද්‍රියෙහි ඔතරණං, තානියෙව අසෙඛානි පඤ්චේන්ද්‍රියානි විජ්ජා, විජ්ජපාදා අවිජ්ජානිරොධො, අවිජ්ජානිරොධා සංඛාරනිරොධො, සංඛාරනිරොධා විඤ්ඤාණනිරොධො, විඤ්ඤාණනිරොධා නාමරූප නිරොධො, නාමරූපනිරොධා සලාසතනනිරොධො සලාසතනනිරොධා එසානනිරොධො, එසානනිරොධා වෙදනානිරොධො, වෙදනානිරොධා තණ්හානිරොධො, තණ්හානිරොධා උපාදානනිරොධො, උපාදානනිරොධා භවනිරොධො, භවනිරොධා ජාතීනිරොධො, ජාතීනිරොධා ජරාමරණං සොකපට්ඨෙවද්දකඛ්ඤෙමනස්සපායාසා නිරුජ්ඣනනී, එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛකඛ්ඤානිරොධො හොති. අයං පටිච්චසමුප්පාදෙහි ඔතරණං, තානියෙව අසෙඛානි පඤ්චේන්ද්‍රියානි නීති ඛෙදනීති සංගතිතානි සීලකඛ්ඤානි සමාධිකඛ්ඤානි පඤ්ඤාකඛ්ඤානි, අයං ඛෙදනීති ඔතරණං. තානියෙව අසෙඛානි පඤ්චේන්ද්‍රියානි සංඛාරපට්ඨාපනානි යෙ සංඛාරා අනාසවො නො ව භවංගා තෙ සංඛාරා ධම්මධාතූහවංගතිතා. අයං ධාතූනි ඔතරණං. සාධම්මධාතූ ධම්මාසතන පට්ඨාපතනං යං අයතනං අනාසවං නො ව භවංගං අයං අයතනෙනි ඔතරණං.

‘අයංගමසමි’ති අයංගමසමි’ති අයං සකකායදිට්ඨියා සමුග්ගානො, සා සෙඛා විමුත්ති, තානිසෙව සෙඛානි පඤ්ච්ඤානි, අයං ඉන්ද්‍රියෙහි ඔතරණා, තානිසෙව සෙඛානි පඤ්ච්ඤානි විජ්ජා. විජ්ජාපාදා අවිජ්ජා, නිරොධො, අවිජ්ජානිරොධා සංඛාරනිරොධො, (එවං සෙඛාපි පටිච්චසමුප්පාදො) අයං පටිච්චසමුප්පාදෙහි ඔතරණා. සාසෙව විජ්ජා පඤ්ඤාකම්මො, අයං ඛෙදකම්ම ඔතරණා. සා සෙව විජ්ජා සංඛාර පරියාපන්නා. සෙ සංඛාරා අනාසවා නො ව භවබ්බා, තෙ සංඛාරා ධම්මවාසානුසංඛිතා, අයං ධාතුම්ම ඔතරණා. සා ධම්මවාසා ධම්මායතන පරියාපන්නා යං අයතනං අනාසවං නො ව භවබ්බං, අයං අයතනෙහි ඔතරණා. තෙඛාය ව විමුත්තිතා අනෙඛාය ව විමුත්තිතා විමුත්තො උදකාරි ඔක් අභිණ්ණප්‍රබ්බං අප්‍රභබ්බවාය තෙනාහ භහවි “උද්ධං අධො”ති.

1. සම්පාති - පිටු.

“නිසිද්ධස්ස චලිතං අනිසිද්ධස්ස චලිතං නච්චි, චලිතෙ අසති පස්සද්ධි, පස්සද්ධියා සති නති න භොති, නතියා අසති ආගති ගති න භොති, ආගතිගතියා අසති චුතුපපාතො න භොති, චුතුපපාතෙ අසති නෙවි’ධි න හුරං න උභයමන්තරෙත එසෙවනො දුක්ඛස්සා”ති.

‘නිසිද්ධස්ස චලිත’නති නිසිද්ධයො නාම දුට්ඨො : තණ්හානිසසයො දිට්ඨිනිසසයො ච, තත්ථ යා රත්තස්ස චේතනා අයං තණ්හානිසසයො, යා මුල්ලස්ස චේතනා අයං දිට්ඨිනිසසයො. චේතනා පන සංඛාරා, සංඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං, (එවං සබ්බො පටිච්චසමුප්පාදො) අයං පටිච්චසමුප්පාදෙති ඔතරණා. තත්ථ යා රත්තස්ස චේදනා අයං සුඛා චේදනා, යා සමමුල්ලස්ස චේදනා, අයං අදුක්ඛමසුඛා චේදනා, ඉමා චේදනා චේදනාකම්බො. අයං ඛණ්ඩි ඔතරණා. තත්ථ සුඛා චේදනා දො ඉන්ද්‍රියානි, සුඛිත්ථිං සොමනස්සිත්ථිං ච, අදුක්ඛමසුඛා චේදනා උපෙක්ඛන්ද්‍රියං, අයං ඉන්ද්‍රියෙති ඔතරණා. තානිසෙව ඉන්ද්‍රියානි සංඛාරපරිපාකනානි යෙ සංඛාරා සාසවා භවංහි, තෙ සංඛාරා ධම්මධාතුසංඛතීනා, අයං ධාතුති ඔතරණා. සා ධම්මධාතු ධම්මායතනපරිපාකනා යං ආයතනං සාසවං භවංහි, අයං ආයතනෙති ඔතරණා.

‘අනිසිද්ධස්ස චලිතං නච්චි’ති සමථවසෙන වා තණ්හාය අනිසිද්ධො විපස්සනාවසෙන වා දිට්ඨියා අනිසිද්ධො, යා විපස්සනා අයං විජ්ජා විජ්ජුපාදා අවිජ්ජාතිරේධො, අවිජ්ජාතිරේධා සංඛාරාතිරේධො, සංඛාරාතිරේධා විඤ්ඤාණාතිරේධො. (එවං සබ්බො පටිච්චසමුප්පාදො) අයං පටිච්චසමුප්පාදෙති ඔතරණා. සා යෙව විපස්සනා පඤ්ඤාකම්බො, අයං ඛණ්ඩි ඔතරණා. සා යෙව විපස්සනා දො ඉන්ද්‍රියානි : චිරිසිත්ථිං ච පඤ්ඤිත්ථිං ච, අයං ඉන්ද්‍රියෙති ඔතරණා. සා යෙව විපස්සනා සංඛාරපරිපාකනා යෙ සංඛාරා අනාසවා නො ච භවංහි, තෙ සංඛාරා ධම්මධාතු සංඛතීනා, අයං ධාතුති ඔතරණා. සා ධම්මධාතු ධම්මායතනපරිපාකනා යං ආයතනං අනාසවං නො ච භවංහි, අයං ආයතනෙති ඔතරණා.

‘පස්සද්ධියා සති’ති දුට්ඨො පස්සද්ධි : කාසිකා ච චේතසිකා ච ; යං කාසිකං සුඛං අයං කාසිකා පස්සද්ධි, යං චේතසිකං සුඛං අයං චේතසිකා පස්සද්ධි, පස්සද්ධිකායො සුඛං වෙසදිති, සුඛිනො විතතං සමාධියති, සමාසිනො යථාභූතං පජානාති, යථාභූතං පජානනො නිබ්බිඤ්ඤාති, නිබ්බිඤ්ඤානො විරජ්ජති, විරුහා විමුච්චති, විමුහ්තස්මි. විමුහ්තස්මි ‘ඤ්ඤාණං භොති ‘බ්බො ජාති චුසිතං බ්‍රහ්මචරියං කතං කරණීයං නාපරං ඉත්ථන්තායා’ති පජානාති. සො න නමති රූපෙසු න සද්දෙසු න ගන්ධෙසු න රසෙසු න ථොච්ඤ්ඤෙසු න ධම්මෙසු, ඛයා රූපස්ස ඛයා දෙසස්ස ඛයා මොහස්ස, යෙන රූපෙන තථාගතං තිට්ඨන්තං චරන්තං පඤ්ඤාපයමානො පඤ්ඤාපෙයා, යස්ස රූපස්ස

බයා, විරූහා, නිරෝධා, වාගා, පරිනික්ඛානා, රූපසංඛිතයෙ විමුක්තො, තථාගතො, අත්තිපි න උපෙති, නත්තිපි න උපෙති, අත්ති නත්තිපි න උපෙති, නෙවත්ති නො, නත්තිපි න උපෙති, අථ ඛො ගමිතරො අපමෙයො, අසංඛිතො, නිබ්බුතොති යෙව සංඛිතං ගමිතරො, බයා, රූහයා බයා දොසයා බයා මොහයා.

යාය වෙදනාය -පෙ- යාය සංඝාය -පෙ- යෙති සංඛිතොති -පෙ- යෙන විඤ්ඤානෙන තථාගතං නිවර්තනං වර්තනං පඤ්ඤාපයමානො, පඤ්ඤාපයො, තස්ස විඤ්ඤාණස්ස බයා, විරූහා, නිරෝධා, වාගා, පරිනික්ඛානා, විඤ්ඤාණසංඛිතයෙ විමුක්තො, තථාගතො, අත්තිපි න උපෙති, නත්තිපි න උපෙති. අථ ඛො ගමිතරො අපමෙයො, අසංඛිතො, නිබ්බුතොති යෙව සංඛිතං ගමිතරො.

‘අගතී’ති ඉධාගතී : ගතී’ති පෙච්චගමො, අගතීගතීපි න ගමිතරො. ‘නෙවිධා’ති ඡත්ත අභිකම්මකෙසු අයතනෙසු. ‘න සුරං’ති ඡත්ත බාහිරෙසු අයතනෙසු ‘න උග්ගමනතරො’ති ඵලසංඛිතයෙසු ධම්මෙසු අයතනං න පස්සති. ‘ඵලසංඛිතො දුක්ඛස්සා’ති පරිච්චි- සමුප්පාදො. යො දුච්චො : ලොකිකො ච ලොකුත්තරො ච. තත් ලොකිකො අවිජ්ජාපච්චයා සංඛාරා යථ ජරාමරණා, ලොකුත්තරො සිලවතො අවිජ්ජාපච්චයා ජායති, යථ නාපරං ඉන්ද්‍රියයාති පජානාති. නෙතංග ගමො ‘නිසිද්ධස්ස වලිතං අනිසිද්ධස්ස වලිතං නත්ති -පෙ- ඵලසංඛිතො දුක්ඛස්සා’ති.

2. “යෙ කෙච්ඡි සොකා පරිදෙවිතා වා දුක්ඛස්සා ලොකස්මිං අනෙකරූපං, පියං පච්චි පහවනති ඵලෙන පියෙ අසනෙත න ගමිතරො ඵලෙන.
3. තස්මා හි තෙ සුඛතො විතසොකා යෙසං පියං නත්ති කුච්ඡස්සා ලොකෙ, තස්මා අසොකං විරජං පඤ්ඤානො පියං න කසිරුථ කුච්ඡස්සා ලොකෙ”ති

“යෙ කෙච්ඡි සොකා පරිදෙවිතා වා දුක්ඛස්සා ලොකස්මිං අනෙක රූපං පියං පච්චි පහවනති ඵලෙන” ති අයං දුක්ඛා වෙදනා, “පියෙ අසනෙත න ගමිතරො ඵලෙන” ති අයං සුඛා වෙදනා, අයං වෙදනාසංඛිතො, අයං බකෙති ඔතරණා. වෙදනා පච්චයා පන තණ්හා, තණ්හා පච්චයා උපාදානං, උපාදානපච්චයා ගමො, ගමපච්චයා ජායති, ජායති පච්චයා ජරාමරණං. (ඵලං සංඛිතං) අයං පරිච්චිසමුප්පාදොති ඔතරණා. තත් සුඛා වෙදනා දො ඉන්ද්‍රියානි සුඛිත්තං සොමනස්සිත්තස්සා. දුක්ඛා වෙදනා දො ඉන්ද්‍රියානි දුක්ඛිත්තං දොමනස්සිත්තං ච. අයං ඉන්ද්‍රියෙති ඔතරණා. තානි යෙව ඉන්ද්‍රියානි සංඛාරපරිපාසනානි යෙ සංඛාරා සංඛාරා ගමිතරො, තෙ සංඛාරා ධම්මානුසංගමිතා, අයං ධාතුති ඔතරණා. සං ධම්මානු ධම්මානුසංගමිතානි යං අයතනං සංඛාරං ගමිතරො, අයං අයතනෙති ඔතරණා.

4. “තසමා හි තෙ සුඛිනො විතසොකා
 යෙසං පියං නජි කුභිඤ්චි ලොකෙ,
 තසමා අසොකං වීරජං පඤ්ඤානො
 පියං න කඛිරාථ කුභිඤ්චි ලොකෙ”ති

ඉදං තණ්හාපහානං, තණ්හානිරෝධා උපාදානනිරෝධො. උපාදාන-
 නිරෝධා භවතීරෝධො. (එවං සබ්බං) අයං පටිච්චසමුප්පාදෙහි ඕතරණා.
 තං යෙව් තණ්හාපහානං සමප්ථො, සො සමප්ථො ඥො ඉන්ද්‍රියානි:
 සතීන්ද්‍රියං සමාධිත්තියං ච. අයං ඉන්ද්‍රියෙහි ඕතරණා. සො යෙව් සමප්ථො
 සමාධිත්තියො, අයං ඛන්ධෙහි ඕතරණා. සො යෙව් සමප්ථො සඛ්ඛාර-
 පරියාපකොතො යෙ සඛ්ඛාරා අනාසවො නො ච භවති, තෙ සඛ්ඛාරා
 ඛම්මධාතුසංඛතනි. අයං ඛාතුහි ඕතරණා. සා ඛම්මධාතු ඛම්මා-
 යතනපරියාපකොතො යං අයතනං අනාසවං නො ච භවති. අයං
 අයතනෙහි ඕතරණා. තෙනාහ භගවා : “යෙ කෙව් සොකා” ති.

5. “කාමං කාමයමානස්ස තස්ස චේතං සමිජ්ඣති,
 අභි: පිතීමනො හොති ලභා මට්ඨො යදිච්ඡති.
 6 තස්ස චෙ කාමයමානස්ස ඡන්දජාතස්ස ජන්තූනො,
 තෙ කාමා පරිභායනති සලලවිඤ්චො රූපාති.
 7. යො කාමෙ පරිවජේති සප්පයෙව පදා සිරො,
 සො’මං විසතතිකං ලොකෙ සතො සමතිවිතනති”ති.

තත්ථ යා පිතීමනා අයං අනුනායො. යදහ : “සලලවිඤ්චො
 රූපාති”ති, ඉදං පටිඝං, අනුනායපටිඝං ච පන තණ්හාපකොතො.
 තණ්හාය ච පන දස රූපිති අයතනානි පදංචානං. අයං අයතනෙහි
 ඕතරණා. තානියෙව දස රූපිති අයතනානි රූපකායො නාම
 සමපසුතො, තද්දහං නාමරූපං. නාමරූපපච්චයං සලායතනං,
 සලායතනපච්චයං එසො, එසපච්චයං වේදනා, වේදනාපච්චයං තණ්හා.
 (එවං සබ්බං) අයං පටිච්චසමුප්පාදෙහි ඕතරණා. තදෙව නාමරූපං
 පඤ්ඤානො. අයං ඛන්ධෙහි ඕතරණා. තදෙව නාමරූපං අව්චාරස
 ඛාතුයො, අයං ඛාතුහි ඕතරණා. තත්ථ යො රූපකායො ඉමානි පඤ්ඤා
 රූපිති ඉන්ද්‍රියානි, යො නාමකායො ඉමානි පඤ්ඤා අරූපිති ඉන්ද්‍රියානි,
 ඉමානි දස ඉන්ද්‍රියානි. අයං ඉන්ද්‍රියෙහි ඕතරණා.

තත්ථ යදහ :

8. “යො කාමෙ පරිවජේති සප්පයෙව පදා සිරො,
 සො’මං විසතතිකං ලොකෙ සතො සමතිවිතනති”ති.

අයං සලපාදිසෙසනිබ්බානධාතු. අයං ඛාතුහි ඕතරණා. සායෙව
 සලපාදිසෙසනිබ්බානධාතු විජ්ජා, විජ්ජාපාදා අවිජ්ජා නිරෝධො,
 අවිජ්ජානිරෝධා සඛ්ඛාරනිරෝධො. (එවං සබ්බං) අයං පටිච්චසමුප්පා-
 දෙහි ඕතරණා. සායෙව විජ්ජා පඤ්ඤානො. අයං ඛන්ධෙහි ඕතරණා.
 සායෙව විජ්ජා ඥො ඉන්ද්‍රියානි : විරිසිත්තියං පඤ්ඤාත්තියං ච. අයං
 ඉන්ද්‍රියෙහි ඕතරණා. සායෙව විජ්ජා සඛ්ඛාරපරියාපකොතො යෙ සඛ්ඛාරා,

අනාසවං නො ච භවිසිතං, තෙ සඤ්ඤාං ධම්මධාතුසංඝනිතං. අයං ධාතුහි ඕතරණං. සං ධම්මධාතු ධම්මායතනපරිශාපනතං යං අයතනං අනාසවං නො ච භවිසිතං, අයං අයතනෙහි ඕතරණං. තෙනාහ භගවා : “කෘමිං කාමයමානස්සා” ති.

එතතාවතා පටිච්ච - ඉන්ද්‍රිය - ඛනි - ධාතු - අයතනානි සමො-
සරණොතරණානි භවන්ති. එවං පටිච්ච - ඉන්ද්‍රිය - ඛනි - ධාතු -
අයතනානි ඕතාරෙතබ්බානි. තෙනාහ අයසමා මහාකල්වානො :
“යො ච පටිච්චුප්පාදො” ති :

නිසුපෙතො ධනරණො භාරො.

3. 1. 13

සොධනගාරවිභවෙගා

තස්ස කතමො සොධනො භාරො : “විස්සජ්ඣනලභි පඤ්ඤා” ති
භාජා. යජා අයසමා අජිතො පාරායනෙ භගවන්තං පඤ්ඤං පුච්ඡති :

1. “කෙනෙස්ස නිවුතො ලොකො කෙනෙස්ස නප්පකාසනී,
කිස්සාහිලෙපනං බුද්ධි කිංසු තස්ස මහබ්බත”නති?
2. “අවිජ්ජාය නිවුතො ලොකො (අජිතානි භගවා)
විවිච්ඡා පමාද නප්පකාසනී,
ජප්පාහිලෙපනං බුද්ධි දුක්ඛමස්ස මහබ්බත”නති.

‘කෙනෙස්ස නිවුතො ලොකො’ති පඤ්ඤා ‘අවිජ්ජාය නිවුතො ලොකො’ති
භගවා පදං සොධෙති නො ච අරථො. ‘කෙනෙස්ස නප්පකාසනී’ති
පඤ්ඤා ‘විවිච්ඡා පමාද නප්පකාසනී’ති භගවා පදං සොධෙති නො ච
අරථො. ‘කිස්සාහිලෙපනං බුද්ධි’ති පඤ්ඤා ‘ජප්පාහිලෙපනං බුද්ධි’ති
භගවා පදං සොධෙති නො ච අරථො. ‘කිංසු තස්ස මහබ්බත’නති
පඤ්ඤා ‘දුක්ඛමස්ස මහබ්බත’නති භගවා පදං සොධෙති, සුද්ධො
අරථො. තෙනාහ භගවා : “අවිජ්ජාය නිවුතො ලොකො”ති.

3. “සවන්ති සබ්බසි සොතා (ඉච්චායසමා අජිතො)
සොතානං කිං නිවාරණං?,
සොතානං සංවරං බුද්ධි කෙන සොතා පිට්ඨරො”ති?

4. “යානි සොතානි ලොකස්මිං (අජිතානි භගවා)
සති තෙසං නිවාරණං.
සොතානං සංවරං බ්‍රුමි පඤ්ඤායෙතෙ පිට්ඨරො”ති.

‘සච්ඡන්ති සබ්බධි සොතා සොතානං නිං නිවාරණ’නති පඤ්ඤා ‘යානි සොතානි ලොකස්මිං සති තෙසං නිවාරණ’නති භගවා පදං සොඛෙති නො ව ආරම්භං. ‘සොතානං සංවරං බ්‍රුමි කෙන සොතා පිට්ඨරො’ති පඤ්ඤා ‘සොතානං සංවරං බ්‍රුමි පඤ්ඤායෙතෙ පිට්ඨරො’ති සුද්දො ආරම්භො. තෙනාහ භගවා : “යානි සොතානි ලොකස්මිං”ති.

5. “පඤ්ඤා චෙව සති ව (ඉච්චායස්මිං අජිතො)
නාමරූපං ව මාරිස,
එතං මෙ පුට්ඨො පබ්බුති කථෙතං උපරාජ්ඣති”ති?

පඤ්ඤා :

6. “යමෙතං පඤ්ඤං අපුච්ඡි අජිත තං වදාමි තෙ,
යත් නාමඤ්ච රූපඤ්ච අසෙසං උපරාජ්ඣති;
විඤ්ඤාණස්ස නිරොධෙන එතෙතං උපරාජ්ඣති”ති.

සුද්දො ආරම්භො. තෙනාහ භගවා : “යමෙතං පඤ්ඤං අපුච්ඡි”ති. යත් එවං සුද්දො ආරම්භො, සො පඤ්ඤා වික්ඛජ්ජතො භවති. යත් පන ආරම්භො අපුද්දො න තාව සො පඤ්ඤා වික්ඛජ්ජතො භවති. තෙනාහ අයස්මා මහාකච්චානො “වික්ඛජ්ජතමහි පඤ්ඤා”ති.

නිසුතෙතො සොඛතො හාරො.

3. 1. 14

අධිධ්‍යානගාරවිභංගො

තත්ථ කතමො අධිධ්‍යානො හාරො : “එකත්තතාය ධම්මං යෙ පි ච චේමත්තතාය නිද්දිධ්‍යං”ති. යෙ තත්ථ නිද්දිධ්‍යං තථා තෙ ධාරසිතබ්බං.

‘දුක්ඛ’නති එකත්තතා, තත්ථ කතමං දුක්ඛං : ජාති දුක්ඛං, ජරා දුක්ඛං, ව්‍යාධි දුක්ඛං, මරණං දුක්ඛං, අප්පිගෙහි සම්පයොගො දුක්ඛං, පිගෙහි විප්පයොගො දුක්ඛං, ගම්පිච්ඡං හ උභති තම්පි දුක්ඛං, සම්පිනෙතන පඤ්චුපාදනකම්භා දුක්ඛා : රූපාදුක්ඛං, වේදනා දුක්ඛං, සංඤ්ඤා දුක්ඛං, සංඛාරා දුක්ඛං, විඤ්ඤාණං දුක්ඛං.’ අයං චේමත්තතා.

‘දුක්ඛසමුදයො’ති එකතතතා, ‘තත්ත්වං කතමො දුක්ඛසමුදයො : යා’යං තණ්හා පොනොභවිකා නන්දිරාගසහගතා තත්තත්තාභිනන්දිනී, සෙය්‍යපීදං : කාමතණ්හා භවතණ්හා විභවතණ්හා, අයං වෙමන්තතා.

‘දුක්ඛනිරෝධො’ති එකතතතා, ‘තත්ත්වං කතමො දුක්ඛනිරෝධො : යො තණ්හායෙව තණ්හාය අසෙසවිරාගනිරෝධො වාගො පටිනිස්සග්ගො ඉති අනාලයො.’ අයං වෙමන්තතා.

‘දුක්ඛනිරෝධගාමිනීපටිපදා’ති එකතතතා, ‘තත්ත්වං කතමො දුක්ඛනිරෝධගාමිනී පටිපදා : අයමෙව අරියො අට්ඨබ්බිකො මග්ගො, සෙය්‍යපීදං : සම්මාදිට්ඨි සම්මාසංකප්පො, සම්මාචාරා, සම්මාකම්මනෙතා, සම්මාආර්ථවො සම්මාචාරායමො සම්මාසති සම්මාසමාධි.’ අයං වෙමන්තතා.

‘මග්ගො’ති එකතතතා, ‘තත්ත්වං කතමො මග්ගො : නිරයගාමී මග්ගො නිරට්ඨානගොනිගාමී මග්ගො පෙතතිවිසයගාමී මග්ගො අසුරයොනිගාමියො¹ මග්ගො සග්ගගාමියො මග්ගො මනුස්සගාමී මග්ගො නිබ්බානගාමී මග්ගො.’ අයං වෙමන්තතා.

‘නිරෝධො’ති එකතතතා, ‘තත්ත්වං කතමො නිරෝධො : පටිත්ථිතා, නිරෝධො, අප්පටිත්ථිතා, නිරෝධො, අනුභවනිරෝධො, පටිත්ථිතා, මානනිරෝධො, මක්ඛනිරෝධො, පලාසනිරෝධො, ඉක්ඛානිරෝධො, මච්ඡරිසනිරෝධො, සබ්බකිලෙසනිරෝධො. අයං වෙමන්තතා.

‘රූප’නති එකතතතා, ‘තත්ත්වං කතමං රූපං වාතූමිභාගුතිකං² රූපං චතුක්ඛං ච මහාභුතානං උපාදය රූපස්ස පඤ්ඤාතී. තත්ත්වං කතමානි චතාරි මහාභුතානි : පඨවිඛාදු³ අපොඛාදු තෙජොඛාදු වායොඛාදු.

ද්විතී අභ්‍යාසෙති වාතූයො පරිගණ්හාති සබ්බෙපෙන ච විත්ථාරෙන ච. කථං විත්ථාරෙන වාතූයො පරිගණ්හාති : විසතියා අභ්‍යාසෙති පඨවිඛාදුං විත්ථාරෙන පරිගණ්හාති. ආදස්සති අභ්‍යාසෙති අපොඛාදුං විත්ථාරෙන පරිගණ්හාති. චතුති අභ්‍යාසෙති තෙජොඛාදුං විත්ථාරෙන පරිගණ්හාති. ඡති අභ්‍යාසෙති වායොඛාදුං විත්ථාරෙන පරිගණ්හාති.

කතමෙති විසතියා අභ්‍යාසෙති පඨවිඛාදුං විත්ථාරෙන පරිගණ්හාති : ‘අපි ඉමස්මිං කායෙ කෙසං ලොමා නඛා දන්තා තවො මංසං නහාරු⁴ අට්ඨි අණ්ඨිමිඤ්ඤා⁵ චක්කං හදයං යකනං කිලොමකං පිහකං පප්ඨාසං අන්තං අන්තගුණං උදරිං කරිසං මන්තෙ මන්ඬුඛනනි. ඉමෙති විසතියා අභ්‍යාසෙති පඨවිඛාදුං විත්ථාරෙන පරිගණ්හාති.

කතමෙති ආදස්සති අභ්‍යාසෙති අපොඛාදුං විත්ථාරෙන පරිගණ්හාති : ‘අපි ඉමස්මිං කායෙ පිත්තං සෙමං පුබ්බො ලොකිතං සෙදො මෙදො අයුසු වසා බෙළො සිඛ්ඤාණිකා ලසිකා මුත්තනති. ඉමෙති ආදස්සති අභ්‍යාසෙති අපොඛාදුං විත්ථාරෙන පරිගණ්හාති.

1. අසුරයොනි - සිමු.
2. වාතූමිභාගුතිකං - මජ්ඣං.
3. පඨවිඛාදු - මජ්ඣං.
4. නහාරු - මජ්ඣං.
5. අට්ඨිමිඤ්ඤා - මජ්ඣං.

කතමෙති චතුති ආකාරෙති තෙජෝධාතුං විජාරෙන පරිගණකාති :
'යෙන ච සත්තප්පති යෙන ච ජරිතති' යෙන ච පරිබ්බන්ති යෙන ච
අසිත්තිකම්බසිත්තසංසිත්තං සම්මං පරිණාමං ගච්ඡති'ති, ඉමෙති චතුති
ආකාරෙති තෙජෝධාතුං විජාරෙන පරිගණකාති.

කතමෙති ඡති ආකාරෙති වායෝධාතුං විජාරෙන පරිගණකාති :
'උඤ්ඤාමා වාතා අධොගමා වාතා කුච්ඡිකං වාතා කොට්ඨිකං වාතා
අභිමම්බානුසාරිනො වාතා අස්සාසො පස්සාසො ඉති' ඉමෙති ඡති
ආකාරෙති වායෝධාතුං විජාරෙන පරිගණකාති.

එවං ඉමෙති ආචත්තාරිකාය ආකාරෙති විජාරෙන ධාතුයො
සභාවභාවතො,¹ උපලක්ඛයනො, තුලයනො, පරිගොග්ගනො,
පරිවිමංසනො, පච්චවේකකනො, න කිඤ්චි ගග්ගුපගං පස්සාති
කායං වා කායපදෙසං වා : යථා චජුතිකං පවිච්ඡනනො, න කිඤ්චි
ගග්ගුපගං පස්සෙය්, යථා සඛ්ඛාරධානං,² පවිච්ඡනනො, න කිඤ්චි
ගග්ගුපගං පස්සෙය්, යථා විච්චකුට්ඨං පවිච්ඡනනො, න කිඤ්චි ගග්ගුපගං
පස්සෙය්, යථා සිච්චිකං,³ පවිච්ඡනනො, න කිඤ්චි ගග්ගුපගං පස්සෙය්,
එවමෙවං ඉමෙති ආචත්තාරිකාය ආකාරෙති එවං විජාරෙන
ධාතුයො සභාවභාවතො, උපලක්ඛයනො, තුලයනො, පරිගොග්ග-
නො, පරිවිමංසනො, පච්චවේකකනො, න කිඤ්චි ගග්ගුපගං
පස්සාති කායං වා කායපදෙසං වා, තෙනාග ගගමා :

"යා වෙච්ච ඛො පන අඤ්ඤාතිකා පඨවිධාතු යා ච බාහිරු
පඨවිධාතු, පඨවිධාතුරෙවෙයා තං තෙනං මම තෙසො'ගමස්මි න
මෙසො අත්තාති එවමෙතං යථාභූතං සම්මප්පඤ්ඤාය දට්ඨබ්බං. එව-
මෙතං යථාභූතං සම්මප්පඤ්ඤාය දිස්වා පඨවිධාතුයා නිබ්බිජුති
පඨවිධාතුයා විතතං විරුජෙති. යා වෙච්ච ඛො පන අඤ්ඤාතිකා
ආපොධාතු යා ච බාහිරු ආපොධාතු -පෙ- යා වෙච්ච ඛො පන
අඤ්ඤාතිකා තෙජෝධාතු යා ච බාහිරු තෙජෝධාතු -පෙ- යා වෙච්ච
ඛො පන අඤ්ඤාතිකා වායෝධාතු යා ච බාහිරු වායෝධාතු, වායෝධාතු-
රෙවෙයා තං තෙනං මම තෙසො'ගමස්මි න මෙසො අත්තා'ති
එවමෙතං යථාභූතං සම්මප්පඤ්ඤාය දට්ඨබ්බං. එවමෙතං යථාභූතං
සම්මප්පඤ්ඤාය දිස්වා වායෝධාතුයා නිබ්බිජුති වායෝධාතුයා විතතං
විරුජෙති. අයං වෙමන්තතා.

'අවිජ්ජා'ති එකත්තතා. 'තස්ස කතමා අවිජ්ජා : දුක්ඛෙ
අඤ්ඤාණං දුක්ඛසමුදයෙ අඤ්ඤාණං දුක්ඛනිරෝධෙ අඤ්ඤාණං දුක්ඛ-
නිරෝධගාමිනියා පටිපදාය අඤ්ඤාණං පුබ්බන්තෙ අඤ්ඤාණං අපරන්තෙ
අඤ්ඤාණං පුබ්බන්තාපරන්තෙ අඤ්ඤාණං ඉද්ධපච්චයතාපටිච්ච-
සමුප්පන්නාසු ධම්මෙසු අඤ්ඤාණං. යං එවිරුපං අඤ්ඤාණං අදක්ඛනං
අනතිසම්මයං අනනුබොධො අසබොධො අපට්ඨෙවො අසලකකිණං

1. ජරතී - සිමු.
2. සභාවතො - සිමු, මජ්ඣං.
3. සඛ්ඛාරධානං - සිමු, මජ්ඣං.
4. සිච්චිකං - මජ්ඣං.

අනුපලකකණං අපච්චිපලකකණං අසමපෙකකණං අපච්චකකකමිං දුමෙමජ්ඣං බාලාං අසමපජ්ඣකණං මොහො පමොහො සමෙමොහො අවිජ්ජා අවිජ්ජාසො අවිජ්ජායොගො අවිජ්ජානුසයො අවිජ්ජාපරිසුට්ඨානං අවිජ්ජාලභිති මොහො අකුසලමුලං, අයං වෙමනනතා.

‘විජ්ජා’ති එකතතතා, ‘තථ කතමා විජ්ජා : දුකෙක ඤාණං දුකකසමුදයෙ ඤාණං දුකකනිරෝධෙ ඤාණං දුකකනිරෝධගාමිනියා පටිපදාය ඤාණං පුඛ්ඛනොත ඤාණං අපරනොත ඤාණං පුඛ්ඛනතාපරනොත ඤාණං ඉදප්පච්චිගතාපටිච්චසමුප්පාදනොසු ධම්මෙසු ඤාණං. යා එවරුපා පඤ්ඤා පජානනා විචයො පවිචයො ධම්මවිචයො සලලකකණං උපලකකණං පච්චිපලකකණං පණ්ඨිතිං කොසලලං නෙපුඤ්ඤා වෙතච්ඡා විනතා උපපජ්ජකා හුරි මෙධා පරිණාසිකා විපසානා සමපජ්ඣකණං පතොදෙ පඤ්ඤා පඤ්ඤාදිත්ථං පඤ්ඤාබලං පඤ්ඤාසත්ථං පඤ්ඤාපාසාදෙ පඤ්ඤාඤාලොකො පඤ්ඤාසම්මාසො පඤ්ඤාපජ්ජානො පඤ්ඤාරතනං අමොහො ධම්මවිචයො සමමාදිට්ඨි ධම්මවිචය සමෙමාජ්ඣධෙතා මිත්තඛිතං මිත්තපරිතාපනතං.’ අයං වෙමනනතා.

‘සමාපතති’ති එකතතතා. තථ කතමා සමාපතති : සඤ්ඤා-සමාපතති අසඤ්ඤාසමාපතති නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤාසමාපතති විභූතා-සඤ්ඤාසමාපතති නිරෝධසඤ්ඤාසමාපතති. අයං වෙමනනතා.

‘කුසි’ති එකතතතා. තථ කතමො කුසි : අජඨි සෙඛො කුසි, අජඨි අසෙඛො කුසි, අජඨි නෙවසෙඛො නාසෙඛො කුසි, අජාතියො කුසි, අසාබලසෙකා කුසි, දිට්ඨතතරෙ කුසි, තණ්හාතතරෙ කුසි, පඤ්ඤාතතරෙ කුසිති. අයං වෙමනනතා.

‘සමාධි’ති එකතතතා. තථ කතමො සමාධි : සරණො සමාධි, අරණො සමාධි, සමෙතරෙ සමාධි, අවෙතරෙ සමාධි, සන්තාපජේඛා සමාධි, අන්තාපජේඛා සමාධි, සප්පිතිකො සමාධි, භිප්පිතිකො සමාධි, සාමිසො සමාධි, නිරුමිසො සමාධි, සසඛ්ඛාරෙ සමාධි, අසඛ්ඛාරො සමාධි එකංසහාවිනො සමාධි, උභයංසහාවිනො සමාධි, උභතොහාවිතහාවිනො සමාධි, සවිතක්කසවිචාරෙ සමාධි, අවිතක්කවිචාරමනොතා සමාධි, අවිතක්කඅවිචාරෙ සමාධි, භානතාගිසො සමාධි, ධීනිතාගිසො සමාධි විසෙසතාගිසො සමාධි, නිබ්බිධතාගිසො සමාධි, ලොකිසො සමාධි, ලොකුතතරෙ සමාධි, විවජාසමාධි, සමමාසමාධි, අයං වෙමනනතා.

‘පටිපද’භී ඵකතතතා. ‘තථ කතමො පටිපදා: ආශාලතා පටිපදා, නිජ්ඣාමා පටිපදා, මජ්ඣාමා පටිපදා, අකඛමා පටිපදා, ඛමා පටිපදා, සමා පටිපදා, දමා පටිපදා, දුක්ඛා පටිපදා දකුභිඤ්ඤා, දුක්ඛා පටිපදා විපාසාභිඤ්ඤා, සුඛා පටිපදා දකුභිඤ්ඤා, සුඛා පටිපදා විපාසාභිඤ්ඤා’භී. අයං වෙමන්තතා.

‘කායො’භී ඵකතතතා. තථ කතමො කායො: නාමකායො රූපකායො ච. තථ කතමො රූපකායො: කෙසා ලොමා නඛා දන්තා තචො මංසං නහාරා අට්ඨි අට්ඨිමිඤ්ඤා, චක්ඛං හදයං යකුන්තං කිලොමකං පිභුකං පප්පාසං අන්තං අන්තගුණං උදරිං කාරිතං පිත්තං සෙම්භං පුබ්බො ලොහිතං සෙදො මෙදො අසුඤ්ඤා චතා බෙලො සිම්භාණිකා ලසිකා ඡුත්තං මජ්ඣමානි. අයං රූපකායො. නාමකායො නාම වෙදනා සඤ්ඤා වෙතනා චිත්තං ඵසො මනසිකායොති අයං නාමකායොති. අයං වෙමන්තතා.

ඵචං යො ධම්මො, යස්ස ධම්මස්ස සමානතාවො, සො ධම්මො තස්ස ධම්මස්ස ඵකතතාය ඵකිභවතී, යෙන යෙන චා පන විලක්ඛණො තෙන තෙන වෙමන්තතං ගව්ඡති, ඵචං සුත්තෙ චා වෙසසාකරණෙ චා ශාථායං චා පුච්ඡිතෙන විමංසිතබ්බං, කිං ඵකතතාය පුච්ඡති උදාහු වෙමන්තතායාති. යදි ඵකතතාය පුච්ඡිතං, ඵකතතාය විස්සජ්ඣිතබ්බං. යදි වෙමන්තතාය පුච්ඡිතං, වෙමන්තතාය විස්සජ්ඣිතබ්බං. යදි සත්තාධිට්ඨානෙන පුච්ඡිතං, සත්තාධිට්ඨානෙන විස්සජ්ඣිතබ්බං. යදි ධම්මාධිට්ඨානෙන පුච්ඡිතං, ධම්මාධිට්ඨානෙන විස්සජ්ඣිතබ්බං. යථා යථා චා පන පුච්ඡිතං. තථා තථා විස්සජ්ඣිතබ්බං. තෙනාහ අයස්මා මහාකච්චානො ‘ඵකතතාය ධම්මො’ති.

නිසුත්තො අඛිට්ඨානො භාගේ

3, I, 15

පරිකාරාභාරවිගධො

තථ කතමො පරිකාරායො භාගේ: “යෙ ධම්මො යං ධම්මං ජනගනනී”ති. යො ධම්මො, යං ධම්මං ජනගනනී, තස්ස සො පරිකාරායො. කිංලක්ඛණො පරිකාරායො: ජනකලක්ඛණො පරිකාරායො. ථෙඨ ධම්මො ජනගනනී: හෙතු ච පච්චයො ච. තථ කිංලක්ඛණො හෙතු, කිංලක්ඛණො පච්චයො: අසාධාරණලක්ඛණො හෙතු, සාධාරණලක්ඛණො පච්චයො. යථා කිං හචෙ: යථා අංකුරස්ස නිප්පතතීයා ඩීජං අසාධාරණං, පඨවි

ආපොච්ඡාසාදි. අභිතුරුණ හි පඨවි ආපොච්ඡාසාදි පච්චයො, සභාවො හෙතු, යථා වා පන සට්ඨං දුඛං පක්ඛිත්තං දග්ධි හවිති, න චත්ථි එකකාලසමවධානං දුඛස්ස ච දග්ධස්ස ව, එවමෙව නත්ථි එකකාල-සමවධානං හෙතුස්ස ව පච්චයස්ස ව.

අයං හි සංසාරේ සහෙතුසප්පච්චයො නිබ්බන්ධො. වුත්තං හි : “අවිජ්ජාපච්චයං සංඛාරං, සංඛාරපච්චයං විඤ්ඤාණං”. එවං සංඛාරො පටිච්චසමුප්පාදෙ. ඉති අවිජ්ජා අවිජ්ජාහෙතු, අයොනිසො මනසිකාණේ පච්චයො. පුරිමිකා අවිජ්ජා පච්ඡිමිකාය අවිජ්ජාය හෙතු. තත්ථ පුරිමිකා අවිජ්ජා අවිජ්ජානුසයො, පච්ඡිමිකා අවිජ්ජා අවිජ්ජාපරිසුට්ඨානං. පුරිමිකො අවිජ්ජානුසයො පච්ඡිමිකාස්ස අවිජ්ජාපරිසුට්ඨානස්ස හෙතුභූතො පරිබ්බහනාය ඛිජ්ඣකුරේ විය සමනන්තරහෙතුතාය. යං පන යත්ථ එලං නිබ්බන්ධති, ඉදං තස්ස පරමපරහෙතුතාය හෙතුභූතං. දුට්ඨො හි හෙතු : සමනන්තරහෙතු පරමපරහෙතු ව. එවං අවිජ්ජායපි දුට්ඨො හෙතු : සමනන්තරහෙතු පරමපරහෙතු ව.

යථා වා පන ථාලකඤ්ච වට්ඨි ව තෙලඤ්ච පදීපස්ස¹ පච්චයභූතං, න සභාවහෙතු, න හි සක්කා ථාලකං ව වට්ඨිං ව තෙලඤ්ච අනග්ගිකං දීපෙතූං, පදීපස්ස පච්චයභූතං. පදීපො විය සභාවො හෙතු භොති. ඉති සභාවො හෙතු, පරභාවො පච්චයො, අජ්ඣතතිකො හෙතු, බාහිරේ පච්චයො. ජනකො හෙතු, පරිඤ්ඤානකො පච්චයො, අසංඛාරණො හෙතු, සංඛාරණො පච්චයො.

අවුපච්චේදන්තො සන්තතිඅන්තො, නිබ්බන්ධිඅන්තො එලන්තො, පටිසංඝිඅන්තො, පුනබ්බවන්තො, සම්ප්ප්ලිඛොධන්තො, පරිසුට්ඨානන්තො, අසමුත්ථානන්තො, අනුසයන්තො, අසම්ප්පිට්ඨෙධන්තො, අවිජ්ජන්තො, අපරිඤ්ඤානන්තො² විඤ්ඤාණස්ස ඛිජ්ජන්තො. යත් අවුපච්චේදෙ තත්ථ සන්තති, යත් සන්තති තත්ථ නිබ්බන්ධි, යත් නිබ්බන්ධි තත්ථ එලං, යත් එලං තත්ථ පටිසංඝි, යත් පටිසංඝි තත්ථ පුනබ්බවො, යත් පුනබ්බවො තත්ථ ප්ලිඛොධො, යත් ප්ලිඛොධො තත්ථ පරිසුට්ඨානං, යත්

1. දීපස්ස - සිමු.

2. පරිඤ්ඤානන්තො - සිමු.

[illegible]

සීලකඩනේ, සමාධිකඩනියා පච්චයෝ, සමාධිකඩනේ, පඤ්ඤා-
කඩනියා පච්චයෝ, පඤ්ඤාකඩනේ, විමුත්තිකඩනියා පච්චයෝ,
විමුත්තිකඩනේ, විමුත්තිඤ්ඤාදයානකඩනියා පච්චයෝ. තිත්ඤ්ඤාතා,
පිතඤ්ඤාතා¹ පච්චයෝ, පිතඤ්ඤාතා, පතතඤ්ඤාතා¹ පච්චයෝ,
පතතඤ්ඤාතා¹ අතතඤ්ඤාතා¹ පච්චයෝ.

[illegible]

ଶିଳ୍ପତତ୍ତ୍ୱର ପରିଚ୍ଛିନ୍ନତର ଗାଥା

3, 1, 16

සමාරෝපණහාරවිභවේගා

තත් කතමේ, කමාරෙපණේ, හාගේ : ගේ බිමම, ගමමුල, ගේ
ලේකාර, පකාසිත, මුනිත, ඒකකම්, පදවිත, ගතකාරි

1. මහනගරය: සිල.

පදවිභානානි ඕතරනනි, සබ්බානි තානි සමාරොපසිතබ්බානි. යථා ආවහෙත භාරෙ ඛුක්කානි පදවිභානානි ඕතරනනි. තත්ථ සමාරොපණං චතුබ්බිධං : පදවිභානං චෙච්චනං භාවනා පභානමිති.

තත්ථ කතමා පදවිභානෙන සමාරොපණං :

1. "සබ්බපාපස්ස අකරණං කුසලස්ස උපසම්පදා,
සම්පත්තපරිගොදපනං එතං වුඤ්ඤාන සංගත"නනි.

තස්ස කීං පදවිභානං : නිඤ්ඤානි සුචරිතානි කායසුචරිතං චිත්තසුචරිතං මනෝසුචරිතං. ඉදං පදවිභානං. තත්ථ යං කාසිකං මාචසිකං ච සුචරිතං, අයං සිලකඩකේ. මනෝසුචරිතෙ යං අනභිජ්ඣා අබ්‍යාපාදෙ ච, අයං සමාධිකඩකේ. යං සම්මාදිට්ඨි, අයං පඤ්ඤාකඩකේ. ඉදං පදවිභානං. තත්ථ සිලකඩකේ සමාධිකඩකේ ච සම්මාදිට්ඨි, පඤ්ඤාකඩකේ විපස්සනා. ඉදං පදවිභානං. තත්ථ සමපස්ස ඵලං රුහපිරුහා චෙතොවිමුක්ඛි. විපස්සනාය ඵලං අවිජ්ජාපිරුහා පඤ්ඤාවිමුක්ඛි. ඉදං පදවිභානං.

වනං වනපස්ස පදවිභානං. කිඤ්ඤා වනං, කොච වනපො : වනං නාම පඤ්ඤා කාමිඥ්ඤා, තණ්හා වනපො. ඉදං පදවිභානං. වනං නාම නිමිත්තකායාහො ඉඤ්ඤා වා පුරිසොති වා, වනපො නාම තෙසං තෙසං අභ්‍යාපවිචිතානං අනුබ්‍යාසාදිකායාහො : අහො චක්ඛු අහො සොතං අහො ඡායං අහො ජීව්‍යං අහො කායො ඉති, ඉදං පදවිභානං. වනං නාම ච අජ්ඣාතනිකායාහිති ආයතනානි අපරිඤ්ඤාතනානි. යං තදුග්ගං පටිච්ච උපපජ්ජති සංගොජනා, අයං වනපො. ඉදං පදවිභානං. වනං නාම අනුසංගො, වනපො නාම පටිසුච්චානං. ඉදං පදවිභානං. තෙනාහ භගමා : "ඡෙත්වා වනං ච වනපං වා"ති. අයං පදවිභානෙන සමාරොපණං.

තත්ථ කතමා චෙච්චනෙන සමාරොපණං : රුහපිරුහා චෙතොවිමුක්ඛි සෙඛඵලං, අවිජ්ජාපිරුහා පඤ්ඤාවිමුක්ඛි අසෙඛඵලං ඉදං චෙච්චනං. රුහපිරුහා චෙතොවිමුක්ඛි අනාගාමිඵලං, අවිජ්ජාපිරුහා පඤ්ඤාවිමුක්ඛි අඤ්ඤාඵලං අරහත්තං. ඉදං චෙච්චනං. රුහපිරුහා චෙතොවිමුක්ඛි කාමධාතුසමභික්ඛාමනං, අවිජ්ජාපිරුහා පඤ්ඤාවිමුක්ඛි තෙධාතුක-සමභික්ඛාමනං, ඉදං චෙච්චනං. පඤ්ඤාදිට්ඨියං පඤ්ඤාඵලං අධිපඤ්ඤාසිත්ඛා පඤ්ඤාකඩකේ. ධම්මවිචයසංවොජ්ඣායො උපෙක්ඛාසංවොජ්ඣායො ඤාණං සම්මාදිට්ඨි තීරණං සන්තීරණං හිරි විපස්සනා ධම්මෙ ඤාණං. සබ්බං ඉදං චෙච්චනං. අයං චෙච්චනෙන සමාරොපණං.

තථ කතමා භාවිතාය සමාදේපණා : යථාහ භගවා “තසාධික නිං භික්ඛු කායෙ කායානුපයසී විහරති ආනාපි සමපජානො සතීමා විනෙයා ලොකෙ අභිජ්ඣාදෙමනස්සං”. ‘ආනාපි’ති විරිසිත්ථිං ; ‘සමපජානො’ති පඤ්ඤිත්ථිං ; ‘සතීමා’ති සතීත්ථිං ; ‘විනෙයා ලොකෙ අභිජ්ඣාදෙමනස්සං’නති සමාභිත්ථිං. එවං කායෙ කායානුපයසිනො විහරතො චත්තාරො සතිපට්ඨානා භාවනා පාරිපුරිං ගව්න්ති. කෙන කාරණෙන ; එකලක්ඛණතා; චතුත්තං ඉත්ථිංතං, චතුසු සතිපට්ඨානෙසු භාවිතමානෙසු චත්තාරො සම්මට්ඨමානා භාවනා පාරිපුරිං ගව්න්ති. චතුසු සම්මට්ඨමානෙසු භාවිතමානෙසු චත්තාරො ඉද්ධිපාද භාවනා පාරිපුරිං ගව්න්ති. චතුසු ඉද්ධිපාදෙසු භාවිතමානෙසු පඤ්ඤිත්ථිංතී භාවනා පාරිපුරිං ගව්න්ති. (එවං සබ්බෙ,) කෙන කාරණෙන : සබ්බෙ හි බොධිඛමා බම්ම; බොධිපක්ඛියා නියානික-ලක්ඛණෙන එකලක්ඛණා. තෙ එකලක්ඛණතා; භාවනා පාරිපුරිං ගව්න්ති. අයං භාවනාය සමාදේපණා.

තථ කතමා පභානෙන සමාදේපණා : කායෙ කායානුපයසී විහරතො අසුභෙ සුභනති විපල්ලායං පජහති. කබලිඛිකාරො චස්ස ආභාරො පරිඤ්ඤං ගව්න්ති. කාමුපාදනෙන ච අනුපාදනො භවති කාමයොගෙන ච විපසුත්තො භවති. අභිජ්ඣාකායගණෙන ච විපසුත්ථි, කාමාසවෙන ච අනාසවො භවති. කාමොඤ්ඤා උත්තිණ්ණො භවති. රුහසලෙන ච විසල්ලො භවති. රුපුපිකා චස්ස විඤ්ඤාණංධිති පරිඤ්ඤං ගව්න්ති. රුපවාතූයා චස්ස රුගො පභිනො භවති. න ච ඡන්ද අගතිං ගව්න්ති.

වේදනාසු වේදනානුපයසී විහරතො දුකෙහි සුඛනති විපල්ලායං පජහති. එස්සො චස්ස ආභාරො පරිඤ්ඤං ගව්න්ති හවුපාදනෙන ච අනුපාදනො භවති. භවයොගෙන ච විපසුත්තො භවති. බ්‍යාපාද-කායගණෙන ච විපසුත්ථි. හවාසවෙන ච අනාසවො භවති. හවොඤ්ඤා උත්තිණ්ණො භවති දෙසසලෙන ච විසල්ලො භවති. වේදනුපිකා චස්ස විඤ්ඤාණංධිති පරිඤ්ඤං ගව්න්ති. වේදනාමාතූයා චස්ස රුගො පභිනො භවති. න ච දෙසා අගතිං ගව්න්ති.

විනෙක විත්තානුපයසී විහරතො අනිවේධ නිව්චනති විපල්ලායං පජහති. විඤ්ඤාණං චස්ස ආභාරො පරිඤ්ඤං ගව්න්ති. දිට්ඨිපාදනෙන ච අනුපාදනො භවති. දිට්ඨියොගෙන ච විපසුත්තො භවති. සීලබ්ධි-පරමාසකායගණෙන ච විපසුත්ථි. දිට්ඨාසවෙන ච අනාසවො භවති. දිට්ඨොඤ්ඤා උත්තිණ්ණො භවති. මානසලෙන ච විසල්ලො භවති. සඤ්ඤාපිකා චස්ස විඤ්ඤාණංධිති පරිඤ්ඤං ගව්න්ති. සඤ්ඤාමාතූයා චස්ස රුගො පභිනො භවති, න ච භයා අගතිං ගව්න්ති.

බලෙමුසු බලමානුපසයි විහරනොනා අනතනනියෙ අතතාති විපල්ලාසං පජ්ඣති. මනොසඤ්චනනා චස්ස ආතාරො පටිඤ්ඤං ගව්ඤ්ඤි. අතතවාසුපාදානෙන ච අනුපාදානො හවති අවිජ්ජා යොගෙන ච විසංයුතො හවති. ඉදංසම්මාභිනිවේස කායගණෙන ච විපසයුජ්ජති අවිජ්ජාසවෙන ච අනාසවො හවති. අවිජ්ජාසඤ්ච උතඤ්ඤො හවති. මොහසලොන ච විසලො හවති. සංඛාරාදිකා චස්ස විඤ්ඤාණධර්මී පටිඤ්ඤං ගව්ඤ්ඤි. සංඛාරධාතුයා චස්ස රුගො පතීනො හවති. න ච මොහා අගතිං ගව්ඤ්ඤි. අයං පතානෙන සමාරොපණං තෙනාහ ආයස්මා මහාකම්මායනො :

“යෙ බලමා සංමුලා යෙ චෙකන්ථා පකාසිතා මුනිනා,
තෙ සමරොපසිතබ්බා එස සමාරොපණො භාරො”ති.

නිසුතො සමාරොපණො භාරො

නිබ්බිතො ච භාරවිහරෙතො

3, 2, 1

දෙසනාභාරසම්පාතො

1. “සොළස භාර පඨමං දිසලොචනෙන දිසා විලොකෙනා,
සංඛිපිත අභිකුසෙන හි නයෙති තිති නිද්දියෙ සුත්තනති.

වුත්තා තස්සා නිද්දෙතො කුතිං දට්ඨබ්බො : භාරසම්පාතො. තථා කතමො දෙසනාභාරසම්පාතො :

2. “අරකඛිතෙන විතොන¹ මිච්ඡාදිට්ඨිහතෙන ච,
පිනමිඤ්ඤාභිකුතෙන වසං මාරස්ස ගව්ඤ්ඤි”ති.

‘අරකඛිතෙන විතොනා’ති කිං දෙසයති; පමාදං. තං මච්චනො පදං. ‘මිච්ඡාදිට්ඨිහතෙන චා’ති මිච්ඡාදිට්ඨිහතං නාම පමුච්චති යද අභිච්චෙ නිවචනති පස්සති. සො විපල්ලාසො. සො පන විපල්ලාසො කිං ලක්ඛණො : විපරිතභාගලක්ඛණො විපල්ලාසො. සො කිං විපල්ලාසයති : තයො බලෙම, සඤ්ඤං චිත්තං දිට්ඨිමිති. සො කුතිං විපල්ලාසයති : චතුසු අතතභාවවඤ්ඤි—රූපං අතතො සමනුපසාති රූපවනං වා අතතානං අතතනි වා රූපං රූපස්මි වා අතතානං, එවං වෙදනං -පෙ- සඤ්ඤං -පෙ- සංඛාරො -පෙ- විඤ්ඤාණං අතතො

සමනුපසායනී විඤ්ඤාණවිනායං වා අත්තානං අත්තනි වා විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණසම්මං වා අත්තානං. තත්ථ රූපං පථම්මං විපල්ලාසවජ්ඣු : අසුභෙ සුභනති, වේදනා දුතියං විපල්ලාසවජ්ඣු : දුක්ඛෙ සුඛනති, සඤ්ඤා සංඛාරා ව තතියං විපල්ලාසවජ්ඣු : අනත්තනි අත්තානි, විඤ්ඤාණං චතුත්ථං විපල්ලාසවජ්ඣු : අනිච්චෙ තිච්චනති.

ඥා ධම්මා විතතස්ස සංකිලෙසා : තණ්හා ච අවිජ්ජා ච. තණ්හා නිවුතං චිත්තං දව්ඨි විපල්ලාසෙති විපල්ලාසියතී : අසුභෙ සුභනති දුක්ඛෙ සුඛනති. දිට්ඨිතිවුතං චිත්තං දව්ඨි විපල්ලාසෙති විපල්ලාසියතී : අනිච්චෙ තිච්චනති අනත්තනිසෙ අත්තානි. තත්ථ යො දිට්ඨිවිපල්ලාසො සො අනිතං රූපං අත්තතො සමනුපසායනී, අනිතං වේදනං -පෙ- අතීතං සඤ්ඤං -පෙ- අනිතෙ සංඛාරෙ -පෙ- අනිතං විඤ්ඤාණං අත්තතො සමනුපසායනී. තත්ථ යො තණ්හාවිපල්ලාසො සො අනාගතං රූපං අනිනිජ්ජති, අනාගතං වේදනං-අනාගතං සඤ්ඤං-අනාගතෙ සංඛාරෙ-අනාගතං විඤ්ඤාණං අනිනිජ්ජති, ඥා ධම්මා විතතස්ස උපකකිලෙසා : තණ්හා ච අවිජ්ජා ච. තාති විසුජ්ඣිතානං චිත්තං විසුජ්ඣිති. තෙසං අවිජ්ජානිවරණානං තණ්හාසංයෝජනානං පුබ්බා කොට්ඨ පඤ්ඤායති. සංකාවන්තානං සංසරන්තානං සකිං තිරයං සකිං තිරව්ජානසොතිං සකිං පෙතතිවිසයං සකිං අසුරකායං සකිං දෙවෙ සකිං මනුස්සං.

‘පිනමිඤ්ඤාතිභුතෙතා’ති පිනං නාම යං විතතස්ස අකල්පනා අකම්මනිකතා, මිඤ්ඤං නාම යං කායස්ස ලීනතතං. “විසං මාරස්ස ගච්ඡති”ති කිලෙසමාරස්ස ච සත්තමාරස්ස ච විසං ගච්ඡති සො හි නිවුතො සංසාරභික්ඛො හොති. ඉමානි භගවතා ඥා සච්චාති දෙසිතානි : දුක්ඛං සමුදයො ච. තෙතං භගවා පරිඤ්ඤාය ච පහානාය ච ධම්මං දෙසෙති : දුක්ඛස්ස පරිඤ්ඤාය සමුදයස්ස පහානාය. යෙන ච පරිජානාති යෙන ච පජ්ඣති, අයං මනෙතා. යං තණ්හාය අවිජ්ජාය ච පහානං, අයං නිරෝධො, ඉමානි චිත්තාරි සච්චාති. තෙනාභ භගවා : “අරකඛිතෙන චිත්තෙනා”ති තෙනහායසමා මහාසච්චාතො : “අසායද්දිනවතා”ති.

නිසුතො දෙසනාභාරසමපාතො

3, 2, 2

විවයභාරසමපාතො

තත්ථ කතමො විවයභාරසමපාතො : තත්ථ තණ්හා දුට්ඨා : කුසලාපි අකුසලාපි. අකුසලා සංසාරගාමිනී, කුසලා අපචයගාමිනී පහානතණ්හා. මානොපි දුට්ඨො : කුසලොපි අකුසලොපි. යං මානං තිස්සාය මානං පජ්ඣති, අයං මානො කුසලො යො පන මානො දුක්ඛං නිබ්බතතයති, අයං මානො අකුසලො. තත්ථ යං තෙකම්මසිතං දෙමහස්සං “කුදසසු නාමාහං තං අයතනං සච්ඡිකතා උපසම්පජ්ජා විහරිස්සං, යං

1. පිනං - මජ්ඣං.

අරියං සත්තං ආයතනං සච්ඡිකත්ථි උපසම්පජ්ජි විහරන්ති''ති, තස්ස උපසම්පජ්ජි පිභා, පිභාපච්චයා දෙමනස්සං, අයං තණ්හා කුසලා රුගවිරහා වෙතොච්ඡිකත්ථි, තදරම්මණං කුසලා අවිජ්ජාචිරහා පඤ්ඤාච්ඡිකත්ථි.

තස්සා කො පටිච්චයෝ : අට්ඨ මග්ගඛානි : සම්මාදිට්ඨි සම්මාසංඛිකපෙසා සම්මාචාචා, සම්මාකම්මනොතා සම්මාආජ්චො සම්මාචායාමො සම්මාසති සම්මාසමාධිති. සො කත්ථ දට්ඨබ්බො : චතුසේ ක්ඛානෙ පාරමිතාය. චතුසේ හි ක්ඛානෙ අට්ඨඛතසමන්තාගතං චිත්තං භාවයති පරිසුඤ්ඤං පරියොදානං අනඛණං විගතූපකක්ඛිලෙසං මුද්දං¹ කම්මනියං සීතං ආනෙඤ්ජපාතනං. සො තත්ථ අට්ඨපීඩං අභිගච්ඡති : ඡ අභිඤ්ඤා දො ච විසෙසෙ. තං චිත්තං යතො පරිසුඤ්ඤං තතො පරියොදානං, යතො පරියොදානං තතො අනඛණං, යතො අනඛණං තතො විගතූපකක්ඛිලෙසං, යතො විගතූපකක්ඛිලෙසං තතො මුද්දං යතො මුද්දං තතො කම්මනියං, යතො කම්මනියං තතො සීතං, යතො සීතං තතො ආනෙඤ්ජපාතනං ; තත්ථ අඛණං ච උපකක්ඛිලෙසා ච තද්දහං තණ්හාපකෙඛා, යා ච ඉඤ්ජනා යා ච චිත්තස්ස අට්ඨති අයං දිට්ඨිපකෙඛා.

චත්තාරි ඉන්ද්‍රියානි දුක්ඛිත්ථිං දෙමනස්සිත්ථිං සුඛිත්ථිං සොම-
නස්සිත්ථිංඤ්ඤා චතුස්ථිකානෙ නිරුජ්ඣන්ති. තස්ස උපෙක්ඛිත්ථිං
අවසිට්ඨං භවති.

සො උපරිමං සමාපනතිං සන්තතො මනසි කණෙති. තස්ස උපරිමං සමාපනතිං සන්තතො මනසිකණෙතො චතුස්ථිකානෙ ඔමුරිකා සඤ්ඤා සණ්ඨානති, උක්කණ්ඨා ච පරිඝසඤ්ඤා. සො සබ්බසො රූප-
සඤ්ඤානං සමභික්කමා පරිඝසඤ්ඤානං අත්ඛතමා නානත්තසඤ්ඤානං අමනසිකාර අනන්තං ආකාසනති ආකාසානඤ්ජායතනසම්පතති. සච්ඡිකත්ථි උපසම්පජ්ජි විහරති. අභිඤ්ඤාහිනිභාරෙ රූපසඤ්ඤා, වොකාරෙ නානත්තසඤ්ඤා සමභික්කමති. පරිඝසඤ්ඤා චස්ස අබ්‍යන්තං ගච්ඡති. එවං සමාහිතස්ස තස්ස ඔභාසො අන්තර්විගති, දස්සනඤ්ඤා රූපානං. සො සමාධි ඡලඛිතසමන්තාගතො පච්චිචෙක්ඛි-
තබ්බො : අනභිජ්ඣාසගගතං මෙ මානසං සබ්බලොසෙ, අබ්‍යාපාතං මෙ චිත්තං සබ්බසන්තෙසු, අරඬං මෙ වීරියං පග්ගහිතං, පස්සද්ධො

මේ කාලයේ අසාරද්වේ, සමාසිතං මේ විතතං අවිකම්පතං, උපට්ඨිතා මේ සත්ථ අපමච්ඡිට්ඨා, තත්ථ යඤ්ච අනභිජ්ඣාසහගතං මානසං සබ්බලොකෙ යඤ්ච අඛ්‍යාපනතං විතතං සබ්බසත්තෙසු යඤ්ච ආරාධං විරියං පහගතිතං යඤ්ච සමාසිතං විතතං අවිකම්පතං, අයං සමප්ථො, යො පසංග්ගො කාලො අසාරද්වො අයං සමාධිපරික්ඛාදො. යා උපට්ඨිතා සත්ථ අපමච්ඡිට්ඨා¹ අයං විපසංනා.

යො සමාධි පඤ්චවිධෙන වෙදිතබ්බො : අයං සමාධි පච්චුප්පනන-සුඛොති ඉතීඤ්ඤ පච්චනතමෙව ඤාණදස්සනං පච්චුපට්ඨිතං භවති. අයං සමාධි ආයතීං සුඛවිපාකොති ඉතීඤ්ඤ පච්චනතමෙව ඤාණදස්සනං පච්චුපට්ඨිතං භවති. අයං සමාධි අරියො නිරුත්තොති ඉතීඤ්ඤ පච්චනතමෙව ඤාණදස්සනං පච්චුපට්ඨිතං භවති. අයං සමාධි අකාපුරිසසෙවිතොති ඉතීඤ්ඤ පච්චනතමෙව ඤාණදස්සනං පච්චුපට්ඨිතං භවති. අයං සමාධි සනෙතා වෙව පඤ්ඤො ව පටිපසංගාද්ධිලභො ව එකොදිභාවාධිගතො ව න සසංඛාරකිංකරා වාරිතවතො² වාති ඉතීඤ්ඤ පච්චනතමෙව ඤාණදස්සනං පච්චුපට්ඨිතං භවති. තං ඛො පනිමං සමාධිං සතො සමාපජ්ජාමි සතො චූට්ඨභාමිති ඉතීඤ්ඤ පච්චනතමෙව ඤාණදස්සනං පච්චුපට්ඨිතං භවති. තත්ථ යො ව සමාධි පච්චුප්පනන-සුඛො යො ව සමාධි ආයතීං සුඛවිපාකො අයං සමප්ථො, යො ව සමාධි අරියො නිරුත්තො යො ව සමාධි අකාපුරිසසෙවිතො යො ව සමාධි සනෙතා වෙව පඤ්ඤො ව පටිපසංගාද්ධිලභො ව එකොදිභාවාදි-ගතො ව න සසංඛාරකිංකරා වාරිතවතො ව යඤ්චාහං තං ඛො පනිමං සමාධිං සතො සමාපජ්ජාමි සතො චූට්ඨභාමිති අයං විපසංනා.

යො සමාධි පඤ්චවිධෙන වෙදිතබ්බො : පිඨිඵරණතා, සුඛඵරණතා, වේතොඵරණතා, ආලොකඵරණතා, පච්චිවේකකණානිමිතතං. තත්ථ යො ව පිඨිඵරණො යො ව සුඛඵරණො යො ව වේතොඵරණො අයං සමප්ථො, යො ව ආලොකඵරණො යඤ්ච පච්චිවේකකණා නිමිතතං අයං විපසංනා.

දස කසිණායතනානි : පඨවිකසිණං ආපොකසිණං තෙජෝකසිණං වායොකසිණං නීලකසිණං පිතකසිණං ලොහිතකසිණං ඔද්දතකසිණං ආකාසකසිණං විඤ්ඤාණකසිණං. තත්ථ යඤ්ච පඨවිකසිණං යඤ්ච ආපොකසිණං (එවං සබ්බං) යඤ්ච ඔද්දතකසිණං, ඉමානි අට්ඨ කසිණානි සමප්ථො, යඤ්ච ආකාසකසිණං යඤ්ච විඤ්ඤාණකසිණං අයං විපසංනා. එවං සබ්බො අරියො මහෙත්තා යෙන යෙන ආකාසරෙන චූතොතා, තෙන තෙන සමථවිපසංනෙන යොජසිතබ්බො. තෙ තිති ධිමෙමති සබ්බගතිතා :

1. අසමච්ඡිට්ඨා - මජ්ඣ.

2. වාරිතගතො - මජ්ඣ.

අනිච්චතාය දුක්ඛතාය අනත්තතාය. සො සමථවිපස්සනං භාවයමානො නිඤ්චිමොක්ඛමුඛානි භාවයති. නිඤ්චිමොක්ඛමුඛානි භාවයනොත්තයො ඛකේ භාවයති, තයො ඛකේ භාවයනොත්ත අරියං අවර්ඛිතිකං මග්ගං භාවයති.

රාගචරිතො පුග්ගලො අනිඤ්ඤාන විමොක්ඛමුඛෙහ නියාති, අභිජිහ්වසික්ඛාය සික්ඛනොත්තො ලොභං අකුසලමූලං පජ්ඣනොත්තො සුඛවේදනීයං ඵස්සං අනුපගච්ඡනොත්තො සුඛං වේදනං පරිජ්ඣනොත්තො රුභමලං පච්චාසෙනොත්තො රාගරජං නිශ්ක්ලිප්තොත්තො රාගවිසං වමනොත්තො රාගභයිං නිබ්බාපෙනොත්තො රාගසලලං උප්පාදෙනොත්තො රාගජට්ඨං විජට්ඨෙනොත්තො.

දොසචරිතො පුග්ගලො අප්පඤ්ඤාන විමොක්ඛමුඛෙහ නියාති, අභිජිහ්වසික්ඛාය සික්ඛනොත්තො දොසං අකුසලමූලං පජ්ඣනොත්තො දුක්ඛවේදනීයං ඵස්සං අනුපගච්ඡනොත්තො දුක්ඛං වේදනං පරිජ්ඣනොත්තො දොසමලං පච්චාසෙනොත්තො දොසරජං නිශ්ක්ලිප්තොත්තො දොසවිසං වමනොත්තො දොසභයිං නිබ්බාපෙනොත්තො දොසසලලං උප්පාදෙනොත්තො දොසජට්ඨං විජට්ඨෙනොත්තො.

මොහචරිතො පුග්ගලො සුඤ්ඤාන විමොක්ඛමුඛෙහ නියාති, අභිපඤ්ඤා සික්ඛාය සික්ඛනොත්තො මොහං අකුසලමූලං පජ්ඣනොත්තො අදුක්ඛමසුඛවේදනීයං ඵස්සං අනුපගච්ඡනොත්තො අදුක්ඛමසුඛං වේදනං පරිජ්ඣනොත්තො මොහමලං පච්චාසෙනොත්තො මොහරජං නිශ්ක්ලිප්තොත්තො මොහවිසං වමනොත්තො මොහභයිං නිබ්බාපෙනොත්තො මොහසලලං උප්පාදෙනොත්තො මොහජට්ඨං විජට්ඨෙනොත්තො.

තත්ථ සුඤ්ඤාන විමොක්ඛමුඛං පඤ්ඤාකකිකො, අනිඤ්ඤාන විමොක්ඛමුඛං සමාධිකකිකො, අප්පඤ්ඤාන විමොක්ඛමුඛං සීලකකිකො. සො නිඤ්චිමොක්ඛමුඛානි භාවයනොත්තො තයො ඛකේ භාවයති, තයො ඛකේ භාවයනොත්තො අරියං අවර්ඛිතිකං මග්ගං භාවයති. තත්ථ යං ච සම්මාචාරායං ච සම්මාකම්මනොත්තො යො ච සම්මාආජිවො අයං සීලකකිකො, යො ච සම්මාචාරායමො යං ච සම්මාසත්ති යො ච සම්මාසමාධි අයං සමාධිකකිකො, යං ච සම්මාදිට්ඨි යො ච සම්මාසංඛ්‍යාපො අයං පඤ්ඤාකකිකො, තත්ථ සීලකකිකො ච සමාධිකකිකො ච සම්මො, පඤ්ඤාකකිකො විපස්සනා.

යො සමථවිපස්සනං භාවෙති, තස්ස ඥාන භවිතොති භාවනං ගච්ඡනති : කායො චිත්තඤ්ඤා. භවතිරොගිගාමිනී පටිපදා ඥාන පදනි : සීලං සමාධි ව. සො භොති භික්ඛු භාවිතකායො භාවිතසීලො භවිත චිත්තො භාවිතපඤ්ඤා කායෙ භාවයමානෙ ඥාන ධම්මා භාවනං ගච්ඡනති : සම්මාකම්මනොත්තො සම්මාචාරායමො ව, සීලෙ භාවයමානෙ ඥාන ධම්මා භාවනං ගච්ඡනති : සම්මාචාරායමො ව, චිත්තෙ භාවයමානෙ ඥාන ධම්මා භාවනං ගච්ඡනති : සම්මාසත්ති සම්මාසමාධි ව. පඤ්ඤාය භාවයමානාය ඥාන ධම්මා භාවනං ගච්ඡනති : සම්මාදිට්ඨි සම්මා සංඛ්‍යාපො ව.

තත්ථ යෙ ව සම්මාකම්මනෙතා යෙ ව සම්මාචාරාමො සියා කාසිකො සියා වේතසිකො. තත්ථ යෙ කායසංගහො සො කායෙ භාවිතෙ භාවනං ගච්ඡති යො විතතසංගහො සො විතතෙ භාවිතෙ භාවනං ගච්ඡති. සො සම්පථපිපස්සනං භාවයනො පඤ්ඤවිධිං අබ්ගමං අභි ගච්ඡති : ඛිප්පාධිගමො ච භොති, විමුක්තාධිගමො ච භොති, මහාධිගමො ච භොති, විපුලාධිගමො ච භොති, අනවසෙසාධිගමො ච භොති. තත්ථ සම්පේන ඛිප්පාධිගමො ච මහාධිගමො ච විපුලාධිගමො ච භොති, විපස්සනාය විමුක්තාධිගමො ච අනවසෙසාධිගමො ච භොති.

තත්ථ යෙ දෙසෙති සො දසබලසමන්තාගතො සත්ථා ඔවාදෙන සාවකෙ න විසංචාදෙති. සො තිවිධං : ඉදං කරොථ, ඉමිනා උපායෙන කරොථ, ඉදං වො කුරුමානාහං තිතාය සුඛාය හවිස්සති. සො තථා ඔවදිතො තථානුසිට්ඨො තථා කරොතො තථා පටිපජ්ජනො තං භුමිං න පාපුණ්ණිකානි නෙතං ධානං විජ්ජති, සො තථා ඔවදිතො තථානුසිට්ඨො සිලකකිං අපරිපුරයනො තං භුමිං අනුපාපුණ්ණිකානි නෙතං ධානං විජ්ජති. සො තථා ඔවදිතො තථානුසිට්ඨො සිලකකිං පරිපුරයනො තං භුමිං අනුපාපුණ්ණිකානි ධානමෙතං විජ්ජති.

සම්මාසම්මුඛියා තෙ සතො ඉමෙ ධම්මා අනතිසම්මුඛාති නෙතං ධානං විජ්ජති, සබ්බාසපිපරිකම්ඤ්ඤා තෙ සතො ඉමෙ අසචා අපරිකම්ඤාති නෙතං ධානං විජ්ජති, යස්ස තෙ අත්ථාය ධම්මො දෙසිකො සො න නියාති තක්කරස්ස සම්මා දුක්ඛක්ඛයායාති නෙතං ධානං විජ්ජති. සාවකො ඛො පන තෙ ධම්මානුධම්මපටිපන්නො¹ සාමිපිපටිපන්නො² අනුධම්මචාරී සො පුබ්බෙත අපරං උලාරං විසෙසාති ගමං න සච්ඡිකරිස්සති නෙතං ධානං විජ්ජති.

යෙ ඛො පන ධම්මා අන්තරාසිකා තෙ පටිසෙවතො නාලං අන්තරායායාති නෙතං ධානං විජ්ජති. යෙ ඛො පන ධම්මා අනියානිකා තෙ නියානති තක්කරස්ස සම්මා දුක්ඛක්ඛයායාති නෙතං ධානං විජ්ජති. යෙ ඛො පන ධම්මා නියානිකා තෙ නියානති තක්කරස්ස සම්මා දුක්ඛක්ඛයායාති ධානමෙතං විජ්ජති. සාවකො ඛො පන තෙ සඋපාදි සෙසො අනුපාදිසෙසං නිබ්බානවායං අනුපාපුණ්ණිකානි නෙතං ධානං විජ්ජති.

දිට්ඨිසම්පන්නො මාතරං ජිවිතා වොරොපෙය්‍ය හත්ථෙති වා පාදෙති වා සුභතං කරෙය්‍යාති නෙතං ධානං විජ්ජති, පුට්ඨජ්ජනො මාතරං ජිවිතා වොරොපෙය්‍ය හත්ථෙති වා පාදෙති වා සුභතං කරෙය්‍යාති ධානමෙතං විජ්ජති. එවං පිතරං... අරහන්තං භික්ඛුං... දිට්ඨිසම්පන්නො පුක්කලො සංඝං භික්ඛෙය්‍ය සංඝෙ වා සංඝරාජං ජනෙය්‍යාති, නෙතං ධානං විජ්ජති. පුට්ඨජ්ජනො සංඝං භික්ඛෙය්‍ය සංඝෙ වා සංඝරාජං

1. ධම්මානුධම්මං, පටිපටිපන්නො - සිමු.
ධම්මානුධම්මපටිපන්නො - ම. ඡ. සං.
2. සාමිපිපටිපන්නො - ම. ඡ. සං.

ජනෙය්‍යාති ධානමෙතං විජ්ජති. දිට්ඨිසම්පන්නො තථාගතස්ස දුට්ඨචිත්තො ලොභිතං උප්පාදෙය්‍ය, පරිනිබ්බුතස්ස චා තථාගතස්ස දුට්ඨචිත්තො උපං භිඤ්ඤායාති නෙතං ධානං විජ්ජති. පුටුජ්ජනො තථාගතස්ස දුට්ඨචිත්තො ලොභිතං උප්පාදෙය්‍ය, පරිනිබ්බුතස්ස චා තථාගතස්ස දුට්ඨචිත්තො උපං භිඤ්ඤායාති ධානමෙතං විජ්ජති. දිට්ඨි-සම්පන්නො අඤ්ඤං සන්ථාරං අපදිසෙය්‍ය අපි ජිවිතභෙත්තුති නෙතං ධානං විජ්ජති, පුටුජ්ජනො අඤ්ඤං සන්ථාරං අපදිසෙය්‍යාති ධානමෙතං විජ්ජති. දිට්ඨිසම්පන්නො ඉතො ඛිතිඛා අඤ්ඤං දක්ඛිණේය්‍යං පරියෙසෙය්‍යාති නෙතං ධානං විජ්ජති. පුටුජ්ජනො ඉතො ඛිතිඛා අඤ්ඤං දක්ඛිණේය්‍යං පරියෙසෙය්‍යාති ධානමෙතං විජ්ජති. දිට්ඨි-සම්පන්නො කුතුහලමඛලෙත සුද්ධිං පච්චෙය්‍යාති නෙතං ධානං විජ්ජති. පුටුජ්ජනො කුතුහලමඛලෙත සුද්ධිං පච්චෙය්‍යාති ධානමෙතං විජ්ජති.

ඉඤ්ඤං රුජා චක්ඛවන්ති සියාති නෙතං ධානං විජ්ජති. පුරිසො රුජා චක්ඛවන්ති සියාති ධානමෙතං විජ්ජති. ඉඤ්ඤං සකෙකො දෙව්‍යානමිත්තෙ සියාති නෙතං ධානං විජ්ජති. පුරිසො සකෙකො දෙව්‍යානමිත්තෙ සියාති ධානමෙතං විජ්ජති. ඉඤ්ඤං මාරො පාපිමා සියාති නෙතං ධානං විජ්ජති. පුරිසො මාරො පාපිමා සියාති ධානමෙතං විජ්ජති. ඉඤ්ඤං මහාබ්‍රහ්මා සියාති නෙතං ධානං විජ්ජති. පුරිසො මහාබ්‍රහ්මා සියාති ධානමෙතං විජ්ජති. ඉඤ්ඤං තථාගතො අරහං සම්මාසම්බුද්ධො සියාති නෙතං ධානං විජ්ජති. පුරිසො තථාගතො අරහං සම්මාසම්බුද්ධො සියාති ධානමෙතං විජ්ජති.

ආචාරිකානාං අරහතො සම්මාසම්බුද්ධා අප්‍රබ්බං අචරිමං එකිත්තං ලොකධාතුයං උප්පජ්ජෙය්‍යං ධම්මං චා දෙසෙය්‍යන්ති නෙතං ධානං විජ්ජති. එකොච තථාගතො අරහං සම්මාසම්බුද්ධො එකිත්තං ලොක-ධාතුයං උප්පජ්ජෙය්‍යං ධම්මං චා දෙසෙය්‍යන්ති ධානමෙතං විජ්ජති.

තිණ්ණං දුට්ඨවිතානං ඉට්ඨං කතො පියො මනාපො විපාකො භවිත්තන්ති නෙතං ධානං විජ්ජති. තිණ්ණං දුට්ඨවිතානං අනිට්ඨං අකතො අපිට්ඨො අමනාපො විපාකො භවිත්තන්ති ධානමෙතං විජ්ජති. තිණ්ණං සුචරිතානං අනිට්ඨං අකතො අපිට්ඨො අමනාපො විපාකො භවිත්තන්ති නෙතං ධානං විජ්ජති, තිණ්ණං සුචරිතානං ඉට්ඨං කතො පියො මනාපො විපාකො භවිත්තන්ති ධානමෙතං විජ්ජති.

අඤ්ඤානරො සමණො චා බ්‍රාහ්මණො චා කුහණො ලපණො නෙමිත්තකො කුහණලපනනෙමිත්තකතො පුබ්බඛිතං කතො පඤ්ඤා-නිවරණෙ අප්‍රාහ්ම වෙතසො උපකක්ඛිලෙසෙ පඤ්ඤාය දුබ්බලිකරණෙ චතුසු සතිපට්ඨානෙසු අනුපට්ඨිතස්ස විහරනො සත්තබ්‍යාප්තඛෙත අභාවසිත්තං අනුතතරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධිත්තන්ති නෙතං ධානං විජ්ජති, අඤ්ඤානරො සමණො චා බ්‍රාහ්මණො චා සම්බද්ධො පඤ්ඤානිවරණෙ ප්‍රාහ්ම වෙතසො උපකක්ඛිලෙසෙ පඤ්ඤාය දුබ්බලිකරණෙ චතුසු සතිපට්ඨානෙසු උපට්ඨිතස්ස විහරනො සත්තබ්‍යාප්තඛෙත භාවසිත්තං අනුතතරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධිත්තන්ති ධානමෙතං විජ්ජති. යං එතං ඤාණං හෙතුසො ධාතසො අනොඛිසො, ඉදං වුට්ඨති. ධාතාධානඤාණං පඨමං තථාගතබලං. ඉති (1)

ඌනාථානගතා සබ්බෙ බ්ග්ගමිම, වග්ගමම, විරාග්ගමම, නිරෝධ
ගමම, කෙව් සග්ගපගා කෙව් අපායුපගා කෙව් නිබ්බානුපගා. එවං
භගව්‍යා ආහ :

1. “සබ්බෙ සත්තා මරිස්සනති මරණතං හි ජීවිතං,
යථාකමමං ගමිස්සනති පුඤ්ඤපාපඵලූපගා,
2. තීරයං පාපකමමන්තා පුඤ්ඤකමමා ව සුග්ගතිං,
අපරෙ ව මග්ගං භාවෙත්වා පරිනිබ්බන්ති අනාසව්‍යා”ති.

“සබ්බෙ සත්තාති” අරියා ව අනරියා ව සක්කායපරියාපන්නා ව
සක්කායවිනිවිත්තා ව ; “මරිස්සනති” ති ද්විති මරණෙහි : දුක්ඛමරණෙන ව
අදුක්ඛමරණෙන ව ; සක්කායපරියාපන්නාහං අදුක්ඛමරණං සක්කායවිනි
විත්තාහං දුක්ඛමරණං. “මරණතං හි ජීවිත” නති බ්ග්‍ය ආයුස්ස
ඉන්ද්‍රියාහං උපරොධා ජීවිතපරිගන්තා මරණපරිගන්තා ; “යථාකමමං
ගමිස්සනති” ති කම්මස්සකතා ; “පුඤ්ඤපාපඵලූපගා” ති කම්මානං
ඵලදස්සාවිතා ව අවිප්පවාසො ව ; “තීරයං පාපකමමන්තා” ති අපුඤ්ඤ
සංඛාරා ; “පුඤ්ඤකමමා ව සුග්ගති” ති පුඤ්ඤසංඛාරා සුගතිං ගමිස්සනති ;
අපරෙ ව මග්ගං භාවෙත්වා පරිනිබ්බන්ති අනාසව්‍යා” ති සබ්බසංඛාරාහං
සමතික්කමහං. තෙනාහ භගව්‍යා : “සබ්බෙ-පෙ-අනාසව්‍යා” ති.

“සබ්බෙ සත්තා මරිස්සනති මරණතං හි ජීවිතං
යථාකමමං ගමිස්සනති පුඤ්ඤපාපඵලූපගා
තීරයං පාපකමමන්තා” ති

ආහාලා ව හිජ්ඣාමා ව පටිපදා. “අපරෙ ව මග්ගං භාවෙත්වා
පරිනිබ්බන්ති අනාසව්‍යා” ති මජ්ඣිමා පටිපදා.

“සබ්බෙ සත්තා මරිස්සනති මරණතං හි ජීවිතං
යථාකමමං ගමිස්සනති පුඤ්ඤපාපඵලූපගා
තීරයං පාපකමමන්තා” ති

අයං සංකිලෙසො; එවං සංසාරං නිබ්බන්තයති. “සබ්බෙ සත්තා
මරිස්සනති -පෙ- තීරයං පාපකමමන්තා” ති ඉමෙ ත්‍යො වට්ඨා; දුක්ඛ
වට්ඨො; කම්මවට්ඨො; කිලෙසවට්ඨො. “අපරෙ ව මග්ගං භාවෙත්වා
පරිනිබ්බන්ති අනාසව්‍යා” ති තිණණං වට්ඨාහං විවට්ඨනා.

“සබ්බෙ සත්තා මරිස්සනති -පෙ- තීරයං පාපකමමන්තා” ති
ආදීනවො; “පුඤ්ඤකමමා ව සුග්ගති” ති අස්සාදො; “අපරෙ ව මග්ගං
භාවෙත්වා පරිනිබ්බන්ති අනාසව්‍යා” ති නිස්සරණං.

“සබ්බෙ සත්තා මරිස්සනති -පෙ- තීරයං පාපකමමන්තා” ති හෙතු ව
ඵලඤ්ඤා; පඤ්ඤාකකතා ඵලං, තණ්හා හෙතු. “අපරෙ ව මග්ගං භාවෙත්වා
පරිනිබ්බන්ති අනාසව්‍යා” ති මග්ගො ව ඵලඤ්ඤා.

“සබ්බ සත්තා මරිය්ණනති - පෙ - නිරයං පාපකම්මනතා” ති අයං සංකිලෙසො ; සො සංකිලෙසො තිවිධො : තණ්හාසංකිලෙසො දිට්ඨි සංකිලෙසො දුච්චරිතසංකිලෙසොති. තත් තණ්හාසංකිලෙසො තිති තණ්හාති නිද්දිසිතබ්බො ; කාමතණ්හාය භවතණ්හාය විභවතණ්හාය යෙන යෙන වා පන වජ්ජනා අරේඛාසිතො තෙන තෙනෙව නිද්දිසි- තබ්බො, තස්සා වින්දාරො ඡතනිංසාය තණ්හාය ජාලිනියා විචරිතාති. තත් දිට්ඨිසංකිලෙසො උචේදසස්සායෙන නිද්දිසිතබ්බො. යෙන යෙන වා පන වජ්ජනා දිට්ඨිවග්ගෙන අභිනිවිසති ඉදමෙව සම්මං මොඝමිඤ්ඤනති තෙන තෙනෙව නිද්දිසිතබ්බො. තස්සා වින්දාරො ආසව්විදිට්ඨිගතාති. තත් දුච්චරිතසංකිලෙසො වේතනාවේතසිකකාමෙව නිද්දිසිතබ්බො. තිති දුච්චරිතෙති ; කායදුච්චරිතෙන වච්ඡුච්චරිතෙන මනෝදුච්චරිතෙන. තස්සා වින්දාරො දහඅතුසලකම්මපථා. “අපරෙ ව මග්ගං භාවේනා පරිනිබ්බනති අනාසවා” ති ඉදං වොදනං ; තසිදං වොදනං තිවිධං : තණ්හාසංකිලෙසො සමථෙත විසුජ්ඣති, සො සමථො සමාධිකකුංඤා. දිට්ඨිසංකිලෙසො විපස්සනාය විසුජ්ඣති, සා විපස්සනා පඤ්ඤාකකුංඤා. දුච්චරිතසංකිලෙසො සුචරිතෙන විසුජ්ඣති, තං සුචරිතං සීලකකුංඤා.

“සබ්බ සත්තා මරිය්ණනති මරණතං හි ජිවිතං,
යථාකම්මං භවිස්සනති පුඤ්ඤපාපඵලපායා ;
නිරයං පාපකම්මනතා” ති

අපුඤ්ඤපට්ඨපද, “පුඤ්ඤකම්මං ව සුග්ගති” ති පුඤ්ඤපට්ඨපද ; “අපරෙ ව මග්ගං භාවේනා පරිනිබ්බනති අනාසවා” ති පුඤ්ඤපාපසමතික්කම්මපට්ඨපද ; තත් යා ව පුඤ්ඤපට්ඨපද යා ව අපුඤ්ඤපට්ඨපද අයං එකා පට්ඨපද සබ්බත් භාමිති, එකා අපායෙසු එකා දෙවෙසු, යා ව පුඤ්ඤපාප- සමතික්කම්මපට්ඨපද, අයං තත්තත්තාමිති පට්ඨපද.

තයො රුසි : මිච්ඡත්තනියතො රුසි සම්මත්තනියතො රුසි අනියතො රුසි. තත් යො ව මිච්ඡත්තනියතො රුසි, යො ව සම්මත්තනියතො රුසි එකා පට්ඨපද තත්තත්තාමිති. තත් යො අනියතො රුසි අයං සබ්බත්තාමිති පට්ඨපද. කෙන කාරණෙන : පච්චයං ලහනො නිරයෙ උපපජ්ජෙය්, පච්චයං ලහනො නිරව්ඤ්ඤායොතිසු උපපජ්ජෙය්, පච්චයං ලහනො පෙතතිවිසයෙසු උපපජ්ජෙය්, පච්චයං ලහනො අසුරෙසු උපපජ්ජෙය් පච්චයං ලහනො දෙවෙසු උපපජ්ජෙය්, පච්චයං ලහනො මනුස්සෙසු උපපජ්ජෙය්, පච්චයං ලහනො පරිනිබ්බායෙය්. තස්මායං සබ්බත්තාමිති පට්ඨපද, යං එත් ඤාණං හෙතුසො ධාතසො අනොඛිසො, ඉදං වුච්චති සබ්බත්තාමිතිපට්ඨපද ඤාණං, දුතියං තථාභවත්තං. ඉති (2)

සබ්බත්තාමිති පට්ඨපද අනෙකඛාතුලොකො. තත්තත්තාමිති පට්ඨපද භානාඛාතුලොකො. තත් කතමො අනෙකඛාතුලොකො : චක්ඛුඛාතු රූපඛාතු චක්ඛුච්ඤාණඛාතු, සොඛාතු සග්ගඛාතු සොඛච්ඤාණ ඛාතු, භානාතු ගතඛාතු භානච්ඤාණඛාතු, ජිව්හාඛාතු රසඛාතු ජිව්හච්ඤාණඛාතු, කායඛාතු ථොඨබ්බඛාතු කායච්ඤාණඛාතු, මනොඛාතු ධම්මඛාතු මනොච්ඤාණඛාතු, පඨවිඛාතු ආපොඛාතු තෙජෝඛාතු වායොඛාතු ආකාශඛාතු ච්ඤාණඛාතු කාමඛාතු

බ්‍යාපාදවාදානු විහිංසාධානු නෙතනම්මධානු අබ්‍යාපාදවාදානු අවිහිංසාධානු දුක්ඛධානු දොමනස්සධානු අවිජ්ජාධානු සුඛධානු සොමනස්සධානු උපෙක්ඛාධානු රූපධානු අරූපධානු තීරොධධානු සංකාරධානු තිබ්බානධානු, අයං අනෙකධානු ලොකො.

තථ කතමො නානාධානුලොකො : අඤ්ඤා චික්ඛාධානු අඤ්ඤා රූපධානු අඤ්ඤා චික්ඛාචික්ඛාණධානු (එවං සබ්බො) අඤ්ඤා නිබ්බානධානු, යං එතථ ඤාණං හෙතුසො ධානාසො අනොධිසො, ඉදං චූළචිති අනෙකධානුනානාධානුඤාණං තතියං තථාගතබලං. ඉති (3)

අනෙකධානුනානාධානුකස්ස ලොකස්ස යං යදෙව ධානුං සත්තා අභිමුච්චිනති, තං තදෙව අධිවිභවනති අනිතිවිසනති, කෙච්චි රූපාධිමුත්තා, කෙච්චි සද්ධාධිමුත්තා, කෙච්චි භක්ඛාධිමුත්තා, කෙච්චි රසාධිමුත්තා, කෙච්චි ඓදාංගිකාධිමුත්තා, කෙච්චි ධම්මාධිමුත්තා, කෙච්චි ඉන්ද්‍රියාධිමුත්තා, කෙච්චි පුරිසාධිමුත්තා, කෙච්චි වාසාධිමුත්තා, කෙච්චි ගිනාධිමුත්තා, කෙච්චි පණ්ණාසාධිමුත්තා, කෙච්චි දෙව්‍යාධිමුත්තා, කෙච්චි මුක්ඛස්සාධිමුත්තා, කෙච්චි නිබ්බානාධිමුත්තා. යං එතථ ඤාණං හෙතුසො ධානසො අනොධිසො “අයං වෙනෙය්‍යො අයං න වෙනෙය්‍යො අයං සත්තගාමී අයං දුක්ඛතීගාමී”ති, ඉදං චූළචිති සත්තානං නානාධිමුත්තතිකතාඤාණං චතුර්ථං තථාගතබලං. ඉති. (4)

තෙ යථාධිමුත්තා ච භවනති, තං තං කම්මසමාදානං සමාදිගනති, තෙ ඡබ්බිධං කම්මං සමාදියනති : කෙච්චි ලොභවසෙන, කෙච්චි දොසවසෙන, කෙච්චි මොහවසෙන, කෙච්චි සඤ්ඤාවසෙන, කෙච්චි විරියවසෙන කෙච්චි පඤ්ඤාවසෙන. තං විජ්ජමානං දුරිධං සංසාරගාමී ච තිබ්බානගාමී ච.

තථ යං ලොභවසෙන දොසවසෙන මොහවසෙන ච කම්මං කරොති, ඉදං කම්මං කණ්ණං කණ්ණවිපාකං. තථ යං සඤ්ඤාවසෙන විරියවසෙන ච කම්මං කරොති, ඉදං කම්මං සුක්කං සුක්කවිපාකං. තථ යං ලොභවසෙනා දොසවසෙනා මොහවසෙනා සඤ්ඤාවසෙන ච කම්මං කරොති, ඉදං කම්මං කණ්ණසුක්කං කණ්ණසුක්කවිපාකං. තථ යං විරියවසෙනා පඤ්ඤාවසෙන ච කම්මං කරොති, ඉදං කම්මං අකණ්ණං අසුක්කං අකණ්ණඅසුක්කවිපාකං කම්මෙතමං කම්මසෙවිඨං කම්මකඛයාය සංවතතති.

චත්තාරි කම්මසමාදානානි : අතී කම්මසමාදානං පච්චුප්පත්තසුඛං ආයතී. ච දුක්ඛවිපාකං, අතී කම්මසමාදානං පච්චුප්පත්තදුක්ඛං ආයතී. ච සුඛවිපාකං, අතී කම්මසමාදානං පච්චුප්පත්තදුක්ඛඤ්ඤාව ආයතී. ච දුක්ඛවිපාකං, අතී කම්මසමාදානං පච්චුප්පත්තසුඛඤ්ඤාව ආයතී. ච සුඛවිපාකං, යං එවංජාතියං¹ කම්මසමාදානං. ඉමිනා පුත්තලෙභි අකුසලකම්මසමාදානං උපරිතං අවිපක්ඛං විපාකාය පච්චුප්පතිතං, න ච හබ්බො අභිතිබ්බිදා² භතභුතති. තං භගවා න ඔවදති. යථා දෙවදත්තං කොකාලිකං සුනකකත්තං ලීච්චිපුත්තං. යෙ වා පතඤ්ඤාසි සත්තා මිච්චත්තතිගතා.

1. විසෙන ච - සිමු.
2. එවං ජාතියං - සිමු.
3. විරිය වසෙන ච - සිමු.
4. අනිතිබ්බිධා - සිමු.

ඉමෙසං ච පුග්ගලානං උපචිතං අකුසලං න ච තාව පාරිසුරිං ගතං, පුරා පාරිසුරිං ගව්හි, පුරු ඵලං නිබ්බත්තයති, පුරු මග්ගං ආචාරයති, පුරු වෙනෙය්‍යත්තං සමඤ්ඤාමනීති. තෙ හගවා අසමතො ඔවදති, යථා පුණ්ණස්සු ගොවතීතං අවෙලස්සු කුකුරුවතීතං. ඉමග්ග ච පුග්ගලග්ග අකුසලකම්මසමාදානා පරිසුරමානං මග්ගං ආචාරසිග්ගති, පුරු පාරිසුරිං ගව්හි, පුරු ඵලං නිබ්බත්තයති, පුරු මග්ගං ආචාරයති, පුරු වෙනෙය්‍යත්තං සමඤ්ඤාමනීති තං හගවා අසමත්තං ඔවදති, යථා ආයසත්තං අභිභුලිමාලං.

සබ්බෙසං මුදුමජ්ඣාධිමත්තතා: තත්ථ මුදු ආනෙස්සාභිසංඛාර, මජ්ඣං අවසෙසකුසලසංඛාර, අධිමත්තං අකුසලසංඛාර. යං ඵත්ථ සුඤ්ඤං හෙතුසො ධානසො අනොධිසො “ඉදං දිට්ඨධම්මවෙදනීයං ඉදං උපපජ්ජවෙදනීයං ඉදං අපරපරිගවෙදනීයං ඉදං තීරගවෙදනීයං ඉදං තීරව්‍යානවෙදනීයං ඉදං පෙත්තිවිසගවෙදනීයං ඉදං අසුරවෙදනීයං ඉදං දෙවවෙදනීයං ඉදං මනුස්සවෙදනීයං”ති. ඉදං වුට්ඨති අතීතානාගත-පච්චුප්පත්තානං කම්මසමාදානානං හෙතුසො ධානසො අනොධිසො විපාකවෙමත්තතාසුඤ්ඤං පස්සුමං තථාගතබලං ඉති (5)

තථා¹ සමාදිත්තානං කම්මානං සමාදිත්තානං ක්‍යානානං විමොක්ඛානං සමාධිනං සමාපත්තිනං අයං සංකිලෙසො ඉදං වොදනං ඉදං වුට්ඨානං ඵලං සංකිලිංගති ඵලං වොදයති ඵලං වුට්ඨගතීති සුඤ්ඤං අනාවරණං.

තත්ථ කති ක්‍යානාති: චත්තාරි ක්‍යානාති. කති විමොක්ඛා: ඵකාදස ච අට්ඨ ච සත්ත ච තයො ච දො ච. කති සමාධි: තයො සමාධි: සචිතකෙකා සචිචාරෙ සමාධි, අචිතකෙකා විචාරමතො, සමාධි, අචිතකෙකා අචිචාරෙ සමාධි. කති සමාපත්තියො: පස්සු සමාපත්තියො: සඤ්ඤාසමාපත්ති, අසඤ්ඤාසමාපත්ති, නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤාසමාපත්ති විභූතසඤ්ඤාසමාපත්ති,² තිරෙධසමාපත්ති.

තත්ථ කතමො සංකිලෙසො: පථමග්ග ක්‍යානග්ග කාමරහස්‍යාපාදෙ සංකිලෙසො, යෙ ච කුකුරුට්ඤ්ඤාසි දො පථමකා යො වා පන කොචි භානභාගියො සමාධි, අයං සංකිලෙසො. තත්ථ කතමං වොදනං: නිවරණපාරිසුද්ධි පථමග්ග ක්‍යානග්ග යෙ ච කුකුරුට්ඤ්ඤාසි දො පච්ඡිමකා යො වා පන කොචි විසෙසභාගියො සමාධි, ඉදං වොදනං. තත්ථ කතමං වුට්ඨානං: යං සමාපත්ති වුට්ඨානකොසල්ලං, ඉදං වුට්ඨානං. යං ඵත්ථ සුඤ්ඤං හෙතුසො ධානසො අනොධිසො, ඉදං වුට්ඨති සබ්බෙසං ක්‍යානවිමොක්ඛසමාධිසමාපත්තිනං සංකිලෙසවොදන-වුට්ඨානසුඤ්ඤං ජලං තථාගතබලං ඉති (6)

1. ඉති තථා - මජ්ඣං.

2. විභූතසමාපත්ති - සිමු.

පුග්ගලස්ස ඉමානි ඉඤ්ඤානි උපචිතානි, ඉමස්ස පුග්ගලස්ස ඉමානි ඉඤ්ඤානි අනුපචිතානි, අමුක්ඛායං වා කප්පකොච්ඡං කප්පසත්තසංගස්ස වා කප්පසංගස්ස වා කප්පසතෙ වා කප්පං වා අනතරකප්පෙ වා උපඛික්කප්පෙ වා සංවච්ඡරෙ වා උපඛික්කංවච්ඡරෙ වා මාසෙ වා පකෙඛ වා දිවසෙ වා මුහුතෙක වා, ඉමිනා පමාදෙන වා පසාදෙනවා'ති තං තං භවං භගවා අනුස්සරතො අසෙසං ජානාති

තස්ස යං දිබ්බෙන චක්ඛුතා විසුද්ධෙන අතික්කන්තමානුසංකෙන සතෙන පස්සති : චචමානෙ උප්පජ්ජමානෙ භිතෙ පණ්ණිතෙ සුවණ්ණෙ දුබ්බණ්ණෙ සුගතෙ දුග්ගතෙ, සථාකමුඛපගෙ සතෙන පජානාති : ඉමෙ චත භොනො, සත්තා කායදුච්චරිතෙන සමන්තාගතා චච්චුච්චරිතෙන සමන්තාගතා මනෝදුච්චරිතෙන සමන්තාගතා අරියානං උපවාදකා ඡිච්ඡාදිට්ඨිකා ඡිච්ඡාදිට්ඨිකමමසමාදානා, තෙ කායස්ස හෙද පරමමරණා අපායං දුග්ගතීං විනිපාතං තිරයං උපපන්නා, ඉමෙ වා පභ භොනො, සත්තා කායසුච්චරිතෙන සමන්තාගතා චච්ච -පෙ- මනෝසුච්චරිතෙන සමන්තාගතා අරියානං අනුපවාදකා සමමාදිට්ඨිකා සමමාදිට්ඨිකමමසමාදානා, තෙ කායස්ස හෙද පරමමරණා සුගතීං සංගං ලොකං උපපන්නා. තස්ස සග්ගපගෙසු ච සතෙනසු -පෙ- අපායුපගෙසු ච සතෙනසු ඉමිනා පුග්ගලෙන ඵවරුපං කමමං අමුක්ඛායං කප්පකොච්ඡං උපචිතං කප්පසත්තසංගස්ස වා කප්පසංගස්ස වා කප්පසතෙ වා කප්පෙ වා අනතරකප්පෙ වා උපඛික්කප්පෙ වා සංවච්ඡරෙ වා උපඛික්කංවච්ඡරෙ වා මාසෙ වා පකෙඛ වා දිවසෙ වා මුහුතෙක වා ඉමිනා පමාදෙන වා පසාදෙන වාති. ඉමානි භගවතො දො සද්දානි පුබ්බන්තිවාසානුස්සති සද්දානුදිබ්බචක්ඛු ච අර්ථමං නවමං තථාගගබ්බං ඉති. (8-9)

තස්ස යං සබ්බසද්දානා පත්තා, විදිතා සබ්බධම්මා, විරජං විතමලං උප්පන්නං සබ්බසද්දානසද්දානං, නිභතො මාරො බොධිමුලෙ, ඉදං භගවතො දහමං බලං සබ්බාසවපරික්ඛයං සද්දානං. දහබලසමන්තාගතා භි බුද්ධා භගවතොති. (10)

නිසුතො විවිධො භාරසමපාතො.

3, 2, 3.

තස්ස නතමො යුත්තිහාරසමපාතො :

“තත්තො රක්ඛිතවිග්ගස්ස සමමාසබ්බප්පාදො, සමමාදිට්ඨිපුරෙකායො, සද්දානානු උදයබ්බයං ; ඵනම්භානිභු භික්ඛු සබ්බා දුග්ගතීයො ජගෙ'ති.

“තස්මා රක්ෂිතවිතතං සම්මාසංකප්පගොචරො”ති රක්ෂිතවිතතං සම්මාසංකප්පගොචරො හවිස්සනීති යුජ්ජනී, සම්මාසංකප්පගොචරො සම්මාදිට්ඨි හවිස්සනීති යුජ්ජනී, සම්මාදිට්ඨිපුරෙකකාරො විහරනො උදයබ්බයං පටිච්ඡක්ඛිස්සනීති යුජ්ජනී, උදයබ්බයං පටිච්ඡක්ඛිනො සබ්බා දුක්ඛතියො ජභිස්සනීති යුජ්ජනී, සබ්බා දුක්ඛතියො ජහනො සබ්බාති දුක්ඛතීවිනිසානහයාති සමතික්ඛමිස්සනීති යුජ්ජනීති.

නිසුතො යුතතිකාරසමපාතො.

3, 2, 4.

තස්මා කතමො පදවිධානො භාරසම්පාතො : “තස්මා රක්ෂිතවිතතං සම්මාසංකප්පගොචරො”ති ගාථා “තස්මා රක්ෂිතවිතතං සම්මාසංකප්පගොචරො”ති තිණ්ණං සුවරිතානං පදවිධානං ; “සම්මාසංකප්පගොචරො”ති සමථස්ස පදවිධානං ; සම්මාදිට්ඨිපුරෙකකාරො”ති විපස්සනාය පදවිධානං ; ඤානාන උදයබ්බය”නාති දස්සනානුමියං පදවිධානං ; “පිනමිධානිභු භික්ඛු”ති වීරියස්ස පදවිධානං ; “සබ්බාදුක්ඛතියො ජහෙ”ති භාවනාය පදවිධානං.

නිසුතො පදවිධානො භාරසමපාතො.

3, 2, 5.

තස්මා කතමො ලක්ඛණො භාරසම්පාතො : “තස්මා රක්ෂිතවිතතං සම්මාසංකප්පගොචරො”ති ගාථා “තස්මා රක්ෂිතවිතතං සම්මාසංකප්පගොචරො”ති ඉදං සතීන්ද්‍රියං ; සතීන්ද්‍රියෙ ගතිතෙ ගතිතාති හවිනති පඤ්චන්ද්‍රියාති. “සම්මාදිට්ඨිපුරෙකකාරො”ති සම්මාදිට්ඨියං ගතිතාය ගතිතො හවති අරියො අරියබ්බිකො මග්ගො, තං කිස්ස හෙතු : සම්මාදිට්ඨිතො හි සම්මාසංකප්පො පහවතී, සම්මාසංකප්පො සම්මාචාරො පහවතී, සම්මාචාරො සම්මාකම්මනො පහවතී, සම්මාකම්මනො සම්මාආර්ථමො පහවතී, සම්මාආර්ථමො සම්මාචාර්යමො පහවතී, සම්මා චාර්යමො සම්මාසතී පහවතී, සම්මාසතීතො සම්මාසමාධි පහවතී, සම්මාසමාධිතො සම්මාචිත්තනි පහවතී, සම්මාචිත්තනිතො සම්මාචිත්තනි ඤාණදස්සනං පහවතී.

නිසුතො ලක්ඛණො භාරසමපාතො.

3, 2, 6.

තස්මා කතමො චතුර්විධො භාරසම්පාතො : “තස්මා රක්ෂිතවිතතං සම්මාසංකප්පගොචරො”ති ගාථා “තස්මා රක්ෂිතවිතතං සම්මාසංකප්පගොචරො”ති රක්ෂිතං පටිපාලිතනීති එසං නිරුතනී. ඉධ හගවිතො කො අධිපායො : යෙ දුක්ඛතීති පටිත්ථවිතුකාමො හවිස්සනති, තෙ ධම්මචාරිපො හවිස්සනති

අයං එත්තං හභවතො අභිසංයො. කොකාලිකො හි සාරිපුත්ත
මොග්ගල්ලානෙසු ථෙරෙසු චිත්තං පද්දෙග්ගිනිා මහාපදුමතිරසෙ
උප්පකො, හභවා ච සභිආරකෙභින වේතසා සමන්තාගතො, සුත්තමහි
චිත්තං : “සභිය චිත්තං රක්ඛිතබ්බං”හි.

නිසුභතා, චතුරිත්තතා හා රසමයතා.

3, 2, 7.

තැන් කතමො අවටො; හාරසමානො; “තමා රක්කිච්ඡිතත්ථං සමමාසකිකප්පගොවරො”ති ශාථා. “තමා රක්කිච්ඡිතත්ථං සමමාසකිකප්පගොවරො”ති අයං සමටො; සමමාදිට්ඨිපුරෙකකායො”ති විපක්ඛනා; “ඤ්ඤාන උදයබ්බත්තති දුක්ඛපරිඤ්ඤා; පිනම්භාභිභූ භික්ඛු”ති සමුදයපහානං; “සබ්බදුග්ගතියො ජගෙ”ති අයං නිරොධො; ඉමානි චිත්තාරි සච්චානි.

නිසුගතයා ආවිභවය හරහමියාගතයා.

3, 2, 8

තැන් කතමෝ විහතර්ග්‍යර්ග්‍යෝ; “තැන් රක්තර්ග්‍යර්ග්‍ය”
 සමෝසමකර්ග්‍යර්ග්‍ය”හි ගාථා. කුසලපකෙති, කුසලපකෙති
 නිද්ධිතබ්බෝ, අකුසලපකෙති, අකුසලපකෙති නිද්ධිතබ්බෝ.

නිසුභතා: විභතභිහංගමසංගතා:

3, 2, 9

නැන් කතමෝ පරිවිත්තනෝ හැරහමානෝ : “ තමෝ රක්ති-
චිත්තෝ සමමාසකපටගොවිඳෝ” කී ගාථා. සමථිච්ඡානාය හාචිත්තාය
නිඳොබෝ ඵලං පරිඤ්ඤාය දුක්ඛං සමුදයො පටිනෝ මග්ගො හාචිත්තෝ
පටිපසෙකින.

නිසුතනය, පරිවහනය, භාර සම්පාදනය

3, 2, 10

තැව් කතමො; වෙව්විනහාරහපොතො; “තහපො රකබ්නපිතන”හො
 හමමොහබ්බපහොවිඳො”ති ගාථා. “තහපො රකබ්නපිතන”හො”ති පිතනං
 මහො; විඤ්ඤාණං මනිඤ්ඤං මනායතනං විජානනා විජානිතිතනං, ඉදං
 වෙව්විනං. “හමමොහබ්බපහොවිඳො”ති නෙකබ්බමිහබ්බපො; අබ්බා-
 පාදහබ්බපො; අවිහිංසාහබ්බපො; ඉදං වෙව්විනං. “හමමොද්විති-
 පුරෙකබ්බො”ති හමමොද්විති නාම පඤ්ඤාසත්තං පඤ්ඤාබ්ගො;
 පඤ්ඤාරතනං පඤ්ඤාපඨෙජාතො; පඤ්ඤාපතොදො; පඤ්ඤාපාසාදො,
 ඉදං වෙව්විනං.

හිසුනනා, පෙට්ටිනා, හැරකමසානා

3, 2. II

තැන් කතමො, පඤ්ඤා තැන් භාරගමට, නො : “තසමා, රතනිනවිතත” යන
 සමමා, සඤ්ඤා පඤ්ඤා වරෙති” නි භාෂා. ‘තසමා, රතනිනවිතත’ යන සාදාන-
 පඤ්ඤා තැන් සමමා ; සමමා, සඤ්ඤා පඤ්ඤා වරෙති” නි භාෂා නො-
 පඤ්ඤා තැන් සමමා ; “සමමා, දිව්චි පුරෙතනා, රෙ ඤානාන උදබ්බය” නැති
 දසනාන භුමියා නිතෙති පඤ්ඤා තැන් ; “චිතමිධානිත භික්ඛු” නි සමුදයාන
 දුකවිතෙති පඤ්ඤා තැන් ; “සබ්බා, දුග්ගති යො ජගෙ” නි භාෂා නො-
 පඤ්ඤා තැන් මහාසා.

නිසුලතනාං සඤ්ඤානචිතා රස විසංගතාං

3, 2, 12

තනු කතමො, ඔතරණො හාරමපාතො : “තසම, රක්ඛිතවිතතංඤා සම්මා,සඤ්ඤාපභගොචරො”ති ගාථා. “තසම, රක්ඛිතවිතතංඤා සම්මා, සංකපපභගොචරො සම්මා,දිට්ඨිපුරෙකඤ්ඤො”ති සම්මා,දිට්ඨියා ගතිතාය ගතිතාති හවිතති පඤ්ඤානුයාති, අයං ඉන්ද්‍රියෙහි ඔතරණො. තානියෙව ඉන්ද්‍රියානි විජ්ජා. විජ්ජාපාදා අවිජ්ජානීරෙධො, අවිජ්ජානීරෙධා සඤ්ඤා රතීරෙධො, සඤ්ඤාරතීරෙධා විඤ්ඤාණතීරෙධො, (එවං සබ්බං) අයං පච්චිවසමුපපාදෙන ඔතරණො. තානියෙව පඤ්ඤානුයාති තිඨි ඛෙකෙහි සමගතිතාති : සීලකඩකේන සමාධිකඩකේන පඤ්ඤාකඩකේන, අයං ඛෙකෙහි ඔතරණො. තානියෙව පඤ්ඤානුයාති සඤ්ඤාරපරියාපනතාති යෙ සඤ්ඤාරා අනාසවා නො ව හවිඤා, තෙ සඤ්ඤාරා ධම්මොතුසමගතිතා. අයං ධාතුහි ඔතරණො. සං ධම්මොතු ධම්මායතනපරියාපනතා, යං අයතනං අනාසවං නො ව හවිඤා අයං අයතනෙහි ඔතරණො.

ଶିଳ୍ପଦେବତା, ଉଦ୍ଭବଦେବତା, ବୀରକାୟଦେବତା

3, 2, 13

කළු කැනමේ, සොබනෙ, හැරළුවානෙ ; “ කළු, රකිනවිනතසා
සමම, සමකප්පගොවරො.” නි ගාථා. යළි ආරමෙහ, සුඳො, සො
පසෙක, විසාජ්ඤො හවති. යළි පන ආරමෙහ, නි සුඳො, නි
කැවි සො පසෙක, විසාජ්ඤො හවති.

නිපුණතා, සංවිෂ්ටතා හා රසවත්තාව

3, 2, 14

[illegible]

දුක්ඛසමුදයෙ සද්දණං දුක්ඛනිරෝධෙ සද්දණං දුක්ඛනිරෝධගාමිනියා පටිපදාන සද්දණං මග්ගෙ සද්දණං හෙතුසමිං සද්දණං හෙතුසමුප්පන්නෙසු ධම්මෙසු සද්දණං පච්චයෙ සද්දණං පටිච්චසමුප්පන්නෙසු ධම්මෙසු සද්දණං, යං තත්ථ තත්ථ යථාභූතසද්දණදස්සනං අභිසමයො සමපට්ඨෙධො සමවාගමනං, අයං චෙමත්තතා : සද්දතාන උදයබ්බය” නති එකත්තතා : උදයෙන-අවිජ්ජාපච්චයා සංඛාරා, සංඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං ; (එවං සබ්බං,) සමුදයො හවති, වයෙන අවිජ්ජා නිරෝධා සංඛාරනිරෝධො සංඛාරනිරෝධා විඤ්ඤාණනිරෝධො, (එවං සබ්බං) නිරෝධො හොති. අයං චෙමත්තතා. “පිනමිඤ්ඤාභිභූ භික්ඛු”ති එකත්තතා, පිනං නාම යං විත්තස්ස අකම්මතියතා, මිඤ්ඤා නාම යං කායස්ස ලීනත්තං, අයං චෙමත්තතා. “සබ්බො දුග්ගතිඤ්ඤො ජහෙ”ති එකත්තතා ; දෙවමනුස්සෙ වා උපනිධාය අපායා දුග්ගති, නිර්බ්බානං වා උපනිධාය සබ්බො උපපත්තියො දුග්ගති. අයං චෙමත්තතා.

නිසුත්තො අබ්ධිසාදනො භාරසමපාදනො

3, 2, 15

තත්ථ කතමො පරික්ඛාදෙ භාරසමපාදනො : “තස්මා රක්ඛිතවිත්ත”ස්ස සම්මාසංඛික්ඛප්පගොචරෙ”ති ගාථා අයං සමථට්ඨපස්සනාය පරික්ඛාදෙ.

නිසුත්තො පරික්ඛාදෙ භාරසමපාදනො

3, 2, 16

තත්ථ කතමො සමාදේපනො භාරසමපාදනො :

“තස්මා රක්ඛිතවිත්ත”ස්ස සම්මාසංඛික්ඛප්පගොචරෙ,
සම්මාදිට්ඨිපුරෙක්ඛාදෙ සද්දතාන උදයබ්බයං ;
පිනමිඤ්ඤාභිභූ භික්ඛු සබ්බො දුග්ගතිඤ්ඤො ජහෙ”ති.

“තස්මා රක්ඛිතවිත්ත”ස්ස”ති තිණ්ණං සුවරිතානං පදට්ඨානං, විතෙත රක්ඛිතෙ තං රක්ඛිතං හවති කායකම්මං චරිකම්මං මනෝකම්මං. “සම්මාදිට්ඨිපුරෙක්ඛාදෙති සම්මාදිට්ඨියා භාවිතාය භාවිතො හවති අරියො අට්ඨබ්බිකො මග්ගො, කෙත භාරණෙන : සම්මාදිට්ඨිතො හි සම්මාසංඛික්ඛප්පො පහවති, සම්මාසංඛික්ඛප්පනො සම්මාචාරා පහවති, සම්මාචාරාතො සම්මාකම්මනෙතා පහවති, සම්මාකම්මනත්තො සම්මා ආජිවො පහවති, සම්මාආජිවතො සම්මාචාරාමො පහවති, සම්මා-චාරාමතො සම්මාසති පහවති, සම්මාසතීතො සම්මාසමාධි පහවති, සම්මාසමාධිතො සම්මාචරිතසද්දණදස්සනං පහවති, අයං අනුපාදිසෙසො සුග්ගලො අනුපාදිසෙසා ච නිර්බ්බානධාතු.

නිසුත්තො සමාදේපනො භාරසමපාදනො

තෙනාහ අයස්මා මහාකච්චානො :

“සොළස භාරා පඨමං දිසලොචනෙන දිසා විලොකෙතා,
සංඛිපිත අභිකුසෙත හි භගෙහි නීති නිද්දිසෙ සුත්ත”නති.

නිසුත්තො භාරසමපාදනො

නායසමුධානං

3, 3, 1-5

තත්ථ කතමං නායසමුධානං : පුබ්බං කොථි න පඤ්ඤායති අවිජ්ජාය ච භවතණ්හාය ච. තත්ථ අවිජ්ජා නිවරණං, තණ්හාසංයෝජනං. අවිජ්ජානිවරණං සත්තා අවිජ්ජාසංයුත්තා¹ අවිජ්ජාපකෙඛන විවරනති, තෙ වුට්ඨනති “දිට්ඨිවරිතා”ති. තණ්හාසංයෝජනං සත්තා තණ්හා-සංයුත්තා² තණ්හාපකෙඛන විවරනති, තෙ වුට්ඨනති “තණ්හාවරිතා”ති. දිට්ඨිවරිතා ඉතො ඛණ්ඩා පබ්බජිතා අත්තකීලමථානුයෝගමනුයුත්තා විහරන්ති තණ්හාවරිතා ඉතො ඛණ්ඩා පබ්බජිතා කාමේසු කාමේසුබලිකානුයෝගමනුයුත්තා විහරන්ති.

තත්ථ කීං කාරණං යං දිට්ඨිවරිතා ඉතො ඛණ්ඩා පබ්බජිතා අත්තකීලමථානුයෝගමනුයුත්තා විහරන්ති, තණ්හාවරිතා ඉතො ඛණ්ඩා පබ්බජිතා කාමේසු කාමේසුබලිකානුයෝගමනුයුත්තා විහරන්ති : ඉතො ඛණ්ඩා නත්ථි සච්චවච්ඡායං කුතො චතුසච්චපකාසනා සමථ-විපක්ඛානාකොසලං වා උපසම්පුබ්බපත්ති වා. උපසම්පුබ්බසා අනභිඤ්ඤ විපරිතවේතා ඵවමානාසු : නත්ථි සුඛෙන සුඛං, දුකෙඛන නාම සුඛමධිගන්තාබ්බං, යො කාමෙ පරිභෙවති සො ලොකං වඩ්ඪයති, යො ලොකං වඩ්ඪයති සො බහුං පුඤ්ඤං පසවති”ති. තෙ ඵවංසඤ්ඤි ඵවංදිට්ඨි දුකෙඛන සුඛං පථයමානා කාමේසු පුඤ්ඤසඤ්ඤි අත්තකීල මථානුයෝගමනුයුත්තා ච විහරන්ති කාමේසුබලිකානුයෝගමනුයුත්තා ච.

තෙ තදභිඤ්ඤා සත්තා රොගමෙව වඩ්ඪයන්ති ගණ්ඨමෙව වඩ්ඪයන්ති සලලමෙව වඩ්ඪයන්ති. තෙ රොගාභිතුන්තා ගණ්ඨපට්ඨිත්‍රිතා සලානුවිභා නිරයනිරවන්තයොතිපෙතාසුරෙසු උමුච්ඡන්තිමුච්ඡන්ති කාරොන්තා උග්ගානතිග්ගානං පච්චක්ඛන්තා රොගගණ්ඨසලලහෙසජ්ජං හ විඤ්ඤති. තත්ථ අත්තකීලමථානුයෝගො කාමේසුබලිකානුයෝගො ච සංකිලෙසො, සමථවිපක්ඛානා වෝදහං, අත්තකීලමථානුයෝගො කාමේසුබලිකානු යෝගො ච රොගො ; සමථවිපක්ඛානා රොගනිග්ගානකහෙසජ්ජං අත්තකීලමථානුයෝගො කාමේසුබලිකානුයෝගො ච ගණ්ඨා, සමථ විපක්ඛානා ගණ්ඨනිග්ගානකහෙසජ්ජං. අත්තකීලමථානුයෝගො කාමේ සුබලිකානුයෝගො ච සලො, සමථවිපක්ඛානා සලලාභිරණහෙසජ්ජං.

තත්ථ සංකිලෙසො දුක්ඛං, තදභිසංඛො තණ්හා සමුදයො, තණ්හානිරෝධො දුක්ඛනිරෝධො, සමථවිපක්ඛානා දුක්ඛනිරෝධගාමිනී පටිපදා. ඉමානි චත්තාරි සච්චානි : දුක්ඛං පරිඤ්ඤායං සමුදයො පභාතබ්බො මග්ගො භාවෙතබ්බො නිරෝධො සච්ඡිකාතබ්බො.

1. අවිජ්ජාය සංයුත්තා - සිමු.

2. තණ්හාය සංයුත්තා - සිමු.

තත්ථ කඛ්ඤ්ඤිකාරෙ ආභාරෙ අසුභෙ සුභනති විපල්ලාසො, එසෙස ආභාරෙ දුභෙකි සුඛනති විපල්ලාසො. විඤ්ඤාණෙ ආභාරෙ අතිවෙච්ඡිතිවිචනති විපල්ලාසො මනොසංකෘතභවනාය ආභාරෙ අනන්තති අත්තාති විපල්ලාසො.

පථමෙ විපල්ලාසෙ සීතො කාමෙ උපාදියති, ඉදං වුව්චති කාමුපාදනං. දුතීයෙ විපල්ලාසෙ සීතො අනාගතං හවං උපාදියති, ඉදං වුව්චති හවුපාදනං. තතීයෙ විපල්ලාසෙ සීතො සංසාරගිනාදිතිං දිට්ඨිං උපාදියති, ඉදං වුව්චති දිට්ඨිපාදනං. කාසිදං¹ උපාදියති, ඉදං වුව්චති අත්තවාදුපාදනං.

කාමුපාදනෙන කාමෙහි සංයුජ්ඣති, අයං වුව්චති කාමයොගො. හවුපාදනෙන හවෙහි සංයුජ්ඣති, අයං වුව්චති හවයොගො. දිට්ඨිපාදනෙන පාපිකාය දිට්ඨියා සංයුජ්ඣති, අයං වුව්චති දිට්ඨියොගො. අත්තවාදුපාදනෙන අවිජ්ජාය සංයුජ්ඣති, අයං වුව්චති අවිජ්ජායොගො.

පථමෙ යොගෙ සීතො අභිජ්ඣාය කායං ගන්තී, අයං වුව්චති අභිජ්ඣාකායගන්තො. දුතීයෙ යොගෙ සීතො ඛ්‍යාපාදෙන කායං ගන්තී, අයං වුව්චති ඛ්‍යාපාදකායගන්තො. තතීයෙ යොගෙ සීතො පරමාසෙන කායං ගන්තී, අයං වුව්චති පරමාසකායගන්තො. චතුසෙ යොගෙ සීතො ඉදං සම්මාගිනිවෙසෙන කායං ගන්තී, අයං වුව්චති ඉදංසම්මාගිනිවෙසකායගන්තො.

තස්ස එවං ගතවිතා කිලෙසා ආසවනති, කුතො ච වුව්චති 'ආසවනති'ති², අනුසයතො චා පරිත්ථානතො චා. තත්ථ අභිජ්ඣාකායගන්තෙන කාමාසවො, ඛ්‍යාපාදකායගන්තෙන හවාසවො, පරමාසකායගන්තෙන දිට්ඨාසවො, ඉදං සම්මාගිනිවෙසකායගන්තෙන අවිජ්ජාසවො.

තස්ස ඉමෙ චිත්තාරො ආසවා වෙපුල්ලං ගතා ඕඝා හවනති, ඉති ආසවවෙපුල්ලා ඕඝවෙපුල්ලං. තත්ථ කාමාසවෙන කාමොඝො, හවාසවෙන හවොඝො, දිට්ඨාසවෙන දිට්ඨොඝො, අවිජ්ජාසවෙන අවිජ්ජොඝො.

තස්ස ඉමෙ චිත්තාරො ඕඝා අනුසයසහගතා අජ්ඣාසයමනුපවිට්ඨා. හදයං ආහවෙව්තිවිට්ඨනති, තෙන වුව්චනති "සල්ලා"ඉති. තත්ථ කාමොඝෙන රුගසල්ලො, හවොඝෙන දෙසසල්ලො, දිට්ඨොඝෙන මානසල්ලො, අවිජ්ජොඝෙන මොහසල්ලො.

1. කප්පියං - සිමු, මජ්ඣං.

2. අස්සචිත්තා - නෙ අ.

තස්ස ඉමෙහි චතුරි සලොති පරිසාදිතං විඤ්ඤාණං චතුසු ඛමෙමසු සණ්ඨානි. රූපෙ වේදනාය සඤ්ඤාය සංඛාරෙසු. තත් රුහසලොන නානුපසෙවනෙන විඤ්ඤාණෙන රුප්පභා විඤ්ඤාණධර්මී, දේහසලොන නානුපසෙවනෙන විඤ්ඤාණෙන වේදනුපභා විඤ්ඤාණධර්මී, මානසලොන නානුපසෙවනෙන විඤ්ඤාණෙන සඤ්ඤාපභා විඤ්ඤාණධර්මී, මොහ-සලොන නානුපසෙවනෙන විඤ්ඤාණෙන සංඛාරුපභා විඤ්ඤාණධර්මී.

තස්ස ඉමාහි චතුරි විඤ්ඤාණධර්මී උපත්ථං. විඤ්ඤාණං චතුරි ඛමෙමහි අගතීං ගච්ඡති ඡත්තු දෙසා හයා මොහා. තත් රුහෙන ඡත්තුගතීං ගච්ඡති, දෙසෙන දෙසාගතීං ගච්ඡති, හයෙන හයාගතීං ගච්ඡති, මොහෙන මොහාගතීං ගච්ඡති ඉති ඛො තඤ්ච කම්මං ඉමෙ ච කිලෙසා. එස හෙතු සංසාරස්ස. එවං සබ්බෙ කිලෙසා චතුරි විපල්ලාසෙහි නිද්දිස්තබ්බො.

තත් ඉමා චතස්සො දිසා : කඛ්ථිකාරො අභාරො අසුභෙ සුභන්ති විපල්ලාසො කාමුපාදනං කාමයොගො අභිජ්ඣාකායගන්තො කාමාසවො කාමොඤ්ඤා රුහසලො රුප්පභා විඤ්ඤාණධර්මී ඡත්තු අගතීගමනන්ති පථමා දිසා.

එස්සො අභාරො දුක්ඛෙ සුඛන්ති විපල්ලාසො හවුපාදනං හවයොගො ඛ්‍යාපාදකායගන්තො හවාසවො හවොඤ්ඤා දෙහසලො වේදනුපභා විඤ්ඤාණධර්මී දෙසා අගතීගමනන්ති දුතියා දිසා.

විඤ්ඤාණාභාරො අනිච්චි නිව්වන්ති විපල්ලාසො දිට්ඨිපාදනං දිට්ඨියොගො පරිමාසකාය ගන්තො දිට්ඨාසවො දිට්ඨොඤ්ඤා මානසලො සඤ්ඤාපභා විඤ්ඤාණධර්මී හයා අගතීගමනන්ති තතියා දිසා.

මහොසඤ්චතනාභාරො අනත්තනි අත්තානි විපල්ලාසො අත්තවාදු-පාදනං අවිජ්ජායොගො ඉදංසච්චාහිනිමෙසකායගන්තො අවිජ්ජාසවො අවිජ්ජොඤ්ඤා මොහසලො සංඛාරුපභා විඤ්ඤාණධර්මී මොහා අගතීගමනන්ති චතුර්ථි දිසා.

තත් යො ච කඛ්ථිකාරො අභාරො යො ච අසුභෙ සුභන්ති විපල්ලාසො කාමුපාදනං කාමයොගො අභිජ්ඣාකායගන්තො කාමාසවො කාමොඤ්ඤා රුහසලො රුප්පභා විඤ්ඤාණධර්මී ඡත්තු අගතීගමනන්ති ඉමෙසං දගන්තං සුත්තානං එකො අත්තො ඛ්‍යාඤ්ඤාමෙව නානං, ඉමෙ රුහවරිතස්ස පුග්ගලස්ස උපකක්ඛිලෙසා.

තත් යො ච එස්සො අභාරො යො ච දුක්ඛෙ සුඛන්ති විපල්ලාසො හවුපාදනං හවයොගො ඛ්‍යාපාදකායගන්තො හවාසවො හවොඤ්ඤා දෙහසලො වේදනුපභා විඤ්ඤාණධර්මී දෙසා අගතීගමනන්ති ඉමෙසං දගන්තං සුත්තානං එකො අත්තො ඛ්‍යාඤ්ඤාමෙව නානං, ඉමෙ දෙස වරිතස්ස පුග්ගලස්ස උපකක්ඛිලෙසා.

තත්ථ යො ච විඤ්ඤාණාභාරො යො ච අනිච්ච නිච්චනති විපල්ලාසො දිට්ඨපාදනං දිට්ඨියොගො පරාමාසකායගණො දිට්ඨාසවො දිට්ඨොභො මානසල්ලො සඤ්ඤාපගා විඤ්ඤාණට්ඨිති හයා අගතිගමනනති ඉමෙසං දසනනං සුත්තානං එකො අනෙථා බ්‍යඤ්ඤාමෙව නානං, ඉමෙ දිට්ඨිචරිතස්ස උපකක්ඛිලෙතා.

තත්ථ යො ච මනෝසඤ්ඤානිකාභාරො යො ච අනතතති අතතාති විපල්ලාසො අතතවාද්දපාදනං අවිජ්ජායොගො ඉදංසච්චාභිනිවේසකාය ගණො අවිජ්ජාසවො අවිජ්ජාභො මොහසල්ලො සංඛාරාද්දපගා විඤ්ඤාණට්ඨිති මොහා අගතිගමනනති ඉමෙසං දසනනං සුත්තානං එකො අනෙථා බ්‍යඤ්ඤාමෙව නානං, ඉමෙ දිට්ඨිචරිතස්ස උදන්තස්ස උපකක්ඛිලෙතා.

තත්ථ යො ච කඛ්‍යාතාරාභාරො යො ච එසෙසො ආභාරො, ඉමෙ අප්පණ්ණිකෙන විමොක්ඛමුඛෙන පරිඤ්ඤං ගච්ඡනති, විඤ්ඤාණාභාරො සුඤ්ඤාතාය, මනෝසඤ්ඤානිකාභාරො අනිමිත්තෙන.

තත්ථ යො ච අසුභෙ සුභනති විපල්ලාසො යො ච දුක්ඛෙ සුඛනති විපල්ලාසො, ඉමෙ අප්පණ්ණිකෙන විමොක්ඛමුඛෙන පහානං අබ්බන්ධං ගච්ඡනති, අනිච්ච නිච්චනති විපල්ලාසො සුඤ්ඤාතාය, අනතතති අතතාති විපල්ලාසො අනිමිත්තෙන.

තත්ථ කාමුපාදනං ච හවුපාදනං ච අප්පණ්ණිකෙන විමොක්ඛමුඛෙන පහානං ගච්ඡනති, දිට්ඨපාදනං සුඤ්ඤාතාය, අතතවාද්දපාදනං අනිමිත්තෙන.

තත්ථ කාමයොගො ච භවයොගො ච අප්පණ්ණිකෙන විමොක්ඛමුඛෙන පහානං ගච්ඡනති, දිට්ඨියොගො සුඤ්ඤාතාය, අවිජ්ජායොගො අනිමිත්තෙන.

තත්ථ අභිජ්ඣාකායගණො ච බ්‍යාපාදකායගණො ච අප්පණ්ණිකෙන විමොක්ඛමුඛෙන පහානං ගච්ඡනති, පරාමාසකායගණො සුඤ්ඤාතාය, ඉදංසච්චාභිනිවේසකායගණො අනිමිත්තෙන.

තත්ථ කාමාසවො ච භවාසවො ච අප්පණ්ණිකෙන විමොක්ඛමුඛෙන පහානං ගච්ඡනති, දිට්ඨාසවො සුඤ්ඤාතාය, අවිජ්ජාසවො අනිමිත්තෙන.

තත්ථ කාමොභො ච භවොභො ච අප්පණ්ණිකෙන විමොක්ඛමුඛෙන පහානං ගච්ඡනති, දිට්ඨොභො සුඤ්ඤාතාය, අවිජ්ජාභො අනිමිත්තෙන.

තත්ථ රාගසල්ලො ච දෝසසල්ලො ච අප්පණ්ණිකෙන විමොක්ඛමුඛෙන පහානං ගච්ඡනති, මානසල්ලො සුඤ්ඤාතාය, මොහසල්ලො අනිමිත්තෙන.

තත්ථ රූප්පගා ච විඤ්ඤාණට්ඨිති වේදනුපගා ච විඤ්ඤාණට්ඨිති අප්පණ්ණිකෙන විමොක්ඛමුඛෙන පරිඤ්ඤං ගච්ඡනති, සඤ්ඤාපගා සුඤ්ඤාතාය, සංඛාරාද්දපගා අනිමිත්තෙන.

තත්ථ ජ්‍යා ච අගතිගමනං දෙසා ච අගතිගමනං අප්‍රාණිභිතෙන විමොක්ඛාමුක්ඛෙන පභානං ගච්ඡන්ති, හයං අගතිගමනං සුඤ්ඤතාය, මොහා අගතිගමනං අනිමිතතෙන විමොක්ඛාමුක්ඛෙන පභානං ගච්ඡන්ති.

ඉති සබ්බෙ ලොකවට්ඨානුසාරිනො ධම්මා නිගන්ති තෙලොකා නිති විමොක්ඛාමුක්ඛෙති. තත්‍රිදං නිශානං චතස්සො පටිපදා චත්තාරො සතිපට්ඨානා චත්තාරි කුසානා චත්තාරො විහාරා චත්තාරො සම්මප්පාධානා චත්තාරො අච්ඡරියා අබ්‍යුතො ධම්මා චත්තාරි අභිධ්මානා චතස්සො සමාධිභාවනා චත්තාරො සුඛභාගියා ධම්මා චතස්සො අප්‍රාමාණා.

පථමො පටිපදා පථමං සතිපට්ඨානං, දුතියං පටිපදා දුතියං සතිපට්ඨානං, තතියං පටිපදා තතියං සතිපට්ඨානං, චතුත්ථං පටිපදා චතුත්ථං සතිපට්ඨානං. පථමං සතිපට්ඨානං පථමං කුසානං, දුතියං සතිපට්ඨානං දුතියං කුසානං, තතියං සතිපට්ඨානං තතියං කුසානං, චතුත්ථං සතිපට්ඨානං චතුත්ථං කුසානං. පථමං කුසානං පථමො විහාරො, දුතියං කුසානං දුතියො විහාරො, තතියං කුසානං තතියො විහාරො, චතුත්ථං කුසානං චතුත්ථො විහාරො. පථමො විහාරෙ පථමං සම්මප්පාධානං, දුතියො දුතියං, තතියො තතියං, චතුත්ථො විහාරො චතුත්ථං සම්මප්පාධානං පථමං සම්මප්පාධානං පථමො අච්ඡරියො අබ්‍යුතො ධම්මො, දුතියං දුතියො, තතියං තතියො, චතුත්ථං සම්මප්පාධානං චතුත්ථො අච්ඡරියො අබ්‍යුතො ධම්මො. පථමො අච්ඡරියො අබ්‍යුතො ධම්මො පථමං අභිධ්මානං, දුතියො අච්ඡරියො අබ්‍යුතො ධම්මො, දුතියං අභිධ්මානං, තතියො අච්ඡරියො අබ්‍යුතො ධම්මො, තතියං අභිධ්මානං, චතුත්ථො අච්ඡරියො අබ්‍යුතො ධම්මො, චතුත්ථං අභිධ්මානං. පථමං අභිධ්මානං පථමං සමාධිභාවනා, දුතියං අභිධ්මානං දුතියං සමාධිභාවනා, තතියං අභිධ්මානං තතියං සමාධිභාවනා, චතුත්ථං අභිධ්මානං චතුත්ථං සමාධිභාවනා. පථමං සමාධිභාවනා පථමො සුඛභාගියා ධම්මො, දුතියං සමාධිභාවනා දුතියො සුඛභාගියා ධම්මො, තතියං සමාධිභාවනා තතියො සුඛභාගියා ධම්මො, චතුත්ථං සමාධිභාවනා චතුත්ථො සුඛභාගියා ධම්මො. පථමො සුඛභාගියා ධම්මො පථමං අප්‍රාමාණං, දුතියො සුඛභාගියා ධම්මො, දුතියං අප්‍රාමාණං, තතියො සුඛභාගියා ධම්මො, තතියං අප්‍රාමාණං, චතුත්ථො සුඛභාගියා ධම්මො, චතුත්ථං අප්‍රාමාණං.

පථමො පටිපදා භාවිතා බහුලිකතා පථමං සතිපට්ඨානං පරිපුරෙති, දුතියං පටිපදා භාවිතා බහුලිකතා දුතියං සතිපට්ඨානං පරිපුරෙති, තතියං පටිපදා භාවිතා බහුලිකතා තතියං සතිපට්ඨානං පරිපුරෙති, චතුත්ථං පටිපදා භාවිතා බහුලිකතා චතුත්ථං සතිපට්ඨානං පරිපුරෙති, පථමො සතිපට්ඨානො භාවිතො බහුලිකතො පථමං කුසානං පරිපුරෙති, දුතියො සතිපට්ඨානො භාවිතො බහුලිකතො දුතියං කුසානං පරිපුරෙති, තතියො සතිපට්ඨානො භාවිතො බහුලිකතො තතියං කුසානං පරිපුරෙති, චතුත්ථො සතිපට්ඨානො භාවිතො බහුලිකතො චතුත්ථං කුසානං පරිපුරෙති, පථමං කුසානං භාවිතං බහුලිකතං පථමං විහාරං පරිපුරෙති, දුතියං කුසානං භාවිතං බහුලිකතං දුතියං විහාරං පරිපුරෙති, තතියං කුසානං භාවිතං බහුලිකතං තතියං විහාරං පරිපුරෙති, චතුත්ථං කුසානං භාවිතං බහුලිකතං චතුත්ථං විහාරං පරිපුරෙති, පථමො විහාරො භාවිතො

බහුලිකතො අනුපාතනානං පාපකානං අකුසලානං ධර්මානං අනුපාදං පරිපූරෙති, දුතියො විභාජො භාවිතො බහුලිකතො උපාතනානං පාපකානං අකුසලානං ධර්මානං පහානං පරිපූරෙති, තතියො විභාජො භාවිතො බහුලිකතො අනුපාතනානං කුසලානං ධර්මානං උපාදං පරිපූරෙති, චතුස්තො විභාජො භාවිතො බහුලිකතො උපාතනානං කුසලානං ධර්මානං සීතී. අසමෝසං භියොභාවං පරිපූරෙති, පථමං සමමානං භාවිතං බහුලිකතං මානසානං පරිපූරෙති, දුතියං සමමානං භාවිතං බහුලිකතං ආලයසංකෘතං පරිපූරෙති, තතියං සමමානං භාවිතං බහුලිකතං අවිජ්ජාපහානං පරිපූරෙති, චතුස්තො සමමානං භාවිතං බහුලිකතං හවුපසමං පරිපූරෙති, මානසානං භාවිතං බහුලිකතං සම්මානිධානං පරිපූරෙති, ආලයසංකෘතො භාවිතො බහුලිකතො වාගානිධානං පරිපූරෙති, අවිජ්ජාපහානං භාවිතං බහුලිකතං පඤ්ඤානිධානං පරිපූරෙති, හවුපසමො භාවිතො බහුලිකතො උපසමානිධානං පරිපූරෙති, සම්මානිධානං භාවිතං බහුලිකතං ඡන්දසමාධිං පරිපූරෙති, වාගානිධානං භාවිතං බහුලිකතං විරිසසමාධිං පරිපූරෙති, පඤ්ඤානිධානං භාවිතං බහුලිකතං විතතසමාධිං පරිපූරෙති, උපසමානිධානං භාවිතං බහුලිකතං විමංසාසමාධිං පරිපූරෙති, ඡන්දසමාධි භාවිතො බහුලිකතො ඉන්ද්‍රියසංචරං පරිපූරෙති, විරිසසමාධි භාවිතො බහුලිකතො තපං පරිපූරෙති, විතතසමාධි භාවිතො බහුලිකතො බුද්ධිං පරිපූරෙති, විමංසාසමාධි භාවිතො බහුලිකතො සබ්බපට්ඨ පටිතිස්සයං පරිපූරෙති. ඉන්ද්‍රියසංචරො භාවිතො බහුලිකතො මේතනං පරිපූරෙති, තපො භාවිතො බහුලිකතො කරුණං පරිපූරෙති, බුද්ධි භාවිතො බහුලිකතො ඉදිතං පරිපූරෙති, සබ්බපට්ඨපටිතිස්සයො භාවිතො බහුලිකතො උපෙක්ඛං පරිපූරෙති.

තත්ථ ඉමිං වතස්සො දිසා ; පථමො පටිපදා පථමො සතිපට්ඨානො පථමං කුසං පථමො විභාජො පථමො සමමානං පථමො අච්ඡරියො අබ්බුතො ධර්මො සම්මානිධානං ඡන්දසමාධි ඉන්ද්‍රියසංචරො මේතනං ඉති පථමං දිසා.

දුතියං පටිපදා දුතියො සතිපට්ඨානො දුතියං කුසං දුතියො විභාජො දුතියො සමමානං දුතියො අච්ඡරියො අබ්බුතො ධර්මො වාගානිධානං විරිසසමාධි තපො කරුණං ඉති දුතියං දිසා,

තතියං පටිපදා තතියො සතිපට්ඨානො තතියං කුසං තතියො විභාජො තතියො සමමානං තතියො අච්ඡරියො අබ්බුතො ධර්මො පඤ්ඤානිධානං විතතසමාධි බුද්ධි ඉදිතං ඉති තතියං දිසා,

චතුස්තො පටිපදා චතුස්තො සතිපට්ඨානො චතුස්තො කුසං චතුස්තො විභාජො චතුස්තො සමමානං චතුස්තො අච්ඡරියො අබ්බුතො ධර්මො උපසමානිධානං විමංසාසමාධි සබ්බපට්ඨපටිතිස්සයො උපෙක්ඛං ඉති චතුස්තො දිසා.

තත්ථ පථමො පටිපදා පථමො සතිපට්ඨානො පථමං කුසං පථමො විභාජො පථමො සමමානං පථමො අච්ඡරියො අබ්බුතො ධර්මො සම්මානිධානං ඡන්දසමාධි ඉන්ද්‍රියසංචරො මේතනං ඉති ඉමෙසං දසනාං සුතනානං එකො අස්සො බ්‍රහ්මඤ්ඤානං නානං. ඉදං රාගවිරිතස්ස පුක්කලස්ස හෙතෙජ්.

දුතියං පටිපදා දුතියො ඝනීපට්ඨානො දුතීතං කුතං දුතියො විභාජො දුතියො සම්මප්පධානො දුතියො අවජ්ජියො අබ්බුතො ධම්මො චාගාධිට්ඨානං විරියසමාධි තපො කරුණං ඉතී ඉමෙසං දසනනං සුත්තානං එකො අජො බ්‍රහ්මඤ්ඤානම්ච නානං. ඉදං දෙසවරිතස්ස පුත්තලස්ස හෙතජ්.

තතියං පටිපදා තතියො ඝනීපට්ඨානො තතියං කුතං තතියො විභාජො තතියො සම්මප්පධානො තතියො අවජ්ජියො අබ්බුතො ධම්මො පඤ්ඤාධිට්ඨානං විතතසමාධි බුද්ධි බුද්ධිතං ඉතී ඉමෙසං දසනනං සුත්තානං එකො අජො බ්‍රහ්මඤ්ඤානම්ච නානං. ඉදං දිට්ඨිවරිතස්ස මජ්ඣමිකපුත්තලස්ස හෙතජ්.

චතුස්සං පටිපදා චතුසො ඝනීපට්ඨානො චතුසං කුතං චතුසො විභාජො චතුසො. සම්මප්පධානො චතුසො අවජ්ජියො අබ්බුතො ධම්මො උපසමාධිට්ඨානං විමංසාසමාධි සබ්බුපටිපට්ඨිකස්සො උපෙකකො ඉතී ඉමෙසං දසනනං සුත්තානං එකො අජො බ්‍රහ්මඤ්ඤානම්ච නානං. ඉදං දිට්ඨිවරිතස්ස උද්භස්ස හෙතජ්.

තස්ස දුක්ඛං ච පටිපදා දකුණිකාදිකා දුක්ඛං ච පටිපදා ධ්වංසාදිකාදිකා අපාඤ්ඤිතං විමොක්ඛමුඛං, සුඛං පටිපදා දකුණිකාදිකා සුඤ්ඤාතවිමොක්ඛමුඛං, සුඛං පටිපදා ධ්වංසාදිකාදිකා අනිමිත්තං විමොක්ඛමුඛං.

තස්ස කායෙ කායානුපස්සිතං ඝනීපට්ඨානං ච වේදනාසු වේදනානුපස්සිතං ඝනීපට්ඨානං ච අපාඤ්ඤිතං විමොක්ඛමුඛං, විතො විතානුපස්සිතං සුඤ්ඤාතං විමොක්ඛමුඛං, ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සිතං අනිමිත්තං විමොක්ඛමුඛං.

තස්ස පඨමඤ්ච කුතං දුතියං ච කුතං අපාඤ්ඤිතං විමොක්ඛමුඛං තතියං කුතං සුඤ්ඤාතං, චතුසං කුතං අනිමිත්තං විමොක්ඛමුඛං.

තස්ස පඨමො ච විභාජො දුතියො ච විභාජො අපාඤ්ඤිතං විමොක්ඛමුඛං, තතියො විභාජො සුඤ්ඤාතං, චතුසො විභාජො අනිමිත්තං විමොක්ඛමුඛං.

තස්ස පඨමං ච සම්මප්පධානං දුතියං ච සම්මප්පධානං අපාඤ්ඤිතං විමොක්ඛමුඛං, තතියං සම්මප්පධානං සුඤ්ඤාතං, චතුසං සම්මප්පධානං අනිමිත්තං විමොක්ඛමුඛං.

තස්ස මානසිකානං ච ආරුහස්සස්සානො ච අපාඤ්ඤිතං විමොක්ඛමුඛං අවජ්ජාපනානං සුඤ්ඤාතං, හවුපසමො අනිමිත්තං විමොක්ඛමුඛං.

තස්ස සච්චාධිට්ඨානං ච චාගාධිට්ඨානං ච අපාඤ්ඤිතං විමොක්ඛමුඛං, පඤ්ඤාධිට්ඨානං සුඤ්ඤාතං, උපසමාධිට්ඨානං අනිමිත්තං විමොක්ඛමුඛං.

තස්ස ඡන්දසමාධි විරියසමාධි ච අපාඤ්ඤිතං විමොක්ඛමුඛං, විතතසමාධි සුඤ්ඤාතං, විමංසාසමාධි අනිමිත්තං විමොක්ඛමුඛං.

තත් ඉන්ද්‍රියයං විචාරො ච තපො ච අපාණිනිතං විමෝක්‍ෂමුඛං, බ්‍රහ්ම සුඤ්ඤානං සමුපබ්භවිතියං නො අනිමිතං විමෝක්‍ෂමුඛං.

තත් මෙතනා ච කරුණා ච අපාණිනිතං විමෝක්‍ෂමුඛං, මුදිතා සුඤ්ඤානා, උපෙක්‍ෂා අනිමිතං විමෝක්‍ෂමුඛං.

තෙසං විකස්මිනං; චිත්තාරො අභාරා, තෙසං පටිපක්‍ෂො චිත්තො පටිපද චිත්තාරො විපල්ලාසා, තෙසං පටිපක්‍ෂො චිත්තාරො සතිපට්ඨානා චිත්තාරි උපාදානානි, තෙසං පටිපක්‍ෂො චිත්තාරි ක්‍රියානානි. චිත්තාරො යොගා, තෙසං පටිපක්‍ෂො චිත්තාරො විහාරා, චිත්තාරො ගන්තා, තෙසං පටිපක්‍ෂො චිත්තාරො සම්මප්පධානා චිත්තාරො අසම්මානං තෙසං පටිපක්‍ෂො චිත්තාරො අව්ච්ඡිදා, අබ්‍යුත්තා ධම්මා චිත්තාරො ඕඝා, තෙසං පටිපක්‍ෂො චිත්තාරි අධිව්ච්ඡානානි. චිත්තාරො සල්ලා, තෙසං පටිපක්‍ෂො චිත්තො සම්මානිභාවනා චිත්තො විඤ්ඤාණධර්මිනියො, තෙසං පටිපක්‍ෂො චිත්තාරො සුඛභාගියා ධම්මා. චිත්තාරි අගනිගමනානි, තෙසං පටිපක්‍ෂො චිත්තො අපාමාණා.

සිතා : බ්‍රහ්මා පච්චිකමුඛා සංචිතා ච සත්ත්වයොදෙවමොහා; තෙසං විකස්මිනං සංචිතා සමුපබ්භවිතියා බ්‍රහ්මකිංචිතියා ච, විකස්මිනං ඉන්ද්‍රියධර්මානං, විකස්මිනං විපරිතාසානධර්මානං ච ඉන්ද්‍රියානි සමුපබ්භවිතියා, විපරිතාසා කිලෙසගොචරො අයං වුච්චති සිතවිකස්මිනං ච නායකා දිශාලොචනං ච නායකා භූමිති. තෙනාහ. “තො තෙති විපල්ලාසෙති කිලෙසෙ” “වෙය්‍යාකරණෙසු හි යෙ කුසල්ලාකුසල්ලා” ති ච.

තත් යෙ දුක්ඛාය පටිපදාය දකුණිඤ්ඤාය ධර්මාභිඤ්ඤාය ච නිගන්ති ඉමෙ ථෙට්ඨ පුග්ගලා. යෙ සුඛාය පටිපදාය දකුණිඤ්ඤාය ධර්මාභිඤ්ඤාය ච නිගන්ති ඉමෙ ථෙට්ඨ පුග්ගලා. තෙසං චතුත්තං පුග්ගලානං අයං සංකිලෙසො; චිත්තාරො අභාරා චිත්තාරො විපල්ලාසා චිත්තාරි උපාදානානි චිත්තාරො යොගා චිත්තාරො ගන්තා චිත්තාරො අසම්මානං චිත්තාරො ඕඝා චිත්තාරො සල්ලා චිත්තො විඤ්ඤාණධර්මිනියො චිත්තාරි අගනිගමනානි. තෙසං චතුත්තං පුග්ගලානං ඉදං වොදහං; චිත්තො පටිපද චිත්තාරො විහාරා චිත්තාරො සම්මප්පධානා චිත්තාරො අව්ච්ඡිදා, අබ්‍යුත්තා ධම්මා චිත්තාරි අධිව්ච්ඡානානි චිත්තො සම්මානිභාවනා චිත්තාරො සුඛභාගියා ධම්මා චිත්තො අපාමාණා ඉති.

තත් යෙ දුක්ඛාය පටිපදාය දකුණිඤ්ඤාය ධර්මාභිඤ්ඤාය ච නිගන්ති ඉමෙ ථෙට්ඨ පුග්ගලා යෙ සුඛාය පටිපදාය දකුණිඤ්ඤාය ධර්මාභිඤ්ඤාය ච නිගන්ති ඉමෙ ථෙට්ඨ පුග්ගලා. තත් යො සුඛාය පටිපදාය ධර්මාභිඤ්ඤාය ච නිගන්ති අයං උග්ගපිතඤ්ඤා, යො සංඛාරණාය අයං විපක්ඛිතඤ්ඤා, යො දුක්ඛාය පටිපදාය දකුණිඤ්ඤාය නිගන්ති අයං තෙයොසා.

තත්ථ භගවා උග්ගච්ඡන්දස්ස පුග්ගලස්ස සම්ථං උපදිසති, නෙය්‍යස්ස විපස්සනං, සම්ථවිපස්සනං විපඤ්චිතස්සන්ධස්ස. තත්ථ භගවා උග්ගච්ඡන්දස්ස පුග්ගලස්ස මුද්දනං ධම්මදෙසනං උපදිසති; තිකං නෙය්‍යස්ස, මුද්දතිකං විපඤ්චිතස්සන්ධස්ස පුග්ගලස්ස. තත්ථ භගවා උග්ගච්ඡන්දස්ස පුග්ගලස්ස සංඛ්‍යෙතනන ධම්මං දෙසෙති, සංඛ්‍යතවිත්ථාදරෙන විපඤ්චිතස්සන්ධස්ස, විත්ථාදරෙන නෙය්‍යස්ස. තත්ථ භගවා උග්ගච්ඡන්දස්ස පුග්ගලස්ස නිස්සරණං උපදිසති, විපඤ්චිතස්සන්ධස්ස ආදිනවං ච නිස්සරණං ච උපදිසති, නෙය්‍යස්ස අස්සාදස්ස ආදිනවං ච නිස්සරණං ච උපදිසති. තත්ථ භගවා උග්ගච්ඡන්දස්ස අධිපස්සාදසිකං පස්සාදපගති, අධිචිතතං විපඤ්චිතස්සන්ධස්ස, අභිසිලං නෙය්‍යස්ස.

තත්ථ යෙ දුක්ඛාය පටිපදාය දක්ඛාතිස්සන්ධස්ස ච ඛිප්පාතිස්සන්ධස්ස ච නිගනති ඉමෙ ඥො පුග්ගලා, යෙ සුඛාය පටිපදාය දක්ඛාතිස්සන්ධස්ස ඛිප්පාතිස්සන්ධස්ස ච නිගනති ඉමෙ ඥො පුග්ගලා. ඉති ඛො චිත්තාරි හුතා තිණි භවන්ති. උග්ගච්ඡන්දස්ස විපඤ්චිතස්සන්ධස්ස නෙය්‍යෙත්ති.

තෙසං තිණ්ණං පුග්ගලානං අගං සංකිලෙසො : තිණි අකුසලමූලානි : ලොභො අකුසලමූලං දොසො අකුසලමූලං මොහො අකුසලමූලං, තිණි සුචරිතානි : කායසුචරිතං චිත්තසුචරිතං මනෝසුචරිතං, තයො අකුසලචිතකතා : කාමචිතකතො ඛ්‍යාපාදචිතකතො, විහිංසාචිතකතො තිස්සො අකුසලසඤ්ඤා : කාමසඤ්ඤා ඛ්‍යාපාදසඤ්ඤා විහිංසාසඤ්ඤා තිස්සො විපරිතාසඤ්ඤා : නිව්චාසඤ්ඤා සුඛසඤ්ඤා අතතාසඤ්ඤා, තිස්සො වේදනා : සුඛා වේදනා දුක්ඛා වේදනා අදුක්ඛමිසුඛා වේදනා, තිස්සො දුක්ඛතා : දුක්ඛදුක්ඛතා සංඛාරදුක්ඛතා විපරිණාමදුක්ඛතා, තයො අග්ගි : රාගග්ගි දොසග්ගි මොහග්ගි, තයො සලා : රාගසලො දොස සලො මොහසලො, තිස්සො ජවා : රාගජවා දොසජවා මොහජවා, තිස්සො අකුසලපපරිකතා : අකුසලං කායකම්මං අකුසලං චිචිකම්මං අකුසලං මනෝකම්මං, තිස්සො විපතතිසො : සීලවිපතති දිට්ඨිවිපතති ආචාරවිපතතිති.

තෙසං තිණ්ණං පුග්ගලානං ඉදං වොදනං : තිණි කුසලමූලානි : අලොභො කුසලමූලං අදොසො කුසලමූලං අමොහො කුසලමූලං, තිණි සුචරිතානි : කායසුචරිතං චිත්තසුචරිතං මනෝසුචරිතං, තයො කුසල චිතකතා : නෙකම්මචිතකතො අඛ්‍යාපාදචිතකතො අවිහිංසාචිතකතො, තයො සමාධි : සචිතකතො සම්මාදරො සමාධි අචිතකතො විචාරමනෙතො සමාධි අචිතකතො අවිමාදරො සමාධි, තිස්සො කුසලසඤ්ඤා : නෙකම්ම සඤ්ඤා අඛ්‍යාපාදසඤ්ඤා අවිහිංසාසඤ්ඤා, තිස්සො අවිපරිතසඤ්ඤා : අනිව්චිතසඤ්ඤා දුක්ඛසඤ්ඤා අතතතසඤ්ඤා, තිස්සො කුසලපපරිකතා : කුසලං කායකම්මං කුසලං චිචිකම්මං කුසලං මනෝකම්මං, තිණි සොචෙය්‍යානි : කායසොචෙය්‍යං චිචිසොචෙය්‍යං මනෝසොචෙය්‍යං, තිස්සො සම්පතතිසො : සීලසම්පතති සමාධිසම්පතති පස්සාදසම්පතති, තිස්සො සිකතා : අධිසීලසිකතා අධිචිතසිකතා අධිපස්සාදසිකතා, තයො ඛතා : සීලකතනො සමාධිකතනො පස්සාදකතනො, තිණි විමොක්ඛ මූඛානි : සුඤ්ඤානං අනිච්ඡතං අප්පණිහිතනති.

ඉති ඛො චතතාරි හුනා තිණි හමනති, තිණි හුනා දො හවනති : තණතාවරිතො ච දිට්ඨිවරිතො ච, තෙසං ද්විත්තං පුග්ගලානං අයං සංකිලෙසො : තණතා ච අවිජ්ජා ච අතිරික්ඛාදි අනොත්තප්පාදාදි, අසති ච අසමප්පාදාදි ච, අයොතිසොමනසිකාරො ච කොසල්ලාදි දෙවචක්ඛාදි අභවිකාරො ච මමංකාරො ච අභ්‍යාදි ච පමාදෙ ච අසභ්‍යමිත්තමිත්තාදි අසංවරො ච අතිරික්ඛා ච ව්‍යාපාදෙ ච නිවර්තනාදි සංයොජනාදි කොට්ඨාසාදි උපපාදො ච මනෙකා ච පලාසො ච ඉත්තා ච මචෙත්රාදි මායා ච සංඛේයාදි සංස්කෘතදිට්ඨි ච උචෙත්රදිට්ඨි වානි.

තෙසං ද්විත්තං පුග්ගලානං ඉදං වොදනං : සමථො ච විපක්ඛනා ච ගිරි මි ඔත්තප්පාදාදි සති ච සමප්පාදාදි යොතිසොමනසිකාරො ච විරියාරමො ච සොචවචක්ඛාදි ධම්මෙසුඤ්ඤා ච අවිච්ඡේදෙසුඤ්ඤා ඛෙදෙසුඤ්ඤා අනුප්පාදෙසුඤ්ඤා සභ්‍යා ච අපමාදෙ ච සභ්‍යමිත්තමිත්තාදි සංවරො ච අනතිරික්ඛා ච අභ්‍යාපාදෙ ච රාගවිරාගා ච වෙතොවිමුක්ති අවිජ්ජා විරාගා ච පඤ්ඤාවිමුක්ති අතිසමයො ච අපච්ඡින්නා ච සත්තුව්ඨි ච අනෙකායො ච අනුප්පාදො ච අමනෙකා ච අපලාසො ච ඉත්තාපහානාදි මච්ඡරිගපහානාදි විජ්ජා ච විමුක්ති ච සංඛිනා රමමණො ච විමොක්ඛො අසංඛිනාරමමණො ච විමොක්ඛො සඋපාදි සෙසා ච නිබ්බානධාතු අනුපාදිසෙසා ච නිබ්බානධාතූනි. අයං චුට්ඨිති තීප්‍රකඩලක්ඛ ච නයස්ස අංකුසස්ස ච නයස්ස භූමිති. තෙනාහ : “යො අංකුසලෙ සමුලෙති නෙති”ති, “මලොක්ඛනිකා දිගලොචනෙනා” තිව.

තිසුත්තං නයසමුට්ඨානං.

3, 4.

සාසනපට්ඨානං.

තත්ථ අවිච්ඡාරස මූලපදා කුභිං දට්ඨබ්බො : සාසනපට්ඨානො, තත්ථ කතමං සාසනපට්ඨානං : සංකිලෙසභාගියං සුත්තං, වාසනාභාගියං සුත්තං, නිබ්බේධභාගියං සුත්තං, අසේඛභාගියං සුත්තං, සංකිලෙස භාගියාදි වාසනාභාගියාදි සුත්තං, සංකිලෙසභාගියාදි නිබ්බේධ-භාගියාදි සුත්තං, සංකිලෙසභාගියාදි අසේඛභාගියාදි සුත්තං, සංකිලෙසභාගියාදි නිබ්බේධභාගියාදි අසේඛභාගියාදි සුත්තං, සංකිලෙසභාගියාදි වාසනාභාගියාදි නිබ්බේධභාගියාදි සුත්තං, වාසනාභාගියාදි නිබ්බේධභාගියාදි සුත්තං, තණතාසංකිලෙසභාගියං සුත්තං, දිට්ඨිසංකිලෙසභාගියං සුත්තං, දුට්ඨිතිතසංකිලෙසභාගියං සුත්තං, තණතාවොදනභාගියං සුත්තං, දිට්ඨිවොදනභාගියං සුත්තං, දුට්ඨිතිවොදනභාගියං සුත්තං.

තත්ථ සංකිලෙසො තිව්ඨො : තණතාසංකිලෙසො, දිට්ඨිසංකිලෙසො, දුට්ඨිතිතසංකිලෙසො. තත්ථ තණතාසංකිලෙසො සමථෙන විසුජ්ඣති. සො සමථො සමාධිකවෙකො. දිට්ඨිසංකිලෙසො විපක්ඛනාය විසුජ්ඣති. සා විපක්ඛනා පඤ්ඤාකවෙකො. දුට්ඨිතිතසංකිලෙසො සුචරිතෙන විසුජ්ඣති. තං සුචරිතං සිලකවෙකො, තස්ස සිලෙ පටිට්ඨිතස්ස යදි අසත්ති උපප්පාදි හවෙසු, එවං සංයං සමප්පිපක්ඛනා භාවනාමයං පුඤ්ඤාකිරිතමද්දු. හවිති. තත්ථාපත්තියා¹ සංවිතතති.

1. තත්ථාපත්තියා - මජ්ඣං.

ඉමානි චිත්තාරි සුත්තානි සාධාරණානි කතානි අට්ඨ හවිනති,
තානියෙව අට්ඨ සුත්තානි සාධාරණානි කතානි සොළස හවිනති,
ඉමෙහි සොළසෙහි සුත්තෙහි තිත්තෙහි හවිවිධං සුත්තං භික්ඛං
හවිති. භාජාය භාජා අනුමිතිතබ්බං, වේයාකරණෙන වේයාකරණං
අනුමිතිතබ්බං. සුත්තෙන සුත්තං අනුමිතිතබ්බං.

3, 4, 1

(1) තත්ත කතමං සංකිලෙසභාගියං සුත්තං :

1. “කාමකිං ජාලසඤ්ජනනං තණ්හාජදහජාදිතා,
පමිතකබ්බකිනා බඳා ඔට්ඨාව කුමිනාමුබ්බෙ ;
ජරමරණමනෙතති වචෙජා බිරපකොව මාතර”තති

ඉදං සංකිලෙසභාගියං සුත්තං.

“චිත්තාරිමානි භික්ඛවෙ අගභිගමනානි, කතමානි චිත්තාරි : ඡන්ද
අගභිං ගච්ඡති, දෙසා අගභිං ගච්ඡති, ගයා අගභිං ගච්ඡති, මොහා
අගභිං ගච්ඡති, ඉමානි බො භික්ඛවෙ චිත්තාරි අගභිගමනානි.
ඉදමවොච භගවා ඉදං වත්ථාන සුගතො අථාපරං එතදවොච සත්ථා.

2. ඡන්ද දෙසා ගයා මොහා යො ධම්මං අභිචිත්තති,
තිභිගති තස්ස යසො කාලපකෙඛව චන්දිමා”ති.

ඉදං සංකිලෙසභාගියං සුත්තං.

3. “මනොපුබ්බධකමා ධම්මා මනොසෙට්ඨා මනොමයා,
මනසා වෙ පද්ධෙඨන භාසති වා කරෙති වා ;
තතො නං දුක්ඛමනෙතති චක්ඛංව චක්ඛනො පද”තති.

ඉදං සංකිලෙසභාගියං සුත්තං.

4. “මිද්ධි යද හොති මහග්ගසො ව නිද්දසිතා සංපට්ඨිවත්තසාසි,
මහාවරුකොව නිවාපපුට්ඨා පුනපුනං ගබ්භඉපෙති මනෙජු”ති

ඉදං සංකිලෙසභාගියං සුත්තං.

5. ‘අගසාව මලං සමුට්ඨිතං තදුට්ඨාය’¹ තමෙව බාදති,
එවං අභිධොහවාට්ඨිතං තානි² කමමානි නායනති දුග්ගති”තති.

ඉදං සංකිලෙසභාගි සුත්තං.

1. තදුට්ඨාය - මජ්ඣං.

2. තානි - සිමු.

6. “වොරෙ යථා සනිවුබෙ ගතිනො,
සකමවුනා හඤ්ඤායෙ බජ්ඣනෙ ව
ඵලං අයං පෙට්ටි පජා පරජථ
සකමවුනා හඤ්ඤායෙ බජ්ඣනෙ වා”ති,

ඉදං සංකිලෙසභාගියං සුතතං.

7. “සුඛකාමානි භූතානි යො දණ්ඩන විහිංසති,
අත්තනො සුඛමේසානො පෙට්ටි සො න උභතෙ සුඛ”නති

ඉදං සංකිලෙසභාගියං සුතතං.

8. “ගුත්තං වෙ තරමානානං ජිමං ගව්න්ති පුඞ්ගවො;
සබ්බා තා ජිමං ගව්න්ති නෙතෙත ජිමගතෙ සති.

9. “ඵලමෙවං මනුස්සෙසු යො හොති සෙට්ඨසම්මතො,
සො වෙ අධම්මං වරති පගෙව ඉතර් පජා;
සබ්බං රට්ඨං දුඛං සෙති රුජා වෙ හොති අධම්මකො”ති

ඉදං සංකිලෙසභාගියං සුතතං.

10. “සුක්ඛ්වරුපා වතීමෙ මනුස්සා;
කරුණති පාපං උපට්ඨ සු රත්තා,
ගව්න්ති තෙ බහුජනසන්නිවාසං
නිරයං අවිච්ඡිකං සමුක්ඛං භයානක”නති.

ඉදං සංකිලෙසභාගියං සුතතං.

11. “ඵලං වෙ කදලිං හනති ඵලං වෙථං ඵලං නලං,
සකකාරෙ කාපුරිසං හනති ගබ්බො අස්සනරිං යථා”ති

ඉදං සංකිලෙසභාගියං සුතතං.

12. “කොඛමකඛගරා භික්ඛු ලාභසකකාරකාරණා,
සුඛෙතෙත පුතිඛිජං සඤ්චම්මසම්මං න රුහති”ති

ඉදං සංකිලෙසභාගියං සුතතං.

“ඉදං භික්ඛවෙ ඵකට්ටං පුග්ගලං පදුට්ඨවිත්තං, ඵලං වේතසා වේතො පට්ටි පජානාමි, යථා බො අයං පුග්ගලො ඉරියති යඤ්චි පටිපදං පටිපතො; යඤ්චි මහං සමාරුලො; ඉම්මති වායං සමයෙ කාලං කරෙය්‍ය යථාභතං නිකම්මෙන; ඵලං නිරයෙ, තං කිංග්ග හෙතු : විත්තං හිංග්ග භික්ඛවෙ පදුට්ඨං, විත්තප්පදෙසහෙතු බො පන භික්ඛවෙ ඵවමිධෙකවෙච්ච සත්තා කායස්ස හෙතු පරමමරණං අපායං දුග්ගතිං චිතිපාතං නිරයං උපපජ්ජති. ඵතමථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති.

13. “පද්ධතිජිහනං ඤානින ඵකච්චං ඉති සුග්ගලං,
ඵතමන්ථං විශාකාසි චුද්ධො හික්ඛුන සහතිකෙ.

14. “ඉමච්චි වායං සමයෙ කාලං කසිරුථ සුග්ගලො,
නිරයඤ්ච උපපජ්ජෙය්‍ය ජිහනං නිග්ග පද්ධතිං.
චිත්තපපදෙසහෙතු හි සත්තා ගච්ඡන්ති දුග්ගතිං,

15. යථාහතං නික්ඛිපෙය්‍ය ඵච්චෙව තථාච්චිධො
කායඤ්ච හෙද දුපපඤ්ඤා නිරයං සො’පපජ්ජති”ති.

අයමපි අන්තො චුත්තො හගවතා ඉති මෙ සුත’නති.

ඉදං සංකිලෙසභාගියං සුතං,

16. සචෙ භාගථ දුක්ඛඤ්ච සචෙ වො දුක්ඛමපිට්ඨං,
මා’කන්ථ පාපකං කම්මං අභි වා යදි වා රහො.

17. සචෙ චි පාපකං කම්මං කරිණ්ණථ කරුථ වා,
න චො දුක්ඛා පමුත්තාභි උපෙච්චි’පි පලායන්’නති.

ඉදං සංකිලෙසභාගියං සුතං.

18. “අධිමෙමන ධනං ලභ්වා මුසාවාදෙන චුහයං,
මිමෙති බ්‍යලා මඤ්ඤන්ති තං කරුනානු හවිණ්ණති :

19. අනතරයං සු හවිණ්ණන්ති සමහන්’ඤ්ච විහණන්ති,
මිතා සඤ්ඤා න ගච්ඡන්ති නානු ඵත්තාවතා හතා”ති

ඉදං සංකිලෙසභාගියං සුතං.

20. “කථං ඛණ්ති අත්තානං කථං මිත්තෙති ජිරති,
කථං විච්චට්ඨෙති ධම්මා කථං සඤ්ඤා න ගච්ඡති

21. ලොභා ඛණ්ති අත්තානං ලුඤ්ඤා මිත්තෙති ජිරති,
ලොභා විච්චට්ඨෙති ධම්මා ලොභා සඤ්ඤා න ගච්ඡති”ති

ඉදං සංකිලෙසභාගියං සුතං.

22. “චිරන්ති බ්‍යලා දුමෙමධා අමිත්තෙතෙව අත්තනා,
කරුණතා පාපකං කම්මං යං හොති කට්ඨකප්ථලං.

23. න තං කම්මං කතං සාධු යං කතා අනුතප්පති,
යඤ්ච අසුඤ්ඤා රුද්ධං විපාකං පටිසෙවති”ති.

ඉදං සංකිලෙසභාගියං සුතං.

24. “දුක්ඛකරං දුක්ඛභික්ඛං ච අවිද්‍යානන්ත සාමිකාදි,
ඛන්ධානි තත්ථ සම්මාදා යත්ථ බාලො විසිද්ධි.

25. යො හි අත්ථං ච ධම්මං ච භාසමානෙ තථාගතෙ,
මනං පදෙසිතො බාලො මොහං බො නස්ස ජම්බං.

26. එතස්සාදි’හං අරහාමි
දුක්ඛස්සාදි ඉතො ච සාපිගතරං හතො,
යො අප්පමෙයොසු තථාගතෙසු
මිත්තං පදෙසෙමි අවිතර්කො”ති.

ඉදං සංක්ඛ්‍යෙය්‍යාදියං සුත්තං.

27. “අප්පමෙයො පමිණනො කො’ධ විද්වා විකප්පමො,
අප්පමෙයො පමාගන්තං තිවුතං මඤ්ඤ අකිංසම්”නති.

ඉදං සංක්ඛ්‍යෙය්‍යාදියං සුත්තං.

28. “සුරිසස්ස හි ජාතස්ස කුඨාරි ජායතෙ මුඛෙ,
යාය ජිඤ්ඤි අත්තානං බාලො දුබ්බාසිතං ගණං.

29. “හ හි සත්ථං සුභිසිතං මිසං හලාහලං ඉච්ච,
එච්චං විරුද්ධං පාතෙති වාචා දුබ්බාසිතා යථා”ති

ඉදං සංක්ඛ්‍යෙය්‍යාදියං සුත්තං.

30 “යො නිද්දියං පසංසති තං වා නිද්දති යො පසංසිතො,
විම්බාති මුඛෙත සො කලිං කලිනා තෙන සුඛං හ විද්දති

31. අප්පමිනො අයං කලි යො අකෙඛසු ධනපරිජයො.
සබ්බස්සා’පි සභා’පි අත්තනා අයමෙව මිහන්තනරෙ කලි
යො සුගතෙසු මනං පදෙසිතො.

32. සතං සහස්සානං නිර්බලදහං,
ජතතිංසති පස්සාදි ච අබ්බද්ධති,
යම්චිගගරති නිරයං උපෙති,
වාචං මනස්සාදි පණ්ඩාය පාපක”නති

ඉදං සංක්ඛ්‍යෙය්‍යාදියං සුත්තං.

33. “යො ලොභගුණේ අනුසුතො
 යො ච්චතො පරිභාසති අසොඤ්ඤ
 අසංඥො අකදරියො¹ අවදඤ්ඤ
 චෙත්ථ පෙසුතිසං අනුසුතො;

34. මුඛදුග්ග, විභූත, අනරිය
 භූතසු පාපක දුක්ඛකාරී
 පුරිසත්තකලී අවජාතකපුත්ත
 මා බහුභාණ්ඩි හෙරසිකො²යි.

35. රජමාකිරසෙ අභිතාය
 සතොත ගරහසි කිබ්බිසකාරී
 බහුති දුච්චරිතාති චරිතා
 ගච්ඡසි පපතං පිරරත්ත³නති.

ඉදං සංකිලෙසභාගිතං සුත්තං.

3, 4, 2

(2) තත්ථ කතමං වාසනාභාගිතං සුත්තං.

1. “මනො සුබ්බචිතමා ධම්මා මනොසෙට්ඨා මනොමයා,
 මහසා චෙ පසන්නෙන භාසති වා කරොති වා ;
 තතො නං සුබ්බමනෙති ඡායා¹ව අභපාගිති²”ති

ඉදං වාසනාභාගිතං සුත්තං.

මහානාමො සකෙකා හගවන්තං එතදවොච : “ඉදං හතොත කපිලවත්ථ ඉඳං චෙව ජිතං ව බහුජනං³ අකීණ්ණමනුස්සං සම්බාධබ්‍රහ්මං. යො ඛො අහං හතොත හගවන්තං පසිරුපාසිත්ථා මනොභාවතීයෙ වා භික්ඛු සායණතසමයං කපිලවත්ථං පච්ඡිසන්නා හතොතන¹පි හජිනා සමාගච්ඡාමි, හතොතන²පි අස්සොන සමාගච්ඡාමි, හතොතන³පි රථෙහ සමාගච්ඡාමි, හතොතන⁴පි සකටෙහ සමාගච්ඡාමි, හතොතන⁵පි පුරිසෙහ සමාගච්ඡාමි. තස්ස මයං හතොත තසමිං සමියෙ මුත්තතෙ⁶ව හගවන්තං ආරබ්භ සති, මුත්තති ධම්මං ආරබ්භ සති, මුත්තති සතිසං ආරබ්භ සති. තස්ස මයං හතොත එවං භොති : “ඉමමති වා⁷හං සමයෙ කාරං කරෙය්‍යං කා මමස්ස ගති⁸, කො අභිසම්පරායො⁹ති.

1. අනරියො - සිමු.

2. බාහුජ්ඤ්ඤං - මජ්ඣං.

3. මයංගති - මජ්ඣං.

මා හාසි මහානාම මා හාසි මහානාම, අපාපකං තෙ මරණං හවිසාසී, අපාපිකා තෙ කාලකිරියා. චතුරී ඛො මහානාම ධම්මෙති සම්මතාගතො අරියසාවකො නිබ්බානනිත්තො හොති නිබ්බානපොඡො, නිබ්බානපඛාරො. කතමෙති චතුරී : ඉධ මහානාම අරියසාවකො බුද්ධො අවේච්චපාසාදෙන සමන්තාගතො හොති : “ඉතිපි සො හගව් : අරහං-පෙ-සන්තං දෙවමනුස්සානං බුද්ධො හගව්”ති. ධම්මෙ-පෙ-සන්තං -පෙ-අරියකනොනති පිලෙති සමන්තාගතො හොති අබ්බෙති පෙ-සමාසිසංවත්තනිකෙති සෙය්ඨාපි මහානාම රුකෙඛා පාචිනනිත්තො පාචිනපොඡො, පාචිනපඛාරො, සො මුලෙති ජිත්තො කතමෙත පපතෙය්සාති : යෙන හන්ත, නිත්තො යෙන පොඡො යෙන පඛාරො’ති. එවමෙව ඛො මහානාම ඉමෙති චතුරී ධම්මෙති සමන්තාගතො අරියසාවකො නිබ්බානනිත්තො හොති නිබ්බානපොඡො, නිබ්බානපඛාරො. මා හාසි මහානාම මා හාසි මහානාම, අපාපකං තෙ මරණං හවිසාසී අපාපිකා තෙ කාලකිරියා”ති.

ඉදං වාසනාභාෂිතං සුත්තං.

2. සුඛකාමානි භූතානි යො දුක්ඛින න සිංසනී,
අත්තතො සුඛමෙසානො පෙච්චි සො ලහතෙ සුඛ”නති

ඉදං වාසනාභාෂිතං සුත්තං.

3. “භුත්තං වෙ තරමානානං උජ්ජං ගච්ඡති පුඛ්ඛවො
සබ්බං ගාච්චි උජ්ජං යනති තෙතෙත උජ්ජගතෙ සති
4. එවමෙව මනුස්සෙසු යො හොති සෙට්ඨසම්මතො,
සො වෙච්ච ධම්මං චරති පගෙව ඉතරා පජා,
සබ්බං රට්ඨං සුඛං සෙති රාජා වෙ හොති ධම්මකො”ති.

ඉදං වාසනාභාෂිතං සුත්තං.

“හගව් : සාවද්දීයං විහරති ජේතවනෙ අනාඨපිණ්ඩකස්ස ආරාමෙ,
තෙන ඛො පන සමයෙන සම්බුද්ධා භික්ඛු හගවතො විවරකම්මං
කරොනති : නිට්ඨිතවිචරො, හගව් : තෙමාසම්මයෙන වාරිකං පක්ක
මිස්සති’ති. තෙන ඛො පන සමයෙන ඉසිදත්තපුරාණා ඵපතයො,
සාකෙතෙ’ පට්ඨිසනති කෙනවිදෙව කරණීයෙත. අස්සොසුං ඛො
ඉසිදත්තපුරාණා ඵපතයො සම්බුද්ධා කීර භික්ඛු හගවතො විවරකම්මං
කරොනති නිට්ඨිතවිචරො, හගව් : තෙමාසම්මයෙන වාරිකං
පක්කමිස්සති’ති.

අථ ඛො ඉසිදත්තපුරාණා ඵපතයො මග්ගෙ පුරිතං ධිපෙසුං ;
යදු නිං අමොකා පුරිත පග්ගෙය්සාසි ගගවිත්තං ආගච්ඡන්තං අරහන්තං
සම්මාසම්බුද්ධං. අථ අමොකා ආරොච්චය්සාසි’ති. ද්විතීයං සිත්තො ඛො
සො පුරිසො අද්දස හගවිත්තං දුරතො’ව ආගච්ඡන්තං, දික්ඛාන යෙන
ඉසිදත්තපුරාණා ඵපතයො තෙත්ථපසම්මතී, උපසංකමිත්ති ඉසිදත්ත
පුරාණෙ ඵපතයො එතදවොච : අයං සො හන්ත ගගව් : ආගච්ඡති
අරහං සම්මාසම්බුද්ධො, යස්සදුති කාලං මඤ්ඤාඨාති.

1. ගහපතයො - සං. අ.

2. සාබ්බකෙ - සං. ති.

අප්ථො ඉසිදත්තපුරුණං ඵපතයො යෙන හගවි තෙනුපසංකමිංසු උපසංකමිතිං හගවින්නං අභිවාදෙතිං හගවින්නං පිට්ඨිතො පිට්ඨිතො අනුඛතීංසු, අප්ථො හගවි මහා ඕක්කමං යෙනඤ්ඤාතරං රුක්ඛමුලං තෙනුපසංකමි, උපසංකමිතිං පඤ්ඤාතො ආසනෙ නිසිදි. ඉසිදත්තපුරුණං'පි ඛො ඵපතයො හගවින්නං අභිවාදෙතිං එකමින්නං නිසිදිංසු. එකමින්නං නිසින්නා ඛො ඉසිදත්තපුරුණං ඵපතයො හගවින්නං එතදවොදුං.

යද මයං හතොත හගවින්නං සුඤ්ඤාම සාවච්ඡියං කොසලෙසු වාරිකං පක්කමිස්සති'ති, හොති නො තසමිං සමයෙ අනත්තමින්නා හොති දෙමහස්සං දුරෙ නො හගවි හවිස්සති'ති, යද පන මයං හතොත හගවින්නං සුඤ්ඤාම සාවච්ඡියං කොසලෙසු වාරිකං පක්කතොති, හොති නො තසමිං සමයෙ අනත්තමින්නා හොති දෙමහස්සං දුරෙ නො හගවි'ති.

යද මයං හතොත හගවින්නං සුඤ්ඤාම කාසිපු මගධෙසු වාරිකං පක්කමිස්සති'ති, හොති නො තසමිං සමයෙ අනත්තමින්නා හොති දෙමහස්සං දුරෙ නො හගවි හවිස්සති'ති. යද පන මයං හතොත හගවින්නං සුඤ්ඤාම කාසිපු මගධෙසු වාරිකං පක්කතොති, අනප්පකා නො තසමිං සමයෙ අනත්තමින්නා හොති අනප්පකං දෙමහස්සං දුරෙ නො හගවි'ති.

යද මයං හතොත හගවින්නං සුඤ්ඤාම මගධෙසු කාසිපු වාරිකං පක්කමිස්සති'ති හොති නො තසමිං සමයෙ අනත්තමින්නා හොති සොමහස්සං, ආසනො නො හගවි හවිස්සති'ති. යද පන මයං හතොත හගවින්නං සුඤ්ඤාම මගධෙසු කාසිපු වාරිකං පක්කතොති, හොති නො තසමිං සමයෙ අනත්තමින්නා හොති සොමහස්සං ආසනො නො හගවි'ති.

යද මයං හතොත හගවින්නං සුඤ්ඤාම කොසලෙසු සාවච්ඡියං වාරිකං පක්කමිස්සති'ති, හොති නො තසමිං සමයෙ අනත්තමින්නා හොති සොමහස්සං ආසනො නො හගවි හවිස්සති'ති. යද පන මයං හතොත හගවින්නං සුඤ්ඤාම සාවච්ඡියං විහරති ජේතවනෙ අනාඨපිණ්ඩකස්ස අරුමෙති, අනප්පකා නො තසමිං සමයෙ අනත්තමින්නා හොති අනප්පකං සොමහස්සං ආසනො නො හගවි'ති.

තසමානික ඵපතයො, සමිධොධො සරුවාසො රජාපථො, අබ්බොකාසො පඞ්ඤාජා, අලං ච පන වො ඵපතයො අප්පමාදයා'ති, අථ ඛො නො හතොත එතමා සමිධොධො අඤ්ඤා සමිධොධො සමිධොධතරෙ වෙච්ච සමිධොධසංඛාතතරෙ වා'ති, කතමො පන වො ඵපතයො එතමා සමිධොධො අඤ්ඤා සමිධොධො සමිධොධතරෙ වෙච්ච සමිධොධසංඛාතතරෙ වා'ති.

ඉඬ මයං හනෙත යද රජා පසෙනදිකොතලො උයානභූමිං
හනතුකාමො¹ හොති යෙ තෙ රඤ්ඤා පසෙනදිකා කොතලා
නාභා මිපවිතා, තෙ කපොතා යා නා රඤ්ඤා පසෙනදිකා
කොතලා පජාපතියො පියා මනාපා නා² එකං පුරතො එකං
පච්ඡතො නිසිදපෙම. නාතං බො පන හනෙත හගිනිතං එවරුපො
ගනො හොති, සෙයාපාපි නාම ගතිකරණිකානා නාවදෙව
විවරිතමානානා යථා තං රජාභෙන ගනෙන විභුසිතානං. නාතං
බො පන හනෙත හගිනිතං එවරුපො කායගමපිණො හොති,
සෙයාපාපි නාම තුලපිචුතො වා කපායගමපිචුතො වා යථා තං
රජකඤ්ඤානං සුබෙධිතානං, තසමිං බො පන හනෙත සමයෙ
නාගො³පි රක්ඛිතබ්බො හොති, තා⁴පි හගිනියො රක්ඛිතබ්බො හොති,
අතතාපි රක්ඛිතබ්බො හොති. හ බො පන මයං හනෙත අනිජානාම
නාසු හගිනිසු පාපකං විතතං උපාදෙන්නා. අයං බො නො හනෙත
එතමා සමාධිං අඤ්ඤා සමාධිං සමාධිතරො වෙවි සමාධි-
තමානතරො වා⁵ති.

තමානිහ ඵපතයො සමාධිං ඤානා රජාපථො, අබ්බාකාසො
පබ්බජා, අලං ව පන වො ඵපතයො අපාමාදග. චතුති බො
ඵපතයො ධම්මෙහි සමන්තාගතො අරියසාවකො සොනාපනො හොති.
අවිනිපාතධම්මො නිත්තො සමොධිපඤ්ඤා, කතමෙහි චතුති : ඉඬ
ඵපතයො සුතවා අරියසාවකො බුද්ධො අවෙච්චපසාදෙන සමන්තාගතො
හොති. ඉතිපි සො හගවා -පෙ- සත්ථා දෙවමනුසානං බුද්ධො
හගවා⁶ති, ධම්මෙ -පෙ- සමෙස -පෙ- විතමලමචෙත්තරෙන වෙතසා
අහාරං අජ්ඣාචිතති චුතතවාසො පගතපාඤ්චොසානකරතො යාවයොසො
දුතසංවිහාගරතො අපථවිවිහන්තං සිලවිනෙතති කල්‍යාණධම්මෙහි,
ඉමෙහි බො ඵපතයො චතුති ධම්මෙහි සමන්තාගතො අරියසාවකො
සොනාපනො හොති අවිනිපාතධම්මො නිත්තො සමොධිපඤ්ඤා.
තුමෙහ බො ඵපතයො බුද්ධො අවෙච්චපසාදෙන සමන්තාගතො : ඉති⁷පි
සො හගවා -පෙ- සත්ථා දෙවමනුසානං බුද්ධො හගවා⁸ති-ධම්මෙ
-පෙ- සමෙස -පෙ- යං බො පන කිඤ්චි කුලෙ දෙයාධම්මං, සබ්බං තං
අපථවිවිහන්තං සිලවිනෙතති කල්‍යාණධම්මෙහි, තං කිමඤ්ඤාඵ ඵපතයො
කති විත තෙ කොතලෙසු මනුසානො තුමානං සමසමා යදිදං
දුතසංවිහාගෙහි⁹ති? ලාභා නො හනෙත සුලභං නො හනෙත, යෙසං
නො හගවා එවං ජානාති¹⁰ති.

ඉදං වාසනාතාමිතං සුතතං.

5. “එකපුඨං චජ්ඣාන සහසං කප්පකොථිතො,⁴
දෙවෙ වෙවි මනුසො ව සෙසෙන පරිනිබ්බුතො”

ඉදං වාසනාතාමිතං සුතතං.

6. “අක්කපෙඨ හරිතො¹භාසෙ සංවරුලාමති පාදපෙ,
එකං බුඬිගතං සඤ්ඤං අලභිසං² පතියානො.

1. නියාතුකාමො - මජ්ඣං.

2. නාතං - සිඤ්ඤා.

3. සහසං - සිඤ්ඤා.

4. අධිනිකප්පකොථිතො - පු.

5. අලභිතං - මජ්ඣං.

7. අජ්ජ කිංසං තතො කප්පා නාතිජානාමි දුග්ගතිං,
කිංසො විජ්ජා සචරිකතා තස්සා සඤ්ඤාය වාගසා''ති*
ඉදං වාසනාගාහියං සුත්තං.
8. "පිණ්ඩාය කොතලං පුරං පාවිසි අග්ගපුග්ගලො,
අනුක්කම්පකො පුරෙගග්ගං තණ්හානිග්ගාතකො ඉති.
9. පුරිසස්ස වට්ඨකො හන්ථ සබ්බපුප්පෙති¹ ලංකතො,
සො අද්දතාසි සම්මුඛං භික්ඛුසම්මපුරකතං.
10. පච්ඡන්තං රාජමග්ගෙන දෙවමානුසපුර්වං,
ගට්ඨා විතතං පසාදෙති සම්මුඛමුපසංගිමි.
11. සො තං වට්ඨකං සුරගිං වණ්ණවිතතං මනෝරමං,
සම්මුඛස්ස'පනාමෙසි පසන්නො ගෙහි පාණිති.
12. තතො අග්ගිසිඛාවණ්ණා බුද්ධස්ස ලපනනතරා,
සහස්සරංසි විජ්ජරිව ඕකකා තික්කමි අනනා.
13. පදකම්මං කරිනින සිසෙ අදිව්වබ්බුතො,
තික්කන්තුං පරිවතෙතනි ඉඬිනනතරගායං.
14. ඉදං දිට්ඨං අච්ඡරිසං අබ්බුතං ලොමහංසතං,
ඵකංසං විවරං කති අනන්දෙ ඵතදමුචි.
15. තො හෙතු සිත්තම්මාය බ්‍යාකරෙති මහාඉනෙ,
ධම්මාලොකො හවිස්සති කම්බා විතර නො ඉනෙ.
16. ගස්ස තං සබ්බධමෙව සද ඤාණං පචන්තති,
කම්බා මෙමිතිකං ථෙරං අනන්දං ඵතදමුචි.
17. ගො සො අනන්ද පුරිසො මසි විතතං පසාදසි,
චතුරාසිති කප්පාති දුග්ගතිං න ගමිස්සති.
18. දෙවෙසු දෙවිසොග්ගතං දිබ්බං රජ්ජං පසාසිතං,
මනුජෙසු මනුජ්ඤෙ රාජා රට්ඨා හවිස්සති.
19. සො චරිමිං පබ්බජිනින සචරිකතාග ධම්මතං,
පට්ටිකමුඛො බුතරගො වට්ඨකො නාම හවිස්සති.
20. නථි විතෙත පසන්නවති අපට්ඨකා නාම දකම්මං,
තථාගතෙ වා සම්මුඛෙ අථ වා තස්ස සාවකෙ.
21. ඵවං අවිනතිසා බුද්ධා බුද්ධම්මා අවිනතිසා,
අවිනතිසෙසු පසන්නානං විපාකො හොති අවිනතිසො''
ඉදං වාසනාගාහියං සුත්තං.

* ඵනානිසෙ ඉතො කප්පො - යං සඤ්ඤාමලගිං තද
තස්සා අඤ්ඤාය වාගසා - පතොනා මෙ අග්ගවික්කගො,
-තණ්හිත ථෙරාපදග.

“ඉද්’හං¹ භික්ඛවෙ එකච්චිං පුග්ගලං පසන්නචිත්තං එවං චේතසා චේතො පරිච්චි පජානාමී : (යථා ඛො අයං පුග්ගලො ඉරියති යඤ්චි පටිපදං පටිපකොතා යඤ්චි මග්ගං සමාරුළොකා,) ඉමග්ගී චා’යං සමයෙ පුග්ගලො කාලං කරෙය්‍ය, යථා’හතං නික්ඛිපෙතො එවං සග්ගො තං කිංඤ්ඤා හෙතු : චිත්තං හි’ය්‍ය භික්ඛවෙ පසන්නං² චිත්තපපතාදහෙතු ඛො පන එවමිධෙකචේවා කායග්ග හෙද පරමමරුද්ධා සුගතීං සග්ගො ලොකං උපපජේය්‍යා’ති. එතමන්ථං හගමා අවොච. තත්තෙතං වුච්චතී :

22. “පසන්නචිත්තං ඤානාන එකච්චිමිධි පුග්ගලං,
එතමන්ථං විශාකාසි බුද්ධො³ භික්ඛුන සනතිකෙ.

23. ඉමිච්චි චා’යං සමයෙ කාලං කසිරාථ⁴ පුග්ගලො,
සුගතීං උපපජේය්‍යා චිත්තං හි’ය්‍ය පසාදිතං,
චේතොපසාදහෙතු හි සත්තා ගච්ඡන්ති සුග්ගතීං.

24. යථා’හතං නික්ඛිපෙය්‍ය එවමෙවං⁵ තථාච්චෙධො,
කායග්ග හෙද ධර්මසංකොප සග්ගො සො උපපජේය්‍යා.
අයමි අත්ථො වුතොතා හගමා ඉති මෙ සුත”න්ති
ඉදං වාසනාභාෂිතං සුත්තං.

25. “සුවණ්ණච්ඡදනං⁶ නාවං නාරි අරාග්ග තිට්ඨසි,
මග්ගාහසි පොකඛරණිං පදුමං ඡිඤ්ඤි පාණිතා.

26. කෙන තෙ තාදිසො වණ්ණො අනුභාවො⁷ ජුතී ව තෙ,
උපපජන්ති ව තෙ ගොගා යෙ කෙච්ඡි මනසි’වජිතා,
සුවජිතා දෙවතෙ සංග කිංඤ්ඤා කම්මසිද්ධං එලං.

27. සා දෙවතා අත්තමනා දෙවරුජෙන සුවජිතා,
සඤ්ඤා සුවඨා විශාකාසි සක්කංග ඉති මෙ සුතං.

28. අභ්‍යන්තං පටිපත්තා’හං දිග්ඛා ථූපං මනොරමං,
තත්ථ චිත්තං පසාදෙසිං කංගපංග යසස්සිනො.

29. පදුමපුපෙථති පුජෙසිං පසන්නා සෙති පාණිති,
තස්සෙව කම්මංග එලං විපාකො
එතාදිසං කතපුඤ්ඤා ලභන්ති”

ඉදං වාසනාභාෂිතං සුත්තං

-
1. ඉධාහං - සිඬු, මජ්ඣං.
 2. පසාදිතං - සිඬු.
 3. සත්ථා - සිඬු.
 4. කාලංකිරියා - සිඬු.
 5. එවමෙතං - සිඬු.
 6. සුවණ්ණච්ඡදනං - මජ්ඣං.
 7. මග්ගාහසි - මජ්ඣං.
 8. අනුභාවො - සිඬු, මජ්ඣං.

දනකථාං සිලකථාං සංග්ගකථාං පුඤ්ඤකථාං පුඤ්ඤවිපාකකථාං
ඉදං වාසනාභාගියං සුතතං.

30. අපිමාපි පංසුථුපෙසු උද්දිග්ග කතෙසු දසබලධර්මං.
තථාපි කාරං කම්මං සංග්ගෙසු තර් පමොදන්ති”

ඉදං වාසනාභාගියං සුතතං.

31. “දෙවිපුත්තසරිරවණණා සබ්බෙ සුභගසංකීර්ති,
උදකෙන පංසුං තෙමෙති: ථූපං විහේසථ කණ්ණපං.

32. අයං සුභතෙත සුභතඤ්ඤා ථූපො
මහෙසිනො දසබලධර්මධාරිනො,
ගම්මං ඉමෙ දෙවමිත්තුරා පසන්නා
කාරං කරෙන්නා ජර්මරණා පඤ්චවරො”

ඉදං වාසනාභාගියං සුතතං.

33. “උදාරං චිත තං අසි යංභං ථූපං මහෙසිනො,
උප්පලාති ච චිත්තාරි මාලං ච අභිරෙපසිං.

34. අජ්ජ කිංඝං තතො කප්පා භාතිරානාමි දුග්ගතිං,
විනිපාතං ත භව්ජාමි ථූපං පුරෙති සඤ්ඤානො”

ඉදං වාසනාභාගියං සුතතං.

35. “ඛන්ධිංසලකඛණධරණ
වීර්තවීර්ගණා ලොකනාථණ,
සත්තසංගණං කප්පො
ඉදිතො ථූපං අපුරෙසි.

36. යං මයං පසුතං පුඤ්ඤං
තෙන ච පුඤ්ඤාන දෙවසොභණං,
රජ්ජාති ච කාරිතාති
අනාගන්තුන විනිපාතං.

37. යං චක්ඛුං අදන්තදම්මකණ්ණ සාසනෙ පඤ්ඤිතං තථා,
විතතං තං මෙ සබ්බං උග්ගං විඤ්ඤානවිතතමඤ්ඤි විබුහලතොති”

ඉදං වාසනාභාගියං සුතතං.

38. “සාමාකපඤ්ඤාදනමත්තමෙව හි
පච්චෙකඤ්ඤාධර්මං අදසි දක්ඛණං,
විඤ්ඤානවිතත අබිලෙ අනාසවෙ
අරණවිහාරිමහි අසංගම්යතතෙ.

39. තස්මිද්දා ඔකපස ධම්මවුත්තමං.
තස්මිද්දා ධම්ම පණ්ඩෙයි. මානසං
එවං විහාරීති මෙ සංගමො සිතා
හවෙ කුදස්සු'පි ච මා අපෙක්ඛවා.
40. තස්සෙව කම්මස්ස විපාකතො අහං
සහස්සකඛන්දාං කුරුසුපපජ්ජ එ,
දීඝායුකෙසු අමමෙසු පාණ්ණ
විසේසගාමීසු අනිනගාමීසු.
41. තස්සෙව කම්මස්ස විපාකතො අහං
සහස්සකඛන්දාං තිදකො'පපජ්ජ එ,
විචිත්ත මාලාභරණානුලෙපිසු
විසිට්ඨකායු'පගතො යසස්සිසු.
42. තස්සෙව කම්මස්ස විපාකතො අහං
විශ්ලික්ඛනිකො අඛිලො අනාසවො,
ඉමෙහි මෙ අනාම දෙහඛාරිති
සමාගමො අසි තිතාගිතාසිති.
43. පච්චකං ඛම්මං අවචි තථාගතො ජිනො
සම්ජ්ඣතෙ සිලවතො යදිවජ්ඣි,
යථා යථා මෙ මනසා විචිතාගිතං
තථා සමුද්ධං අසමනාමො හවො''

ඉදං වාසනාභාගියං සුත්තං.

44. "එකතීංසමිති කප්පමි ජිනො අනෙජො,
අනන්තදස්සි ගගවා සිසිති,
තස්සා'පි රාජා භාතා සිඛණ්ණී
බුද්ධො ච ධම්මො ච අනිප්පසන්නො.
45. පරිනිබ්බුතො ලොකවිනායකමිති
ථූපං සකාසි විපූලං මහනතං,
සමන්තතො ගාමුතිකං මහෙසිනො
දෙවා'තිදෙවස්ස නරාත්තමස්ස.
46. තස්මිං මනුස්සො ඛලිමාහිභාරී
පක්ඛායා ජාතීසු මනං පහරෙතී,
වාතෙන පුප්ථං පතී තස්ස එකං
තාහං ගහෙතොන තස්සෙව'දුසිං.
47. කො මං අවොවා'තිපසන්නවිතො
තුස්සෙව වේතං පුප්ථං දදුමි,
තා'හං ගහෙතො අභිරොපගෙසිං
පුභප්පුභං බුද්ධිමනුස්සරතො.

48. අජ්ජ කිංඤ්ඤා නිසංසං කප්පා නාතිජානාමි දුග්ගතිං,
විනිපාතං හ ගච්ඡාමි දුපපුජාගිදං ඵලං”

ඉදං වාසනාභාෂියං සුත්තං.

49. “කපිලං නාම නගරං සුවිහතං මහාපථං,
ආකිණ්ණමිඳං පිතං ච බ්‍රහ්මදත්තං රාජනො.

50. කුමාරං විකක්ඛිං තත්ථ පඤ්චාලානං පුරුත්තමො,
සො’හං අඤ්ඤිං සමබ්බුද්ධං උපරිථං යහස්සිනං.

51. හට්ඨා විත්තං පසාදෙත්වා නිමනෙතසිං නරුත්තමො,
අරිථං බ්‍රවිහතෙතනං යං මො භෙහස්මිං විජ්ජථ.

52. තනො ච කතතිකො පුණ්ණො පුණ්ණමාසි උපට්ඨිතා,
නචං දුග්ගසුභං ගග්ගා අරිථිකො’පනාමසිං.

53. පසන්නවිත්තං ඤාත්වාන පටිගණ්ඨි නරුත්තමො,
අනුකම්පනො කාරුණිකො තණ්හාතිග්ගාතනො මුතී.

54. තාහං කම්මං කරිත්වාන කල්‍යාණං බුද්ධිචණ්ණිතං,
දෙවො වෙච්ච මනුස්සො ච සක්කිවත්වා තනො වුත්තො.

55. බාරාණසියං නගරෙ භෙට්ඨිකං ඵකපුත්තනො,
අභිඤ්ඤා කුලං මං උපපජ්ජං පාණෙහි ච පියතරො.

56. තනො ච විඤ්ඤානං පනො දෙවපුත්තනං වොදිතො,
පාසාදා මරුහිත්වාන සමබ්බුද්ධපසඤ්ඤාමිං.

57. සො මෙ ඛම්මදෙසසි අනුකම්පාය ගොතමො,
දුක්ඛං දුක්ඛසමුප්පාදං දුක්ඛස්ස ච අතීක්කමං.

58. අරියං වර්ධබ්බිතං මග්ගං දුක්ඛපසමතාමිනං,
විත්තාරි අරියසම්මානි මුතී ඛම්මදෙසසි.

59. තස්සා’හං වචනං සුත්වා විහරිං සාසනෙ රතො,
සම්මං පටිවිජ්ඣා’හං රතතිජ්චම්පදිතො.

60. අජ්ඣතං ච බහිඳං ච සෙ මෙ විජ්ජංඤ්ඤා අසමා,
සබ්බෙ ආත්මං සමුච්ඡින්නා න ච උපපජ්ජෙ පුත.

61. පරියන්තකතං දුක්ඛං වරිමො’යං සමුස්සයො,
ජාතිමරණංසංසාරො නත්ති දාති පුනබ්බවො”ති.

ඉදං වාසනාභාෂියං සුත්තං.

1. අතීක්කමං - සිමු.

2. විජ්ජිංසු - සිමු.

3, 4, 3

(8) තත්ව කතමං නිබ්බට්ඨානිකං සුත්තං :

“උඤ්ඤං අධො තබ්බධි විපඤ්ඤානො
අසම්භවස්මිනති අනාත්මසංඝි
එවං විඤ්ඤානො උදකාරි ඕඝං
අතිණ්ණපුබ්බං අපුනබ්බවායා”ති.

ඉදං නිබ්බට්ඨානිකං සුත්තං

“සීලවතො ආනන්ද, න චේතනා කරණීයා : කිනති මෙ අවිපාටිකාරො ජායෙය්‍යා’ති, ධම්මතා එතා ආනන්ද, යං සීලවතො අවිපාටිකාරො ජායෙය්‍ය.

අවිපාටිකාරිනෝ¹ ආනන්ද, න චේතනා කරණීයා :- කිනති මෙ පාමොජ්ජං ජායෙය්‍යා’ති, ධම්මතා එතා ආනන්ද, යං අවිපාටිකාරිනෝ පාමොජ්ජං ජායෙය්‍ය.

පඤ්ඤිකෙන ආනන්ද, න චේතනා කරණීයා :- කිනති මෙ පිති ජායෙය්‍යා’ති, ධම්මතා එතා ආනන්ද යං පඤ්ඤිකෙන පිති ජායෙය්‍ය.

පිතිමනස්ස ආනන්ද, න චේතනා කරණීයා :- කිනති මෙ කායො පස්සමොය්‍යා’ති, ධම්මතා එතා ආනන්ද, යං පිතිමනස්ස කායො පස්සමොය්‍ය.

පස්සඤ්ඤානං ආනන්ද, න චේතනා කරණීයා :- කිනතා’හං සුඛං චේදිසෙය්‍යා’නති, ධම්මතා එතා ආනන්ද, යං පස්සඤ්ඤානං සුඛං චේදිසෙය්‍ය.

සුඛිනො ආනන්ද, න චේතනා කරණීයා :- කිනති මෙ සමාධි ජායෙය්‍යා’ති. ධම්මතා එතා ආනන්ද, යං සුඛිනො සමාධි ජායෙය්‍ය.

සමාභිතස්ස ආනන්ද, න චේතනා කරණීයා : ‘කිනතා’හං යථාභූතං පජානෙය්‍යා’නති. ධම්මතා එතා ආනන්ද, යං සමාභිතො යථාභූතං පජානෙය්‍ය.

යථාභූතං පජානතා ආනන්ද, න චේතනා කරණීයා : ‘කිනති මෙ නිබ්බිද ජායෙය්‍යා’ති. ධම්මතා එතා ආනන්ද, යං යථාභූතං පජානතො නිබ්බිදෙය්‍ය.

නිබ්බිදනෙන ආනන්ද, න චේතනා කරණීයා : ‘කිනති මෙ විරාගො ජායෙය්‍යා’ති. ධම්මතා එතා ආනන්ද, යං නිබ්බිදනො විරජ්ජෙය්‍ය.

විරජ්ජනෙන ආනන්ද න චේතනා කරණීයා : ‘කිනති මෙ විමුක්ඛ ජායෙය්‍යා’ති. ධම්මතා එතා ආනන්ද, යං විරජ්ජනො විමුක්ඛෙය්‍ය.

1. අපාටිකාරිනො - මජ්ඣිමං.

විච්ඡිකෙතන ආනන්ද, න වෙනතා කරණීයා : ‘කිනති මෙ විච්ඡිකති
ඤ්ඤාදායකං උපපජ්ජෙය්‍යා’ති, ධම්මතා එසා ආනන්ද යං විච්ඡිකතං
විච්ඡිකතිඤ්ඤාදායකං උපපජ්ජෙය්‍යා”ති.

ඉදං නිබ්බන්ධනාදියං සුතතං.

2. “යද්‍ය හවෙ පාතුහවනති ධම්මා
ආනාපිනො ක්‍රියාතො වුහමිණං,
අථංකා කඛ්ඛා වපයනති සබ්බා
ගතො පජානාති සහෙතු ධම්ම”නති.

ඉදං නිබ්බන්ධනාදියං සුතතං.

3. “යද්‍ය හවෙ පාතුහවනති ධම්මා
ආනාපිනො ක්‍රියාතො වුහමිණං,
අථංකා කඛ්ඛා වපයනති සබ්බා
ගතො ඛයං පච්චයානං අවෙදී”ති.

ඉදං නිබ්බන්ධනාදියං සුතතං.

4. “කිනත්තු කුජ්ඣසි මා කුජ්ඣී අකෙකාධො තිස්ස තෙ වරං,
කොඛමානමකඛවිනාසථං හි තිස්ස වුහමචරිතං වුස්සති”ති

ඉදං නිබ්බන්ධනාදියං සුතතං.

5. කද්ද’හං නන්දං පසෙසය්‍යා ආරඤ්ඤං පංසුකුලිකං,
අඤ්ඤාතුඤ්ඤාන යාපෙන්නං කාමෙසු අනපෙකති”නති.

ඉදං නිබ්බන්ධනාදියං සුතතං.

6. “කිංසු ඡේතා¹ සුඛං සෙති කිංසු ඡේතා න සොචති,
කිස්සංකා එකධම්මං වධං රෙවෙසි ගොතමා”ති?

7. කොඛං ඡේතා සුඛං සෙති කොඛං ඡේතා න සොචති,
කොඛස්ස විසමුලස්ස මධුරස්සං (වුහමිණ :²) දෙවතෙ,
වධං අරියා පතංගනති තඤ්ඤි ඡේතා න සොචති”ති.

ඉදං නිබ්බන්ධනාදියං සුතතං.

8. “කිංසු හතෙ උප්පතීතං කිංසු ජාතං විනොදගෙ,
කිං වග්ගු පජ්ඣෙ ධිරෙ කිස්සාතිසම්මෙයා සුඛො?.

9. කොඛං හතෙ උප්පතීතං රහං ජාතං විනොදගෙ,
අවිජ්ජං පජ්ඣෙ ධිරෙ සච්චාතිසම්මෙයා සුඛො”ති

ඉදං නිබ්බන්ධනාදියං සුතතං.

1. කිංසු කිතා - සංති.

2. දෙවතෙ - සංති.

10. “සතතියං විය ඔමටෙඨා ඛය්‍යමානො’ව ඔත්තකෙ,
කාමරුගපපහානාය සතො භික්ඛු පරිබ්බජේ.
11. සතතියං විය ඔමටෙඨා ඛය්‍යමානො’ව ඔත්තකෙ,
සක්කායද්වතීපපහානාය සතො භික්ඛු පරිබ්බජේ”ති.

ඉදං නිබ්බෙධිභාගියං සුත්තං.

12. සබ්බෙ ඛයන්තා නිවියා පතනන්තා සමුත්තයා,
සබ්බෙසං මරණමාගමම සබ්බෙසං ජිවිතමඤ්චං ;
එතං භයං මරණෙ පෙක්ඛමානො
පුඤ්ඤාති කසිරුඵ සුඛාවහාති.
13. සබ්බෙ ඛයන්තා නිවියා පතනන්තා සමුත්තයා,
සබ්බෙසං මරණමාගමම සබ්බෙසං ජිවිතමඤ්චං ;
එතං භයං මරණෙ පෙක්ඛමානො
ලොකාමිසං පජ්ඣෙ සන්තිපෙක්ඛො”ති.

ඉදං නිබ්බෙධිභාගියං සුත්තං.

14. “සුඛං සයන්ති මුහුතො හ තෙ සොචන්ති මාවිධ,
යෙසං කුසාන්තං චිත්තං පඤ්ඤාචා සුසමාහිතො ;
ආරුඞ්චිරියො පභිතතො ඔඤං තරති දුක්ඛරං.
15. විරතො¹ කාමසඤ්ඤා² සබ්බසංයොජනාතිණො,
නන්දිභවි³පරික්ඛිණො සො ගමතිරෙ හ සිද්ධි”ති.

ඉදං නිබ්බෙධිභාගියං සුත්තං.

16. “සද්දහානො අරහතං ඛම්මං නිබ්බානපතතියා,
සුසසුතා ලහතෙ පඤ්ඤං අපපමතො විචක්ඛණො.
17. පතීරුපකාරී බුරුචා උට්ඨානා විජුතෙ ඛනං,
සච්චෙන කිත්තිං පටොනී දදං මිත්තාති ගන්ති :
අත්තා ලොකා පරං ලොකං සච්චෙපච්චි හ සොචති”ති

ඉදං නිබ්බෙධිභාගියං සුත්තං.

18. “සබ්බකන්තප්පතිනං විපපමුත්තං තෙ සතො,
සමණං හ තං සංඛු ගදඤ්ඤමනුසංසති.
19. යෙන තෙනවි විණෙණෙන සංවාසො සක්ක, ජායති,
හ තං අරහති සප්පඤ්ඤා මනසා අනනුකම්පිතං.

1. විරතො - පු.

2. කාමසඤ්ඤා - පු.

20. මහසා චෙ පසතෙතන යදඤ්ඤමනුසාසති,
 හ තෙන භොති සංසුතො යානුකම්පා අනුද්දො''ති
 ඉදං නිබ්බධිතං සුතං.

21. ''රුහො ච දෙසො ච කුතො නිදනා
 අරති රති ලොමහංසො කුතොජා,
 කුතො සමුට්ඨාය මනෝවිතක්කා
 කුමාරකා ධංකමිවොක්ඛජනි.

22. රුහො ච දෙසො ච ඉතො නිදනා
 අරති රති ලොමහංසො ඉතොජා,
 ඉතො සමුට්ඨාය මනෝවිතක්කා
 කුමාරකා ධංකමිවොක්ඛජනි.

23. කොතජා අත්තසම්භූතා නිත්‍රොධිස්සෙව ඛනිජා,
 පුපු ව්ගතො කාමෙසු මාලුවාච ව්ගතා වතෙ

24. යෙ හං පජානන්ති යතො නිදනං
 තෙ හං විනෝදෙනි සුඤ්ඤංති යකඛ,
 තෙ දුතතරං ඕෂමිමං තරන්ති
 අතිශ්ඤපුබ්බං අසුභබ්බවායො''ති.

ඉදං නිබ්බධිතං සුතං.

දුක්ඛකරං භගවා සුදුක්ඛකරං භගවා'ති,

25. ''දුක්ඛකරං වා පි කරොන්ති (කාමදුකී භගවා)
 යෙඛා සිරුසමාහිතා
 සීතත්තා අනගාරිසුපෙතස්ස
 කුට්ඨි භොති සුඛාවහා'ති.

දුලලහා භගවා යදිදං කුට්ඨිති

26. ''දුලලහං වාපි ලහන්ති (කාමදුකී භගවා) විතනවුපසමෙ රතා,
 යෙසං දිවා ච රතො වා භාවනාය රතො මනෝ'ති.

දුක්ඛමාදහං භගවා යදිදං විතතන්ති,

27. ''දුක්ඛමාදහං වාපි භමාදහන්ති (කාමදුකී භගවා) ඉන්ද්‍රියපසමෙ රතා,
 තෙ ඡේත්වා මච්චුතො ජාලං අරියා ගච්ඡන්ති කාමදු'ති.

දුක්ඛමො භගවා විසමො මග්ගො'ති,

28. දුක්ඛමෙ විසමෙ වාපි අරියා ගච්ඡන්ති කාමද,
 අනරියා විසමෙ මග්ගෙ පපත්තන්ති අවංසිරා;
 අරියාහං තො සමො මග්ගො අරියා හි විසමෙ සමා''ති

ඉදං නිබ්බධිතං සුතං.

29. ඉදං හි තං ජේතවතං ඉසිසංඝිනිසෙවිතං,
ආවුත්ථං ධම්මරුජේන පිති සඤ්ජනතං මම.
30. කම්මං විජ්ජා ව ධම්මො ව සිලං ජවිතමුත්තමං,
එතෙන මච්චා සුඤ්ඤානි න ගෞතමෙන ධනෙන වා.
31. තඤ්ඤා හි පණ්ණාසො පොසො සම්පංඝං අත්ථමත්තභො,
යොතිසො විවිදො ධම්මං එවං තත්ථ විසුඤ්ඤිති.
32. සාරිපුත්තො'ව පඤ්ඤාය සීලෙන උපසමෙත ව,
යො හි පාරගතො' හික්ඛු එතා'ව පරමො සිංහාති.
- ඉදං තිබ්බෙධිසංගිහං සුත්තං.
33. අතීතං නාන්ධානමේයා නප්පට්ඨකඛො අනාගතං,
යදතීතං පභිනං තං අප්පත්තං ව අනාගතං.
34. පච්චුත්තත්තං ව යො ධම්මං තත්ථ තත්ථ විපංගාති,
අසංගීරං අසංඤ්ඤායං තං විඤ්ඤා මනුබ්බායෙ.
35. අජේවති කිච්චං අත්තප්පං කො ජඤ්ඤා මරණං සුචේ,
න හි හො සංගරං තෙන මහාසෙතෙන මච්චුතා.
36. එවං විහාරිං අනාපිං අහොරත්තමතඤ්ඤිතං,
තං චෙ හද්දෙකරතො'ති සතොතා ආචිකඛතො මුති''ති.
- ඉදං තිබ්බෙධිසංගිහං සුත්තං.

“චත්තාරිමානි භික්ඛවෙ, සච්ඡිකානඛොති. කතමානි චත්තාරි :
අජචි භික්ඛවෙ, ධම්මා චක්ඛුතා පඤ්ඤාය ව සච්ඡිකානඛො, අජචි ධම්මා
සතීයා පඤ්ඤාය ව සච්ඡිකානඛො, අජචි ධම්මා කායෙහ පඤ්ඤාය ව
සච්ඡිකානඛො, අජචි ධම්මා පඤ්ඤාය වෙදිතඛො පඤ්ඤාය ව සච්ඡිකානඛො.

කතමෙ ව භික්ඛවෙ, ධම්මා චක්ඛුතා පඤ්ඤාය ව සච්ඡිකානඛො :
දිබ්බචක්ඛුං සුචිසුඤ්ඤං අතිකකන්තමානුසංඝං චක්ඛුතා පඤ්ඤාය ව
සච්ඡිකානඛො.

කතමෙ ව භික්ඛවෙ, ධම්මා සතීයා පඤ්ඤාය ව සච්ඡිකානඛො :
පුබ්බෙ නිවාසානුස්සානී සතීයා පඤ්ඤාය ව සච්ඡිකානඛො.

කතමේ වී භික්ඛවේ, ධම්මා කායෙන පඤ්ඤා ව සවිජ්ඣානබ්බා :
ඉඤ්චිධා නිරුධො¹ කායෙන පඤ්ඤා සවිජ්ඣානබ්බා.

කතමේ වී භික්ඛවේ, ධම්මා පඤ්ඤා වේදිතබ්බා පඤ්ඤා ව
සවිජ්ඣානබ්බා : ආසවානං ඛයෙ ඤ්ඤං පඤ්ඤා වේදිතබ්බං පඤ්ඤා ව
සවිජ්ඣානබ්බං² ති.

ඉදං නිබ්බට්ඨාසං සුතං.

3, 4, 4

(4) තත් කතමං අසෙඛසාධිකං සුතං.

1. “යස්ස සෙසුපමං චිත්තං සීතං නා’නුපකම්පති,
චිරතතං රජතීයෙසු කොපනෙයො හ කුප්පති
යස්සෙවං භාවිතං චිත්තං කුතො නං දුක්ඛමෙඤ්ඤාති”ති

ඉදං අසෙඛසාධිකං සුතං.

“ආයසමනො ව සාරිපුත්තස්ස වාරිකා දසමං වේයාකරණං
කාතබ්බ”නති

ඉදං අසෙඛසාධිකං සුතං.

2. “යො බ්‍රාහ්මණො බාහිතපාපධම්මො,
නිසුත්‍රුකො² නිකාසකංචො යතතො,
වේදනායු වුසිතවුහම්චරියො
ධම්මෙන සො බ්‍රහ්මචාර්යං වදෙය්‍ය,
යසුස්සද නඤ්ඤි කුභිඤ්ඤි ලොකෙ”ති

ඉදං අසෙඛසාධිකං සුතං.

3. “බාහිනො පාපතො ධම්මො යෙ චිරන්ති සද්ධං සතා,
බිණ්ණංගොජනා බුද්ධා තෙ වෙ ලොකස්මිං බ්‍රාහ්මණො”ති

ඉදං අසෙඛසාධිකං සුතං.

4. “යත් ආපො ව පථවී තෙජෝ වායො න ගාමනී,
න තත් සුක්කා ජෝතනති ආදිවේවා නප්පකාසති.
න තත් චිද්දිමො භාති තමො තත් හ විජ්ජති,

5. “යද ව අත්තනා වේදි මුනි මොනෙන බ්‍රාහ්මණො,
අථ රූපා අරූපා ව සුඛදුක්ඛා පමුච්චති”ති.

ඉදං අසෙඛසාධිකං සුතං.

1. නිරුධො - සිමු, මජ්ඣං.

2. {නිසුත්‍රුකකො - සිමු,
නිසුත්‍රුකො - මජ්ඣං.

6. "ඥා සකෙසු ධම්මෙසු පාරගු හොති වුභමණො,
අථ එතං පිසාවඤ්ච පක්කුලඤ්චා'ති වතනති"ති
ඉදං අසෙබ්භාගියං සුතතං.
7. "නාභිනාදුති ආයනතිං පක්කමනතිං න සොචති,
සඬ්ඨා සඬ්ඨාමජං මුත්තං තමහං මුමි වුභමණො"නති
ඉදං අසෙබ්භාගියං සුතතං.
8. "න උදකෙන සුචි හොති ඛවෙනත්ත න්‍යායති ජනො,
යමි සඬ්ඨං ච ධම්මො ච සො සුචි සො ච වුභමණො"ති.
ඉදං අසෙබ්භාගියං සුතතං.
9. "ඥා හවෙ පාතුහවිනති ධම්මං
ආනාපිනො ක්‍රියායනො වුභමණො,
චිට්ඨපයං තිට්ඨති මාරසෙනං
සුරියොච භිහංසයමනතලීකඛ"නති.
ඉදං අසෙබ්භාගියං සුතතං.
10. "සනතිඤ්ඤං පසාදං ඉරියමානං
තෙවිජ්ජපපතතං අපභානධම්මං
සබ්බාති යොගාති උපාතීවතො
අකිඤ්චනො ඉරියති පංසුකුලීකො.
11. "තං දෙවතා සම්මසුලා උලාරා
බුහම්මිමානං උපසඬ්ඨකම්මා
ආජාතියං ජාතිබලනිසෙධං
තිධා නමස්සනති පසන්නපිත්තා.
12. "නමො තෙ පුරිසාජ්ඤාදු නමො තෙ පුරිසුත්තම,
යස්ස තෙ නාභිජානාමි කිනති¹ නිස්සාය ක්‍රියාසි"ති.
ඉදං අසෙබ්භාගියං සුතතං.
13. "සභායා චතීමෙ භික්ඛු වීරරතතං සමෙතීනා,
සමෙතී නෙසං සඤ්චමො ධම්මෙ බුඤ්ඤාපවෙදිතෙ.
14. සුචිනිතා කපපිනෙන ධම්මෙ අරියපාවෙදිතෙ,
ධාරෙනති අනතිමං දෙහං ජිකා මාරං සවාසිති"නති.
ඉදං අසෙබ්භාගියං සුතතං.

15. "නයිදං සිව්‍යමාර්ඛන නයිදං අප්‍රපන ථාමින,
නිබ්බානං අධිගන්තබ්බං සබ්බභව්‍යමොචිතං.
16. අසඤ්ච දහරො භික්ඛු අසමුත්තමපොරිසො,
ධාරෙති අනතිමං දෙහං ජේත්වා මාරං සමාභිති"නති.
ඉදං අසෙබ්බාසියං සුත්තං.
17. "දුබ්බණ්ණකො දුබ්බිවිවරො මොහරාජ් සදු සතො,
ධිණංසවො විසංසුතො කතකිලිවො අනාසවො.
18. තෙවිජේජ් ඉඤ්චායොතො ව චෙතොපරිසාස කොවිදො,
ධාරෙති අනතිමං දෙහං ජේත්වා මාරං සමාභිති"නති.
ඉදං අසෙබ්බාසියං සුත්තං.

"නථාගතො භික්ඛවෙ අරහං සම්මාසම්මුද්ධො රූපස්ස නිබ්බිදු විරාගා නිරෝධා අනුපාදු විමුක්තො සම්මාසම්මුද්ධො"ති වුවිති. භික්ඛු'පි භික්ඛවෙ පඤ්ඤවිමුක්තො රූපස්ස නිබ්බිදු විරාගා නිරෝධා අනුපාදු විමුක්තො පඤ්ඤවිමුක්තො'ති වුවිති.

නථාගතො භික්ඛවෙ අරහං සම්මාසම්මුද්ධො වෙදනාස -පෙ-සඤ්ඤාස -පෙ- සම්ඛාරානං -පෙ- විඤ්ඤාණස්ස නිබ්බිදු විරාගා නිරෝධා අනුපාදු විමුක්තො 'සම්මාසම්මුද්ධො'ති වුවිති. භික්ඛු'පි භික්ඛවෙ පඤ්ඤවිමුක්තො-පෙ-විඤ්ඤාණස්ස නිබ්බිදු විරාගා නිරෝධා අනුපාදු විමුක්තො 'පඤ්ඤවිමුක්තො'ති වුවිති.

තත්‍ර භික්ඛවෙ කො විසෙසො කො අධිප්‍රාප්තො කිං භානාකරණං නථාගතස්ස අරහතො සම්මාසම්මුද්ධස්ස පඤ්ඤවිමුක්තො භික්ඛුහං'ති? භගවම්බුලකා නො භන්තෙ ධම්මා-පෙ-නථාගතො භික්ඛවෙ අරහං සම්මාසම්මුද්ධො අනුප්පන්නස්ස මග්ගස්ස උප්පාදෙන අසඤ්ජායස්ස මග්ගස්ස සඤ්ජෙනා අනන්ධායස්ස මග්ගස්ස අන්ධායා මග්ගඤ්ඤ මග්ගවිදු මග්ගකොවිදො මග්ගානුගා ච භික්ඛවෙ එතර්භි සාමිකා විහරන්ති පට්ඨා සමන්තාගතා. අයං ඛො භික්ඛවෙ විසෙසො අයං අධිප්‍රාප්තො ඉදං භානාකරණං නථාගතස්ස අරහතො සම්මාසම්මුද්ධස්ස පඤ්ඤවිමුක්තො භික්ඛුහං'ති.

ඉදං අසෙබ්බාසියං සුත්තං.

3, 4, 5

(5) තත්ථ කතමං සංකිලෙසභාසියඤ්ච වාසනාභාසියඤ්ච සුත්තං :

1. "ජත්තමතිවස්සති විවිටං භාතිවස්සති,
තසමා ජත්තං විවරෙථ එවං තං භාතිවස්සති"

"ජත්තමතිවස්සති"ති සංකිලෙසො ; "විවිටං භාතිවස්සති"ති වාසනා : "තසමා ජත්තං විවරෙථ එවං තං භාතිවස්සති"ති අයං සංකිලෙසො ච වාසනා ච.

ඉදං සංකිලෙසභාසියඤ්ච වාසනා භාසියඤ්ච සුත්තං.

“චන්ද්‍රායුධම් මහාරජ පුත්‍රො සන්තො සංවිජ්ජමානො ලොකස්මිං
කන්ධම් චන්ද්‍රායුධම් : තමො තමපරායණො, තමො ජොතිපරායණො,
ජොති තමපරායණො, ජොති ජොතිපරායණො”යි. තත්ථ යො ච
පුත්‍රො ජොති තමපරායණො යො ච පුත්‍රො තමො තමපරායණො,
ඉමෙ ඤො පුත්‍රො සංකිලෙසභාගිතො; යො ච පුත්‍රො තමො
ජොතිපරායණො යො ච පුත්‍රො ජොති ජොතිපරායණො ඉමෙ ඤො
පුත්‍රො වාසනාභාගිතො”.

ඉදං සංකිලෙසභාගිතස්ස වාසනාභාගිතස්ස සුත්තං.

3. 4. 6

(6) තත්ථ කතම් සංකිලෙසභාගිතස්ස නිබ්බට්ඨාගිතස්ස සුත්තං.

1. “ත තං දලං ඛනිනමාසු ධිරං
යද්ධං දුරුජං ඛබ්බජං ච,
සාරත්තරත්තො මහිකුණ්ඩලෙසු
පුත්තෙසු දරෙසු ච යං අපෙක්ඛො”යි

අයං සංකිලෙසො.

2. “ඵතං දලං ඛනිනමාසු ධිරං
මහාරිතං සිට්ඨං දුපප්ඵ්ඤ්ඤං
ඵතමපි ජෙත්වාන පටිබ්බජන්ති
අනපෙක්ඛිනො කාමසුඛං පහායාති

අයං නිබ්බට්ඨො

ඉදං සංකිලෙසභාගිතස්ස නිබ්බට්ඨාගිතස්ස සුත්තං

“යස්ස භික්ඛවෙ චෙතෙති, යස්ස පකපොති, යස්ස අනුසෙති,
ආරම්භණෙතං භොති විඤ්ඤාණං සීතිතං ආරම්භණං සති පඨිට්ඨා
තං විඤ්ඤාණං භොති, තමම් පඨිට්ඨිතෙ විඤ්ඤාණෙ විරුලො
ආයති. පුනඛවාහිනිබ්බන්ති භොති. ආයති. පුනඛවාහිනිබ්බන්ති,
සති ආයති. ජර්මරණං සොකපට්ඨෙවදුක්ඛදෙමනස්ස පායාසා සම්භවන්ති
ඵමිමෙතං කෙවලං දුක්ඛකම්භං සමුදයො භොති.

නො චෙ භික්ඛවෙ චෙතෙති, නො චෙ පකපොති, අථ චෙ අනුසෙති,
ආරම්භණෙතං භොති විඤ්ඤාණං සීතිතං, ආරම්භණං සති
පඨිට්ඨා තං විඤ්ඤාණං භොති. තමම් පඨිට්ඨිතෙ විඤ්ඤාණෙ
විරුලො ආයති. පුනඛවාහිනිබ්බන්ති භොති. ආයති. පුනඛවාහි-
නිබ්බන්ති, සති ආයති. ජාතිජර්මරණං සොකපට්ඨෙවදුක්ඛදෙමනස්ස
පායාසා සම්භවන්ති. ඵමිමෙතං කෙවලං දුක්ඛකම්භං සමුදයො
භොති”යි.

අයං සංකිලෙසො.

“යතො ච බො භික්ඛවෙ තො වේතෙති තො ච පකපොති තො ච අනුසෙති ආරම්මණෙමෙතං න හොති විඤ්ඤාණං සීතියා, ආරම්මණ අසති පතිට්ඨා තං විඤ්ඤාණං න හොති, තස්මි අපාතිට්ඨිතෙ විඤ්ඤාණෙ අවිරුද්ධො ආයතීං පුනබ්බවාහිනිබ්බතති න හොති, ආයතීං පුනබ්බවාහිනිබ්බතතියා අසති ජාතිජරමරණං සොකපරිදෙවදුක්ඛ-දෙමනස්සපායාසා නිරුජ්ඣන්ති එවමෙතං කෙවලං දුක්ඛක්ඛන්ති නිරුද්ධො හොති.

අයං නිබ්බවො ;

ඉදං සංකිලෙසභාගියඤ්ච නිබ්බවභාගියඤ්ච සුත්තං.

3. 4. 7

(7) තත්ථ කතමං සංකිලෙසභාගියඤ්ච අසෙඛභාගියඤ්ච සුත්තං :

“සමුද්දො සමුද්දොති බො භික්ඛවෙ අස්සුතවා පුටුඪ්ඨො හාසති. නෙසො භික්ඛවෙ අරියං විතසෙ සමුද්දො, මහා එසො භික්ඛවෙ උදකර්සි මහා උදකණ්ණවො. චක්ඛු භික්ඛවෙ පුරිසං සමුද්දො, තං රූපමයො වෙතො”ති.

අයං සංකිලෙසො ;

“යො තං රූපමයං වෙගං සහති, අයං චුච්චති භික්ඛවෙ අතාරි චක්ඛුසමුද්දං සරුමිං සාවට්ටං සහාහං¹ සරක්ඛසං තිණ්ණං පාරගතො ඵලෙ තිට්ඨති බ්‍රාහ්මණො”ති.

අයං අසෙඛො ;

“සොතං භික්ඛවෙ -පෙ- භානං -පෙ- ජිව්හං -පෙ- කායො -පෙ- මනො භික්ඛවෙ පුරිසං සමුද්දො තං ධම්මමයො වෙතො”ති.

අයං සංකිලෙසො ;

“යො තං ධම්මමයං වෙගං සහති, අයං චුච්චති භික්ඛවෙ අතාරි මනොසමුද්දං සරුමිං සාවට්ටං සහාහං¹ සරක්ඛසං තිණ්ණං පාරගතො ඵලෙ තිට්ඨති බ්‍රාහ්මණො”ති.

අයං අසෙඛො ;

1. සහගං - සිමු, මජ්ඣං.

2. අතරි - මජ්ඣං.

“ඉදමෙවොච ගගවා, ඉදං වතා සුභතො අපාපරං එතදවොච සත්ථා ;

1. “යො ඉමං සමුද්දං සගාහං¹ සරක්කසං
සඋභේදයං දුතතරං අවචතරි,²
ස වේදනතගු වුසිතවුභවරිසො
ලොකනතගු පාරගතො’ති වුච්චති”ති.

අයං අසෙඛො ;

ඉදං සංකිලෙසභාගියඤ්ච අසෙඛභාගියඤ්ච සුතතං.

“ඡ ඉමෙ භික්ඛවෙ ඛුට්ඨිකා ලොකසමිං අනගාය සත්තානං බ්‍යාඛාධාය³ පාණීනං. කතමෙ ඡ ; සනති භික්ඛවෙ චක්ඛුච්ඤ්ඤායා රූපා ඉට්ඨා කන්තා මනාපා පියරූපා කාමුපසංගිතා රජනීයා ; තං වෙ භික්ඛු අභිනාදති අභිවදති අජේඛාසාය තීට්ඨති, අයං වුච්චති භික්ඛවෙ භික්ඛු ගිලඛට්ඨිසො මාරණා අනගං අපනෙතා බ්‍යසනං අපනෙතා යථාකාම කරණීයො පාපිමතො.

සනති භික්ඛවෙ සොතච්ඤ්ඤායා සද්ද-පෙ-භානච්ඤ්ඤායා ගඤ්ඤා-පෙ-ජීව්‍යාච්ඤ්ඤායා රසා-පෙ-කායච්ඤ්ඤායා ථොට්ඨබ්බා-පෙ-මනෝච්ඤ්ඤායා ධම්මා ඉට්ඨා කන්තා මනාපා පියරූපා කාමුපසංගිතා රජනීයා. තඤ්ඤ භික්ඛු අභිනාදති අභිවදති අජේඛාසාය තීට්ඨති. අයං වුච්චති භික්ඛවෙ භික්ඛු ගිලඛට්ඨිසො මාරණා අනගං අපනෙතා බ්‍යසනං අපනෙතා යථාකාමකරණීයො පාපිමතො.”ති.

අයං සංකිලෙසො ,

“සනති ච ඛො භික්ඛවෙ චක්ඛුච්ඤ්ඤායා රූපා ඉට්ඨා කන්තා මනාපා පියරූපා කාමුපසංගිතා රජනීයා. තඤ්ඤ භික්ඛු නාභිනාදති නාභිවදති න අජේඛාසාය තීට්ඨති, අයං වුච්චති භික්ඛවෙ භික්ඛු න ගිලඛට්ඨිසො මාරණා අනෙදි ඛුට්ඨිකං පරිහෙදි ඛුට්ඨිකං න අනගං අපනෙතා න බ්‍යසනං අපනෙතා යථාකාමකරණීයො පාපිමතො.

සනති ච භික්ඛවෙ සොතච්ඤ්ඤායා සද්ද - පෙ - භාන - ජීව්‍යා - කාය - මනෝච්ඤ්ඤායා ධම්මා ඉට්ඨා කන්තා මනාපා පියරූපා කාමුපසංගිතා රජනීයා. තං වෙ භික්ඛු නාභිනාදති නාභිවදති නාජේඛාසාය තීට්ඨති. අයං වුච්චති භික්ඛවෙ භික්ඛු න ගිලඛට්ඨිසො මාරණා අනෙදි ඛුට්ඨිකං පරිහෙදි ඛුට්ඨිකං න අනගං අපනෙතා න බ්‍යසනං අපනෙතා යථාකාමකරණීයො පාපිමතො.”ති.

අයං අසෙඛො ;

ඉදං සංකිලෙසභාගියඤ්ච අසෙඛභාගියඤ්ච සුතතං

1. සගහං - සිඤ්ඤා මජ්ඣං.

2. අවචතරි - මජ්ඣං.

3. බ්‍යාපාදය - සිඤ්ඤා.

3. 4. 8

(8) කප්ප කතමං සංකිලෙසභාගියඤ්ච නිබ්බන්ධභාගියඤ්ච අසෙබ්බ-භාගියඤ්ච සුත්තං :

1. “අයං ලොකො සත්තාපජානො
ඵත්තපරෙතො රොදං¹ වදති අත්තනො,²
යෙන යෙන හි මඤ්ඤානි
තතො, නං භොති අඤ්ඤාථා

2. අඤ්ඤාථාභාවි භවිසත්තො ලොකො
භවිපරෙතො භව්‍යමිවාහිනඤ්ඤි,
යදහිනඤ්ඤි තං භයං
යත්ත භාගති තං දුක්ඛ”නති

අයං සංකිලෙසො ;

“භවිවිප්පභානාය ඛො පඨිදං බ්‍රහ්මවරියං වුත්තති”ති.

අයං නිබ්බන්ධො ;

“යෙ හි කෙපි සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වා භවෙන භවත්තං විප්ප මොක්ඛමාහංසු, සබ්බෙ තෙ අවිප්පජ්ජනා භවිසමා”ති වදති.

යෙ වා පන කෙපි සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වා විභවෙන භවත්තං නිත්තරණමාහංසු, සබ්බෙ තෙ අනිත්තවා භවිසමා”ති වදති. උපධිං හි පථිවි දුක්ඛමිදං සමොභිති”ති.

අයං සංකිලෙසො ;

“සබ්බුපාදනක්ඛයං නපථි දුක්ඛත්තං සමාභවො”ති.

අයං නිබ්බන්ධො ;

“ලොකමිමං පත්තං, පුත්‍ර අවිජ්ජාය පරෙතං භූතං භූතරතං භවං අපරිශ්‍රිතං.⁴ යෙ හි කෙපි භවං සබ්බහි සබ්බත්තතාය⁵ සබ්බෙ භො භවං අතිවිමා දුක්ඛා විපරිණංමධම්මා”ති.

අයං සංකිලෙසො ;

3. “ඵවමෙතං යථාභූතං සම්මප්පඤ්ඤාය පත්තනො,
භවිතණ්හා පඨියති විභවං නාහිනඤ්ඤි

1. රොහං - උදන, මජ්ඣං.

2. අත්තනො - උදන.

3. උපධිං හි - මජ්ඣං.

4. භූතා භූතරතා යනාදි ප්‍රථමා බ්‍රහ්මවිචිත සුක්ඛ පුරාණ පාඨයෙක් ද ඇත.

5. සබ්බත්තතායං - සිමු.

සබ්බසං භුක්තං ඛයං¹ අසෙසවිරාගනිරෝධො නිබ්බන්තං² නි.
අයං නිබ්බන්ධො ;

4. “තස්ස නිබ්බුතස්ස භික්ඛුනො,
අනුපාදනා පුනඛහෙවො න හොති,
අභිභුතො මාරො විජ්ජනසංඛාමො³
උපච්චිතා සබ්බහවොති නාදි”ති.

අයං අසෙසො ;

ඉදං සංකිලෙසභාගියං¹ නිබ්බන්ධභාගියං² අසෙසභාගියං³ සුත්තං.

“චත්තාරො”මෙ භික්ඛවෙ පුග්ගලා. කතමෙ චත්තාරො : අනුසංඝාතං මෙ පටිසංඝාතං මෙ ඕත්තං නිබ්බන්ධං පාරගතො ඵලෙ නිව්ඛති භ්‍රාගමණො”ති.

තත්ථ සො’යං පුග්ගලො අනුසංඝාතං මෙ, අයං පුග්ගලො සංකිලෙසභාගියං. තත්ථ සො ච පුග්ගලො පටිසංඝාතං මෙ යො ච ඕත්තං, ඉමෙ ඥො පුග්ගලා නිබ්බන්ධභාගියා. තත්ථ සො’යං පුග්ගලො නිබ්බන්ධං පාරගතො ඵලෙ නිව්ඛති භ්‍රාගමණො, අයං අසෙසො.

ඉදං සංකිලෙසභාගියං ච නිබ්බන්ධභාගියං ච අසෙසභාගියං ච සුත්තං.

3. 4. 9

(9) තත්ථ කතමං සංකිලෙසභාගියං ච වාසනාභාගියං ච නිබ්බන්ධභාගියං ච සුත්තං :

“ඡත්‍රාභිජාතියො : අපි පුග්ගලො කණ්ණා කණ්ණාභිජාතියො කණ්ණං ධම්මං අභිජාතී, අපි පුග්ගලො කණ්ණා කණ්ණාභිජාතියො සුක්කං ධම්මං අභිජාතී, අපි පුග්ගලො කණ්ණා කණ්ණාභිජාතියො අකණ්ණං අසුක්කං අකණ්ණඅසුක්කවිපාකං අව්චන්තනිට්ඨං¹ නිබ්බන්ධං ආරංගෙති, අපි පුග්ගලො සුක්කං සුක්කාභිජාතියො කණ්ණං ධම්මං අභිජාතී. අපි පුග්ගලො සුක්කං සුක්කාභිජාතියො සුක්කං ධම්මං අභිජාතී, අපි පුග්ගලො සුක්කං සුක්කාභිජාතියො අකණ්ණං අසුක්කං අකණ්ණඅසුක්කවිපාකං අව්චන්තනිට්ඨං නිබ්බන්ධං ආරංගෙති

තත්ථ සො ච පුග්ගලො කණ්ණා කණ්ණාභිජාතියො කණ්ණං ධම්මං අභිජාතී, සො ච පුග්ගලො සුක්කං සුක්කාභිජාතියො කණ්ණං ධම්මං අභිජාතී, ඉමෙ ඥො පුග්ගලා සංකිලෙසභාගියා.

1. කණ්ණාසංඛයා - සිඳු.

2. විජ්ජනා සංඛාමො - සිඳු.

3. අව්චන්තනං නිව්ඛං - සිඳු.

තථ යො ච පුග්ගලො කණ්ණො කණ්ණාභිජාතීකො සුක්කං ධම්මං අභිජායති, යො ච පුග්ගලො සුක්කො සුක්කාභිජාතීකො සුක්කං ධම්මං අභිජායති, ඉමෙ ද්වෙ පුග්ගලා වාසනාභාගියා.

තථ යො ච පුග්ගලො කණ්ණො කණ්ණාභිජාතීකො අකණ්ණං අසුක්කං අකණ්ණඅසුක්කවිපාකං අවචන්තතිධං තිබ්බානං ආරාධෙති, යො ච පුග්ගලො සුක්කො සුක්කාභිජාතීකො අකණ්ණං අසුක්කං අකණ්ණඅසුක්කවිපාකං අවචන්තතිධං තිබ්බානං ආරාධෙති, ඉමෙ ද්වෙ පුග්ගලා තිබ්බෙධ්වහාගියාති.

ඉදං සංකීලෙසභාගියඤ්ච වාසනාභාගියඤ්ච තිබ්බෙධ්වහාගියඤ්ච සුත්තං.

“චත්තාරිමානී භික්ඛවෙ කම්මාති. කතමානී චත්තාරි : අජී කම්මං කණ්ණං කණ්ණවිපාකං, අජී කම්මං සුක්කං සුක්කවිපාකං, අජී කම්මං කණ්ණං සුක්කං කණ්ණසුක්කවිපාකං, අජී කම්මං අකණ්ණං අසුක්කං අකණ්ණඅසුක්කවිපාකං කම්මං කම්මන්තමං කම්මසෙධං කම්මසක්කයාය සංචත්තති”.

තථ යඤ්ච කම්මං කණ්ණං කණ්ණවිපාකං, යඤ්ච කම්මං කණ්ණං සුක්කං කණ්ණසුක්කවිපාකං, අයං සංකීලෙසා. යඤ්ච කම්මං සුක්කං සුක්කවිපාකං, අයං වාසනා. යඤ්ච කම්මං අකණ්ණං අසුක්කං අකණ්ණ සුක්කවිපාකං කම්මං කම්මන්තමං කම්මසෙධං කම්මසක්කයාය සංචත්තති, අයං තිබ්බෙධ්වොති.

ඉදං සංකීලෙසභාගියඤ්ච වාසනාභාගියඤ්ච තිබ්බෙධ්වහාගියඤ්ච සුත්තං.

3. 4. 10

(10) තථ කතම් වාසනාභාගියඤ්ච තිබ්බෙධ්වහාගියඤ්ච සුත්තං :

1. “ලභ්වාන මානුසත්තං වෙ කීව්චං අකීව්චමෙව ච,
සුකීව්චං වෙව පුඤ්ඤානි සංයොජනවිප්පභානං වා”ති.

“සුකීව්චං වෙව පුඤ්ඤානි”ති වාසනා; සංයොජනවිප්පභානං වා”ති තිබ්බෙධ්වො ;

2. “පුඤ්ඤානි කරිණිහ සග්ගා සග්ගං වජ්ජනී කතපුඤ්ඤා,
සංයොජනවිප්පභානං ජරාමරණං විමුච්චන්ති”ති.

“පුඤ්ඤානි කරිණිහ සග්ගා සග්ගං වජ්ජනී කතපුඤ්ඤා”ති වාසනා ;
“සංයොජනවිප්පභානං ජරාමරණං විමුච්චන්ති”ති තිබ්බෙධ්වොති.

ඉදං වාසනාභාගියඤ්ච තිබ්බෙධ්වහාගියඤ්ච සුත්තං.

“දොමානි හික්කවෙ පටානානි, නතමානි දො : යො ච අභාරභො අනභාරියං පබ්බජ්ඣෙසු මවර-පිණ්ඩපාන-සෙනාසන-ගිරානපච්චය-ගෙසජ්ජපරික්කාරං පරිච්චජ්ඣි, යො ච අභාරභො අනභාරියං පබ්බජ්ඣෙසු සබ්බපටිපට්ඨිකානො, තණ්හකයො මරානො නිරොධො නිබ්බාන”නති.

තථ “යො අභාරභො අනභාරියං පබ්බජ්ඣෙසු මවර-පෙ-පරික්කාරං පරිච්චජ්ඣි,” අයං වාසනා, “යො අභාරභො අනභාරියං පබ්බජ්ඣෙසු සබ්බපටිපට්ඨිකානො, තණ්හකයො මරානො නිරොධො නිබ්බානං”

අයං නිබ්බෙධො ;

ඉදං වාසනාභාගියඤ්ච නිබ්බෙධභාගියඤ්ච සුත්තං.

තථ තණ්හාසංකිලෙසභාගියං සුත්තං තණ්හාපකෙතනෙව නිද්දසි-තබ්බං, නිති තණ්හාගි : කාමතණ්හාය භවතණ්හාය මහවිතණ්හාය. යෙන යෙන වා පන වජ්ඣනා අපේක්කාසිතා තෙන තෙනෙව නිද්දසිතබ්බං, තස්සා තණ්හාය මත්ථායෙ ඡතතිංතතණ්හාජාලිතියා මවරිතානි.

තථ දිට්ඨිසංකිලෙසභාගියං සුත්තං දිට්ඨිපකෙතනෙව නිද්දසිතබ්බං උචේද්දසකතෙන, යෙන යෙන වා පන වජ්ඣනා දිට්ඨිවසෙන අභිනිවිසති ඉදමෙව සච්චං මොඝමඤ්ඤානති තෙන තෙනෙව නිද්දසිතබ්බං, තස්සා මත්ථායෙ-ඤාසට්ඨි දිට්ඨිගතානි.

තථ දුච්චරිතසංකිලෙසභාගියං සුත්තං චේතනාය චේතසිකකමෙමන නිද්දසිතබ්බං, නිති දුච්චරිතෙති : කායදුච්චරිතෙන වම්ච්ච්චරිතෙන මනෝදුච්චරිතෙන. තස්ස මත්ථායෙ දසඅකුසලකම්මපථා.

තථ තණ්හාවොදහභාගියං සුත්තං සමපේන නිද්දසිතබ්බං. දිට්ඨිවොදහභාගියං සුත්තං මිපස්සනාය නිද්දසිතබ්බං. දුච්චරිත වොදහභාගියං සුත්තං සුචරිතෙන නිද්දසිතබ්බං.

නිති අකුසලමුදානි, තං නිස්ස හෙතු සංසාරස්ස නිබ්බතතියා, තථා නිබ්බතෙන සංසාරේ කායදුච්චරිතං කායසුචරිතං වම්ච්ච්චරිතං වම්ච්චරිතං මනෝදුච්චරිතං මනෝසුචරිතං.

ඉමිනා අසුභෙන කම්මම්මපාකෙන ඉදං බාලලක්කණං නිබ්බතතීති.

ඉදං සංකිලෙසභාගියං සුත්තං.

ඉමිනා සුභෙන කම්මම්මපාකෙන ඉදං මහාසුරිසලකණං නිබ්බතතී’ති.

ඉදං වාසනාභාගියං සුත්තං.

තථ සංක්ඛ්‍යාතභාෂිතං සුත්තං චතුර්ති කිලෙසගුමිති නිද්දිසිතබ්බං : අනුසංගුමිතා පරිසුට්ඨානගුමිතා සංගොජනගුමිතා උපාදානගුමිතා. සංගුමිතා පරිසුට්ඨානං ජායති, පරිසුට්ඨිතො සංගුජ්ජති, සංගුජ්ජනො උපාදීයති, උපාදානපච්චයා භවෙ, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං සොකපරිදෙවදුක්ඛදෙමනසුපායංසං සංඝාතනති, ඵළමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො භොති. ඉමානි චතුර්ති කිලෙසගුමිති සබ්බෙ කිලෙසා සංඝාතං සමොඤ්ඤං භවන්ති.

ඉදං සංක්ඛ්‍යාතභාෂිතං සුත්තං.

ව්‍යාපාරභාෂිතං සුත්තං තිති සුවරිතෙති නිද්දිසිතබ්බං. තිබ්බෙව-
භාෂිතං සුත්තං චතුර්ති සචෙති නිද්දිසිතබ්බං. අසංඝාතභාෂිතං සුත්තං
තිති ඛිමෙමති නිද්දිසිතබ්බං. බ්‍රහ්මචරෙති පච්චිකමුඛධිමෙමති
සංඝාතගුමිතා, කිංචිවිසමෙ නිද්දිසිතබ්බන්ති.

තථ කතමෙ අර්ථාදර්ශ ඉලපදා : ලොකීයං ලොකුත්තරං ලොකීයඤ්ඤා
ලොකුත්තරඤ්ඤා, සත්තාධිව්‍යාපාරං ඛිමාධිව්‍යාපාරං සත්තාධිව්‍යාපාරං ච
ඛිමාධිව්‍යාපාරං ච, ඤාණං ඤායාං ඤාණඤ්ඤා ඤායාං ච, දස්සනං
භාවනා දස්සනං ච භාවනා ච, සංකප්පනං පරවචනං සංකප්පනඤ්ඤා
පරවචනඤ්ඤා, විසංජ්ජනිතං අවිසංජ්ජනිතං විසංජ්ජනිතඤ්ඤා අවිසංජ්ජ-
නිතඤ්ඤා, කම්මං විපාකො කම්මඤ්ඤා විපාකො ච, භූතලං අභූතලං
භූතලඤ්ඤා අභූතලඤ්ඤා, අනුඤ්ඤානං පටිකම්මනං අනුඤ්ඤානඤ්ඤා
පටිකම්මනඤ්ඤා, ඵළො චාති.

(1) තථ කතමං ලොකීයං :

1. “ත භි පාපං කතං කම්මං සජ්ජ ඛිරංව ඉච්චති,
දභන්තං ඛාලමජෙති භස්මච්ඡන්තො ච පාවකො”ති

ඉදං ලොකීයං.

“චත්තාරිමානි භික්ඛවෙ අගතිගමනානි”ති (සබ්බං) -පෙ- නිතිගතෙ
තස්ස ගතො කාලපකෙඨව චජ්ජිමා”ති.

ඉදං ලොකීයං.

“අර්ථිමෙ භික්ඛවෙ ලොකධම්මා. කතමෙ අර්ථා : ලාභො ච
අලාභො ච අසංගො ච ගතො ච නිඤ්ඤා ච පසංසා ච සුඛඤ්ඤා දුක්ඛං ච
ඉමෙ ඛො භික්ඛවෙ අර්ථා ලොකධම්මාති.

ඉදං ලොකීයං.

(2) තත් තතමං ලොකුතතරං :

2. “යසිනිදියානි සමථං ගතානි
අඤ්ඤා සථා සාරපිනා සුදනතා,
පතිනමානඤ්ඤා අනාසවඤ්ඤා
දෙවාපි තඤ්ඤා පිහගනති තාදිනො”ති.

ඉදං ලොකුතතරං.

“පඤ්ඤානි භික්ඛවෙ ඉන්ද්‍රියානි ලොකුතතරානි, තතමානි පඤ්ඤා : සඤ්ඤායං විරියන්ද්‍රියං සතින්ද්‍රියං. සමාධින්ද්‍රියං පඤ්ඤාන්ද්‍රියං. ඉමානි ඛො භික්ඛවෙ පඤ්ඤාන්ද්‍රියානි ලොකුතතරානි”ති.

ඉදං ලොකුතතරං.

(3) තත් තතමං ලොකියඤ්ඤා ලොකුතතරඤ්ඤා :

“ලභ්‍යාන මාත්‍රසත්තං ථෙව කිම්චිද්ධං අනිවච්චෙව වා”ති ථෙව භාථා. යං ඉහ “සුඛිවං වෙව පුඤ්ඤානි”ති ව “පුඤ්ඤානි කරිනිභාන සඤ්ඤා සඤ්ඤා වජ්ජනති කතපුඤ්ඤා”ති ව ඉදං ලොකියං. යං ඉහ “සංයොජන විප්පභානං වා”ති ව “සංයොජනව්‍යාපානා ජරාමරණං විමුච්චනති”ති ව ඉදං ලොකුතතරං.

ඉදං ලොකියඤ්ඤා ලොකුතතරඤ්ඤා.

“විඤ්ඤාණෙ හි භික්ඛවෙ අභාරෙ සති නාමරූපඤ්ඤා අවික්ඛනති භොති, නාමරූපඤ්ඤා අවික්ඛනතියා සති පුනඛගමො. භොති, පුනඛගමෙ සති ජාති භොති, ජාතියා සති ජරාමරණං සොක-පරිදෙවදුක්ඛදෙමනසුපායාසා සම්භවනති, එවමෙතඤ්ඤා කෙවලඤ්ඤා දුක්ඛක්ඛන්ධිඤ්ඤා සමුදයො භොති, සෙය්‍යථාපි භික්ඛවෙ මහාරුක්ඛනා, තඤ්ඤා යානි වෙව මුලානි අධොගමානි යානි ච තීරිගඛගමානි සබ්බානි තානි උභිං ඔජං අභිගරනති, එවං හි සො භික්ඛවෙ මහාරුක්ඛනා තදුභාරො තදුපාදනො වීරං දීඝමඤ්ඤානං තිවෙඨියා. එවමෙව ඛො භික්ඛවෙ විඤ්ඤාණෙ අභාරෙ සති නාමරූපඤ්ඤා අවික්ඛනති භොති, (සබ්බං)-පෙ-එවමෙතඤ්ඤා කෙවලඤ්ඤා දුක්ඛක්ඛන්ධිඤ්ඤා සමුදයො භොති”ති. ඉදං ලොකියං.

විඤ්ඤාණෙ වෙ භික්ඛවෙ අභාරෙ අසති නාමරූපඤ්ඤා අවික්ඛනති න භොති, නාමරූපඤ්ඤා අවික්ඛනතියා අසති පුනඛගමො න භොති, පුනඛගමෙ අසති ජාති න භොති, ජාතියා අසති ජරාමරණං සොක පරිදෙවදුක්ඛදෙමනසුපායාසා නිරුප්ඤ්ඤානි, එවමෙතඤ්ඤා කෙවලඤ්ඤා දුක්ඛක්ඛන්ධිඤ්ඤා නිරොධො භොති. සෙය්‍යථාපි භික්ඛවෙ මහාරුක්ඛනා, අථ පුරිසො අගච්ඡෙය්‍ය කුඤ්ඤපිටකං ආදාය, සො තං රුක්ඛං මුලෙ ඡිද්දෙය්‍ය, මුලෙ ඡේනා පට්ඨිමණෙය්‍ය, පට්ඨිමණිනා මුලානි උභිතරෙය්‍ය අනතමසො උසිරනාලමිත්තානිපි, සො තං රුක්ඛං ඛණ්ඩාඛණ්ඩිකං ඡිද්දෙය්‍ය, ඛණ්ඩාඛණ්ඩිකං ඡේනා එලෙය්‍ය, එලෙය්‍යා සකලිකං සකලිකං කරෙය්‍ය සකලිකං කනා වාතානපෙ විසොසෙය්‍ය, වාතානපෙ විසොසෙය්‍යා අඤ්ඤා ඛණ්ඩා, අඤ්ඤා ඛණ්ඩා මසිං කරෙය්‍ය, මසිං කනා මහාවාතෙ වා ඔප්පෙය්‍ය නදියා වා සිහසොනාය පවාගෙය්‍ය,

එවිඤ්ඤා සං භික්ඛවෙ මහාරුකෙඛං උට්ඨිත්තමුලං අස්ස තාලාවඤ්ඤානං අනභාවං ගන්තො ආගතීං අනුපාදාමිමො. එවමෙව ඛො භික්ඛවෙ විඤ්ඤාණං ආහාරෙ අසති නාමරූපස්ස අවික්ඛන්ති න භොති, නාමරූපස්ස අවික්ඛන්තියං අසති (සබ්බං)-පෙ-එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්තියං නිරොධො භොති”ති ඉදං ලොකුත්තරං.

ඉදං ලොකියඤ්ච ලොකුත්තරඤ්ච.

(4) තප්ථ කතමං සත්තාධිට්ඨානං :

- 3 “සබ්බං දිසං අනුපට්ඨමිම වේතසං,
කෙවල්ඤ්ඤා පියසරම්භතතං කුච්ඡි,
එවමිධෙං පුට්ඨි අත්තං පරෙසං
තස්මා න සිංසෙ පරං අත්තකාමො”ති.

ඉදං සත්තාධිට්ඨානං.

4. “යෙ කෙච්ඡි භූතා භවිස්සන්ති වාපි²
සබ්බං ගමිස්සන්ති පහාය දෙහං.
තං සබ්බජාතීං කුසලො³ විදිත්වා
ආත්මාපි සො⁴ බ්‍රහ්මචරියං චරෙත්තො”ති.

ඉදං සත්තාධිට්ඨානං.

“සත්තති භික්ඛවෙ අබ්බතී සමන්තාගතං කල්‍යාණමිත්තං අපි විවේචියමානෙන පනාමියමානෙන ගලො⁵ පි පනුජ්ජමානෙන⁶ යාවජ්චං න විජ්ඣිතබ්බං. කතමෙති සත්තති: පියො ච භොති ගරු ච භාවනීයො ච චත්තං ච වචනක්ඛමො ච ගම්හිරං ච කථං කත්තං න ව⁷ අට්ඨානෙ නියොජ්ඣො, ඉමෙති ඛො භික්ඛවෙ සත්තති-පෙ-න විජ්ඣිතබ්බං. ඉදමචොච භගව: ඉදං චත්තං සුගතො අථාපරං එතදචොච සත්ථා :

5. “පියො ච ගරු භාවනීයො චත්තං ච වචනක්ඛමො,
ගම්හිරඤ්ච කථං කත්තං භො වට්ඨානෙ නියොජ්ඣො ;
තං මිත්තං මිත්තකාමෙන යාවජ්චමපි සෙවිග්”ති.

ඉදං සත්තාධිට්ඨානං.

(5) තප්ථ කතමං ධම්මාධිට්ඨානං ;

6. “ගඤ්ච කාමසුඛං ලොකෙ යං විදං දිවියං සුඛං,
තණ්හක්ඛගසුඛස්සෙතෙ කල්‍යාණං නාග්ගන්ති තොළසිං”ති.

ඉදං ධම්මාධිට්ඨානං.

1. පරමත්තකාමො - මජ්ඣං.
2. සොච - සිද්ධි, යෙ වාපි - මජ්ඣං.
3. සබ්බං ජාතීකුසලො - සිද්ධි.
4. ආත්මාපියො - මජ්ඣං.
5. විහතමජ්ජමානෙන - මජ්ඣං, පමජ්ජමානෙන - සිද්ධි.
6. භො ච - මජ්ඣං.

7. “සුසුඛං ච ත නිබ්බානං සම්මාසම්මුඛදෙසිතං,
අනෙකං විරජං ඛෙමං තත් දුක්ඛං නිරුජ්ඣති”ති.

ඉදං ධම්මාබ්චිකානං.

- (6) තත් කතමං සත්තාබ්චිකානසු ධම්මාබ්චිකානං ච :

8. “මාතරං පිතරං හතතා රාජානො දො ව ඛතතීයෙ,
රච්චං සානුවරං හතතා”ති.

ඉදං ධම්මාබ්චිකානං.

“අතීතො යාති බ්‍රාහ්මණො”ති.

ඉදං සත්තාබ්චිකානං.

ඉදං සත්තාබ්චිකානං ච ධම්මාබ්චිකානසු.

“චත්තාරො මෙ භික්ඛවෙ ඉඤ්චිපාදො, කතමෙ චත්තාරො : ඡන්ද
සම්මාබ්චිකානසංඛාරසම්පන්නාහතො ඉඤ්චිපාදො, විරිතං පෙ-චිත්තං පෙ-
විම්සාසම්මාබ්චිකානසංඛාරසම්පන්නාහතො ඉඤ්චිපාදො”ති.

ඉදං ධම්මාබ්චිකානං.

“සො කායෙ’පි චිත්තං සමොදහති, චිත්තෙ’පි කායං සමොදහති.
කායෙ සුඛසංකෘතසු ලුප්තසංකෘතව ඕභකමිත්ති, උපසම්පජ්ජ විහරති”ති.
ඉදං සත්තාබ්චිකානං.

ඉදං සත්තාබ්චිකානසු ධම්මාබ්චිකානසු.

- (7) තත් කතමං සූඤ්ඤං :

9. “යං තං ලොකුත්තරං සූඤ්ඤං සබ්බසූඤ්ඤං යෙන වුච්චති,
ත තස්ස පරිභාසාසී සබ්බකාලෙ පරිත්තති”ති.

ඉදං සූඤ්ඤං.

10. “පසුඤ්ඤා හි සෙව්භා ලොකාසම්මං යා’යං නිබ්බානගාමිනී¹
යාය සම්මා පජානාති ජාතිමරණ සංඛාය’නාති.²

ඉදං සූඤ්ඤං.

- (8) තත් කතමං සෛය්‍යං :

11. “කිත්තසිස්සාමි තෙ සනතිං (ධොතනා’ති භගවා)
දිවෙඨ ඛමෙම අතීතිහං,
යං විදිත්ති සතො චරං
තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං.

1. නිබ්බෙධගාමිනී - ඉති.

2. ජාතිහව පරික්ඛායං - ඉති.

12. තඤ්චා'හං අභිනාදුමි (ඉච්චායසමා ධොතකො)
මහෙසි සනතිමුත්තමං,
යං විදිති, සතො චරං
තරෙ ලොකෙ ඵසත්තිකං.

13. යං කිඤ්චි සමපජානාසි (ධොතකා'ති හගවා)
උභිං අධො තිරිසං වා පි මජ්ඣෙ,
එතං විදිති, සධෙතාති ලොකෙ
හවාහවාය මාකාසි තණ්හ"නති.

ඉදං ඥෙය්‍යං.

"චතුත්තං භික්ඛවෙ අරියසම්මානං අනුක්‍රමොධා අප්පට්ඨෙධා
එවිමිදං දිශමඤ්චං සංකරිතං සංකරිතං මමඤ්චෙව තුමාකං ව.
තසිදං භික්ඛවෙ දුක්ඛං අරියසම්මං අනුක්‍රමං පටිවිදං, දුක්ඛසමුදයො'
අරියසම්මං අනුක්‍රමං පටිවිදං, දුක්ඛනිරෝධො' අරියසම්මං දුක්ඛ
නිරෝධගාමිනී පටිපදා අරියසම්මං අනුක්‍රමං පටිවිදං, උච්ඡින්නා
හවතණ්හා, ඛිණ්හා හවතෙතති, නාච්ඡිද්ධති පුනඛ්‍යවොති. ඉදමච්චෙව
හගවා ඉදං විනාන සුගතො අපා'පරං එතද'ච්චෙව සත්ථා :

14. චතුත්තං අරියසම්මානං සපාභුතං අදස්සනා,
සංසිතං' දිශමඤ්චං තාසු තාසෙව'ච ජාතිසු

15. තාති එතාති දිට්ඨාති හවතෙතති සමුගතා,
උච්ඡින්නං මුලං දුක්ඛස්ස නාච්ඡිද්ධති පුනඛ්‍යවොති.

ඉදං ඥෙය්‍යං.

(9) තත්ථ කතමං ඤාණං ව ඥෙය්‍යං ව :

"රූපං අනිච්චං වේදනා අනිච්චං සඤ්ඤා අනිච්චං සංඛාරා අනිච්චං
විඤ්ඤාණං අනිච්චං"නති ඉදං ඥෙය්‍යං.

"එවං ජානං එවං පසං අරියසම්මානො රූපං අනිච්චනති පසංති,
වේදනා අනිච්චාති පසංති, සඤ්ඤා-පෙ-සංඛාරා-පෙ-විඤ්ඤාණං
අනිච්චනති පසංති"ති ඉදං ඤාණං.

"සො පරිවුච්චති රූපෙන පරිවුච්චති වේදනාය පරිවුච්චති සඤ්ඤාය
පරිවුච්චති සංඛාරෙති පරිවුච්චති විඤ්ඤාණමා පරිවුච්චති දුක්ඛසමාති
වදමි"ති.

ඉදං ඤාණං ව ඥෙය්‍යං ව.

"සබ්බෙ සංඛාරා අනිච්චා"ති ඉදං ඥෙය්‍යං.

"යද පඤ්ඤාය පසංති"ති ඉදං ඤාණං.

3. දුක්ඛසමුදයං - මජ්ඣං.

4. දුක්ඛනිරෝධං - මජ්ඣං.

5. සංකරිතං - සිමු.

“අථ නිබ්බිඤ්ඤා දුක්ඛෙ එස මග්ගො විසුද්ධියා”ති ඉදං ඥාණං ච ඥෙය්‍යං.ච.

සබ්බෙ සංඛාරා දුක්ඛාති-පෙ-සබ්බෙ ධම්මා අනත්තා”ති ඉදං ඥෙය්‍යං.

“ගද්‍ය පඤ්ඤාය පස්සති”ති ඉදං ඥාණං.

“අථ නිබ්බිඤ්ඤා දුක්ඛෙ එස මග්ගො විසුද්ධියා”ති ඉදං ඥාණං ච ඥෙය්‍යං ච.

“යෙ හි කෙච්ඡි¹ ඥාණං, සමණා චා බ්‍රාහ්මණා චා අනිවේචන රූපෙන දුක්ඛෙන විපරිණාමධම්මෙන සෙය්‍යොගමස්මිති චා සමනුපස්සන්ති. සද්ධිසොගමස්මිති චා සමනුපස්සන්ති, නිනොගමස්මිති චා සමනුපස්සන්ති, කිම්ඤ්ඤාත්‍ර යථාභූතස්ස අදස්සන්තා, අනිච්චාය වේදනාය-පෙ-අනිච්චාය සඤ්ඤාය -පෙ- අනිවේචනි සංඛාරෙති -පෙ- අනිවේචන විඤ්ඤාණෙන දුක්ඛෙන විපරිණාමධම්මෙන සෙය්‍යොගමස්මිති චා සමනුපස්සන්ති, සද්ධිසොගමස්මිති චා සමනුපස්සන්ති, නිනොගමස්මිති චා සමනුපස්සන්ති කිම්ඤ්ඤාත්‍ර යථාභූතස්ස අදස්සන්තා”ති. ඉදං ඥෙය්‍යං.

‘යෙ ච බො කෙච්ඡි ඥාණං, සමණා චා බ්‍රාහ්මණා චා අනිවේචන රූපෙන දුක්ඛෙන විපරිණාමධම්මෙන සෙය්‍යොගමස්මිති² පි න සමනුපස්සන්ති, සද්ධිසොගමස්මිති³ පි න සමනුපස්සන්ති, නිනොගමස්මිති⁴ පි න සමනුපස්සන්ති, කිම්ඤ්ඤාත්‍ර යථාභූතස්ස අදස්සන්තා, අනිච්චාය වේදනාය -පෙ-අනිච්චාය සඤ්ඤාය -පෙ- අනිවේචනි සංඛාරෙති -පෙ- අනිවේචන විඤ්ඤාණෙන දුක්ඛෙන විපරිණාමධම්මෙන සෙය්‍යොගමස්මිති⁵ පි න සමනුපස්සන්ති, සද්ධිසොගමස්මිති⁶ පි න සමනුපස්සන්ති, නිනොගමස්මිති⁷ පි න සමනුපස්සන්ති, කිම්ඤ්ඤාත්‍ර යථාභූතස්ස අදස්සන්තා”ති. ඉදං ඥාණං.

ඉදං ඥාණං ච ඥෙය්‍යං ච

(10) තත්ථ භාගමං දස්සන්තං :

16. “යෙ අරියසම්මානි විභාවන්ති
ගම්හිරපඤ්ඤාන පුදෙසිතාති,
කිඤ්ඤාපි තෙ භොන්ති භූතප්පමතතා,
න තෙ හවං අවං මං ආදියන්ති”ති.

ඉදං දස්සන්තං.

17. “ගපිඤ්ඤා පඨවිං සිතො සියා
චතුර්ධි වාතෙති අසම්පකම්පියො,
තප්පමං සප්පරිඣං වදාමි
යො අරියසම්මානි අවෙච්ච පස්සති”ති.

ඉදං දස්සන්තං.

1. යෙව් බො කෙච්ඡි - සිමු.

“චතුර්ති භික්ඛවෙ සොභාපතනියඛෙහති සමන්තාගතො අරියසාවකො
 ආකඛ්ඛමානො අත්තනාව අත්තනාං බ්‍යාකරෙය්‍ය ඛිණ්ණිරතොලති.
 ඛිණ්ණිරච්ඡානසොති, ඛිණ්ණපෙතතිවිසයො, ඛිණ්ණපායදුග්ගතිවිනිපානො,
 සොභාපනොහමසම් අවිනිපානධම්මො නියතො සමොධිපරායනො
 සත්තකනිත්තුපරමං¹ දෙවෙ ච මනුස්සො ච සක්ඛිවිනා සංසරිතා
 දුක්ඛස්සන්තං කරිස්සාමිති. කතමෙති චතුර්ති : ඉධ භික්ඛවෙ අරියසාව
 කස්ස නාමාගතෙ සද්ධා නිවිට්ඨා පතිට්ඨිතා විරුද්ධා මූලජාතා අසංභාරියා
 සමණෙන වා බ්‍රාහ්මණෙන වා දෙවෙන වා මාරෙන වා බ්‍රහ්මෙන වා
 කෙනවි වා ලොකස්මිං සහ ධම්මෙන. ධම්මෙ ඛො පන නිට්ඨං
 ගතො හොති. සවාක්ඛාතො හගවතා ධම්මො සන්ධිට්ඨිකො අකාලිකො
 ඵඨිපය්‍යිකො ඔපනයිකො පච්චත්තං වෙදිතබ්බො විඤ්ඤති යදිදං
 මදනිම්මදනො-පෙ-නිරෝධො නිබ්බානං. සහධම්මියා ඛො පනස්ස
 හොනති ඉට්ඨා කත්තා පියා මනාපා ගිහි වෙව් පබ්බජිතා ච අරිය
 කතෙතති ඛො පන සිලෙහි සමන්තාගතො හොති අඛණ්ඩති අවජ්ඣෙද්ධති
 අසබ්බෙති අකම්මාසෙති භුජ්ජෙය්‍යති විඤ්ඤාපසංකප්පෙති අපරාමිදෙව්ති
 සමාධිසංවත්තනිකෙති. ඉමෙති ඛො භික්ඛවෙ චතුර්ති සොභාපතනියඛෙහති
 සමන්තාගතො අරියසාවකො ආකඛ්ඛමානො අත්තනාව අත්තනාං
 බ්‍යාකරෙය්‍ය ඛිණ්ණිරතොලති ඛිණ්ණිරච්ඡානසොති, ඛිණ්ණපෙතතිවිසයො
 ඛිණ්ණපායදුග්ගතිවිනිපානො සොභාපනොහමසම් අවිනිපානධම්මො
 නියතො සමොධිපරායනො සත්තකනිත්තුපරමං දෙවෙ ච මනුස්සො ච
 සක්ඛිවිනා සංසරිතා දුක්ඛස්සන්තං කරිස්සාමි”ති.

ඉදං දස්සනං.

(11) තත්ථ කතමා භාවනා :

18. “යස්සිඤ්ඤානි² සුභාවිතානි
 අජ්ඣිතතං බහිඤ්ඤා ච සබ්බලොකො,
 නිබ්බිජ්ඣ ඉමං පරං ච ලොකං
 කාලං කඛ්ඛති භාවිතො ස දනෙතා”³ති.

අයං භාවනා.

“චත්තාරිමානි භික්ඛවෙ ධම්මපදානි. කතමානි චත්තාරි : අනභිජ්ඣා
 ධම්මපදං අබ්‍යාපාදෙ ධම්මපදං සම්මාසනි ධම්මපදං සම්මාසමාධි
 ධම්මපදං. ඉමානි ඛො භික්ඛවෙ චත්තාරි ධම්මපදානි”⁴ති.

අයං භාවනා.

(12) තත්ථ කතමං දස්සනං ච භාවනා ව :

19. “පඤ්ඤා ජිනෙද පඤ්ඤා ජගෙ පඤ්ඤාට්ඨිතතරි භාවිතො,
 පඤ්ඤා සබ්බානිගො භික්ඛු ඔක්ඛිණ්ණොති වුච්චති”⁵ති.

1. පරමො - සිමු.
 2. යස්සිඤ්ඤානිධි - සිමු.
 3. සුදනෙතා - සිමු.

“පඤ්ච ඡිද්දෙ පඤ්ච ජනෙ”ති ඉදං දක්‍ෂණං. “පඤ්ච චුත්තරි භාවයෙ පඤ්ච සමානාතිගො භික්ඛු ඔහතිණ්ණොති වුච්චති”ති අයං භාවනා.

ඉදං දක්‍ෂණං ච භාවනා ච.

“තිණ්ණිමානි භික්ඛවෙ, ඉද්දියානි. කතමානි තිණ්ණි : අනඤ්ඤා භඤ්ඤාඤාමිතිද්දියං අඤ්ඤාද්දියං අඤ්ඤාතාමිතිද්දියං.

කතමං ච භික්ඛවෙ, අනඤ්ඤාභඤ්ඤාඤාමිතිද්දියං : ඉධ භික්ඛවෙ, භික්ඛු අනභිසමෙතස්ස දුක්ඛස්ස අරියසම්මානස්ස අභිසම්මාන ඡන්දං ජනෙති වායමති මිරිතං ආරහති විතතං පග්ගණ්ඨාති පදහති, අනභිසමෙතස්ස දුක්ඛසම්මුදයස්ස අරියසම්මාන - පෙ - දුක්ඛනිරෝධස්ස - පෙ - දුක්ඛනිරෝධ භාමිනියං පටිපදාය අරියසම්මාන අභිසම්මාන ඡන්දං ජනෙති වායමති මිරිතං ආරහති විතතං පග්ගණ්ඨාති පදහති, ඉදං භික්ඛවෙ, අනඤ්ඤා භඤ්ඤාඤාමිතිද්දියං”ති

ඉදං දක්‍ෂණං.

“කතමං ච භික්ඛවෙ, අඤ්ඤාද්දියං : ඉධ භික්ඛවෙ, භික්ඛු ඉදං දුක්ඛනති යථාභූතං පජානාති, අයං දුක්ඛසම්මුදයොති යථාභූතං පජානාති, අයං දුක්ඛනිරෝධොති යථාභූතං පජානාති, අයං දුක්ඛනිරෝධභාමිනි පටිපදායී යථාභූතං පජානාති, ඉදං භික්ඛවෙ, අඤ්ඤාද්දියං.

කතමං ච භික්ඛවෙ, අඤ්ඤාතාමිතිද්දියං : ඉධ භික්ඛවෙ, භික්ඛු අයචානං ඛයා අනාසවං වෙතොවිද්දිතං පඤ්ඤාමිද්දිතං දිට්ඨෙව ධරෙම සයං අභිඤ්ඤා සම්මතානා උපසම්පජ්ඣ විහරති, ඩිණං ජාති, වුසිතං බුහුමචරිතං, නතං කරණීයං, නාපරං ඉන්ද්‍රියානාංති පජානාති, ඉදං භික්ඛවෙ, අඤ්ඤාතාමිතිද්දියං”නති.

අයං භාවනා.

ඉදං දක්‍ෂණං ච භාවනා ච.

(18) තථ කතමං සකච්චනං :

20. “සබ්බපාපස්ස අකරණං කුසලස්ස උපසම්පදා,
සම්පත්තපරිඤ්ඤාදපනං එතං බුද්ධිංසංසාන”නති.

ඉදං සකච්චනං.

“තිණ්ණිමානි භික්ඛවෙ බාලස්ස බාලලක්ඛණානි, බාලනිමිත්තානි බාලාපදානානි, යෙහි බාලං බාලොති පරෙ සඤ්ජානනති, කතමානි තිණ්ණි : බාලො භික්ඛවෙ දුච්චිතතිතපීනති ච හොති, දුබ්බාසිතභාසි ච හොති, දුක්ඛතකම්මකාරී ච හොති, ඉමානි බො භික්ඛවෙ තිණ්ණි බාලස්ස බාලලක්ඛණානි බාලනිමිත්තානි බාලාපදානානි.

“නිණ්මානී භික්ඛවෙ පණ්ණිතස්ස පණ්ණිතලක්ඛණානි පණ්ණිත-
නිමිත්තානි පණ්ණිතාපදානානි, යෙහි පණ්ණිතං පණ්ණිතොති පරෙ
සඤ්ජානනාති කතමානි නිණ් : පණ්ණිතො භික්ඛවෙ සුඵ්පනීතච්ඡන්ති ච
හොති, සුභාසිතභාසි ච හොති, සුකතකම්මකාරී ච හොති. ඉමානි ඛො
භික්ඛවෙ නිණ් පණ්ණිතස්ස පණ්ණිතලක්ඛණානි පණ්ණිතනිමිත්තානි
පණ්ණිතාපදානානි”ති.

ඉදං සකච්චනං.

(14) තථ කතමං පරච්චනං :

21 “පථවිසමො නඤ්චි විඤ්ඤො
නිකොතො පාතාලසමො න වීජ්ජති,
මෙරුසමො නඤ්චි උත්තතො
චක්ඛවතී සද්දිසො නඤ්චි පොරිසො”ති

ඉදං පරච්චනං.

“හොතු දෙව්නම්මිදු, සුභාසිතෙන ජයොති. හොතු වෙපච්ඡතී
සුභාසිතෙන ජයොති. භණ් වෙපච්ඡතී, ගාථනාති. අථ ඛො භික්ඛවෙ
වෙපච්ඡතී අසුරිසො ඉමං ගාථං අභාසි :

22. “භිසොතො බාලො පකුප්පෙය්‍යො¹ නො වස්ස පටිසෙධකො,
තස්මිං භුසෙන දණ්ඩෙන ධිරො බාලං නිසෙධයෙ”ති.

භාසිතාය ඛො පන භික්ඛවෙ වෙපච්ඡතීතා අසුරිසො ගාථාය අසුරි
අනුමොදිංසු දෙවො තුණ්ඤ්ඤි අහෙසුං. අථ ඛො භික්ඛවෙ වෙපච්ඡතී
අසුරිසො සක්කං දෙව්නම්මිදුං ඵතදවොච : භණ් දෙව්නම්මිදු ගාථනාති.
අථ ඛො භික්ඛවෙ සක්කො දෙව්නම්මිදු ඉමං ගාථං අභාසි :

23. “ඵතදෙව අහං මඤ්ඤෙ බාලස්ස පටිසෙධනං,
පරං සංකුපිතං ඤාතීයො යො සතො උපසම්මතී”ති

භාසිතාය ඛො භික්ඛවෙ සක්කෙන දෙව්නම්මිදුන ගාථාය දෙවො
අනුමොදිංසු, අසුරි තුණ්ඤ්ඤි අහෙසුං. අථ ඛො භික්ඛවෙ සක්කො
දෙව්නම්මිදු වෙපච්ඡතී අසුරිසො ඵතදවොච භණ් වෙපච්ඡතී ගාථනාති.
අථ ඛො භික්ඛවෙ වෙපච්ඡතී අසුරිසො ඉමං ගාථං අභාසි :

24. “ඵතදෙව තිතීක්ඛාය වජ්ජං පස්සාමි වාසව,
යදු හං මඤ්ඤතී බාලො හතො මයායං තිතීක්ඛතී :
අජ්ඣාරුහති දුමමධො ගොව භිසො පලාසිත”ති

භාග්‍යය බොහෝ පණ හිතවෙලෙ වෙපවිතනි, අසුරිනෙකු ගාථා අසුරි
අනුමොදිංසු, දෙව් කුණ්ඩි අහසු අප්‍රබෝ හිතවෙලෙ වෙපවිතනි
අසුරිනෙකු සකකා දෙව්නමිනෙ එතදවෙව්. හණ දෙව්නමිනෙ, ගාථානි.
අප්‍රබෝ හිතවෙලෙ, සකකා දෙව්නමිනෙ, ඉමා ගාථායො අහසි :

25. “කාමි මඤ්ඤානු වා මා වා හයා මයාං නිකිකකි,
සද්ධාපරමා අප්‍රා බන්ධනා හිතො න විජ්ජති.

26. යො හවෙ බලවා සනෙතා දුබ්බලයා නිකිකකි,
තමාහු පරමා බන්ධනා නිව්වා බමිති දුබ්බලො.

27. අබලං තං බලං ආහු යසා බලබලං බලං,
බලයා බමිතභවතා පවිච්ඡතා න විජ්ජති.

28. තසොව තෙන පාපිතො යො කුඨං පටිකුජ්ඣති,
කුඨං අපටිකුජ්ඣතො සබ්බාමං ජෙති දුජ්ජං.

29. උභික්ඛමන්තං චරති අත්තනො ච පරයා ව,
පරං සංකුපිතං ඤාති යො සතො උපසම්මති.

30. උභික්ඛනං නිකිච්ඡතානං අත්තනො ච පරයා ව,
ජනා මඤ්ඤානා බලොති යෙ බමිතො අනොපිද්ධි.

“භාග්‍යය බොහෝ පණ හිතවෙලෙ, සකකා දෙව්නමිනෙකු ගාථානු දෙව්
අනුමොදිංසු අසුරා කුණ්ඩි අහසු”නි.

ඉදං පරවචනං.

(15) තත්ථ කතමං සකවචනං ච පරවචනං ව :

“සඤ්ඤා පතනං සඤ්ඤා පතනබ්බං උභයමෙතං රජානුකිණ්ණං
ආතුරයානුසිකිකතො. යෙ ව සිකිකාසාරා සිලං වතං ජීවිතං බුහුමිච්ඡා
උපධිංතසාරා, අගමෙකො අනෙතො. යෙ ව එවංවාදිනො එවංදිට්ඨිනො
නති කාමෙසු දෙසොති, අගං දුතියො අනෙතො. ඉවෙවතෙ උභො
අනතො කට්ඨිච්ඡිකා කට්ඨිකො දිට්ඨිං වසෙතිනි, එතෙ උභො අනෙත
අනතිඤ්ඤානු භිලියනාති එතෙ අතිබාචනාති එතෙ”ති

ඉදං පරවචනං.

යෙ ව බොහෝ තෙ උභො අනෙත අතිඤ්ඤානු තත්ථ ව න අහසු,
තෙ න ව අමඤ්ඤානු, මිට්ඨං තෙතං නති පඤ්ඤාපතායා”ති.

ඉදං සකවචනං.

අගං උදනො සකවචනං ච පරවචනං ව.

“රාජා පසෙහදි කොසලො හගවින්නං එතදවොච : ඉධ මයං හනෙත, රකොගතස්ස පඨිතලුභිතස්ස එවං චෙතසො පරිචිතකෙතා උදපාදි : කෙසං නුඛො පියො අත්තා, කෙසං අප්පියො අත්තාති. තස්ස මයං හනෙත එතදහොසි : යෙ ඛො කෙථි කායෙහ උච්චරිතං වරනති වාචාය උච්චරිතං වරනති මහසා උච්චරිතං වරනති, තෙසං අප්පියො අත්තා. කිඤ්චාපි තෙ එචං වදෙය්‍යං : ‘පියො නො අත්තා’ති. අථ ඛො තෙසං අප්පියො අත්තා. තං කිස්ස හෙතු : යඤ්චි අප්පියො අප්පියස්ස කරොති, තං තෙ අත්තනාව අත්තනො කරොනති, තස්මා තෙසං අප්පියො අත්තා. යෙ ච ඛො කෙථි කායෙහ සුචරිතං වරනති වාචාය සුචරිතං වරනති මහසා සුචරිතං වරනති, තෙසං පියො අත්තා. කිඤ්චාපි තෙ එවං වදෙය්‍යං ‘අප්පියො නො අත්තා’ති, අථ ඛො තෙසං පියො අත්තා. තං කිස්ස හෙතු : යං හි පියො පියස්ස කරෙය්‍ය, තං තෙ අත්තනාව අත්තනො කරොනති, තස්මා තෙසං පියො අත්තා’ති.

එමමෙතං මහාරාජ, එවමෙතං මහාරාජ, යෙ හි කෙථි මහාරාජ කායෙහ උච්චරිතං වරනති වාචාය උච්චරිතං වරනති මහසා උච්චරිතං වරනති, තෙසං අප්පියො අත්තා. කිඤ්චාපි තෙ එචං වදෙය්‍යං ‘පියො නො අත්තා’ති, අථ ඛො තෙසං අප්පියො අත්තා. තං කිස්ස හෙතු : යං හි මහාරාජ, අප්පියො අප්පියස්ස කරෙය්‍ය, තං තෙ අත්තනාව අත්තනො කරොනති, තස්මා තෙසං අප්පියො අත්තා. යෙ ච ඛො කෙථි මහාරාජ කායෙහ සුචරිතං වරනති වාචාය සුචරිතං වරනති මහසා සුචරිතං වරනති, තෙසං පියො අත්තා. කිඤ්චාපි තෙ එචං වදෙය්‍යං ‘අප්පියො නො අත්තා’ති, අථ ඛො තෙසං පියො අත්තා. තං කිස්ස හෙතු : යං හි මහාරාජ, පියො පියස්ස කරෙය්‍ය, තං තෙ අත්තනාව අත්තනො කරොනති, තස්මා තෙසං පියො අත්තා’ති. ඉදමවොච හගවා. ඉදං විනිඃ සුගතො අථාපරං එතදවොච සත්ථා :

31. “අත්තනඤ්චො පියං ජඤ්ඤා න නං පාපෙහ සංසුජේ,
න හි තං සුලභං හොති සුඛං දුක්ඛකතකාරිනා.
32. අත්තකෙනාඨිපත්තස්ස ජගතො මානුසං හවිං,
කිං හි තස්ස සකං හොති කිඤ්චො අදාය ගච්ඡති ;
කිං චස්ස අනුභං හොති ඡායාව අනපායිනී.
33. උගො පුඤ්ඤං ච පාපං ච යං මචේමා කුරුතෙ ඉධ,
තං හි තස්ස සකං හොති තං ච අදාය ගච්ඡති ;
තං චස්ස අනුභං හොති ඡායාව අනපායිනී.
34. තස්මා කරෙය්‍ය කල්‍යාණං නිවයං සම්පරාධිකං,
පුඤ්ඤානි පරලොකස්මිං පඨිච්ඡා හොනති පාණින”න්ති.

ඉදං සුත්තං පරම්චිතං. අනුගිති සකම්චිතං.

ඉදං සකම්චිතං ච පරම්චිතඤ්ච.

(16) තත්ත්ව කතමං විස්සර්ජනීයං :

පඤ්ඤා පුළුල්තෙ ඉදං අභිඤ්ඤායාං ඉදං පරිඤ්ඤායාං ඉදං පභාතබ්බං ඉදං භාවෙනබ්බං ඉදං සම්පිනාතබ්බං ඉමෙ ධම්මා, එවං ගභිතා ඉදං එලං තිබ්බතතයන්තී තෙසං එවං ගභිතානං අයං අත්ථො ඉති.

ඉදං විස්සර්ජනීයං.

“උළාථො බුද්ධො භගවා”ති බුද්ධාදාරනතං ධම්මස්වාකතතං සම්මසුප්පට්ඨපතතිඤ්ඤා එකංතෙතෙව නිද්දිසෙ. “සබ්බෙ සංඛාරා අනිච්චා”ති “සබ්බෙ සංඛාරා දුක්ඛා”ති “සබ්බෙ ධම්මා අනත්තා”ති එකංතෙතෙව නිද්දිසෙ. යං වා පනඤ්ඤාමපි එවං ජාතියන්ති.

ඉදං විස්සර්ජනීයං.

(17) තත්ත්ව කතමං අවිස්සර්ජනීයං.

35. “ආකඛතො තෙ නරදම්මසාරථී
දෙවා මනුස්සා මනසා විචිනතිතං,
සබ්බෙ න ජඤ්ඤා¹ කසිණාපි පාණීනො
සන්තං සමාධිං අරණං නිසෙවතො.
“කිං තං භගවා ආකඛති”ති.

ඉදං අවිස්සර්ජනීයං.

“එත්තතො භගවා සීලකඛතො² සමාධිකඛතො පඤ්ඤාකඛතො විමුක්තිකඛතො විමුක්තිඤ්ඤාණදස්සනකඛතො ඉරියංයං පභාවෙ භිතෙසි තායං කරුණංයං ඉද්ධිය”න්ති.

ඉදං අවිස්සර්ජනීයං.

“තථාගතස්ස භික්ඛවෙ අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස ලොකෙ උප්පාදා කිණ්ණං රතතානං උප්පාදො : බුද්ධිරතනස්ස ධම්මරතනස්ස සම්මාරතනස්ස”.

“කිං පමාණානි තිණී රතතානී”ති ඉදං අවිස්සර්ජනීයං බුද්ධිවිසයො අවිස්සර්ජනීයො. පුග්ගලපරොපරඤ්ඤානා අවිස්සර්ජනීයා.

“පුබ්බා භික්ඛවෙ කොපි න පඤ්ඤායති අවිජ්ජානිවරණානං සත්තානං තණ්හාසංයොජනානං සකිං නිරයං සකිං තීරව්ණානසොනිං සකිං පෙතතිවිසයං සකිං අසුරයොනිං සකිං දෙවෙ සකිං මනුස්සෙ සකිංවතං සංසරතං”.

1. න ජානෙයස්සං - අවිච්චිකථා.

2. සීලකඛතො - පු.

“කතමා පුබ්බා කොපි”ති අවික්ඛජ්ජනියං. “න පඤ්ඤායති”ති සාවිකානං ඤාණවේගලොභන. දුර්විධා බුද්ධිතං භගවන්තානං දෙසනා : අත්තපනාසිකා ව පරුපනාසිකා ව. ‘න පඤ්ඤායති’ති පරුපනාසිකා ; ‘නචී බුද්ධිතං භගවන්තානං අපපජානනා’ති අත්තපනාසිකා ; යථා භගවා කොකාලිකං හික්ඛුං ආරබ්භ අඤ්ඤාතරං හික්ඛුං ඵවමාන :

‘සෙය්‍යථාපි හික්ඛු, විසතිඛාරිකො කොසලකො තීලවිහො-පෙ- නකෙව ඵකො අබ්බුද්ධෙ තීරයො. සෙය්‍යථාපි හික්ඛු, විසති අබ්බුද්ධ තීරයා, ඵවමෙකො තීරබ්බුද්ධෙ තීරයො, සෙය්‍යථාපි හික්ඛු, විසති තීරබ්බුද්ධ තීරයා, ඵවමෙකො අබ්බො තීරයො. සෙය්‍යථාපි හික්ඛු, විසති අබ්බො තීරයා, ඵවමෙකො අට්ටො තීරයො. සෙය්‍යථාපි හික්ඛු, විසති අට්ටො තීරයා, ඵවමෙකො අහහො තීරයො. සෙය්‍යථාපි හික්ඛු විසති අහහො තීරයා. ඵවමෙකො කුඤ්ඤෙ තීරයො. සෙය්‍යථාපි හික්ඛු, විසති කුඤ්ඤෙ තීරයා, ඵවමෙකො සොගග්ගිකො තීරයො, සෙය්‍යථාපි හික්ඛු, විසති සොගග්ගිකො තීරයා, ඵවමෙකො උප්පලකො තීරයො. සෙය්‍යථාපි හික්ඛු, විසති උප්පලකො තීරයා, ඵවමෙකො පුණ්ඩරිකො තීරයො. සෙය්‍යථාපි හික්ඛු, විසති පුණ්ඩරිකො තීරයා, ඵවමෙකො පදුමො තීරයො. පදුමං ඛො පන හික්ඛු, තීරයං කොකාලිකො හික්ඛු උපපන්නො ඝරිපුත්ත මොක්ඛලානෙසු විත්තං ආභාසෙති”ති.

යං වා පන කිඤ්චි භගවා අහ : අයං අපමේය්‍යො අසංඛේය්‍යොති, සබ්බං තං අවික්ඛජ්ජනියන්ති.

ඉදං අවික්ඛජ්ජනියං.

(18) තස්ස කතමං වික්ඛජ්ජනියං ව අවික්ඛජ්ජනියං ව :

යද්ධං උපකො ආර්ථිකො භගවන්තං ආහ : “කුභිං ආවුසො ගොතමි, හමිස්සති”ති. භගවා ආහ :

36. “බාරාණසිං ගමිස්සාමි ආහන්තුං¹ අමනුදුජ්ඣතිං,
ධම්මවික්ඛකං පවනෙත්තුං ලොකෙ අපඨවිතතීය”න්ති.

උපකො ආර්ථිකො ආහ : “ඒනොති ඛො ආවුසො ගො ගොතමි පරිජානාසි”ති, භගවා ආහ :

37. “මාදිසං වෙ ඒනා² හොනති යෙ පත්තා ආසව්කකං,
ඒනා මෙ පාපකා ධම්මා තත්ථාහං උපකා ඒනො”ති.

1. අවිජානනාති - මර්ශං.
2. ආහං තං - මර්ශං.
3. ඒනා මෙ මාදිසං - සිඞ්ඛු.

“කථං ජනො” “කෙන ජනො”හි විශිෂ්ටත්වය ; “කතමො ජනො”හි අවිශිෂ්ටත්වය, “කතමො ආභවික්ඛයො : රාගක්ඛයො දොසක්ඛයො මොහක්ඛයො”හි විශිෂ්ටත්වය ; කිත්තකො ආභවික්ඛයො”හි අවිශිෂ්ටත්වය ;

ඉදං විශිෂ්ටත්වයාදි අවිශිෂ්ටත්වයාදි.

“අපි තථාගතො”හි විශිෂ්ටත්වය ; “අපි රූපං”හි විශිෂ්ටත්වය. “රූපං තථාගතො”හි අවිශිෂ්ටත්වය, “රූපෙ වා තථාගතො”හි අවිශිෂ්ටත්වය, “තථ ගතෙ රූප”හි අවිශිෂ්ටත්වය. එවං “අපි වෙදනා-පෙ-සක්ඛයා-සංඛාරා-අපි විශ්කූණ”හි විශිෂ්ටත්වය. “විශ්කූණං තථාගතො”හි අවිශිෂ්ටත්වය, විශ්කූණවා තථාගතො”හි අවිශිෂ්ටත්වය, විශ්කූණං තථාගතො”හි අවිශිශ්ටත්වය, “තථාගතෙ විශ්කූණ”හි අවිශිෂ්ටත්වය. “අක්ඛන්ත රූපෙත තථාගතො”හි අවිශිෂ්ටත්වය, අක්ඛන්ත වෙදනා-පෙ-සක්ඛයා - සංඛාරෙහි - විශ්කූණෙන තථාගතො”හි අවිශිෂ්ටත්වය, “අයං සො තථාගතො අරූපකො අවෙදනකො අසක්ඛකො අසංඛාරකො අවිශ්කූණකො”හි අවිශිෂ්ටත්වය.

ඉදං විශිෂ්ටත්වයාදි අවිශිෂ්ටත්වයාදි.

“සංඝස්ස භගවා දිබ්බෙන චක්ඛුනා විපුලේඛන අතික්කන්තමානු සකෙහ සතෙහ චම්මානෙ උපපත්තිංතො (එවං සබ්බො) -පෙ-තථා කම්මපගෙ සතෙහ පජානාති”හි විශිෂ්ටත්වය, “කතමෙ සත්තා” කතමො තථාගතො”හි අවිශිෂ්ටත්වය.

ඉදං විශිෂ්ටත්වයාදි අවිශිෂ්ටත්වයාදි.

“අපි තථාගතො”හි විශිෂ්ටත්වය, “අපි තථාගතො පරමිරණො”හි අවිශිෂ්ටත්වය.

ඉදං විශිෂ්ටත්වයං ච අවිශිෂ්ටත්වයං ච.

(19) තත් තතමං කමමං :

38. “අනතකොනාසිපත්තං ජගතො මානුසං භවං,
කිං හි තස්ස භතං භොති කිංඤ්ඤ ආදාය භව්ඡති ;
කිංඤ්ඤ අනුභං භොති ඡායාම අනපාසිති”

39. “උභො පුක්ඛාදාදි පාපං ව යං මව්චො කුරුතෙ ඉධ,
තං හි තස්ස භතං භොති තං ච ආදාය භව්ඡති ;
කිංඤ්ඤ අනුභං භොති ඡායාම අනපාසිති”හි.

ඉදං කමමං.

“පුනච පරං භික්ඛවෙ, බාලං පිඨසමාරුලාං වා මඤ්චසමාරුලාං වා ඡමායා¹ වා සෙමානං, යාතිස්ස පුබ්බෙ පාපකානි කම්මානි කතානි කායෙහ පුච්චරිතානි වාචාය පුච්චරිතානි මනසා පුච්චරිතානි, තානිස්ස තමහි සමයෙ ඔලම්බනති අජේඛාලම්බනති අභිපාලම්බනති. සෙය්‍යපාපි භික්ඛවෙ, මහනතානං² පබ්බතකුටානං ඡායා සායනාසමයං පඨවියං ඔලම්බනති අජේඛාලම්බනති අභිපාලම්බනති, එවිමෙව ඛො භික්ඛවෙ බාලං පිඨසමාරුලාං වා මඤ්චසමාරුලාං වා ඡමායා වා සෙමානං යාතිස්ස පුබ්බෙ පාපකානි කම්මානි කතානි කායෙහ පුච්චරිතානි වාචාය පුච්චරිතානි මනසා පුච්චරිතානි, තානිස්ස තමහි සමයෙ ඔලම්බනති අජේඛාලම්බනති අභිපාලම්බනති. තත්‍ර භික්ඛවෙ බාලස්ස එමං හොති : අකතං වත මෙ කුලාණං අකතං කුසලං අකතං භීරුත්තාණං, කතං පාපං කතං ලුඤ්ඤං කතං කිබ්බිසං, යා ව හොති³ අකතකුලාණං අකතකුසලානං අකතභීරුත්තාණං කතපාපානං කතලුඤ්ඤං කතකිබ්බිසං ගතී, තං ගතීං පෙච්ච ගච්ඡාමිති සො සොචති කීලමති පරිදෙවති උරත්තාමිං කඤ්ඤති සමමාහං අපඤ්ඤති.

පුනච පරං භික්ඛවෙ, පණ්ඩිතං පිඨසමාරුලාං වා මඤ්චසමාරුලාං වා ඡමායා වා සෙමානං, යාතිස්ස පුබ්බෙ කුලාණානි කම්මානි කතානි කායෙහ පුච්චරිතානි වාචාය පුච්චරිතානි මනසා පුච්චරිතානි, තානිස්ස තමහි සමයෙ ඔලම්බනති අජේඛාලම්බනති අභිපාලම්බනති. සෙය්‍යපාපි භික්ඛවෙ මහනතානං පබ්බතකුටානං ඡායා සායනාසමයං පඨවියං ඔලම්බනති අජේඛාලම්බනති අභිපාලම්බනති, එවිමෙව ඛො භික්ඛවෙ පණ්ඩිතං පිඨසමාරුලාං වා මඤ්චසමාරුලාං වා ඡමායා වා සෙමානං යාතිස්ස පුබ්බෙ කුලාණානි කම්මානි කතානි කායෙහ පුච්චරිතානි වාචාය පුච්චරිතානි මනසා පුච්චරිතානි, තානිස්ස තමහි සමයෙ ඔලම්බනති අජේඛාලම්බනති අභිපාලම්බනති. තත්‍ර, භික්ඛවෙ පණ්ඩිතස්ස එමං හොති : අකතං වත මෙ පාපං අකතං ලුඤ්ඤං අකතං කිබ්බිසං කතං කුලාණං කතං කුසලං කතං භීරුත්තාණං, යා ව හොති³ පාපානං අකතලුඤ්ඤං අකතකිබ්බිසං කතකුලාණං කතකුසලානං කතභීරුත්තාණං ගතී, තං ගතීං පෙච්ච ගච්ඡාමිති. සො න සොචති න කීලමති න පරිදෙවති න උරත්තාමිං කඤ්ඤති න සමමාහං අපඤ්ඤති කතං මෙ පුඤ්ඤං අකතං පාපං, යා ගම්හ්මති ගතී අකතපාපස්ස අකතලුඤ්ඤං අකතකිබ්බිසස්ස කතපුඤ්ඤස්ස කතකුසලස්ස කතභීරුත්තාණස්ස, තං පෙච්ච ගතීං ගච්ඡාමිති විපට්ඨායාමො න ජායති. අවිපට්ඨායාමො ඛො භික්ඛවෙ ඉංද්‍රියා වා පුරිසස්ස වා ගිහිනො වා පබ්බජිතස්ස වා ගඤ්ඤං මරණං හද්දිකා කාලකිරියානි වදාමිති.

ඉදං කම්මං.

“තීණිමානි භික්ඛවෙ පුච්චරිතානි, කතමානි තීණි : කායපුච්චරිතං වච්චපුච්චරිතං මනෝපුච්චරිතං. ඉමානි ඛො භික්ඛවෙ තීණි පුච්චරිතාණි.

1. ඡමායං - මජ්ඣං.

2. මහනං - මජ්ඣං.

3. යා වතා හොති - සිද්ධි, මජ්ඣං.

තීණ්ණිමානී භික්ඛවෙ, සුචරිතානී. කතමානී තීණ්ණි : කායසුචරිතං මච්චසුචරිතං මනො සුචරිතං. ඉමානී ඛො භික්ඛවෙ, තීණ්ණි සුචරිතානී”ති.

ඉදං කමමි.

(20) තත්ථ කතමො විපාකො :

“ලාභා වො භික්ඛවෙ, සුලභං වො භික්ඛවෙ ඛණො වො පච්චලභො ඛුභම්චරිතවාසාය, දිට්ඨා මය භික්ඛවෙ, ඡ ඵණ්ණායතනිකා නාම තීරයා, තත්ථ යං කිඤ්චි චක්ඛුතා රූපං පඤ්ඤානි අනිච්ඡාරූපං යෙව පඤ්ඤානි නො ඉච්ඡාරූපං, අකන්තාරූපං යෙව පඤ්ඤානි නො කන්තාරූපං, අමනාපරූපංයෙව පඤ්ඤානි නො මනාපරූපං, යං කිඤ්චි සොතෙත-පෙ-සාතෙත-පෙ-ජිට්ඨාය-පෙ-කායෙත-පෙ-යං කිඤ්චි මනසා ධම්මං විජානාති අනිච්ඡධම්මං යෙව විජානාති නො ඉච්ඡධම්මං, අකන්තධම්මං යෙව විජානාති නො කන්තධම්මං, අමනාප ධම්මං යෙව විජානාති, නො මනාපධම්මං. ලාභා වො භික්ඛවෙ, සුලභං වො භික්ඛවෙ, ඛණො වො පච්චලභො ඛුභම්චරිතවාසාය.

දිට්ඨා මය භික්ඛවෙ, ඡ ඵණ්ණායතනිකා නාම සඤ්ඤා. තත්ථ යං කිඤ්චි චක්ඛුතා රූපං පඤ්ඤානි ඉච්ඡාරූපංයෙව පඤ්ඤානි නො අනිච්ඡාරූපං, කන්තාරූපංයෙව පඤ්ඤානි නො අකන්තාරූපං, මනාපරූපංයෙව පඤ්ඤානි නො අමනාපරූපං, යං කිඤ්චි සොතෙත සඤ්ඤා සුණාති-පෙ-සාතෙත-පෙ-ජිට්ඨාය-පෙ-කායෙත-පෙ-මනසා ධම්මං විජානාති ඉච්ඡධම්මංයෙව විජානාති නො අනිච්ඡධම්මං, කන්තධම්මංයෙව විජානාති නො අකන්ත ධම්මං, මනාපධම්මංයෙව විජානාති නො අමනාපධම්මං, ලාභා වො භික්ඛවෙ, සුලභං වො භික්ඛවෙ, ඛණො වො පච්චලභො ඛුභම්චරිතවාසාය”ති.

අයං විපාකො.

40. “සථිඨි වණ්ණසභායානි පරිපුණ්ණානි සබ්බකො,
තීරයෙ පච්චමිනානං කද අනොතා හවිසානි.

41. නෙති අනොතා කුතො අනොතා න අනොතා පති දිසානි,
තද භි පකතං පාපං මම¹ කුඤ්ඤානං ච මාරිකා”ති.

අයං විපාකො.

(21) තත්ථ කතමං කමමි. ච විපාකො ච :

42. “අඛම්මවාටි භි නරො පමතොතා
යභිං යභිං හව්ඡති දුග්ගතීං යො,
සො නං අඛම්මො චරිතො හතාති
සයං හභිතො යථා කණ්ඩපො”

43. “න භි ඛම්මො අඛම්මො ච උභො සම්මිපාකිනො,
අඛම්මො නිරතං තෙති ඛම්මො පාපෙති සුභතතිං”

ඉදං කම්මං ච විපාකො ච.

“මා භික්ඛවෙ පුඤ්ඤානං භාසිත්ථ, සුඛසොත්තං භික්ඛවෙ, අධිච්චිතං ඉච්ඡාසා කතාසාසා පියසා මනාපසා යද්දං පුඤ්ඤානිති. අභිජානාමි ඛො පනාහං භික්ඛවෙ, දීඝරතතං කතාසං පුඤ්ඤානං දීඝරතතං¹ ඉච්ඡං කතතං පියං මනාපං විපාකං පච්චක්ඛාසං සත්ත වස්සාති මේතතච්චිතතං භාවෙතිහි සත්ත සංවච්චිවිච්චිකපො න ඉමං ලොකං පුනරාගමාසිං, සංවච්චිමානෙ සුද්දං² භික්ඛවෙ, කපො අභාසාරූපභො භොමි, විච්චිමානෙ කපො පුඤ්ඤං බ්‍රහ්මවිමානං උපපජ්ජාමි, තත්ථ සුද්දං³ භික්ඛවෙ, බ්‍රහ්මා භොමි මහාබ්‍රහ්මා අභිභූ අනභිභූතො අඤ්ඤාදන්ති දනො වසවතති. ජතතිංතතනතතං ඛො පනාහං භික්ඛවෙ, සකෙකා අභොසිං දෙවොනෙකෙ. අනෙකසතතතතං රාජා අභොසිං චක්ඛවතති ඛම්මකො ඛම්මරාජා වාතුරතොති විජිතාච්ච ජනපදත්ථාවරියපපතොති සත්තරතනසමතොති කො තො පන වාදෙ පදෙසරජ්ජාසා

තස්ස මයං භික්ඛවෙ, එතදභොසි : කියා නුඛො මෙ ඉදං කම්මසා ඵලං කියා කම්මසා විපාකො යෙනාහං එතරහි එවං මහිද්ධිකො, එවං මහානුභාවොති. තස්ස මයං භික්ඛවෙ, එතදභොසි : තිණ්ණං ඛො මෙ ඉදං කම්මානං ඵලං තිණ්ණං කම්මානං විපාකො යෙනාහං එතරහි එවං මහිද්ධිකො, එවං මහානුභාවො, සෙත්තපිදං : දාසාසා දම්සා සංයමිකාති.

තත්ථ යඤ්ච දහං යො ච දමො යො ච සංයමො, ඉදං කම්මං. යො තපාවචයා විපාකො පච්චක්ඛාසො, අයං විපාකො.

තථා “වුලුකම්මවිභවෙතා” විතතබ්බො, යං සුභසා මාණවසා නොදෙසා පුතතසා දෙසිතං. තත්ථ යෙ ඛම්මො අපාසුකදීඝාසුකතාය සංවතතනති, ඛිට්ඨාඛිට්ඨාසංවතතාය - අපොසකම්මතෙසකම්මතාය - දුබ්බිණ්ණ සුබ්බිණ්ණතාය-නිවිකුලිකඋච්චාකුලිකතාය-අපොහොත මහා භොගතාය-දුපාඤ්ඤපඤ්ඤවිතතතාය ච සංවතතනති, ඉදං කම්මං. යා තත්ථ අපාසුකදීඝාසුකතාය-පෙ-දුපාඤ්ඤපඤ්ඤවිතතතා, අයං විපාකො

ඉදං කම්මං ච විපාකො ච.

(22) තත්ථ කතමං කුසලං :

44 “විච්චාසුරකම්ම මතසා සුසංවුතො
කාමෙත ච අකුසලං හං කසිරං,
එතෙ තමො කම්මපපෙ විතොඛසො
අරාධිතො මහං ඉසිප්පවෙදිත”නති.

ඉදං කුසලං.

1. දීඝරතතං - කන්ධ උපංගං.
2. සුද්දං - සිද්ධි.
3. නා කුසලං - භික්ඛං.

45. "ගංගා කාශෙහ මාවාග මහසා නපථි දුක්ඛටං,
සංවුතං තිභි රාතෙහි තමහං වුමි වුභමණ්"නති.

ඉදං කුසලං.

"තිභිමාති භික්ඛවෙ, කුසලමුලාති. කතමාති තිභි : අලොභො කුසලමුලං අදොසො කුසලමුලං අමොහො කුසලමුලං. ඉමාති ඛො භික්ඛවෙ, තිභි කුසලමුලාති"ති

ඉදං කුසලං.

"විජ්ජා භික්ඛවෙ, පුබ්බභික්ඛො කුසලානං ධම්මානං සමාපතතීයා අනිදෙව් තිරිඤ්ඤ මතපං මා"ති.

ඉදං කුසලං.

(23) තත්ථ කතමං අකුසලං :

46. "ගංගා අවටනනදුස්සිලාං මාලුවා සාලමිවොතනං,
කරොති සො තථිතතානං යථා නං ඉච්ඡති දිසො"ති.

ඉදං අකුසලං.

47. "අත්තනා හි කතං පාපං අත්තජං අත්තසම්භවං,
අභිමජ්ඣති දුමේඛං චජ්රං චසම්මයං මණ්"ති.

ඉදං අකුසලං.

48. දස කම්මපථෙ තිසෙවිය
අකුසලා කුසලෙහි විචජ්ජනා,
ගරහා භවතති දෙවතෙ,
බාලමති තීරසෙසු පච්චරෙ"ති.

ඉදං අකුසලං.

"තිභිමාති භික්ඛවෙ අකුසලමුලාති. කතමාති තිභි : ලොභො අකුසලමුලං දොසො අකුසලමුලං මොහො අකුසලමුලං. ඉමාති ඛො භික්ඛවෙ තිභි අකුසලමුලාති"ති.

ඉදං අකුසලං.

(24) තත්ථ කතමං කුසලං ච අකුසලං ච :

49 "යාදිසං චපතෙ ඕජං තාදිසං හරතෙ ඵලං,
කල්‍යාණකාරී කල්‍යාණං පාපකාරී ච පාපක"නති.

1. අනුදෙව් - මජ්ඣං, සංකි.

2. අත්තනා'ව කතං කම්මං - ධම්මපද

තප්ප් යං ආහ : “කල්‍යාණකාරී කල්‍යාණ”නති ඉදං කුසලං, යං
ආහ : “පාපකාරී ච පාපකං”ති ඉදං අකුසලං.

ඉදං කුසලං ච අකුසලං ච.

50. “සුභෙන කම්මෙන චජනති සුඤ්ඤං
අපායගුණිං අසුභෙන කම්මනා,
බයං ච කම්මයානං විදුහත්තථෙයං
නිබ්බන්ධං තෙ ජොතිරිච්ඡින්නකකයං”.

තප්ප් යං ආහ : සුභෙන කම්මෙන චජනති සුඤ්ඤං”නති ඉදං කුසලං,
යං ආහ : “අපායගුණිං අසුභෙන කම්මනා”ති ඉදං අකුසලං.

ඉදං කුසලංඤ්ඤා අකුසලංඤ්ඤා.

(25) තප්ප් කතමං අනුඤ්ඤාතං :

51. “ගථාපි ගමරො පුප්ථං චණ්ණගනිං අගෙරංගං,
පලෙති රතමාදය ඵලං ගාමෙ මුනි චරෙ”ති.

ඉදං අනුඤ්ඤාතං.

නිඤ්ඤාතං භික්ඛවෙ, භික්ඛුනං කරණීයාති. කතමාති නිඤ්ඤා :
ඉධ භික්ඛවෙ, භික්ඛු පාතිමොක්ඛකංචරංගංචුතො විහරති අචාරගොචර
සම්පන්නො අඤ්ඤාතොසු චජෙජ්ජ ගගදංගාච සමාදාය සික්ඛති සික්ඛා
පදෙසු, කායකම්මචිකම්මෙන සමන්තාගතො කුසලෙන පරිසුඤ්ඤාච්චො,
අරභිච්චරිතො බො පන හොති, ථාමවා දුලාපරක්කමො අනික්ඛිතසුඤ්ඤා
අකුසලානං ඛම්මානං පහානාය කුසලානං ඛම්මානං ගාචනාය සච්ඡි
කිරියාය, පඤ්ඤාචා බො පන හොති උදයබ්බගතාමිනියා පඤ්ඤා
සමන්තාගතො අරියාය නිබ්බන්ධිකාය සම්මාදුක්ඛකකයගාමිනියා. ඉමානි
බො භික්ඛවෙ භික්ඛුනං නිඤ්ඤා කරණීයාති”ති.

ඉදං අනුඤ්ඤාතං.

“දස ඉමෙ භික්ඛවෙ, ඛම්මා පබ්බජිතෙන අභිණං පච්චිවෙක්ඛිතබ්බං,
කතමෙ දස : චෙට්ඨණ්ණියමි අජ්ඣාපගතොති. පබ්බජිතෙන අභිණං
පච්චිවෙක්ඛිතබ්බං-පෙ-ඉමෙ බො භික්ඛවෙ, දස ඛම්මා පබ්බජිතෙන
අභිණං පච්චිවෙක්ඛිතබ්බං”ති.

ඉදං අනුඤ්ඤාතං.

“නිඤ්ඤාතං භික්ඛවෙ කරණීයාති. කතමාති නිඤ්ඤා : කායසුචරිතං
චිත්තසුචරිතං මහොසුචරිතං. ඉමානි බො භික්ඛවෙ නිඤ්ඤා කරණීයාති”ති.

ඉදං අනුඤ්ඤාතං.

(26) තත්ත්ව කතමං පටික්ඛිතතං :

52. “නාපි පුත්තකමං පෙමං නාපි ගෞතමිකං ධනං,
නාපි සුරියකමං ආභා සමුද්ධපරමා කරා”ති.

භගවා ආහ :

53. ‘නාපි අත්තකමං පෙමං නාපි ධර්මසංකමං ධනං,
නාපි පඤ්ඤාකමං ආභා වුට්ඨි වෙ පරමා කරා”ති.

එත්තං යං පුරිමකං, ඉදං පටික්ඛිතතං.

“නිශ්චිතං තිත්ඛවෙ, අකරණීයාති. කතමාති නිශ්චිතං : කායදුච්චිතං
වච්ඡුච්චිතං මනොදුච්චිතං. ඉමාති ඛොඪිකවෙ, තිශ්චි අකරණීයාති”ති.

ඉදං පටික්ඛිතතං.

(27) තත්ත්ව කතමං අනුඤ්ඤාතං ච පටික්ඛිතතං ච :

54. “කිංසුඛි තිතා ජනතා අනෙකා
මග්ගො ච තෙකායතනො¹ පවුතෙතා,
පුට්ඨාමි තං ගොතම හුරිපඤ්ඤා,
කිංසුමි. සීතො පරලොකං න භාගෙ”ති.

55. “වංචං මනඤ්ච පණ්ඩාරය සමමා,
කාගෙහ පාපාති අකුබ්බමානො,
බවහන්තපානං කරමාවගතො
සඤ්ඤා ඉදං සංවිහාරි වදඤ්ඤා ;
එතෙසු ධම්මෙසු සීතො චතුසු
ධම්මෙ සීතො පරලොකං න භාගෙ”ති.

තත්තං යං ආහ : “වංචං මනං ච පණ්ඩාරය සමමා”ති ඉදං අනුඤ්ඤාතං ;
“කාගෙහ පාපාති අකුබ්බමානො”ති ඉදං පටික්ඛිතතං ; “බවහන්තපානං
කරමාවගතො සඤ්ඤා ඉදං සංවිහාරි වදඤ්ඤා එතෙසු ධම්මෙසු සීතො
චතුසු ධම්මෙ- සීතො පරලොකං න භාගෙ”ති ඉදං අනුඤ්ඤාතං ;

ඉදං අනුඤ්ඤාතඤ්ච පටික්ඛිතතං ච.

56. “සබ්බපාපස්ස අකරණං කුසලස්ස උපසම්පදා,
සම්පත්තපරියොදපනං එතං බුද්ධානසංසතං”

තත්තං යං ආහ : “සබ්බපාපස්ස අකරණං”නති ඉදං පටික්ඛිතතං,
යං ආහ : “කුසලස්ස උපසම්පදා”ති ඉදං අනුඤ්ඤාතං.

ඉදං අනුඤ්ඤාතං ච පටික්ඛිතතං ච.

1. තෙකායතනං - සංති.

“කායසමාචාරමාසං දෙවානම්ඤ, දුච්ඛෙත වදාමි : සෙව්තබ්බමිදි අසෙව්තබ්බමාති. වච්ඡමාචාරමාසං දෙවානම්ඤ, දුච්ඛෙත වදාමි : සෙව්තබ්බමිදි අසෙව්තබ්බමිදිති, පරිසෙසනමාසං දෙවානම්ඤ, දුච්ඛෙත වදාමි : සෙව්තබ්බමිදි අසෙව්තබ්බමිදිති.

කායසමාචාරමාසං දෙවානම්ඤ, දුච්ඛෙත වදාමි : සෙව්තබ්බමිදි අසෙව්තබ්බමිදිති. ඉති ඛො පනෙතං වුත්තං, කිංඤ්චතං පටිච්ච වුත්තං : යථාරූපඤ්ච ඛො කායසමාචාරං සෙව්තො අකුසලා ධම්මා අභිවක්ඛන්ති කුසලා ධම්මා පරිභාසන්ති, එවරූපො කායසමාචාරො න සෙව්තබ්බො, තත්ථ යං ජ්ඣායා කායසමාචාරං ඉමං ඛො මෙ කායසමාචාරං සෙව්තො අකුසලා ධම්මා පරිභාසන්ති කුසලා ධම්මා අභිවක්ඛන්ති, එවරූපො කායසමාචාරො සෙව්තබ්බො. කායසමාචාරමාසං දෙවානම්ඤ දුච්ඛෙත වදාමි : සෙව්තබ්බමිදි අසෙව්තබ්බමිදි ඉති යනතං වුත්තං, ඉදමෙතං පටිච්ච වුත්තං. වච්ඡමාචාරං පෙ

පරිසෙසනමාසං දෙවානම්ඤ, දුච්ඛෙත වදාමි : සෙව්තබ්බමිදි අසෙව්තබ්බමිදිති. ඉති ඛො පනෙතං වුත්තං, කිංචෙතං පටිච්ච වුත්තං : යථාරූපඤ්ච ඛො පරිසෙසනං සෙව්තො අකුසලා ධම්මා අභිවක්ඛන්ති කුසලා ධම්මා පරිභාසන්ති, එවරූපා පරිසෙසනා න සෙව්තබ්බො. තත්ථ යං ජ්ඣායා පරිසෙසනං, ඉමං ඛො මෙ පරිසෙසනං සෙව්තො අකුසලා ධම්මා පරිභාසන්ති කුසලා ධම්මා අභිවක්ඛන්ති, එවරූපා පරිසෙසනා සෙව්තබ්බො. පරිසෙසනමාසං දෙවානම්ඤ දුච්ඛෙත වදාමි : සෙව්තබ්බමිදි අසෙව්තබ්බමිදි. ඉති යං තං වුත්තං, ඉදමෙතං පටිච්ච වුත්තං.

තත්ථ යං ආහ : “සෙව්තබ්බමිදි”ති ඉදං අනුඤ්ඤාතං. යං ආහ : “න සෙව්තබ්බමිදි”ති ඉදං පටිකඛිතතං.

ඉදං අනුඤ්ඤාතං ච පටිකඛිතතං ච.

(28) තත්ථ කතමො ථවො :

57 “මහානට්ඨබ්බිකො සෙවෙතා සච්චානං චතුරො පදා,
විරාගො සෙවෙතා ධම්මානං ද්විපදානං ච මානුෂා”ති.

අයං ථවො.

“තිණ්ණමාති භික්ඛවෙ, අග්ගාති, කතමාති තිණ්ණ : යාවතා භික්ඛවෙ සත්තා අපදා වා ද්විපදා වා චතුපදා වා බහුපදා වා රූපිනො වා, අරූපිනො වා සඤ්ඤානො වා අසඤ්ඤානො වා නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤානො වා, තථාගතො තෙසං අග්ගමක්ඛායති සෙට්ඨමක්ඛායති පච්චරමක්ඛායති, යදිදං අරහං සම්මාසම්මුද්ධො.

යාවතා භික්ඛවෙ, ධම්මානං පණ්ණන්ති සබ්බතානං වා අසබ්බතානං වා, විරාගො තෙසං ධම්මානං අක්කමක්ඛායති සෙට්ඨමක්ඛායති පච්චරමක්ඛායති, යදිදං මදතිමිදදනො-පෙ-තිරොධො තිබ්බානං.

යාමිනා හික්ඛවෙ, සබ්බානං පණ්ණතති ගණානං පණ්ණතති මහාජනකතතිපානානං පණ්ණතති තපාගතසංවිකසණිනා තෙසං අඤ්ඤාමක්ඛායති සෙට්ඨමක්ඛායති පචරමක්ඛායති යදිදං චතතාරි පුරිස සුගාති අට්ඨපුරිසපුග්ගලා-පෙ-පුඤ්ඤාභෙධතං ලොකස්සා”ති.

58. “සබ්බලොකුත්තරො සත්ථා ධම්මො ච කුසලකතො,¹
ගණො ච තරපිහස්ස තාති තිණි විසිස්සරෙ.

59. සමිණපදුමසඤ්චයො ගණො
බම්මවරො ච විදුත සක්කතො,
තරවරදමකො ච චක්ඛුමො
තාති තිණි ලොකස්ස උත්තරි.

60. සත්ථා ච අපච්ඡයමො
ධම්මො ච සබ්බො තිරුපදහො,
අරියො ච ගණවරො
තාති බලු විසිස්සරෙ තිණි.

61. සච්චනාමො ජිනො බෙමො,
සබ්බාතිභු සච්චධම්මො,
නත්ඤ්ඤා තස්ස උත්තරි
අරියසමෙසා තිච්චං විඤ්ඤාන පුජිනො
තාති තිණි ලොකස්ස උත්තරි.”

62. “ඵකායනං ජාතීබයනතදය්ඨි
මස්සං පජානාති හිතානුකම්පි,
ඵතෙන මස්සෙන තරි-සු පුබ්බෙ
තරිස්සනති යෙ ව² තරනති ඕඝං.
තං තාදිසං දෙවමනුස්සසෙට්ඨං
සත්තා නමස්සනති විසුඤ්ඤාපෙක්ඛා”ති.

අයං ඵවො’ති.

තත්ථ ලොකියං සුත්තං දර්ථි සුත්තෙති නිද්දිසිතබ්බං : සංකිලෙස භාගියෙන ච වාසනාභාගියෙන ච. ලොකුත්තරමපි සුත්තං තීඨි සුත්තෙති නිද්දිසිතබ්බං : දස්සනභාගියෙන ච භාවනාභාගියෙන ච අසෙව භාගියෙන ච. ලොකියඤ්ච ලොකුත්තරඤ්ච යමිං සුත්තෙ යං යං පදං දිස්සති සංකිලෙසභාගියං වාසනාභාගියං වා, තෙන තෙන ලොකියනති නිද්දිසිතබ්බං, දස්සනභාගියං වා භාවනාභාගියං වා අසෙවනභාගියං වා යං යං පදං දිස්සති, තෙන තෙන ලොකුත්තරනති නිද්දිසිතබ්බං.

වාසනාභාගියං සුත්තං සංකිලෙසභාගියස්ස සුත්තස්ස නිග්ගානාය, දස්සනභාගියං සුත්තං වාසනාභාගියස්ස සුත්තස්ස නිග්ගානාය, දස්සන භාගියං සුත්තං වාසනාභාගියස්ස සුත්තස්ස පටිනිස්සත්තාය භාවනාභාගියං සුත්තං දස්සනභාගියස්ස සුත්තස්ස පටිනිස්සත්තාය, අසෙවනභාගියං සුත්තං භාවනාභාගියස්ස සුත්තස්ස පටිනිස්සත්තාය, අසෙවනභාගියං සුත්තං දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරත්ථං.

1. කුසලමක්ඛතො - සිඬු.

2. යෙ වාපි - සිඬු.

ලොකුතතරං සුතං සත්තාධිව්‍යානං ඡබ්බිසකියං පුග්ගලෙති නිද්දිසිතබ්බං. තෙ තීති සුතෙතති සමථෙයිසිතබ්බං : දංගනභාගියෙත භාවනාභාගියෙත අසෙක්කභාගියෙත වාතී.

තථ දංගනභාගියං සුතං පඤ්චගි පුග්ගලෙති නිද්දිසිතබ්බං : එකභිජ්ඣා කොලංකොලෙත සත්තක්කතභූපරමෙත සඤ්ඤාසාරිතා ධම්මාසුසාරිතා වාතී. දංගනභාගියං සුතං ඉමෙති පඤ්චගි පුග්ගලෙති නිද්දිසිතබ්බං. භාවනාභාගියං සුතං ආදහති පුග්ගලෙති නිද්දිසිතබ්බං : සක්කදාමිඵලසව්ඡිකිරියං පටිපනෙතන, සක්කදාමිතා, අනාගාමිඵලසව්ඡිකිරියං පටිපනෙතන, අනාගාමිතා, අනන්තරාපරිනිබ්බාසිතා, උපහව්ව පරිනිබ්බාසිතා, අසක්කාරපරිනිබ්බාසිතා, සසක්කාරපරිනිබ්බාසිතා, උභං සොතෙත අසක්කාරපරිනිබ්බාසිතා, සඤ්ඤාසාරිතා, දිට්ඨිපානෙතන, කාය සක්කිතා වාතී. භාවනාභාගියං සුතං ඉමෙති ආදහති පුග්ගලෙති නිද්දිසිතබ්බං. අසෙක්කභාගියං සුතං නවති පුග්ගලෙති නිද්දිසිතබ්බං : සඤ්ඤාසාරිතා, පඤ්ඤාසාරිතා, සුඤ්ඤාසාරිතා, අතිමිත්ත විමුක්තෙත, අපාඤ්ඤාසාරිතා, උභං සොතෙත සඤ්ඤාසාරිතා, සමසිසිතා, පඤ්ඤාසාරිතා සමසිසිතා සමසිසිතා වාතී. අසෙක්කභාගියං සුතං ඉමෙති නවති පුග්ගලෙති නිද්දිසිතබ්බං. එවං ලොකුතතරං සුතං සත්තාධිව්‍යානං ඉමෙති ඡබ්බිසකියං පුග්ගලෙති නිද්දිසිතබ්බං.

ලොකියං සුතං සත්තාධිව්‍යානං එකභවිසකියං පුග්ගලෙති නිද්දිසිතබ්බං : තෙ වරිතෙති නිද්දිව්‍යං සමථෙයිසිතබ්බං, කෙවි රාගවරිතා, කෙවි දෝසවරිතා, කෙවි මොහවරිතා, කෙවි රාගවරිතා ව දෝසවරිතා ව, කෙවි රාගවරිතා ව මොහවරිතා ව, කෙවි දෝසවරිතා ව මොහවරිතා ව, කෙවි රාගවරිතා ව දෝසවරිතා ව මොහවරිතා ව. රාගභූතෙ සිතො රාගවරිතො, රාගභූතෙ සිතො දෝසවරිතො, රාගභූතෙ සිතො මොහවරිතො, රාගභූතෙ සිතො රාගවරිතො ව දෝසවරිතො ව මොහවරිතො ව, දෝසභූතෙ සිතො දෝසවරිතො දෝසභූතෙ සිතො මොහවරිතො, දෝසභූතෙ සිතො රාගවරිතො, දෝසභූතෙ සිතො රාගවරිතො ව දෝසවරිතො ව මොහවරිතො ව. මොහභූතෙ සිතො මොහවරිතො, මොහභූතෙ සිතො රාගවරිතො, මොහභූතෙ සිතො දෝසවරිතො, මොහභූතෙ සිතො රාගවරිතො ව දෝසවරිතො ව මොහවරිතො වාතී. ලොකියං සුතං සත්තාධිව්‍යානං ඉමෙති එකභවිසකියං පුග්ගලෙති නිද්දිසිතබ්බං.

විසතාභාගියං සුතං සිලවිසතෙති නිද්දිසිතබ්බං. තෙ සිලවිසතො පඤ්ච පුග්ගලා : පකඨිසිලං සමාදානසිලං මිත්තපාසාදෙ සමපො විපක්ඛානා වාතී. විසතාභාගියං සුතං ඉමෙති පඤ්චගි පුග්ගලෙති නිද්දිසිතබ්බං. ඉමෙති පඤ්චගි ධම්මෙති.¹

ලොකුතතරං සුතං ධම්මාධිව්‍යානං තීති සුතෙතති නිද්දිසිතබ්බං. දංගනභාගියෙත භාවනාභාගියෙත අසෙක්කභාගියෙත ව.

1. මජ්ඣිම - ඉමෙති පඤ්චගි ධම්මෙති උතං.

ලොකියඤ්ච ලොකුතතරඤ්ච සත්තාතිවිචාරනඤ්ච ධම්මාතිවිචාරනඤ්ච උභයෙත නිද්දිසිතබ්බං. සද්දං පඤ්ඤාය නිද්දිසිතබ්බං. පඤ්ඤාදිජ්ඣෙත පඤ්ඤාබලෙන අධිපඤ්ඤාසිත්තාය ධම්මවිචිතතබ්බොජ්ඣාදිභිතන සම්මා-
දිට්ඨියා තීරණාය සත්තීරණාය ධම්ම සද්දංත අනිසේද සද්දංත බියේ සද්දංත අනුපායද සද්දංත අනඤ්ඤානඤ්ඤානාමිතිජ්ඣෙත අඤ්ඤාදිජ්ඣෙත අඤ්ඤාතාච්ඡිජ්ඣෙත චක්ඛුතා විජ්ජාය බුද්ධියා භූරියා මෙධාය, යං යං වා පන උබ්බතී තෙන තෙන පඤ්ඤාධිවචනෙන නිද්දිසිතබ්බං.

ඥායාං අතීතානාගතපච්චුප්පානනාති අජිකිතතික්ඛාතිරෝති භීතපාඤ්ඤෙති දුරසතතික්ඛෙති සබ්බතාසබ්බතෙති කුසලාකුසලවිශාක තෙති, සබ්බපතො වා ඡති ආරම්භෙති නිද්දිසිතබ්බං. සද්දංත ඥායාංත ඤායාංත නිද්දිසිතබ්බං, පඤ්ඤාපි ආරම්භංගුතා ඥායා, යං කීඤ්ච ආරම්භංගුතං අජිකිතතිකං වා බාහිරං වා, සබ්බං තං සබ්බතෙන අසබ්බතෙන ච නිද්දිසිතබ්බං.

දඤ්ඤාං¹ භාවනා සත්තවචනං පරවචනං වික්ඛාජ්ජනියං අවික්ඛාජ්ජනිකං කම්මං විපාකොති සබ්බත්ථ තදුභයං සුතෙත යථා නිද්දිට්ඨං තථා උපධාරසිත්ථා උබ්බතානතො නිද්දිසිතබ්බං, යං වා පන කීඤ්ච භගවා අඤ්ඤාතරං වචනං භාගති, සබ්බං තං යථා නිද්දිට්ඨං ධාරසිතබ්බං.

දුට්ඨො හෙතු : යඤ්ච කම්මං යෙ ව කිලෙසා. සමුදයො කිලෙසා තත්ථ කිලෙසා සංකිලෙසභාගියෙන සුතෙතන නිද්දිසිතබ්බං. සමුදයො සංකිලෙසභාගියෙන ච වාසනාභාගියෙන ච සුතෙතන නිද්දිසිතබ්බං.

තත්ථ කුසලං චතුති සුතෙතති නිද්දිසිතබ්බං : වාසනාභාගියෙන දඤ්ඤාභාගියෙන භාවනාභාගියෙන අනෙක්භාගියෙන ච. අකුසලං සංකිලෙසභාගියෙන නිද්දිසිතබ්බං. කුසලං ච අකුසලං ච තදුභයෙති නිද්දිසිතබ්බං.

අනුඤ්ඤාතං භගවතො අනුඤ්ඤාතාය නිද්දිසිතබ්බං. තං පඤ්චවිධං : සංවරො පහංතං භාවනා සවිජ්ජිතියා කප්පියානුලොමොති. යං දිස්සති තාසු තාසු භූමිසු තං කප්පියානුලොමෙන නිද්දිසිතබ්බං. භගවතා පටික්ඛිතතං පටික්ඛිතතකාරණෙන නිද්දිසිතබ්බං. අනුඤ්ඤාතඤ්ච පටික්ඛිතතඤ්ච තදුභයෙත නිද්දිසිතබ්බං.

ථවො පසංඝාය නිද්දිසිතබ්බං. සො පඤ්චවිධෙන වෙදිතබ්බො : භගවතො, ධම්මස්ස, අරියසම්මාස්ස, අරියධම්මානං සිත්තාය ලොකීය-
ගුණසම්පත්තියාති. ඵලං ථවො පඤ්චවිධෙන නිද්දිසිතබ්බං.

1. දඤ්ඤා - සිමු.

ඉන්ද්‍රියභූමි නවති පදෙති නිද්දිසිතබ්බං, කිලෙසභූමි නවති පදෙති නිද්දිසිතබ්බං. එවමෙතාති අට්ඨාරස පදති භොනති : නව පදති කුසලාති නව පදති අකුසලාතිති. තථා හි වුත්තං : “අට්ඨාරස මූලපද කුභිං දට්ඨබ්බං : සංසතපට්ඨානෙ”ති. තෙනාහ අයස්මා මහාකම්මායනො :

“නවති පදෙති කුසලා නවති ච සුඡ්ඡන්ති අකුසලා පක්ඛා,
එතෙ ඛලු මූලපද භවන්ති අට්ඨාරස පදති”ති.

නිසුභං සංසතපට්ඨානං.

උත්තාමිතා සමත්තා නෙතති යා අයස්මිතා මහාකම්මායනෙන භාසිතා භගවතා අනුමොදිතා මූලාසම්මුතියං සම්මිතාති.

නෛතිපාකරණං නිට්ඨිතං.

තෙතනිසකරණ
ගාථාදීපාදනුකතමණිකා .
(උද්ධෘතස්ථාන සහිත සි)

			පිටුව
අකකිරං පදං බ්‍යඤ්ජනං	-	-	12
අජාතං අභුතං අනුපද්දමං ච	-	-	84
අජ්ජ භිංසං තතො කප්පා (සංකීර්තනේර ගාථා - අපදන පාළි)	-	-	200, 204, 208
අජ්ජෙවි කිම්බං ආතප්පං (මජ්ඣිමනිකාය - භද්දකරතතසුත්ත, ලොමසකඛනිය පේරාපදන.)	-	-	218
අජ්ඣතතං ච බහිඤ්ඤා ච ()	-	-	208
අඤ්ඤාථා භාචි ගවසනො (උද්දනපාළි - තඤ්ඤා)	-	-	232
අනිතං නාඤ්ඤාමෙතො (ම. නි. භද්දකරතතසුත්ත, ලොමසකඛනිය පේරාපදන.)	-	-	218
අනතතා හි කතං පාපං (ධම්මපද අනතවක)	-	-	274
අනතානං චෙ පියං ජඤ්ඤ (කොසල සංයුත්ත)	-	-	260
අනුක්ඛ නව පදානි	-	-	12
අඤ්ඤානං පටිපන්නාහං (නාලාචාරිකාවනු)	-	-	202
අධම්මවාරි හි නරො පමනො ()	-	-	270
අධම්මෙහි ධනං ලභිං ()	-	-	188
අනතකොනාභිපන්නාහං (කොසල සංයුත්ත)	-	-	260, 266
අනතරායාසු භවික්ඛානති ()	-	-	188
අපි මා'පි පංසුප්පෙසු ()	-	-	204

පිටුව

අපමනෙන් අයං කලී	-	-	190
(මුහම්මද්, චතුක්කච්ඡානර-භණ්ඩාමය, දකුණුකර-පෙරවග)			
අපමාදො අමතපදො	-	-	56
(බමමපද - අපමාදවග)			
අපමොයං පමණෙන්	-	-	190
(මුහම්මද්)			
අබලං තං බලං ආහු	-	-	258
(සකුන්තලා)			
අබලානං බලියනි	-	-	16
(සුත්තනිපාත - අවකාශය)			
අමතං පණිතං ච සිවං ච බෙමං	-	-	84
()			
අයතං මලං සමුච්ඡිතං	-	-	184
(බමමපද - මලවග)			
අයං ච දහරො හික්ඛු	-	-	224
(හික්ඛුසංයුත - හවිතික්ඛුසුත්ත)			
අයං ලොකො සත්තාපජානො	-	-	232
(උදනපාළි - නිදර්ශන)			
අයං සුගතෙහ සුගතස්ස ථූපො	-	-	204
()			
අරක්ඛිතෙහ පිනෙතෙහ	-	-	124
(උදන පාළි - මෙඛියවග)			
අරියං චරිතඛිනං මනං	-	-	208
()			
අවිජ්ජාත නිවුතො ලොකො	-	-	24, 104
(සුත්තනිපාත - පාරායනවග)			
අසම්මතං 'හන්තමිතාසවං ච	-	-	82
අසුන්තෙහ භවිතොහාසෙ	-	-	198
(සකුන්තලාපෙරවග, අපදන පාළි)			
අසුන්තද්දිනවතා	-	-	8, 22
අසුන්තො තෙ හරදමිතාරපි	-	-	262
()			
අතුරං අසුපිං පුතී	-	-	58
(පෙර - පෙරිතාදා?)			
අරහට නික්ඛමි	-	-	64
(මුහම්මද් - අරුණවිහිසුත්ත)			
අසං පිතං ච අනිතදානං ච	-	-	42, 80

පිටුව

ඉදං දික්ඛාන අවජරියං	-	-	200
ඉදං හි තං ජෙතවනං	-	-	218
(මජ්ඣිමනිකාය - අනාථපිණ්ඩකොවාදසුත්ත, දෙවපුත්ත සංයුත්ත)			
ඉමමිහි වා'යං සමයෙ	-	-	188, 202
(ඉතිවුත්තකපාළි - දුතියවග්ග, සොත්තපත්තිසංයුත්ත-සරනාතිවග්ග)			
උච්ඡිද්ධ සිහෙහමයතනො	-	-	58
(ධම්මපද - මග්ගවග්ග)			
උද්ධං අපඨං සබ්බධි විපාකුතො	-	-	96, 210
(උද්ධපාළි - චූළලවග්ග)			
උභික්ඛමන්තං චරති	-	-	258
(සක්කසංයුත්ත)			
උභික්ඛං තිත්ථිවන්තානං	-	-	258
(සක්කසංයුත්ත)			
උභො පුඤ්ඤං ච පාපං ච	-	-	260, 266
(කොසල සංයුත්ත)			
උමාරං චත තං ආසි	-	-	204
()			
එකතීසමග්ගි කප්පමග්ගි ජිනො අනෙජො	-	-	106
()			
එකත්තතාය ධම්මො	-	-	10
එකමග්ගි පද්ධතානෙ	-	-	8
එකායනං ජාතිබ්බන්තදස්සි	-	-	282
(සතිපට්ඨානසංයුත්ත - නාලද්දවග්ග)			
එතදෙව අහං මඤ්ඤං	-	-	256
(සක්කසංයුත්ත)			
එතදෙව තිත්ථිකතාය	-	-	256
(සක්කසංයුත්ත)			
එතං වාහං අරතාමි	-	-	190
()			
එතං දල්ඛං ඛනිකමාහු ධිරං	-	-	58, 226
(කොසලසංයුත්ත, ජාතක - දුක්ඛිපාත - නතංදල්ඛවග්ග)			
එතෙ සොළස භාරො	-	-	4
එමිසමග්ගං යපාතුගං	-	-	232
(උද්ධපාළි - නද්දවග්ග)			
එවමෙවං මහුග්ගෙසු	-	-	186, 194
(චතුක්කඛුත්තර - පත්තකමවග්ග)			

පිටුව

එම්. අවිනයිතා වුඳ්ඛා	-	-	200
()			
එම්. විහාරිං ආතාපිං	-	-	218
(මජ්ඣිමනිකාය - භද්දකර්තකසුත්ත, ලොමසකඛිනියපේරාපදන)			
මිලොකකොට්ඨක දිසලොචනෙත	-	-	12
කපං ඛණ්ඩි අත්තානං	-	-	188
()			
කදභං නන්දං පණ්ණෙය්‍යං	-	-	212
(භික්ෂුසංග්‍රහ - නන්දවග්ග)			
කපිලං නාම නගරං	-	-	208
()			
කම්මං විජ්ජා ව ඛමේමි ව	-	-	218
(මජ්ඣිමනිකාය - අනාඨපිණ්ඩකොවාදසුත්ත, දෙවනාසංග්‍රහ)			
කාමනිඃ ජාලයඤ්ජනත	-	-	58, 184
(උදහපාඨි - චුල්ලවග්ග)			
කාමං කාමගමිනං	-	-	14, 102
(සුත්තනිපාත - අවිච්ඡේදවග්ග)			
කාමං මිඤ්ඤාදු වා මා වා	-	-	268
(ගනකසංග්‍රහ)			
කාමේසු නාතිථිජේඛිතා	-	-	32, 36
(සුත්තනිපාත - පාරායනවග්ග)			
කිත්තගිණ්ණං තෙ සතථිං	-	-	246
(සුත්තනිපාත - පාරායනවග්ග)			
කිනත්‍රු කුජ්ඣිසි මා කුජ්ඣි	-	-	212
(භික්ෂුසංග්‍රහ - තිස්සසුත්ත)			
කිං සු ජේනිඃ සුඛං තෙඤ්ඤි	-	-	212
(චුළුසංග්‍රහ - අරහත්තවග්ග)			
කිං සු භතෙ උප්පත්තිතං	-	-	212
()			
කිං සුඛං භිතං ජනනං අනෙකං	-	-	278
(දෙවනාසංග්‍රහ)			
කුම්මාසං විකම්මිණිං නන්ද	-	-	208
()			
කුසලාකුසලො ඛමේමි	-	-	8
කෙන තෙ නාදිසො විණ්ණො	-	-	202
(විමොනවජ්ඣ-නාමාවිමොන)			
කෙන සු කිච්චිතො ලොකො	-	-	22, 104
(සුත්තනිපාත-පාරායනවග්ග)			

කෙන සුඛතාහතො ලොකො (දෙවතා සංයුතත)	-	-	40
කොඛමකඛගරු භික්ඛු ()	-	-	186
කොඛං ඡේතියා සුඛං සෙතී (දෙවතාසංයුතත-කිංතවිතො)	-	-	213
කොඛං තතෙ උපපතීතං ()	-	-	212
කො හෙතු සිතකම්මො ()	-	-	200
බෙහතං වදන්තං තිරිසුද්ධං මා (සුතතනිපාත-අවිධිකවිතො)	-	-	14
ගමහිරං වෙච උපපන්නං ()	-	-	84
ගුත්තං වෙ තරමානානං (චතුක්කඛගුත්තර-පතතකම්මවිතො)	-	-	186, 194
වක්ඛුමා විතමානීච (උදහපායී-සොණවිතො)	-	-	16
චතුක්කං අරියසම්මානං (සම්මිතංයුතත-කොට්ඨකම්මවිතො)	-	-	248
චරතති බාලා දුමමධා (දෙවිපුත්ත සංයුතත, ධම්මපද-බාලවිතො)	-	-	188
වොරෙ යථා සන්තිමුඛෙ ගතියො (මජ්ඣිමනිකාය-රට්ඨපාලසුතත)	-	-	54, 186
ඡන්දා දෙතා හතා මොහා (චතුක්කඛගුත්තර-චරවිතො)	-	-	184
ඡත්තමතීවිතොති (උදහපායී-සොණවිතො)	-	-	224
තණං ච අවිජ්ජාපි ච ()	-	-	10
තණං ච අවිජ්ජාපි ච ()	-	-	6
තතො අගගිසිඛාවණං ()	-	-	200
තතො ච කතතියො පුණ්ණං ()	-	-	208
තතො ච විඤ්ඤානං පතොතා ()	-	-	208
තතො කරෙග්ග කල්පාණං (කොතලනංයුතත)	-	-	260

පිටුව

තඟ්ගි ජනතු සදහනෙ:	-	-	16
(සුතතනිපාත-අට්ඨකච්ඡය)			
තඟ්ගි රතනික විතතංග	-	-	72, 148, 156
(උදහපාය-මෙඛිලය)			
තඟ්ගි හි තෙ සුචිතො විතතොකා:	-	-	100, 102
(උදහපාය-පාටලීගාමිවග්ග)			
තඟ්ගි හි පණ්ණාසො පොකො:	-	-	218
(මී : නිකාය-අනාඨපිණ්ඩකොට්ඨකසුත්ත)			
තඟ්ගි ච ඔක්කපසි ඛම්මසුත්තම.	-	-	206
()			
තඟ්ගි මහුකො: ඛලිමාහිකාරි	-	-	206
()			
තඟ්ගි චෙ කාමිකංගංග	-	-	14, 102
(සුතතනිපාත-අට්ඨකච්ඡය)			
තඟ්ගි නිබ්බුතංග හිකුච්ඡො:	-	-	234
(උදහපාය-නන්දවග්ග)			
තඟ්ගි ච චිතං සුචි:	-	-	208
()			
තඟ්ගි කම්මංග විපාකතො අහං	-	-	206
()			
තඟ්ගි තෙහ පාපිකො	-	-	258
(කකකංගුත්ත)			
තං වංගං අභිකුමි	-	-	248
(සුතතනිපාත-පාරාසනවග්ග)			
තං දෙවතා කම්මසුලා උලාර	-	-	222
(කම්මකංගුත්ත-කොට්ඨකච්ඡය)			
තං එතං දිට්ඨංති	-	-	248
(කම්මකංගුත්ත-කොට්ඨකච්ඡය)			
තං කම්මං කට්ඨිකං	-	-	208
()			
තං ච තං අනුතං	-	-	12
තුලමතුලං ච සමාචං	-	-	92
(දිඝනිකාය-මහාපට්ඨකංගුත්ත, ඉද්ධිපාදකංගුත්ත- වංගුත්ත, අට්ඨකච්ඡය-තුමිලවග්ග, උදහ- පාය-පාටලීවග්ග)			
තෙ ගුණංගි පකංගනි	-	-	24
()			

පිටුව

තෙව්ගේරු ඉඟිපාතොනා ව (හික්කුසංයුතන)	-	-	224
දසකම්මපථේ නිගෙවිත ()	-	-	274
දිසාලොචනමංකාසු	-	-	6
දුක්කරං වා'පි කුරෙහති (දෙව්පුත්තසංයුතන-කාමදසුතන)	-	-	216
දුක්කරං දුතතීතිකඛං ව (දෙව්තාසංයුතන-නාදනවිග්ග)	-	-	190
දුග්ගමෙ විතමෙ වා'පි (දෙව්පුත්ත සංයුතන-කාමදසුතන)	-	-	216
දුබ්බණ්ණකො දුබ්බවිවරෙ (හික්කුසංයුතන)	-	-	224
දුලලකං වා'පි ලහනති (දෙව්පුත්තසංයුතන)	-	-	216
දුග්ගමාදකං වා'පි සමාදකනති (දෙව්පුත්තසංයුතන)	-	-	216
දුරෙ සතොනා පකාසෙහති (බිම්මපද-පකිණ්ණකවිග්ග)	-	-	24
දෙව්පුත්ත සරිරවණ්ණ ()	-	-	204
දෙවෙසු දෙව්ගොහග්ගං ()	-	-	200
දෙසනා විවිගො යුතති	-	-	4
දොදසපදාති සුතනං	-	-	2
ධම්මං ව පඨමානං	-	-	8
ධම්මං දෙසෙති ජිනො	-	-	8
ධම්මො හවෙ රක්ඛති ධම්මවාරිං (මහාධම්මපාල ජාතක - දසකතිපාත, අගොභර ජාතක-විතතිතිපාත)	-	-	14, 54, 70
හ උදකෙන සුචි හොති (උදනපාය-බොධිවිග්ග)	-	-	222
හ තං කම්මං කතං සාධු (සංයුතනතිකාය-බෙම්සුතන, බිම්මපද-බාලවිග්ග)	-	-	188
හ තං දලකං ඛනිනමාසු ධීර (කොසලසංයුතන-ඛනිනසුතන, ජාතක-දුක්ඛතිපාත-නතංදලවිග්ග)	-	-	56, 226

පිටුව

හස්ති අත්තසම්. පෙම්.	-	-	278
(දෙවනාංගය-නන්දනවග්ග)			
හස්ති අනන්තා කුමාරා අනන්තා	-	-	270
(ජාතක-වතුකකතිපාත-ප්‍රවීණවග්ග)			
හස්ති විනේශ පරාක්‍රම	-	-	200
()			
හස්ති පුත්තසම්. පෙම්.	-	-	278
(දෙවනාංගය-නන්දනවග්ග)			
නන්දන පුත්තසම් පුත්තසම්.	-	-	56
(දෙවනාංගය-නන්දනවග්ග, මාර්ගය-අයුච්ඡාය පුත්තකතිපාත උරගවග්ග)			
නන්දන ඵලෙය පරිච්ඡිද්ධ	-	-	56
(මාර්ගය-අයුච්ඡාය)			
නන්දන පුත්තසම් පුත්තසම්.	-	-	222
(බ්‍රහ්මය-බ්‍රහ්මය, ඵලෙය-ඵලෙය, ඵලෙය-ඵලෙය)			
නන්දන පුත්තසම් පුත්තසම්.	-	-	222
(බ්‍රහ්මය-බ්‍රහ්මය, ඵලෙය-ඵලෙය)			
නන්දන පුත්තසම් පුත්තසම්.	-	-	6,288
නන්දන පුත්තසම් පුත්තසම්.	-	-	272
(අනුමාන-අනුමාන-අනුමාන)			
නන්දන පුත්තසම් පුත්තසම්.	-	-	240
(බ්‍රහ්මය-බ්‍රහ්මය)			
නන්දන පුත්තසම් පුත්තසම්.	-	-	190
(බ්‍රහ්මය-බ්‍රහ්මය, ඵලෙය-ඵලෙය)			
නන්දන පුත්තසම් පුත්තසම්.	-	-	222
()			
නන්දන පුත්තසම් පුත්තසම්.	-	-	188
(බ්‍රහ්මය-බ්‍රහ්මය)			
නන්දන පුත්තසම් පුත්තසම්.	-	-	8
නන්දන පුත්තසම් පුත්තසම්.	-	-	208
()			
නන්දන පුත්තසම් පුත්තසම්.	-	-	218
(බ්‍රහ්මය-බ්‍රහ්මය, ඵලෙය-ඵලෙය)			
නන්දන පුත්තසම් පුත්තසම්.	-	-	252
(දෙවනාංගය-නන්දනවග්ග, බ්‍රහ්මය-බ්‍රහ්මය)			

පිටුව

පඤ්ඤා වෙමි සති ව (සුත්තනිපාත-පාරායනවග්ග)	-	-	28, 30, 106
පඤ්ඤා හි සෙව්වා ලොකග්ගි (ඉතිවුත්තකපාටි-දුතියවග්ග)	-	-	246
පඨමො හන්දියාවටො	-	-	4
පඨවිසමො හන්දි විත්තො ()	-	-	256
පඨරුපකාරි බුරව (ගග්ගසංයුත්ත, සුත්තනිපාත-ආලවකසුත්ත)	-	-	214
පදකම්මං කරිත්තං ()	-	-	200
පද්ධතිවිත්තං ඤාත්තං (ඉතිවුත්තකපාටි-දුතියවග්ග)	-	-	188
පද්මපුප්ඵලි පුප්ඵලි (හාවාවිමානවිත්ත)	-	-	202
පරිතිබ්බතො ලොකවිනායකවති ()	-	-	206
පරියන්තකතං දුක්ඛං ()	-	-	208
පවිසන්තං රජමග්ගොන ()	-	-	200
පසන්තවිත්තං ඤාත්තං (ඉතිවුත්තකපාටි-දුතියවග්ග)	-	-	202, 208
පිණ්ඩාය කොසලං පුරං ()	-	-	200
පියො ව ගරු හාවතියො (සත්තකඛ්ඛුත්තර-දෙවනාවග්ග ?)	-	-	244
පුච්ඡිතා දෙවතො සංඝං (විමානවිත්ත-හාවාවිමාන)	-	-	202
පුඤ්ඤාති කරිත්තං ()	-	-	236
පුරිසංගා වටංගකො ()	-	-	200
පුරිසංගා හි ජානංගා (බ්‍රහ්ම සංයුත්ත, දසකුඛ්ඛුත්තර, සුත්තනිපාත- කොකාලිකසුත්ත)	-	-	190
ඵලං වෙ කදලීං හන්ති (බ්‍රහ්මසංයුත්ත-පරිතිබ්බානවග්ග, ලාහකකතාරසංයුත්ත- සංඝභෙදවග්ග, චතුකකඛ්ඛුත්තර-පත්තකම්මවග්ග)	-	-	186

පිටුව

ශ්‍රී ලංකා විද්‍යා සභාව	-	-	188, 202
(ඉතිහාසය සහ සේවය)			
ශ්‍රී ලංකා විද්‍යා සභාව සභා සභා	-	-	250
(සාමාන්‍ය සභා - ප්‍රධාන සභා)			
ශ්‍රී ලංකා විද්‍යා සභාව සභා	-	-	220
(ඉතිහාසය සහ සේවය)			
ශ්‍රී ලංකා විද්‍යා සභාව සභා	-	-	222
(ඉතිහාසය සහ සේවය)			
ශ්‍රී ලංකා විද්‍යා සභාව සභා	-	-	212, 222
(ඉතිහාසය සහ සේවය)			
ශ්‍රී ලංකා විද්‍යා සභාව සභා	-	-	28, 32, 106
(සාමාන්‍ය සභා - ප්‍රධාන සභා)			
ශ්‍රී ලංකා විද්‍යා සභාව සභා	-	-	274
(ඉතිහාසය සහ සේවය)			
ශ්‍රී ලංකා විද්‍යා සභාව සභා	-	-	274
(ඉතිහාසය සහ සේවය)			
ශ්‍රී ලංකා විද්‍යා සභාව සභා	-	-	200
()			
ශ්‍රී ලංකා විද්‍යා සභාව සභා	-	-	60
(ඉතිහාසය සහ සේවය)			
ශ්‍රී ලංකා විද්‍යා සභාව සභා	-	-	220
(ඉතිහාසය සහ සේවය)			
ශ්‍රී ලංකා විද්‍යා සභාව සභා	-	-	242
(ඉතිහාසය සහ සේවය)			
ශ්‍රී ලංකා විද්‍යා සභාව සභා	-	-	252
(සාමාන්‍ය සභා - ප්‍රධාන සභා)			
ශ්‍රී ලංකා විද්‍යා සභාව සභා	-	-	248
(සාමාන්‍ය සභා - ප්‍රධාන සභා)			
ශ්‍රී ලංකා විද්‍යා සභාව සභා	-	-	244
(ඉතිහාසය සහ සේවය)			
ශ්‍රී ලංකා විද්‍යා සභාව සභා	-	-	204
()			
ශ්‍රී ලංකා විද්‍යා සභාව සභා	-	-	246
()			
ශ්‍රී ලංකා විද්‍යා සභාව සභා	-	-	8

පිටුව

යං මයා පසුතං පුඤ්ඤං ()	-	-	204
යං ලොකො ඉජ්ජතෙ	-	-	2
යං චෙවි දෙතනා යං ච	-	-	2
යාදිසං වපතෙ ඩිජං (සක්කසංයුතත - සුචිරවග්ග)	-	-	274
යාති සොධාති ලොකස්මිං (සුතතතිපාත - පාරායනවග්ග)	-	-	26, 106
යෙ අරියසම්මාති විභාවසනති (සුතතතිපාත - මහාවග්ග)	-	-	250
යෙ කෙච් භුතා භවිස්සන්ති වාපි (උදනපාළි - සොණවග්ග)	-	-	244
යෙ කෙච් සොකා පරිදෙව්නා ව (උදනපාළි - පාටිලිගාමවග්ග)	-	-	100
යෙ ව සක්ඛාතධම්මා සෙ (අභිසම්මසංයුතත, කල්‍යාණවර්ගවග්ග, සුතතතිපාත - පාරායනවග්ග)	-	-	32
යෙ ධම්මා යං ධම්මං	-	-	10
යෙ ධම්මා යංමූලා	-	-	10, 124
යෙන කෙනච් චණ්ණෙන (සක්කසංයුතත - ඉන්ද්‍රකවග්ග)	-	-	214
යෙ භං පජානන්ති යතොතිදුතං (සුතතතිපාත - චූළවග්ග)	-	-	216
යෙසං ව සුසමාරභා (ධම්මපද-පක්ඛණ්ණකවග්ග)	-	-	50
යො අකුසලෙ සමුලෙහි	-	-	10
යො ඉමං සමුද්දං සග්ගං සරක්ඛං (වේදනාසංයුතත - සමුද්දවග්ග)	-	-	230
යො කාමෙ පරිච්ඡේදති (සුතතතිපාත - අරිස්සවග්ග)	-	-	14, 102
යො ව පටිච්චසාදා	-	-	10
යො දුක්ඛම්ඤ්ඤති යතොතිදුතං (මාරසංයුතත - දුතිය, තතියවග්ග)	-	-	92
යො නිජ්ඣං පසංසති (මතුක්කඛ්ඛානතර - භණ්ඩගාමවග්ග, පුග්ගසංයුතත, දසකඛ්ඛානතර, සුතතතිපාත, කොකාලිකසුතත)	-	-	190
යො හෙති විපල්ලාසෙහි	-	-	10

පිටුව

යො: ප්‍රාග්මණො: බාහිතපාපධමේමි, (උද්ගතපාප්‍රි-බොධිමය)	-	-	220
යො: ලොභගුණේ අනුසුතො: (සුතතනිපාත-මහාවය)	-	-	193
යො: සො: අංභද්‍ර පුරිසො: ()	-	-	200
යො: හවෙ බලවා සතො: (සකකසංයුතත-සුචරිමය)	-	-	258
යො: හි අත්ථං ච ධම්මං ච ()	-	-	190
රජමාකීරසෙ අභිතාය (සුතතනිපාත-මහාවය)	-	-	192
රතො: අත්ථං න ජානාති ()	-	-	24, 58
රුගො: ච දෙගො: ච ඉතොතිදනා: - (යකඛසංයුතත-ඉද්ධකමය, සුතතනිපාත-චුලලමය)	-	-	216
රුගො: ච දෙගො: ච කුතොතිදනා: - (යකඛසංයුතත, සුතතනිපාත)	-	-	216
ලභිංහ මානුසතතං දො ()	-	-	236
ලොතං ච තාණං අරණං අනඛණං - ()	-	-	84
ලොභා: ඛණ්ඨි අතතානං ()	-	-	188
මාචං මහං ච පඤ්ඤාය සම්මා: (දෙවතාසංයුතත-කිත්තිමය)	-	-	278
මාචානුරක්ඛි මහසා සුසංවුතො: (ධම්මපද-මයමය)	-	-	272
මිරතො: කාමසංග්‍රහය (දෙවපුතතසංයුතත-අනාථපිකේතමය, සුතතනිපාත-උරගමය)	-	-	214
මික්ඛජ්ඣමග්ගි පඤ්ඤා	-	-	10
මුත්තමග්ගි ඵකධමේම	-	-	8
මෙය්‍යාකරණේසු හි යෙ	-	-	10
මෙවමහාති බහුති තු	-	-	10
මෙවමහො: ච පඤ්ඤාති	-	-	4
සමික්ඛාසනා: පකාසනා:	-	-	12

පිටුව

සචෙ ව පාපකං කම්මං (උදානපාළි-සොණවග්ග)	-	-	188
සචෙ'පි කෙවලං සබ්බං (මාරකංසුත්ත-දුතියවග්ග)	-	-	56
සචෙ භායථ දුක්ඛස්ස (උදානපාළි-සොණවග්ග)	-	-	188
සච්චිනාමො ජනො ඛෙමො ()	-	-	282
සට්ඨිවග්ගසහස්සානි (ජාතක-චතුක්කනිපාත-පුට්ඨිකදවග්ග)	-	-	270
සතං සහස්සානං නිරිඛුද්දනං (බ්‍රහ්මසංසුත්ත, චතුක්කඛතුත්තර-පේරවග්ග, දසස්සඛතුත්තර පේරවග්ග, සුත්තනිපාත-මහාවග්ග)	-	-	190
සතතියා වග මිමවේඨා (දෙවනාසංසුත්ත-සතතිවග්ග)	-	-	214
සත්ථා ව අපාට්ඨකමො ()	-	-	282
සඤ්ඤානො අරහතං (යක්කසංසුත්ත, සුත්තනිපාත-උරගවග්ග)	-	-	212
සනතිජ්ඣිතං පසාථ ඉරිය මානං ()	-	-	224
සබ්බගන්ථපට්ඨිනස්ස (යක්කසංසුත්ත-ඉන්ද්‍රකවග්ග)	-	-	214
සබ්බපාපස්ස අකරණං (බ්‍රහ්මපද-බුද්ධිවග්ග)	-	68, 120, 254, 278	
සබ්බලොකුත්තරේ සත්ථා ()	-	-	282
සබ්බො දිසා අනුපරිගම්මි වේතසා (උදානපාළි-සොණවග්ග)	-	-	244
සබ්බො ඛගනතා නිව්ඨා ()	-	-	214
සබ්බො ධම්මො අනත්තානි (බ්‍රහ්මපද-මග්ගවග්ග)	-	-	16, 250
සබ්බො සංඛාරා අනිච්ඡානි (බ්‍රහ්මපද-බුද්ධිවග්ග)	-	-	16, 248, 250
සබ්බො සත්තා මරිස්සානති (කොසලසංසුත්ත - කොසලවග්ග)	-	-	138, 140
සබ්බකං හාරානං	-	-	8

පිටුව

සමණපද්මසඤ්චයො	-	-	282
()			
සමප්ථො ව ච පඤ්ඤානං ව	-	-	6
සමනථි සබ්බධි සොනං	-	-	26, 104
(සුතතනිපාත - පාරායනවග්ග)			
සභායං වතීමෙ භික්ඛු	-	-	222
(භික්ඛුසංග්ගත - සභායනග්ගත)			
සා දෙවනා අතතමනා	-	-	202
(භාවාචිමානවච්ඡු)			
සාමාකපඤ්ඤාදනමනනමෙව හි	-	-	204
()			
සාරිපුතොච පඤ්ඤාය	-	-	218
(මජ්ඣිමනිකාය - අනාථපිණ්ඩකොවාදසුතත, භික්ඛුසංග්ගත - මහානාගසුතත)			
සුකිම්බරූපා වතීමෙ මනුස්සා	-	-	186
()			
සුඛකාමානි භුතානි	-	-	54, 186, 194
(උදහපාළි - ඉට්ඨිඤ්ඤා)			
සුඛං සගනථි බුතයො	-	-	214
()			
සුඤ්ඤානො ඉතං අවේකධම්ම	-	-	16
(සුතතනිපාත - පාරායනවග්ග)			
සුභෙහ භමෙවන වජ්ජනි සුග්ගතිං	-	-	276
()			
සුවණ්ණජ්ඣං භාවං	-	-	202
(භාවාචිමානවච්ඡු)			
සුවතීනා කපපිතො	-	-	222
(භික්ඛුසංග්ගත - කපපිතසුතත)			
සුසුඛං වත නිබ්බානං	-	-	246
()			
සොවතී පුතොගති පුතතීමො	-	-	56
(දෙවනාසංග්ගත-නාදනවග්ග, මාරසංග්ගත-අසුමග්ග, සුතතනිපාත - උරගවග්ග)			
සො වරිමං පබ්බජිතාන	-	-	200
()			
සො තං වට්ඨංගකං සුරතිං	-	-	200
()			

පිටුව

සේ. මේ බලවේගයේදී	-	-	208
()			
සේ. මේ ආචාර්යවරයාගේදී	-	-	206
()			
සේ. මේ සේ. මේ	-	-	2
සේ. මේ සේ. මේ	-	-	12, 124, 156
සේ. මේ සේ. මේ	-	-	216
(සේ. මේ සේ. මේ, සේ. මේ සේ. මේ-විලක්ෂණ)			
සේ. මේ සේ. මේ	-	-	208
()			
සේ. මේ සේ. මේ	-	-	2

සකුන්‍යාමානුකතමණිකා

පිට්ඨකං		පිට්ඨකං	
අභිතුලිමාල අජිත අට්ඨ අනාපටිඤ්ඤික අබ්බ අබ්බද අරිඛ අහහ අනන්ද අහසාර	අ	144	වතීය 56
	22, 26, 28, 32, 36,	104, 106	වොතන 246
		264	න 212
	194, 196		නිරබ්බද 264
		264	
		264	පසුවාල 208
		208	පදුම 264
		264	පසෙනදිකොසල 198, 260
	200, 210		පාර්ශන 104
	272		පුණ්ඩරික 264
ඉසිදත්තපුරාණ ඉසිපත්ත	ඉ	194, 196	බාරණසි 20, 208, 264
		20	බුහමිදත්ත 208
උපක උපරිඛ උපලක	උ	264	
		208	මගධ 196
		264	මහාකච්චාන 2, 22, 44, 48, 52
කපිලවස්ථු කප්පික කප්පින කාසි කුමුද කොකාලික කොසල	ක	192, 208	64, 104, 106, 114, 156, 288
		208	මහානාම 192, 194
		222	මහාපදුම 152
		196	මොග්ගලාන 264
		264	මොගරජ 16
	142, 162, 264		
	196, 200		රඬ 50, 60
	ක	56	වකකලී 62
	208, 212, 278		වටංසක 200
කොභික		62	වෙපඵ්භතී 256, 268
ජෙනවන	ජ	194, 196, 218	
			සකක (දෙවනමිත්ත) 256, 258, 272
නිසා	න	212	සාකෙත 194
			සාරිපුත්ත 218, 220, 264
දෙවදත්ත	ද	142	සාමප්පි 194, 196
			සිඬි 206
			සුභත්තත්ත 142
			සොගනික 264

විශේෂපදනුකතමණිකා

පිටුබහා

අ	
අතිඤ්ඤානො	222
අතිස්සමි	190
අනුගලකඛ්ඛාර	144, 184
අනුගලං	274, 276
අනුරං	12
අභිකුසෙ	4, 12
අගභි	40
අගභිගමනං	164, 168, 172
අඤ්ඤානාච්ඡේදයං	28
අඤ්ඤාච්ඡේදයං	28
අට්ඨාරකමූලපද	2, 6
අතිධොනවාරිතං	184
අතතමමි.පණ්ඩිතං	48
අතතානුදිට්ඨි	16
අදකුමරණං	138
අභිට්ඨානො	4, 10, 184
අනඤ්ඤානඤ්ඤාසංඝිතච්ඡේදයං	28
අතිගතො	140
අනුගිතී	8, 22, 260
අනුඤ්ඤාතං	276, 278, 280
අනුගතො	102
අනුපාදොද ඤාණං	28
අනුලොමපභානං	42
අනුගතී	28
අනුගතීවචනං	88
අනුගතානාමි	234
අනෙකධාතුලොකො	142
අපුඤ්ඤපට්ඨපද	140
අපාටිකකිංකං	32
අපාමාදො	56
අබහන්තං	52
අභිලෙපනං	104
අරණවිහාරිමඤ්ඤි	204
අරණං	262
අරිගධමෙමභි	52

පිටුබහා

අචංසිරා	216
අච්ඡා	110
අච්ඡාච්ඡානිතං	262, 264, 266
අභංගිරං	218
අභෙගනාභිතං	220, 222, 224, 282, 284
අසංඛලභේකා	112
අසංභොදො	14
ආ	
ආකාසඤ්ඤායනනං	44, 62
ආතිඤ්ඤාඤ්ඤායනනං	44, 62
ආගතී	98, 100
ආගාලනා (පට්ඨපද)	138
ආණ්ඩකී	16
ආනාපි	50, 122
ආදිකලාංගො	20
ආදිනවෙ	14, 16, 18
ආනෙඤ්ඤානිකඛ්ඛාර	144
ආපොධානුං	108
ආවලො	4, 8, 152
ආභවිවචනං	38
ඉ	
ඉඤ්ඤාතං	56
ඉතතරං	50
ඉඤ්ඤාලොකො	22
ඉඤ්ඤාගුමි	288
ඉඤ්ඤානි (නිඤ්ඤා)	254
ඉරිතං	262
ඉරිමානං	232
උ	
උග්ගච්ඡාඤ්ඤාසංඝිතං	18, 178, 180
උග්ගාචනා	20
උග්ගානිකමමි	20, 121
උදකාරි	210
උදකො	18

	පිටිබිඟු
උදව්‍ය	170
උදව්‍යබිඟු	148
උපාය	16
උග්‍රමත්තරෙත	98, 100
උග්‍රද	220
උග්‍රාභය	18
එ	
එකතත්තය	10
එදිසික	60
ඔ	
ඔකප්පහ	30
ඔකක	200
ඔහ	16
ඔතරණ	4, 10, 154
ඔපපච්චිසික	48
ඔපචය	192
ක	
කට්ඨික	258
කථංකථාකල්ප	44
කම්මච්චෙට්ඨ	138
කම්මකම්පාදානාති	142
කම්ම	266, 268, 270, 272
කම්ම (ජබ්බිට්)	142
කථි	190
කල්පාණ්ණික	244
කල්පන	44
කසිණ	262
කාල	114
කිබ්බිස	192, 268
කිලෙසකුමි	240
කිලෙසලොකො	22
කිලෙසච්චෙට්ඨ	138
කුකකුට්ඨකි	144
කුකකුරච්චික	144
කුකකුල	50
කුද්දා	206
කුසලසංඛාර	144
කුසල	272, 274, 276
කුසකො	186
කෙවල	22

	පිටිබිඟු
බ	
බන්ධන	258
බයෙසුණ	28
භ	
භජි	98, 100
භෙධ	34
භොමිකො	56
භොච්චික	144
ච	
චක්‍රයො දිසා	174
චක්‍රයො පච්චද	18
චතුර්විධො භාගේ	4, 8, 52, 150
චක්‍රාදි ඉන්ද්‍රියාති	30, 128
චක්‍රාදි පද්ධති	34
චක්‍රාදි සම්මාති	18
චක්‍රාගේ පුංඤාල	18
චක්‍රාමිති පඤ්ඤා	18
චෙතොච්චිතති	128
ජ	
ජන්දසමාධි	80
ජපද්ධති	20, 62
ජලාභිජාතිකො	234
ජ	
ජපාභිලෙපන	24
ජන	264
ජමන	186
ජම්මොකසම්ම	16
ඤ	
ඤාණ	36, 248, 250
ඤාණදායක	32, 130
ඤාණය	246, 248, 250, 254
ඨ	
ඨිති	60
ත	
තථ	10
තථාගතමල	136, 142, 144, 146
තසො පඤ්ඤා	32

පිටපටිකා

පිටපටිකා

කිප්පකලො:	4, 10
කීලවාහො:	264
කිසිසොදුකකිත:	26
කුලත:	18
කෙසේවාතු:	110

ඵ

ඵපකයො:	194
ඵයො:	14
ඵන:	106

ද

දකිමරණ:	138
දකසංයොජනානි	28
දකසනකොසලො	36
දකසනකාසිත:	282, 284
දකසනගුමිත:	18
දකසන:	250, 252, 254
දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරක:	36
දිට්ඨනිසුත:	126
දිට්ඨිකම්මකොත:	134
දිසාලොචනො:	4, 10
දුකක:	106, 186
දුකකනිරෝධකාමිනිපටිපද:	108
දුකකනිරෝධො:	108
දුකකසමුදයො:	168
දුකකවිලො:	138
දෙසන:	4
දෙසනාභාරසම්පාදො:	124
දෙසනාභාරො:	8, 14
දෙසවරිකො:	182
දො ඉන්ද්‍රියානි	30

ධ

ධම්මවකක:	20
ධම්මවා:	54
ධම්මපදනි (විතතාරි)	252
ධම්මාධිපාන:	244, 246
ධම්මානුසාරි	162
ධම්මෙසුණ:	120
ධුට්ඨකොතන	208
ධුපාසිතො:	40

න

නන්දියාවලො:	4, 10
නගසමුඛාන:	158
නවපදනි	12
නවපදනි කුසලානි	6
නානාධාතුලොකො:	142
නාමරූප:	28, 30, 104
නාමකො සුණ:	54
නිකෙට්ඨපසකුසුතනි	154
නිජකිමා (පටිපද)	138
නිද්දෙසකනි	64
නිබ්බානකාමි	142
නිබ්බානධාතු	28, 60
නිබ්බධකාසිත:	210, 212, 214, 216, 218, 220, 230, 236
නිබ්බධො:	238
නිරාතනි	12
නිරාපති	56
නිරෝධො:	108
නිවුකො:	22, 104, 190
නිසංයො:	93
නිසාරණ:	14, 16, 18, 138
නිසුසුමෙක:	220
නිසාන:	172
නෙතනි	2
නෙයො:	178, 180
නෙරානත:	6, 20, 52, 54, 64
නෙවිසකුසුතාකකුසුතක:	44, 62

ඵ

පකාසන:	12, 20
පකාරතන:	58
පට්ඨයො:	116, 118
පඤ්චනක:	2
පඤ්චමාපතනියො:	144
පඤ්ඤානි	4, 10, 20, 122, 154
පඤ්ඤාමුඛනි	18, 64, 128
පඤ්ඤානි	34
පටිකිතන:	278, 280
පටිච්චසාදො	10

	පිටුවක
පටිපද	114, 172, 176
පටිසංඛ්‍යාතබලන	30
පටිකොතගාමී	234
පථවිධාන	108
පථිපදෙකවිකො	48
පතොපද	112
පද	122
පදවිකාතපඤ්ඤානි	154
පදවිකාන	4, 8, 120, 150
පදවිකානො හාපෙ	46
පපඤ්චා	60
පපත	192
පමතතබ්බුනො	58
පරමපරකෙතු	116
පරවචන	256, 258, 260, 286
පරිකාපෙ	4, 10, 114, 156
පරිපුණ්ණ	22
පරිකොපානකලාප	20
පරිවතතනො	4, 8, 152
පලිකො	60
පව්වකො	128
පක්කඤ්ඤා	98
පිභ	128
පුඤ්ඤානිරිතවිඤ්ඤා	182
පුඤ්ඤපටිපද	140
පුපුඤ්ඤා	56
පුබ්බාපරකතී	62
පුබ්බකතපුඤ්ඤාන	48
පෙසුඤ්ඤා	192
පොකොතවික	58
ඵල	16
ඛ	
භූතියානකො	64
කොට්ඨකමා ධම්මා	50, 122
කොට්ඨකකමා ධම්මා	160
කාඤ්ඤාන	12

	පිටුවක
කාඤ්ඤානවිවිකො	2
බ්‍රහ්මවිවික	22
බ්‍රහ්මවිදා	220
බ්‍රහ්මවිමාන	222
භ	
භද්දකරකො	218
භවිලොකො	22
භවො	48
භාවනා	252, 254
භාවනාකොසල්ල	36
භාවනාපඤ්ඤානි	154
භාවනාබලන	80
භාවනාභාෂිත	182, 184
භාවනාභූමිය	18
භාවනාමිති පඤ්ඤා	18
භූතනි	54
භූතපු	192
ච	
චක්කවච්ඡික	40
චකො	108
චච්චිකරො	16
චච්චා	14
චජ්ඣකලාප	20
චජ්ජක	170
චජ්ජ	54
චකකො	54
චකපදෙකො	38
චකපුරිකලකම	238
චකාකොකො	218
චාරකො	222
චිත්තතනිතකො	140
චිත්ත	108
චිත්ත	54, 184
චූලපද (අවිකාරක)	182
චොතවිවිකො	132

	පිට්ඨකය:
ස	
සම්මුල:	116
සුතනි	4, 8
සුතනිහැරේ	38
සුතනිහැරපාදාන:	148
සොභිත:	8, 22

රක්ඛිතවිහරණ	148
රජාපථ:	198
රහවර්තන:	132
රූප:	108
රූපිකය:	52

ලක්ඛණ:	4, 8, 50, 150
ලභ:	14
ලාලපාකාරක:	48
ලොකාධිපති:	240
ලොකිත:	240
ලොකානුකර:	242

වනපථ:	120
වන:	120
වංශොධායු:	110
වංශනාමාලික:	208, 224, 226, 230, 236, 238, 240, 284
විවිධහැරපාදාන:	106, 126
විවිධ:	4, 8
විවිධ: හැරේ	22
විජ්ජ:	112
විඤ්ඤාණඤ්ඤායනන:	44, 62
විජාරණ:	20
විභා:	218
විබුභය:	222
විපඤ්චා:	20
විපඤ්චාඤ්ඤා	18, 178, 180
විපතනිතො: (විකේතො:)	180

	පිට්ඨකය:
විපල්ලාසවක්ඛ	106, 126
විපල්ලාසෙති	10
විපකාන:	54, 180
විපකානාපුබ්බකමේත	18
විපාක:	270, 272
විගජන:	12, 20
විහතනි	4, 8, 152
විමොක්ඛශ්‍රීට:	132, 176, 178
විරිඨිකය:	34
විවරණ:	12, 20
විවිධ:	24, 104
විධිකර	282
විකේතනාමිත:	282
විකල්පකිත:	262, 264, 266
වේමනනාම	10
වේරාකරණ:	220
වේරාකරණසු	10
වේවිචන:	4, 10, 152
වේලොකනි	10
වේකානාපරිනාමි	80

ස	
සඋපාදිතෙසනිබ්බානධායු	102
සකවචන:	250, 256, 258, 260, 286
සකකායදිට්ඨි	160
සකිකායන:	12
සංකිලෙසො:	182
සඤ්ඤාමේදිකිත:	30
සඤ්ඤාපචාර:	44
සතතකංගොජනානි	28
සතතාධිකාන:	240, 244
සනිකය:	34
සනිම:	50, 112
සඤ්ඤිකය:	34
සඤ්ඤ:	60
සනිකිකමේ	54, 186
සපුරිසුපනිකායො:	48
සබ්බධි	26

	පිටුවකිනං
සමුහමාවර්	18
සමථපුබ්බිකමාය	18
සමනනතරහෙතු	116
සමාජානෙ	50, 122
සමමනනනියනෙ	140
සමාධි	112
සමාධිඤ්ඤා	34
සමාධිපටිකතායෙ	130
සමාපනති	112
සබ්බසංගාමිනිපටිපදා	140
සමායෙපයෙ	4, 10, 116, 156
සරසම්භාවා	30
සංකාසනා	20
සංකිලෙසහාසියං	224, 226, 230, 236, 238, 240
සංකිලෙසා	106
සංගරං	218

	පිටුවකිනං
සංවේනනියං	54
සංයොජනානි (නිඤ්)	28
සංසාරගාමී	142
සංසනපට්ඨානං	182
සංසනවරං	2
සිහවිකකිත්‍රිනෙ	4, 10
සුතමසිපඤ්ඤා	18
සුතතනතපටියෙට්ඨි	2
සෙමථලං	120
සෙමො	34, 36
සොතා	26
සොතාපනෙතා	198
සොධනෙ	4, 10, 104, 164
සොමුසහාරා	2, 4
සෙනහජා	216
හෙතු	116